

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BO BRAMSEN

FERDINAND OG
CAROLINE

POLITIKENS FORLAG

POLITIKENS HISTORISKE BIBLIOTEK

Under forberedelse

Robert Neiiendam: *Grevinde Danner*

Palle Lauring: *Frederik 7.*

BO BRAMSEN

FERDINAND
OG
CAROLINE

---

*En beretning om Prinsen der
nødig ville være
Konge af Danmark*

ANDEN UDVIDEDE
UDGAVE MED
160 ILLUSTRATIONER

KØBENHAVN
POLITIKENS FORLAG

1969

INDHOLD

1. Forord *side 7*
2. Den Kongelige Familie 13
3. Arveprins Frederik og hans Ægteskab 26
4. Arveprinsens Baderejse 41
5. Jomfru Fanny 53
6. Arveprinsens Børn 63
7. Frederik 6. og Dronning Marie 71
8. Augustenborgerne 83
9. Carolines Bedstefader 107
10. Den skuffede Prinsesse 123
11. Den gode Fader 147
12. Brylluppet 1829 157
13. Min Svigerfader Kongen 167
14. Min gode Broder Kongen 185
15. Min Brodersøn Kongen 226
16. Den store Rejse og Koleraen 264
17. Fællesforfatningssagen 274
18. Ferdinands Død 1863 294
19. Den gamle Prinsesse 310
20. Auktionen 324
21. Litteraturfortegnelse 330
22. Personregister 332
23. Stamtavle 337

Illustrationerne til denne bog er for størstedelens vedkommende hentet fra *Det kgl. Biblioteks Billedsamling*. Derfor er billedernes tilhørsforhold kun angivet, når de *ikke* stammer fra denne ufatteligt rige og velordnede samling. Der skal tillige bringes en hjertelig tak til *Frederiksborg Museet, Rosenborg og Jægerspris Slot* for hjælp med fremskaffelsen af derværende, for bogen særdeles værdifulde billeder. Tillige en varm tak til professor, dr. phil. *Roar Skovmand*, overlæge, dr. med. *Egill Snorrason* og kontorchef *Viggo Martensen-Larsen* for værdifuld hjælp og vigtige oplysninger til den foreliggende, reviderede og udvidede udgave.

FORORD

Under mangeårige studier af ældre, dansk bordsølv er jeg ofte blevet forbavset over at støde på dele af sølvservicer, der var forsynet med smukt graverede kongelige, danske monogrammer eller danske rigsvåbner i forskellig udformning. Jeg har mødt sådanne stykker både i privateje, på museer og i handelen, ikke bare i Danmark, men også i udlandet. Det har hver gang undret mig, hvorledes sådanne herligheder var kommet ud i omsætningen.

Nogle genstande var mærket med et kronet *CF* og var således evident sølvtøj fra *Christian 8.s* ungdom (Prins *Christian Frederik*). Andre ting, som bar *Frederik 7.s* kronede monogram, kunne naturligvis være kongelige gaver fra den gavmilde monark, men syntes dog undertiden at have karakter af kongeligt privateje. Der var også ting, der bar initialerne *LA* med krone, som synes at stå for *Frederik 6.s* Søster, Prinsesse *Louise Augusta*. Endvidere stødte jeg på genstande med kronet initial *CA*, som henledte tanken på Louise Augustas søn, hertug *Christian August af Augustenborg*.

Men oftest mødte jeg smukke, ensartede tallerkener og fade med graverede rigsvåben, fremstillet af den kongelige hofguldsmed *Nicolai Christensen* i København 1829.

Da jeg senere hos antikvitethandler *Tage Hansen* fandt tilsvarende gaffler og skeer, hvoraf nogle var forsynet med et kronet *FF*, stod det os begge klart, at de nævnte tallerkener og fade måtte stamme fra Kong *Frederik 6.s* rundhåndede udstyr til datteren, Prinsesse *Carolines* bryllup med Prins *Frederik Ferdinand* i 1829.

Forord

Men dette gav dog ingen forklaring på, hvorfor dette store service var blevet spredt for alle vinde. Med vor tids hastigt voksende interesse for gammelt, dansk sølv med historisk proveniens var det vel derfor ret naturligt, at jeg gerne ville opklare, hvor omfattende dette service havde været, og hvilken skæbne der var overgået det efter Prinseparrets død.

Jeg gik derfor i gang med at læse om Prins Ferdinand og hans gemalinde, og at studere parrets liv. Denne sys-sel optog mig meget, fordi jeg i Prinsen og Prinsessen mødte et forbløffende mærkværdigt par, som jeg først blot morede mig over, men som jeg endte med at komme til at holde af.

Jeg kunne nemlig ikke stå for dette par, som med alle deres menneskelige skrøbeligheder og besynderligheder gennem mere end en menneskealder under tre Kongers regeringstid havde været de første Oldenborgere, der opnåede stor og ægte berøringsflade med den københavnske befolkning. De var faktisk gået ind i Danmarkshistorien *alene* på grundlag af denne indtil da usædvanlige holdning. De kunne simpelt hen ikke have nogen anden

---

Arveprinseparret fotograferet sammen 1860, da Prinsen var 68 og Prinsessen 67 år gamle. Det er bestemt ikke noget flatterende billede, men det eksisterer i så mange eksemplarer i Det Kongelige Biblioteks billedsamling, at man må formode, at det – tillidsfuldt og rundhåndet – har været skænket til venner og bekendte. Da Prinsesse Caroline første gang så et fotografi af sig selv, betragtede hun det længe i tavshed og sagde til sidst: »Ja, så er jeg mine venner meget taknemmelige for, at de har holdt fast ved mig!« Den forskønnelsesmulighed, som bogens litografier rummer, ydede den nye opfindelse, fotografiet, aldrig!

Forord

Forord

adgang til et varigt eftermæle, for ingen af dem udrettede ellers noget af blivende betydning gennem deres lange liv. Hun, fordi hun ved et uventligt indfald fra naturens side ikke var blevet en dreng og derfor aldrig kunne arve Monarkiet efter sin fader. Han, fordi han var lillebror til en Konge, og udrustet så beskedent, at han med sund selv-kritik altid unddrog sig ethvert ansvar, han kunne slippe for og tillige betragtede sin chance for at blive Konge af Danmark med den allerstørste afsky.

Samtidig slog det mig, at denne elskelige, afholdte Prins, denne lidet begavede, magelig anlagte, økonomisk umulige, letsindige og snakkesalige Prins med den alt for lille krop, og det alt for store dametække, alligevel måtte have haft temmelig store, menneskelige kvaliteter og have udstrålet fantastisk megen charme og hygge, når han, trods alle sine genvordigheder, kunne holde sit utrolige menageri gående i en menneskealder og samtidig ved sin død efterlade et sådant savn hos sin gemalinde, at hun aldrig kom sig over tabet af ham.

Dernæst trådte billedet af Prinsesse Caroline efterhånden frem med en karakterstyrke, en viljekraft og en grotesk myndighed, som jeg aldrig havde troet, at denne af livet så lidet begunstigede Prinsesse havde været i besiddelse af.

Og til slut fik jeg den fulde, overraskende forklaring på forekomsten af både Prins Ferdinands og det øvrige danske kongelige sølvs tilstedeværelse rundt om hos samlere i ind- og udland.

*

Forord

Da *G. E. C. Gads Forlag* har den smukke skik, at Forlagets julebog helst skal skrives af en forlæggerkollega, lod jeg mig i 1968 overtale til at nedfælde Prinseparrets historie. Bogen vakte mere interesse, end jeg havde turdet håbe og blev hurtigt udsolgt.

Nu foreligger den påny, men i en revideret og stærkt udvidet udgave, hvori jeg har kunnet gøre brug af meget, hidtil ukendt materiale, som førsteudgaven har fremkaldt fra privat side.

*

Det har påny fascineret mig at få lejlighed til at lade Ferdinand og Caroline, der altid i levende live var henvist til yderst sekundære roller på den royale skueplads, endnu en gang agere hovedpersoner i beretningen og at lade deres samtids mere markante skikkelser i den meget store kongelige familie cirkulere uden om dem.

For læsere med interesse for det stedse latente problem i begyndelsen af forrige århundrede vedrørende egnede danske Kongeemner ved Oldenborgernes altid truende uddøen, kan man nemlig næppe finde nogen bedre central figur end *non-combattanten* Ferdinand, der i tre generationer kun havde et inderligt ønske, *nemlig at slippe for denne byrde*. Man kan som læser derfor næppe ønske sig en mere uhildet følgesvend end den elskværdige, passive Prins.

Med Ferdinand og Caroline i centrum får man samtidig – ikke mindst ved at kikke i stamtavlen bag i bogen – ganske god sammenhæng i et stykke indiviklet Danmarks-historie, hvori Kongerne endnu spillede en betydelig rolle på godt og ondt. Det drejer sig om en epoke, hvor deres ægteskaber, skilsmisser, privatliv og endog illegitime forbindelser ofte kunne have overraskende konsekvenser.

Forord

Endelig vil bogen som helhed formentlig give et ganske fornøjeligt tidsbillede, for Ferdinand og Caroline var unægtelig ikke skåret efter den traditionelle, royale læst.

Jeg tror, at Prins Ferdinand selv ville have nydt denne placering, når bare han kunne være sikker på, at den ikke var forbundet med nogen form for ulejlighed, og absolut intet ansvar. Og Prinsessen ville have glædet sig, fordi Ferdinand var glad. Hun vidste godt, at han aldrig havde haft andre hovedroller i hele sit liv, end dem han tildelte sig selv, når der opførtes underholdende tableauer og baller ved de store fester i hans Palæ.

Jeg tror heller ingen anden af hans samtidige ville have modsat sig, at parret undtagelsesvis anskuedes i fokus. De var nemlig velsete alle steder. Man smilede ad Prinsens mange besynderligheder, men man kunne lide ham. Det gjaldt både store og små. Man var måske nok lidt bange for Prinsessen, men man holdt af hende.

Det ville glæde mig, hvis jeg på de følgende sider kunne få læseren til at dele samtidens milde og overbærende syn på det forunderlige par og genoplive baggrunden for deres popularitet, der – ligesom Frederik 7.s – naturligvis i høj grad beroede på den myte, der opstod omkring dem allerede i levende live, og som aldrig siden har sluppet sit tag i dem.

København i september 1969

BO BRAMSEN

DEN KONGELIGE FAMILIE

Hvis De, kære læser, den 28. oktober 1793 havde kunnet aflægge et usynligt besøg i *Christian 6.s* prægtige, fire-fløjede, nu 53 år gamle Christiansborg, ville De have truffet Enkedronningen og de tre yngre grene af Kongefamilien i en stor og nervøs ophidselse. Den eneste, der forholdt sig fuldkommen rolig og passiv, var den 44-årige, formelle landsfader, Kong *Christian 7.*, i hvis bevidsthedslivingen daglige begivenheder længere registreredes.

Den enlige Konge, hans stedmoder Enkedronningen og de tre yngre grene, som ses på det store billede på side 20, beboede med fem husholdninger og fem hofstabe slottets 348 værelser og sale. Der havde aldrig hersket hverken hygge eller venlighed, endsige god stemning i dette prægtige slot, og netop nu var jalousien mellem de yngre familiegrene ved at blusse op igen. Lad os foretage rundgang til dem alle og prøve at forstå, hvorfor det måtte være sådan.

I den såkaldte »*Kongeetage*« ovenover slottets stueetage og lave mezzanin, hvor slottets fløje mødtes i den prægtige 3-etager høje riddersal ud mod ridebanen, boede den ensomme, sindssyge Konge dør om dør med Kronprinseparret. Det var den nu 25-årige Kronprins Frederik (6.), gift tre år tidligere med den jævnaldrende, meget afholdte Kronprinsesse *Marie af Hessen*.

Kronprinsessen var denne dag ved at føde sit tredie barn!

Hendes førstefødte, den lille datter, *Marie Louise*, var død 14 dage forinden, og den vordende Kronprins, der var kommet til verden året før under en meget vanskelig

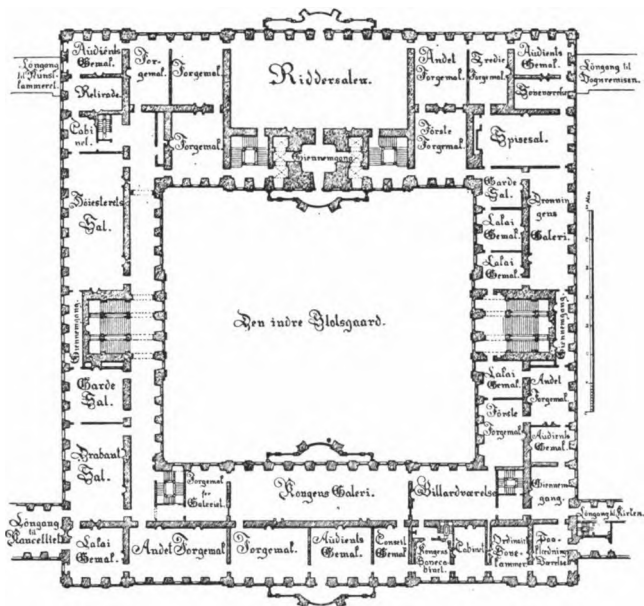
forløsning, var død få timer efter fødslen. Ville det denne gang lykkes at få et levedygtigt barn? Allerhelst en ny, vordende Kronprins!

En sådan spænding hører vel med til ethvert Kongehus' næsten erhvervsmæssige belastninger, men i efteråret 1793 lå sagen unægtelig hårdt, for hvis Kronprinsessen stadig ikke fik en levedygtig Prins, måtte Kronen engang i fremtiden gå videre til Christian 7.s yngre halvbroder, *Arveprins Frederik*, der boede i etagen ovenover i hele fløjen ud mod Rigsarkivet. Og sønnemæssigt var han allerede fuldt leveringsdygtig. Han havde to sønner, den 7-årige Prins *Christian Frederik* og den 1-årige Prins *Frederik Ferdinand*.

Der havde siden »Statskuppet« i 1784, da Kronprins Frederik (6.) havde sat *Ove Høegh-Guldberg* på døren og taget et korporligt opgør med sin 15 år ældre farbroder, Arveprinsen, hersket det dårligst tænkelige forhold mellem de to familier. De undgik siden helst hinanden til stor ærgrelse og bitterhed for Arveprinsens moder, den aldrende Enkedronning *Juliane Marie*. Hun, der også boede ovenpå i hjørnet ud mod Højbroplads, havde altid set Danmarks fremtidshåb i sin eneste søn, Arveprinsen, som hun havde puffet hårdt frem, mens Kronprinsen endnu var barn. Men det havde været forgæves. Men hvis Kronprins Frederik nu ingen søn fik, ville det engang blive Arveprinsens ældste, der fik chancen. Onde tunger i byen, der tillagde den upopulære Enkedronning alle lave karakteregenskaber, påstod, at hun havde frydet sig, da den lille nyfødte Kronprins var død året i forvejen.

Men også den tredie gren af den yngre generation var grebet af spænding. I tredie stokværk i hjørnet ud mod den nuværende Rigsdagsgård og Ridepladsen boede Kronprinsens smukke og højtelskede søster, den 22-årige

Den kongelige Familie

Grundplan over Kongeletagen i det første Christiansborgs hovedbygning. Hovedindgangen ses øverst oppe på tegningen. Indgangshallen lå under riddersalen og førte hen til trappen under tårnet. Audienssøgende kunne dog også komme ind gennem porten ud mod Slotspladsen, som i øvrigt i Christian 6.s tid – efter samtidigt grundrids – var afspærret for uvedkommende med lidet gæstfrie jernkæder. – Efter samtidigt tegning.

Prinsesse *Louise Augusta*, gift med den seks år ældre, vorde hertug *Frederik Christian af Augustenborg*. Parret havde endnu ingen børn, men Prinsen vidste meget vel, at Augustenborgerne som hertuger over Slesvig-Holsten havde et sekundært krav på den danske krone, hvis ingen

Den kongelige Familie

anden kunne udfylde pladsen efter Kongelovens bestemmelser.

Den jalousi, der gnavede dybt i den senere hertugs urolige sjæl livet igennem, kom først til fuld udfoldelse et halvt århundrede efter hos hans sønner, Hertug *Christian August* og Prins *Frederik af Nør*. Men det skal vi først senere høre om.

Bemærk dog allerede her, hvad hertugen af Augustenborg kaldte disse sønner, fødte henholdsvis 1798 og 1800. De blev døbt Prins *Christian* og Prins *Frederik*. Deres navne skulle i alle tilfælde ikke være nogen hindring for dem, hvis der eventuelt skulle blive brug for dem på Danmarks Trone efter den indtil nu sønneløse Kronprins *Frederik (6.)*s død.

Kronprinsesse Marie vidste således, at den forestående begivenhed blev betragtet med megen interesse, jalousi og skadefryd i hendes allernærmeste familie.

Adskillige på slottet var derfor mere end tilfredse, da budstikken gik, at det »kun« blev en pige. Hen under aften var Kronprinsessen nemlig nedkommet med en smuk og velskabt datter. Til gengæld jublede hele den øvrige hovedstad, for Kronprinseparret var meget afholdt. En trofast undersåt lod således få dage efter slå en erindringsmedalje af sølv for egen regning. På forsiden så man en vugge med indskriften:

*Denne er dydens løn.
Flere er folkets bøn!*

Nogle dage senere blev den lille Prinsesse døbt i Slotskirken. Hun blev opkaldt efter sin ulykkelige farmoder, Dronning *Caroline Mathilde*, men blev dog til daglig kun

Det første Christiansborg Slot, som nedbrændte i 1794, var opført som firefløjet hovedbygning af Christian 6. i årene 1731-40. Pragtbygningen havde afløst den middelalderlige borg, Københavns Slot, som Kongen havde ladet nedrive. Det nye slot, hvis udformning var forestået af Häusser, le Clerc, Eigtved og Thura, havde kostet over 2 ½ mill. rdl. I datiden svarede dette beløb til værdien af alt Sjællands hartkorn! I de 54 år, slottet stod, boede her tre enevoldskonger. I sine sidste 6 leveår den pietistiske, men pragtlystne bygmester, Christian 6. Derefter hans noget fordrukne søn, Frederik 5. (1746-66), og endelig den sindssyge Christian 7., som residerede her fra sin fødsel 1749 og indtil branden 1794. I dag står kun ridepladsens fløje tilbage. – Kobberstik af Johan Herman Thiele fra ca. 1760.

Den kongelige Familie

kaldt *Caroline*. Hendes vugge stod nu i de følgende måneder i Kronprinsessens fløj på det store slot. Lige ovenover i fløjen ud mod Rigsarkivet stod endnu en barneseng med Arveprinseparrets yngste søn, den 1-årige Prins *Frederik Ferdinand*.

Her har De allerede begge bogens hovedpersoner fra deres tidligste start. Det stod bestemt ikke skrevet i nogen stjerne, at disse to, hver for sig dynastisk upåkrævede små menneskebørn fra to fjendtligstemte familiegrene, skulle blive gift med hinanden. Det blev de sandelig også først, da alle Prinsesse Carolines bedre ægteskabelige muligheder var forspildte, og da det kunne se ud, som om Prins Ferdinand trods alt kunne blive en acceptabel ekstrareserve til den danske Krone i det yderste, men kun lidet ønskelige nødsfald.

Det skulle kun blive i fire måneder, at de to børn kom til at bo under samme tag. Onsdag den 26. februar 1794 brændte det prægtige slot som bekendt ned til grunden, og de fire kongelige familiegrene plus Enkedronning Juliane Marie med deres mægtige hofstabe stod bogstavelig talt på gaden en kold vinterdag efter få timers forløb, ribbet for størstedelen af deres personlige ejendele.

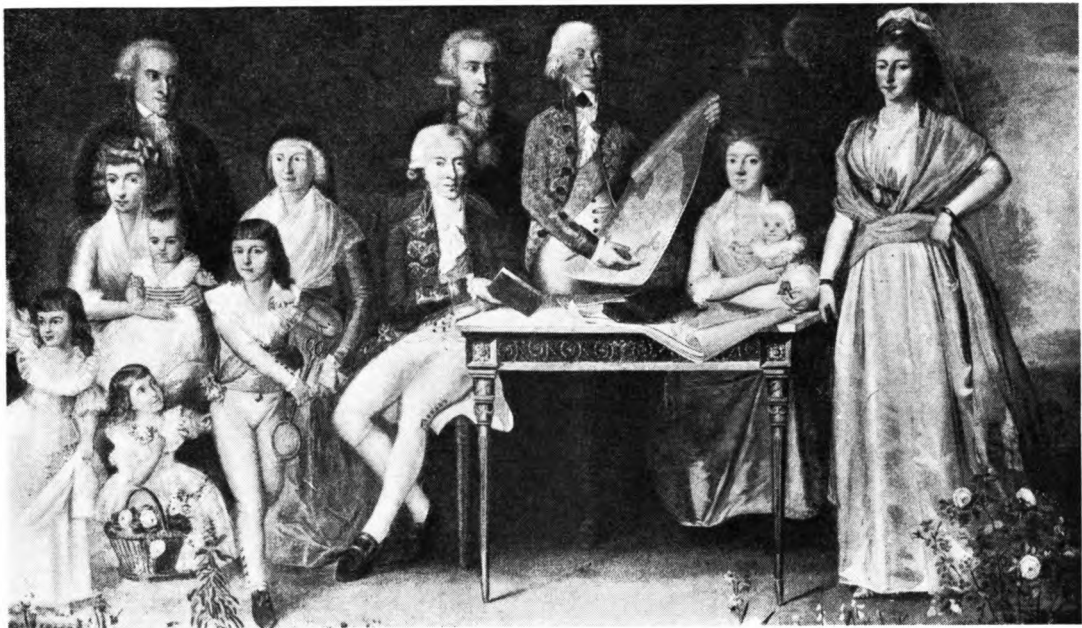
Kongefamilien havde reageret meget forskelligt på den første meddelelse om, at Arveprinsens fløj ud mod ridebanen stod i brand. Den altid mistroiske Enkedronning, som boede diagonalt modsat i samme etage, troede straks, at branden var påsat, og at et komplot truede hendes liv. Enkedronningen var – under indtryk af den franske revolutions udvikling – overbevist om at stå overfor en »*Revolution à la Française*«. Hun indtog derfor den meget uhenigtsmæssige attitude, at hun nægtede at forlade det brændende slot. Det blev nødvendigt at føre hende bort med

*Den dobbelte Glæde.
d 20 October 1793.*

Den flittige, tyskfødte kobberstikker Gerh. Ludvig Lahde (1765-1838), der tre år senere skulle gøre sine berømte stik af Københavns brand, holdt sig heller ikke tilbage i sin glæde over Prinsesse Carolines fødsel. Dette lille naive stik af »den dobbelte glæde« – Kongehusets og Folkets – kom i handelen få dage efter Carolines fødsel. – Originalen tilhører Chr. Bang.

magt. Det ordnede hendes egen hofmarskal, den håndfaste Konrad von Blücher (1764-1845). Også Prinsesse Louise Augusta, der kendte sin egentlige fader, Struensees skæbne, frygtede oprør. Hun spurgte Søkadetskolens næstkommanderende, Hans Christian Sneedorff, om han troede, at ilden kunne være påsat, hvortil han svarede: »Deres Kongelige Højhed! Alle steder uden for Danmark!«

Alle den kongelige families 13 medlemmer, lykkeligt bragt i sikkerhed fra deres fem forskellige hofholdninger på Christiansborg, efter branden i februar 1794. Familiestykket er malt af den ikke højt estimerede J.C.F. Viertel 1794 og blev præsenteret i Akademiet samme år. Det er ikke sandsynligt, at de 13 medlemmer nogen sinde har stået model samtidig. Dertil var forholdet mellem Kronprins og Arveprins afgjort for køligt.

De fire herrer er fra venstre Arveprins Frederik (1753-1805), Kong Christian 7. (1749-1766-1808), Hertug Frederik Christian af Augustenborg (1765-1814) og Kronprins Frederik, senere Frederik 6. (1768-1808-1839).

Damerne fra venstre er Arveprinsesse Sophie Frederikke, f. Prinsesse af Mecklenburg-Schwerin (1758-1794). Hun døde samme år, billedet blev malt. Dernæst Arveprinsens moder, den nu stærkt ældede Enkedronning Juliane Marie, f. Prinsesse

af Braunschweig-Wolfenbüttel (1729-1796). Her uden den sædvanlige høje frisure. Derpå Kronprinsesse, senere Dronning Marie Sofie Frederikke (1767-1852), f. Prinsesse af Hessen. Hun har nærværende bogs ene hovedperson, Prinsesse Caroline (1793-1881), på skødet. Yderst til højre, Kronprinsens søster, Struensees datter, den meget smukke og selvbevidste Prinsesse Louise Augusta (1771-1843), gift med Hertug Frederik Christian af Augustenborg.

De fire kønne børn er alle Arveprinseparrets. Først den 8-årige Prins Christian Frederik, senere Christian 8. (1786-1839-1848). Dernæst døtrene, den 7-årige Prinsesse Juliane (1788-1850) og den 6-årige Charlotte (1789-1864). Den lille dreng på sin moders skød er nærværende bogs anden hovedperson, Prins Ferdinand (1792-1863). Det kæmpestore billede hænger nu på herregården Gunderslevholm.

Den kongelige Familie

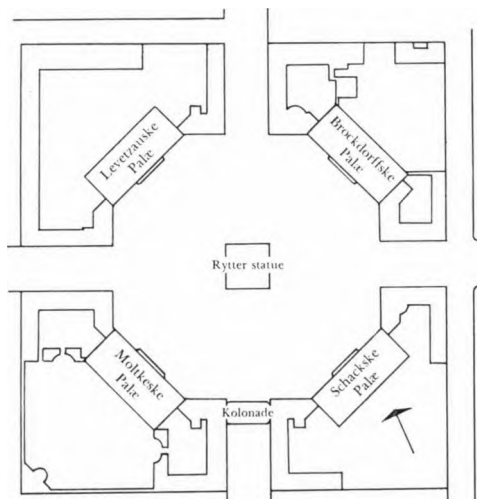
I løbet af eftermiddagen forlod hele Kongefamilien den brændende bygning og samledes i første omgang hos general *Huth* i Gjethuset på Kongens Nytorv. Christian 7. var den, der ankom først, og han sad rolig og apatisk og betragtede den voksende uro omkring sig. Ved forkert besked og almindelig panik og forvirring havde man i første omgang glemmt at tage den lille – af børnekopper stærkt angrebne – Prinsesse *Caroline* med. Hun blev øjeblikkelig hentet, og man så nu Kronprinsesse *Marie* knuge dette sit eneste barn ind til sig. Kronprinsessen tog i øvrigt situationen med ro og fatning. »*Hvad mig angår, har jeg nu min skat*«, sagde hun og pegede på den lille tøjbylt med Prinsesse *Caroline*. Kronprinsen og hans svoger, *Augustenborgeren*, forblev på Slotspladsen og fulgte med iver de frugtesløse forsøg på at standse ilden.

Samme aften bragtes den hjemløse Kongefamilie under tag hos regeringens hjælpsomme ministre. Kongen og Kronprinsens familie rykkede ind hos statsminister *A.P. Bernstorff* i hans store palæ i Bredgade 40 ved siden af *Amalienborg*. Prinsesse *Caroline* kom således som spæd til at bo få dage i det palæ, der senere gennem mere end 50 år skulle blive hendes hjem. Arveprinseparret tog med *Enkedronningen* til *Rosenborg* og overnattede her. Den lille *Prins Ferdinand* kunne derfor på sine ældre dage prale med, at han var det sidste medlem af Kongehuset, der havde sovet på *Rosenborg*. Prinseparret af *Augustenborg* tog ind hos *Grev Ernst Schimmelmann* i hans store palæ, det nuværende *Odd-Fellow Palæ*.

*

Få uger efter indrettede Kongefamilien sig på længere sigt og valgte den form for Kongebolig, vi kender i dag: *Amalienborg*:

Den kongelige Familie

Amalienborgs fire palæer med deres navne og anvendelse:

1. *Schacks Palæ*; kaldet *Christian 9.s Palæ*. Frederik 6. 1794-1839. Enkedronning Marie 1839-52. Højesteret m. v. 1852-64. Christian 9. 1865-1906. Ubeboet 1906-1967. Tronfølgerparret fra 1967.

2. *Moltkes Palæ*; kaldet *Christian 7.s Palæ*. Christian 7. 1794-1808. Siden repræsentationslokaler. Dog var det Udenrigsministerium 1853-85.

3. *Levetzauiske Palæ*; kaldet *Arveprinsens Palæ*. Arveprins Frede-

rik 1794-1805. Christian 8. 1805-1848. Enkedronning Caroline Amalie 1848-81. Ubeboet 1881-1898. Christian 10. 1898-1947. Enkedronning Alexandrine 1947-1952. Ubeboet siden 1952.

4. *Brockdorffske Palæ*; kaldet *Frederik 8.s Palæ*. Landkadetskole 1767-88. Søkadetskole 1788-1828. Frederik 7. og Vilhelmine 1828-38. Vilhelmine og Hertug Carl 1838-39. Landgreven af Hessen 1839-67. Frederik 8. 1869-1912. Enkedronning Louise 1912-1926. Frederik 9. fra 1936.

Den kongelige Familie

Christian 7. havde allerede inden branden erhvervet *Det Schackske Palæ*. Nu købte man også i hast *Moltkes Palæ*, som var til salg. Inden årets udgang havde arkitekt *Caspar Harsdorff* (1735-99) forbundet de to slotte med en genialt udformet løngang, båret af høje ioniske træ søjler, den såkaldte *Kolonade*.

Kronprinseparret flyttede ind i det lidt forsømte Schackske Palæ, mens den sindssyge Konge fik det fornemme Moltkeske Palæ, som siden altid har heddet *Christian 7.s Palæ*, fordi ingen Konge har boet her efter hans død i 1808.

Det Levetzauske Palæ på den modsatte side af pladsen, nærmest Frederikskirken erhvervedes af Arveprinsen og hans familie, men han overlod det dog i det første år rundhåndet til husvilde hoffolk og tog selv ophold på *Sorgenfri Slot*. Det fjerde palæ – *det Brockdorffske*, som Kong Frederik 9. bebor i dag – havde allerede i mange år fungeret som Kadetakademi og blev ikke indlemmet i den kongelige boligplan før i 1828, da Frederik 6.s yngste datter blev gift. Men det hører et senere kapitel til.

Enkedronningen sikrede sig *Det Danneskiold-Laurvigske Palæ* på hjørnet af Bredgade og Dronningens Tværgade – nu Håndværkerforeningen, men fik ikke langvarig glæde af anskaffelsen. I de to år, hun endnu levede, boede hun mest på Fredensborg. Prinseparret af Augustenborg erhvervede *Det Dehnske Palæ* – pendantbygningen til *Det Bernstorffske Palæ* i Bredgade – som i dag huser firmaet Hornung & Møller.

Uanset, at der successivt skulle vokse to nye slotte op af ruinerne af det første Christiansborg, blev der således aldrig mere permanent Kongeresidens på Slotsholmen. Kun Frederik 7. kom en kortere tid til at bo her.

Den kongelige Familie

I årene 1793-1805 levede den lille Prins Ferdinand et stille liv i palæet ved siden af Frederikskirkens ruin og tilbragte sine drengeferier på Sorgenfri Slot. I palæet, som lå diagonalt overfor, voksede Prinsesse Caroline op, idet hendes lange sommerferier dog altid var henlagt til Frederiksberg Slot. De to jævnaldrende børn så næppe meget til hinanden.

Lad os så se lidt nærmere på de to børns familier.

ARVEPRINS FREDERIK OG HANS ÆGTESKAB

Prins Ferdinands fader, *Arveprins Frederik*, var Frederik 5.s eneste søn i hans andet ægteskab med Dronning Juliane Marie. Arveprinsen var således yngre halvbroder til den sindssyge Christian 7. og hans tre søstre.

Selv om Arveprinsen ingenlunde var belastet som Kongen, var han på ingen måde overdådigt udrustet, hverken med hensyn til udseende, ånd eller væremåde. Han var tung, langsomt opfattende, og manglede enhver form for humor. Allerede samtidens dom var ret hård imod ham.

Man hæftede sig onskabsfuldt ved hans store næse, udstående øjne og mærkelig skrutryggede holdning og hånede ham for hans underlig kejtede bevægelser med arme og ben, som han aldrig vidste, hvor han skulle anbringe. Det gjorde det ikke nemmere, at han i sine yngre dage under Guldberg-tiden elskede at optræde offentligt ved parader, hvor han *»fejede hen over stenbroen som en top«*.

Klart, men groft, blev hans ydre ved en sådan lejlighed karakteriseret af en københavnsk tømrersvend, der ved synet af ham udbød: *»Han må fanden gale mig være gjort af vådt træ, sådan som han har slået sig.«*

Enkedronningens urimelige tro på sønnens evner i de yngre år, og hendes grænseløse ambition på hans vegne, havde tidligt givet ham en helt forkert opfattelse af sig selv. Hun havde ikke i hans unge år undset sig for at skrive til *Frederik den Store* om sin begavede søn, *»der forstod at styre og lede et gehejmestatsråd, så at det gik så godt som et optrukket urværk«*

Den hannoveranske hofmaler J.G.Ziesenis har malt dette billede til Arveprins Frederiks bryllup 1774, da Enkedronning Juliane Marie var 55 år, og brudgommen, hendes eneste søn, 21 år gammel. Billedet er det stærkeste stykke propagandamaleri, idet man næsten kan høre hendes varme anbefaling af sin søn som den eneste naturlige arvtager til den sindssyge halvbroder Christian 7.s trone. – Frederiksborg Slot.

Her er et meget realistisk portræt af Arveprins Frederik. Det er ikke nogen karikatur. Det er tegnet og stukket på Charlottenborg 1776, da Prinsen var 23 år gammel og havde været gift to år. Sådan tog den brudgom sig ud, der ventede den kønne, livsglade 16-årige Prinsesse Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin, da hun i 1774 kom til København for at ægte ham, og så ham for første

gang i sit liv. Der er næppe rimelig grund til at tro, at denne stærkt degenererede Prins kunne være fader til Christian 8., en af de smukkeste og bedst begavede Konger, Danmark har haft (sammenlign billedet side 187). Samtiden gjorde sig dog ikke så mange tanker herom, fordi Arveprinsen døde næsten 35 år før Christian (8.) omsider blev Konge. Eftertidens historikere har betragtet faderskabsspørgsmålet som tabu. Først i vore dage er der rokket lidt ved de to sidste Oldenborgeres afstamning.

Denne opfattelse stemte i al fald dårligt med Grev *Ernst Schimmelmanns* samtidige knusende dom over Prinsen: »Arveprinsen er intet, slet intet og aldeles ude af stand til at nære en fornuftig tanke.«

Arveprinsen var allerede i 1774 – 21 år gammel – ble-

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

vet gift. Det var hans moder, der havde valgt hans tilkommende gemalinde, og dette valg må hun afgjort roses for, selv om det måske var lidt synd for den yndige 16-årige mecklenburgske Prinsesse *Sophie Frederikke*, som ved denne lejlighed holdt sit festlige indtog i København.

Prinsesse Sophie Frederikke havde alle de positive egenskaber, som hendes gemal savnede: hun var glad, let og munter, velbegavet og naturlig og dertil overordentlig elskværdig. Hendes udseende var henrivende, navnlig hendes gennemtrængende sorte, mandelformede øjne gjorde stærkt indtryk på alle. En samtidig dom tilføjer, at hun kunne være lunefuld og skarp overfor folk, hun ikke kunne lide, men at hun i øvrigt var »en charmerende og nådig dame«

Arveprinsen var grænseløst forelsket i hende. Selv kørte hun unægtelig i nogen grad træt med denne kejtede og sære mand.

Ægteskabet varede i 20 år, indtil hendes død. I de første 12 år fik hun ingen børn, men fra hun var 28 til hun blev 34 år gammel fødte hun Arveprinsen fire børn.

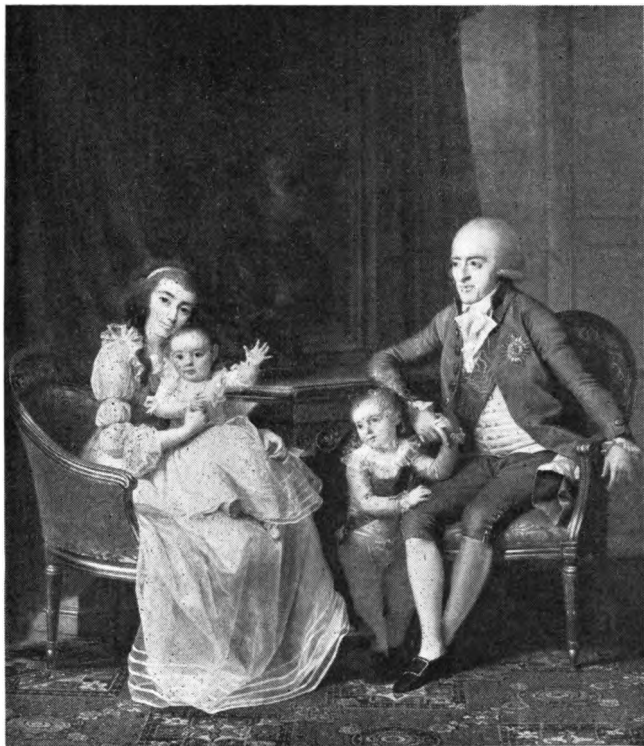
Den stille undren der kan gribe læseren, ved at erfare, at den stakkels fysisk defekte og småt begavede Arveprins efter 12 års barnløst ægteskab pludselig var i stand til at sætte fire børn i verden, af hvilke i alle fald de tre ældste hørte til blandt de smukkeste og bedst udrustede, Oldenborgerne hidtil havde præsteret, fyldte også samtidens inderkreds med forbavselse. Senere historikere har dog kun varsomt udtrykt, at der sladrede om den smukke Prinsesses modtagelighed for de yngre hoffolks courtoisie. Nu, næsten 200 år efter, tør man vel nok vedgå, at faderen til de fire børn efter alt at dømme må have været kammerjunker *Frederik von Blücher* (1760-1806).

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

Frederik von Blücher (1760-1806), Prins Ferdinands og hans søskendes formentlige fader. Han var ældste søn af en fra Tyskland indvandret oberst Carl Leopold von Blücher (1719-75). Sammen med sin moder og sine søskende blev han optaget i den danske adel 1777. Blev som 10-årig i 1770 ansat som page hos Dronning Caroline Mathilde, som landsforvistes to år senere. Efter afsluttet militær-

uddannelse blev han i 1780 adjutant hos Arveprinsen. Arveprinsens gemalinde satte meget pris på den livfulde officer og foranledigede, at han blev kammerjunker. Der blev snakket en del ved hoffet om deres gensidige sympati. I løbet af syv år fik Arveprinsessen pludselig fire børn på række, efter 12 års barnløst ægteskab. I hofkredsene blev von Blücher rent ud betragtet som faderen, men Arveprinsen tav, og navnlig fortiede Frederik (6.) sagen, og derefter døde rygterne hen. Frederik von Blücher bevarede uforstyrret Arveprinsens sympati efter Prinsessens død og endte som hans hofchef. Selv overlevede han dog kun sin høje foresatte i ét år. Han døde som kammerherre i 1806, kun 46 år gammel. Han havde giftet sig 1802 med Helene de Thygeson (1776-1839) som stammede fra Mattrup. I det kortvarige ægteskab var der foruden en gift datter, kun sønnen Frederik (Fritz) von Blücher (1806-71), (se side 232). – Portræt på Frederiksborg Slot.

Arveprinseparret Frederik og Sophie Frederikke med de to ældste børn malet i deres hjem i sydfløjen af det første Christiansborg Slot af Jens Juel i 1790. Den lille dreng er Prins Christian, senere Christian 8., den lille pige er Prinsesse Juliane, senere gift med officersprinsen Wilhelm af Hessen-Philipsthal-Barchfeld. Det er lykkedes Juel at fremhæve ikke blot Arveprinsessens ynde og charme, men også Arveprinsens kejtede og stive, lidt skrutyrggede holdning. Det var utvivlsomt fra sin egentlige fader, Christian den 8. fik sit smukke ydre og gode forstand. Ferdinand slægtede mere sin moders familie på. – Maleri på Bernstorffshøj.

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

Denne charmerende og kønne, men måske lidt lade, ugifte adelsmand havde allerede som 10-årig gjort sin entré ved hove som page hos Dronning *Caroline Mathilde*, men skønt han som 12-årig havde oplevet Struensees skæbne som kongelig elsker, afholdt dette ham alligevel næppe fra – som 25-årig officer ved hoffet – at indlede en *liaison* med Arveprins Frederiks livsglade, men skammeligt forsømte gemalinde, der i øvrigt var to år ældre end han selv. Hvad man end vidste eller ikke vidste, blev der ingen skandale ud af denne, formentlig mangeårige affære. Arveprinsen affandt sig ikke alene med situationen; han var direkte stolt af den smukke børneflokk. Og børnenes tilstedeværelse ødelagde ingenlunde hans forhold til den formentlige barnefader, som han adskillige år efter Prinsessens død gjorde til sin hofchef. Der synes således fra starten at have været etableret en agtværdig *ménage à trois*.

Samtiden karakteriserede Blücher som »*militaire, bon patriot et joli garçon*«.

Arveprinsen trøstede sig dog også. Han fattede interesse for sin gemalindes tre år yngre selskabsdame *Caja Hviid* (1761-1821), som af samtiden pristest for et »*holbergsk humør*«, og som i øvrigt tilhørte kredsen af intellektuelle omkring den berømte læge *Johan Just von Berger* (1723-91), som i 1780'erne holdt musikalsk salon i det ældre »Bakkehuset« ved Valby bakke. Hun forblev ved Arveprinsens hof efter Arveprinsessens død, men endte sine dage som ugift stiftsdame i Preussen.

*

Den ældste af børneflokken, Prins *Christian* (8.) blev født i 1786 og voksede op til at blive en livlig og billedskøn Prins.

På et punkt efterlod Arveprins Frederik et godt eftermæle. Han gav børnene en fornuftig opdragelse, som navnlig kom de tre ældste til gode. Kun den tidlig forældreløse Prins Ferdinand kom fra 13-års alderen til at gå lidt for lud og koldt vand. Her er en silhuet fra omkring 1794, der viser den gode fader under højtlesning for den 8-årige Prins Christian og den 2-årige Prins Ferdinand.

Arveprins Frederik (1753-1805), Frederik 5's og hans anden gemalinde, Dronning Juliane Maries eneste søn, fremtrådte ikke som nogen markant person i sin samtid. Han var hverken begavet eller beleven, men tværtimod kejtet og sær. Det gjorde ikke hans stilling i de unge år lettere, at hans moder stedse puffede ham frem, hvor hun kunne. Billedet her er et elskværdigt lito-

grafi efter et lidt mere sandfærdigt, samtidigt maleri. Arveprinsen tilbragte sine sidste 9 år som enkemand – om vinteren i Amalienborgs nordvestre palæ, og om sommeren på Sorgenfri Slot i Lyngby.

I 1787 fulgte den lille, buttede Prinsesse *Juliane*, der blev opkaldt efter farmoderen. I 1789 kom den meget kønne, lille verdensdame, Prinsesse *Charlotte*, og endelig fødtes i 1792 det sidste barn – denne bogs hovedperson – Prins *Ferdinand*, der fik sit lidet yndefulde navn efter Enkedronning Juliane Maries fader, Hertug *Ferdinand af Braunschweig-Wolfenbüttel*.

Arveprinsens politiske fald og starten på hans blomstrende familieliv faldt således næsten sammen. Fra den ældste søns fødsel og indtil slotsbranden i 1794 levede han vel nok den mest harmoniske del af sit liv, fredeligt til-

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

Arveprinsesse Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (1758-1794) ægtede Arveprinsen i 1774, da hun kun var 16 år gammel. Hun var smuk, venlig og afholdt, men kom, forståeligt, hurtigt til at kede sig i Arveprinsens og hans moders selskab, navnlig fordi parret ingen børn fik i ægteskabets første 12 år. Men i 1786 fødte hun den senere Christian 8., og i de følgende

år fulgte to kønne Prinsesser, Juliane og Charlotte, og endelig kom i 1792 Prins Ferdinand. Arveprinsessen døde pludselig i efteråret 1794, et halvt år efter familiens flugt fra det brændende Christiansborg. – Litografi efter samtidigt maleri.

bagetrukket i den solrige, sydlige sidefløj af Christiansborg med et voksende antal børneværelser i det ellers så lidet frugtbare slot. Han koncentrerede sig her om sin store bogsamling og sin naturaliesamling samt mange andre samlere objekter, som i øvrigt alle gik til grunde ved branden.

Branden var naturligvis et chok for de mange hundrede mennesker, der boede på slottet. Ikke bare den materielle skade, men også de mange menneskeliv – over 50 – som gik tabt under slukningsarbejdet, gjorde et voldsomt indtryk på alle implicerede. Arveprinsens hjem blev hårdest ramt, fordi det var i hans fløj, ilden var opstået. Han var

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

den, der nåede at få bjærget mindst. Han lod senere for-gæves asken under sin fløj harpe for at se, om der var smykkekestene, der kunne reddes.

Arveprinsessen, der allerede havde været svagelig, me-dens hun ventede Prins Ferdinand, blev slået helt ud af branden og døde samme efterår af en snigende tuberku-lose, kun 36 år gammel. Hun efterlod sig et savn langt uden for familiens kreds.

Prins Ferdinand var kun to år gammel ved sin moders død. Det betød i realiteten, at han ingen som helst erin-dring havde om hende.

Arveprinsen må antagelig have gjort sig sine melankol-ske tanker, da han akcepterede inskriptionen på den mindstøtte, han lod rejse for sin afdøde gemalinde i Sor-genfri Slotshave det følgende år. På den står der at læse:

»Mindet er Skyggen af Udødelighed.
Det vindes ikke ved Guld eller Diadem
men ved Dyden«

Frederik von Blücher giftede sig først mange år senere. Han fik kort før sin død 1806 to børn, dels *Frederik Em. Blücher* (1806-71), den senere velkendte, ugifte adjutant hos Frederik 7, dels en datter, der blev gift med højeste-retsjustitiarius *von Lowzow*, der endnu idag har en efter-slægt.

I de 11 år, Arveprinsen endnu havde at leve i, koncen-trerede han sig nu om at give de fire moderløse børn den bedst mulige opdragelse, og det blev måske den eneste opgave, som han i hele sit liv kom godt fra, bl. a. fordi det lykkedes ham at vælge gode, danske lærerkræfter.

Fra sin tid som *præs* for *Kunstakademiet* – hans portræt hænger den dag i dag midt i Kuppelsalen – havde Arve-

Enkedronning Juliane Marie var naturligvis stolt af sine fire børnebørn Christian, Juliane, Charlotte og Ferdinand og har ladet sig male sammen med dem. Det er atter J. C. F. Viertel, der er mester for familieportrættet, som næsten er en gentagelse af det store billede på side 14. Det er antagelig malt i sommeren 1793, formentlig på Sorgenfri Slot, hvor Arveprinseparret boede om sommeren. To år senere døde Juliane Marie under et ophold på sit eget landsted, Fredensborg Slot. – Maleriet hænger på Jægerspris Slot.

prinsen forbindelse med tidens bedste kunstnere. Det kom ikke bare til at præge hans modernisering og indretning af *Det Levetzause Palæ*, som han havde erhvervet efter branden; det kom også til at medvirke til Prins Christian (8.)s tidlige kontakt med danske kunstnere og dansk åndsliv.

Arveprinsen lod *Nicolai Abildgaard* udarbejde de klassicistiske forslag til palæets totale nyindretning, der dog af økonomiske grunde kun blev gennemført på 1. sal. Rumindtrykket af riddersalen blev ædelt og smukt. Den unge lovende billedhugger *Bertel Thorvaldsen* fik lejlighed til at demonstrere sit talent i to plastiske arbejder »*Euterpe*« og »*Terpsikore*«, der pryder nicherne i salens smalle sider.

I Arveprinsens hjem voksede de fire børn op. Her boede de om vinteren, mens de om sommeren holdt til på det malerisk beliggende sommersted ved Mølleåen, *Sorgenfri Slot*.

En gæst på Sorgenfri noterer i 1802, at de to, 13–15-årige Prinsesser »*var meget kønne og artige og kunne tale med om alt*«, og at den 16-årige Prins Christian »*var en af de smukkeste ynglinge, man kunne forestille sig*«. Prins Ferdinand, der var 10 år gammel, karakteriseres som »*et allerkæreste barn*«.

Frederik 6. og hans nærmeste familie vidste udmærket besked med Blüchers rolle i Arveprinsens ægteskab. Det fremgår eksempelvis tydeligt af et brev, han kort før Arveprinsens død i 1805 sendte til sin svoger, hertugen af Augustenborg.

I brevet, som var affattet på tysk, og som i dag findes i Stadsbiblioteket i München, står der:

»*Min Herr onkel (Arveprinsen) er skrækkelig afkræftet. Jeg havde troet, at han nu endelig ville være blevet træt af Blücher. Imidlertid har både han selv og hele hans familie så meget at takke Blücher for, at man skulle tvivle meget på*

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

hans følelser for at tro, at han ville afskedige ham. Nej, nej, min onkel sætter alt for megen pris på skaberen af de fire, meget henrivende Prinser og Prinsesser til at ville sende ham bort».

Det lykkedes den enlige fader på overraskende måde at skabe et miljø for sine børn, der var meget forskelligt fra den atmosfære, der herskede hos den altid militante Kronprins Frederik (6.) i palæet diametralt overfor. Frederik 6. havde ingen sans for kunst og kunstnere. Han var næsten ude af stand til at føre en samtale med sådanne folk. I Arveprinsens Palæ kom derimod mange af guldalderens første navne, og de unge Prinser og Prinsesser voksede op med let adgang til boglig viden. Skønt Arveprinsens første bibliotek var gået op i luer i 1794, efterlod han sig alligevel en ny bogsamling på 13.000 bind ved sin død i 1805.

Men ingen skal forfalde til den tro, at livet i Arveprinsens Palæ blev særlig fornøjeligt efter Prinsesse Sophie Frederikkes død. Prinsen selv, som manglede enhver form for kongelig værdighed, var hypokonder og sær og vanskelig for hoffolkene at omgås. Det smittede af på hans hofstab, som i øvrigt heller ikke var synderlig effektiv. Samtiden betragtede hans kabinetssekretær *Iver Malling* (1745-1806) som en højst ubetydelig person, og hans hofchef omkring århundredskiftet *E. H. von Bülow* som vranten og trættekær. Dertil kom, at økonomien altid var hårdt anstrengt, dels fordi Arveprinsen havde mistet så meget ved branden og sat sig i gæld ved købet af Amalienborg-palæet, dels fordi hans elskede moder, Enkedronning Juliane Marie, kun havde efterladt ham gæld, og endelig fordi han selv yndede at optræde rundhåndet, når folk søgte ham om almisser og pensioner. Det var jo en af de få måder, han kunne gøre sig gældende på.

Arveprins Frederik og hans Ægteskab

Teatret spillede dog en stor rolle i Arveprinsens hjem. Børnene kom ofte i skuespilhuset. Et særligt privilegium havde den lille 12-årige Prins Ferdinand lige efter sin faders død. Han fik lov at gå i teatret med sin gamle halv-onkel, den sindssyge Christian 7. Det vakte altid opsigt på tilskuerpladsen, når man i Kongelogen så dette mærkelig umage par. Den lille Ferdinand sad musestille og opmærksom på sin stol, men den stakkels Konge løb hvileløs frem og tilbage i logen uden nogen kontakt med, hvad der foregik på scenen.

ARVEPRINSENS

BADEREJSE

Arveprinsens helbred var meget vaklende i hans sidste år. Derfor tog han i 1803 på kur til de to berømte, tyske kursteder i *Nenndorf* og *Pyrmont*, men søgte at kombinere turen med en række familiebesøg.

På denne rejse medbragte han begge sine sønner, den 16-årige Prins *Christian* (8.) og 11-årige Prins *Ferdinand*. Turen, der skulle foregå til vogns med en 12-mands stor hofstab, skulle vare fire måneder, hvor man skulle ligge ved badestæderne i halvdelen af tiden og besøge slægt og venner i resten.

Da ekspeditionen fik vidtrækkende betydning for den fremtidige Tronfølger, og da den i øvrigt blev Ferdinands eneste virkelige møde med den store verden i sit lange liv, er det naturligt, at invitere læseren med.

En sådan rejse var i 1803 faktisk en lidt vovelig affære, for overalt i Tyskland sværmede Napoleons soldater. Men Arveprinsen havde ingen betænkeligheder i så henseende, Napoleon var Danmarks allierede, og han regnede med fyrstebeskyttelse overalt. Heri fik han i øvrigt også ret.

En fire måneders rejse var i hine tider også en temmelig besværlig ekspedition at begive sig ud på. Den krævede mindst fire, velegnede rejsevogne med gode heste og veltrænede kuske, når der skulle skaffes plads til alle og til en anelig rejsebagage. Arveprinsen og de to sønner kørte i en vogn, hofchefen og kabinetssekretæren og kirurgen i en anden. I den tredje fulgte tjenerskab og skolelærer, og endelig kom til sidst den store bagagevogn.

Arveprinsens Baderejse

Kortegen kørte til Korsør og sejledes til Nyborg og herfra fortsatte man til Gråsten Slot, hvor Arveprinsen aflagde besøg hos hertugparret af Augustenburg. Her var modtagelsen ikke alt for hjertelig, for efter at hertug Christian Frederik og Louise Augusta nu selv havde fået tre børn, var Christian (8.) som foreløbig Tronfølger naturligtvis en direkte torn i øjet på den sønderjyske familie, der atter måtte se sig arvemæssigt distanceret. Til gengæld havde Prins Christian heller ikke megen sans for husets lille 7-årige datter, Prinsesse *Caroline Amalie*, som dog 12 år senere skulle blive hans trofaste gemalinde i resten af hans liv.

Også på Glücksborg Slot stoppede man op for at besøge det sidste hertugpar af den gamle glücksborgske linje. Der blev ligeledes tid til et besøg på »Louisenlund« hos Arveprinsens halvsøster Louise og hendes mand, landgreve Carl af Hessen. Derfra gik den anstrengende tur videre ud ad Mecklenburgs dårlige veje til »Ludwigslust«, hvorfra Arveprinsen 29 år forinden havde hentet sin egen gemalinde pr. skriftlig forhandling, men uden nogen sinde at have gæstet hendes hjem.

Nu ejedes »Ludwigslust« af Arveprinsens svoger, Storhertug *Franz 1 af Mecklenburg* (1756-1837), som med hele sin familie tog vel imod sine kære, danske slægtninge. Prins Christian og Prins Ferdinand mødte her for første gang deres afdøde moders familie og kom snart til at sætte stor pris på onklen og deres tykke og rare tante *Louise* (1756-1808).

For Ferdinand var det bare spændende at besøge deres moders gæstfri og hyggelige mecklenburg-schwerinske fyrstehjem, men for hans store broder Christian blev dette besøg skæbnesvangert. Her mødte han nemlig for

Arveprinsens Baderejse

Prins Ferdinands morbrøder, Storhertug Friederich Franz 1 af Mecklenburg-Schwerin (1756-1837) fra »Ludwigslust«. Han var broder til Arveprins Frederiks afdøde gemalinde og fader til 8 børn, heriblandt Prinsesse Charlotte Frederikke. Han blev således Prins Christian (8.)s første svigerfader under det besværligt indledte, kortvarige ægteskab mellem de to unge.

Storhertugen selv var ikke noget betydeligt menneske, men han var festlig og glad og gæstfri. Under Arveprins Frederiks besøg i 1803 og 1804 var han den bedst tænkelige vært, der arrangerede rideture, udflugter og teaterforestillinger for sine kære, danske gæster. Der spilledes kort næsten hver aften efter det daglige to timer lange taffel, og her lærte den 11-årige Ferdinand første gang kortspillet glæder at kende. Også Ferdinand kom således senere til at betale dyre lærepenge for sit besøg hos morbroderen. – Samtidigt stik.

første gang i sit liv sin et år ældre kusine, *Charlotte Frederikke*, som han blev dødelig forelsket i ved første øjekast. Hans rejsedagbog røber, at hun daglig var i hans tanker på resten af turen. Og det bør vel allerede her nævnes, at nogen dårligere egnet livsledsagerske kunne den unge, billedskønne og velbegavede Prins næppe havde udset sig.

Arveprinsens Baderejse

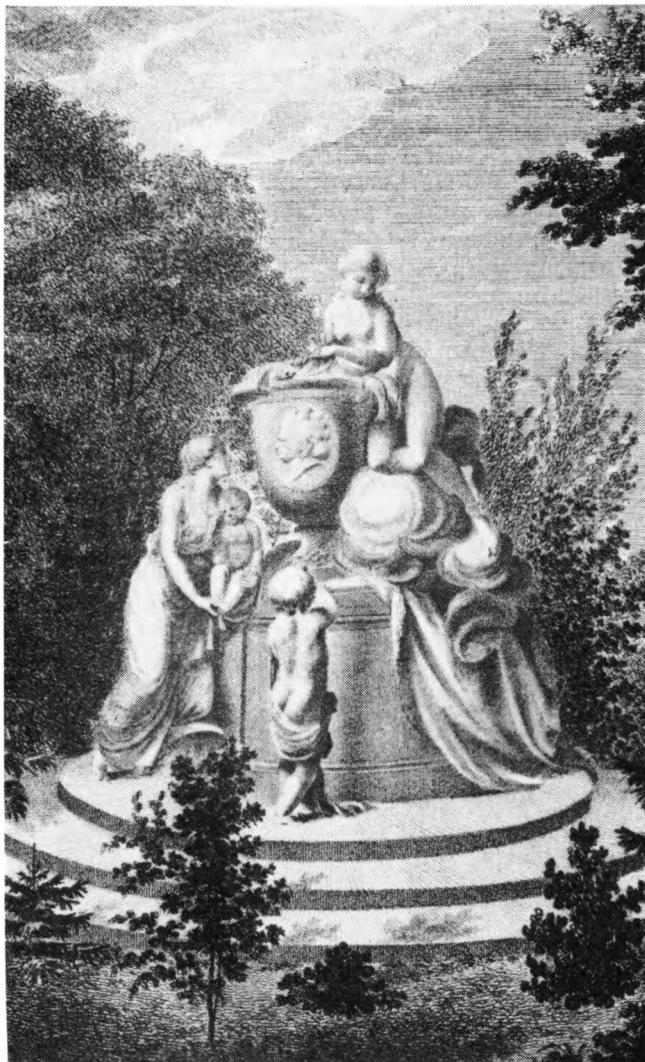
Fra »Ludwigslust« gik rejsen videre sydpå til det tyske kursted *Nenndorf*. De tunge rejsevogne bevægede sig ad de dårlige veje over Celle, hvor Prins Christian og Prins Ferdinand insisterede på at se monumentet over Dronning *Caroline Mathilde*. Arveprinsen, der altid følte sig lidt ilde tilpas ved at tænke på sin ulykkelige svigerindes skæbne og hans egen moders andel heri, ønskede ikke at gå med, men forhindrede ikke sine drenge i at få denne oplevelse med.

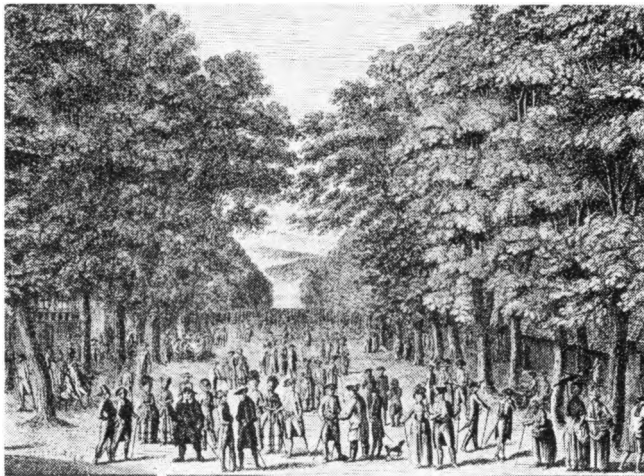
Opholdet i Nenndorf varede en måned. Dette kursted var bekendt for sine svovlholdige kilder, og badene skulle være virksomme over for nervelidelse, rheumatisme og gigt. Stedet var grundlagt af den energiske Kurfyrste af Hessen, hvis hjem var Arveprinsens sidste mål på rejseprogrammet. Arveprinsen var stedets fornemste gæst og blev udsøgt behandlet. Han stod hver dag op kl. 7, passede sine bade, spadserede morgentur i alleen, spiste frokost kl. 13.30, drak the kl. 18, spiste middag kl. 21 og gik i seng kl. 22. Prins Christian tog derimod på jagtudflugter og rideture og besøgte Hannover og tog Ferdinand med, hvor han kunne. Overalt blev de storartet

---

I den korte årrække Frederik (6.)s landsforviste moder Dronning *Caroline Mathilde* levede på slottet i byen Celle – fra 1772 til sin død af skarlagensfeber som 23-årig i 1775 – satte hendes nærværelse et sådant præg på den lille, hannoveranske by, at de lokale myndigheder med den engelske Konges tilladelse i 1780'erne følte det naturligt at rejse en mindesten for hende i byens »*Französischer Garten*«. Det var dette monument over deres ukendte tante, de to unge Prinser, Christian og Ferdinand, insisterede på at se på deres rejse i 1803. – Kobberstik af Ganz fra 1784 efter udkast af A. F. Oeser.

Arveprinsens Baderejse

Det berømte, mondæne tyske kursted »Bad Pyrmont« var blevet anlagt af Kurfyrsten af Hessen allerede i slutningen af 1700-tallet og er den dag i dag et yndet kursted, berømt for sit enestående haveanlæg med palmetræer. På den her viste allé fik den gamle, svagelige Arveprins hver morgen sin motion ved før frokost at vandre op og ned en times tid, da han i 1803 opholdt sig som kurgæst på stedet. – Kobberstik fra ca. 1800.

modtaget. Prins Christian brugte øjne og forstand overalt, men der er ingen vidnesbyrd om den 11-årige Ferdinands udbytte af de mange kontakter. Han fulgte bare trofast med i sin forguede storebroders kølvand.

Det store rejseselskab drog nu videre syd på til det noget ældre og fornemmere kursted *Pyrmont*, som ligger mellem Hannover og Kassel. Arveprinsens vogn fik af sikkerhedsgrunde fransk militæreskorte med på denne strækning. Også i Pyrmont forblev selskabet en måneds-

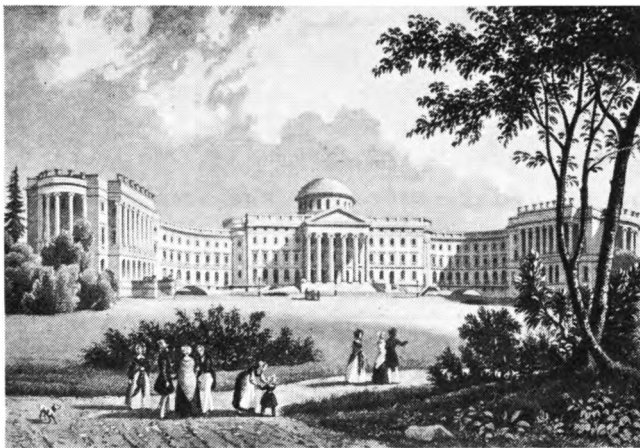
Arveprinsens Baderejse

tid og her gik tiden på samme måde, blot at dette steds kurgæster var langt fornemmere og etiketten derfor betydelig stivere.

Den pompøse afslutning på bade- og familierejsen blev et besøg i hele august måned hos den nyudnævnte Kurfyrste af Hessen, *Wilhelm 1* (1743–1821) på det nye residenspalæ »Wilhelmshöhe« lidt uden for byen Kassel. Vi

---

Kurfyrst Wilhelm af Hessen kunne i 1803 modtage sine danske gæster i enestående omgivelser. Den pragtlystne tyske svoger til Arveprinsen havde to år i forvejen afsluttet sit 15-årige byggerarbejde på slottet »Wilhelmshöhe«, der lå 5 km vest for Kassel med en snorlige alle ud til den skønne bjergside, hvorpå slottet var opført. Det store slotskompleks var omgivet af en mægtig bjergpark med springvand og vandfald samt flere andre, mindre slotte og palæer. – I dag ligger slottet midt i den af krigen hårdt ramte by og fungerer nu som museum. Det indeholder bl. a. minder om Napoleon 3., der her holdtes som statsfange efter slaget ved Sedan 1870. – Litografi fra omkring 1820.

Arveprinsens Baderejse

Kurfyrst Wilhelm af Hessen (1743-1821), Arveprins Frederiks svoger på »Wilhelmshöhe« og de danske gæsters vært under baderejsen i 1803. Han var en indflydelsesrig 1700-talsfyrste med umådelige rigdomme, men upopulær for sin griskhed, påfaldende nærighed og dårlige moral. De danske Prinsler var ikke indtaget i den militærglade onkel. – Kopperstik fra omkring 1800.

må dvæle lidt ved dette besøg, for vi møder senere Kurfyrstens familie i Danmark i meget centrale familiestillinger. Kurfyrsten var gift med en af Christian 7.s søstre, *Wilhelmine* (1747-1820), og hun var således en halvsøster til Arveprinsen. Men Kurfyrsten var i øvrigt også en gammel bekendt af Arveprinsen, for han havde som ung sammen med sine to brødre i sin tid været anbragt ved det danske hof, og det var her, han havde fundet sin gemalinde.

Men den nu 56-årige Kurfyrstes rygte var rigtignok ikke det bedste; det vidste hele rejseselskabet. Ved sin død efterlod han sig udover 3 ægte børn, 23 børn uden for ægteskab, af hvilke adskillige var gjort til grever af Hessenstein og Hanau ved hjælp af Kejser *Franz af*

Arveprinsens Baderejse

Østrig. Hvor mange uægte børn han allerede havde i 1803, melder historien intet om, men der var i alle tilfælde nok til, at ægteskabet med den sympatiske, danske Prinsesse kun var lidet lykkeligt.

Kurfyrstendømmet havde i flere generationer – så lille det end var – spillet en forbavsende rolle i de europæiske fyrstehoffers ægteskabelige forbindelser. Kurfyrsten var således ikke blot gift med en dansk Prinsesse, men hans moder, landgrevinde *Marie af Hessen* (1721-72), havde været søster til den danske Kong Frederik 5.s Dronning Louise, og begge de to søstre havde været døtre af Englands Kong *Georg 2.* (1743-60).

Denne ægteskabelige forbindelse med England havde Kurfyrsten – ligesom hans fader før ham – forstået at udnytte håndfast og usentimentalt. Under den nordamerikanske frihedskrig i 1780'erne havde faderen og han ret og slet *solgt* tusinder af hessiske soldater til den engelske Konge for et beløb af 20 mill. thaler. Ved sådanne transaktioner var Kurfyrstefamilien blevet en af Europas rigeste slægter. Det var ikke nogen tilfældighed, at det netop var ved at forvalte denne families uhyre rigdomme under Napoleonskrigene, at den jødiske, senere så navnkundige bankierfamilie *Rothschild* i gettoen i Kassel for første gang for alvor fik luft under vingerne.

*

Kurfyrsten selv var en ejendommelig sammensat natur. Skønt ødsel og pragtlysten, var han nærig indtil det groteske, og skønt han altså var i konstant konflikt med det sjette bud, var han oprigtig from og fuld af ruelse over sine synder. Alligevel var den almindelige dom over ham, at han var en tyrannisk enevoldshersker, og hans fjender kaldte ham »*Den tyske Sultan*«.

Arveprinsens Baderejse

Hele rejseselskabet vidste også, at han havde suppleret sit fædrende residenspalæ i Kassel med det nye prægtige »*Wilhelmshöhe*« og også, at han nylig havde opført ridderborgen »*Löwenburg*« i slotsparken. Begge bygningsværker var netop afsluttet året før gæsternes ankomst, efter at Wilhelm havde bygget på dem lige siden han havde arvet Kurfyrstendømmet efter sin fader i 1785. På »*Löwenburg*« boede i 1803 hans nyeste, officielle maitresse grevinde *Schlotheim*.

Rejseselskabet fik en udmærket modtagelse og Arveprins Frederik udtalte, at han var glad for at gense »*min gode og inderligt elskede søster, som jeg så meget har ønsket en gang at besøge.*«

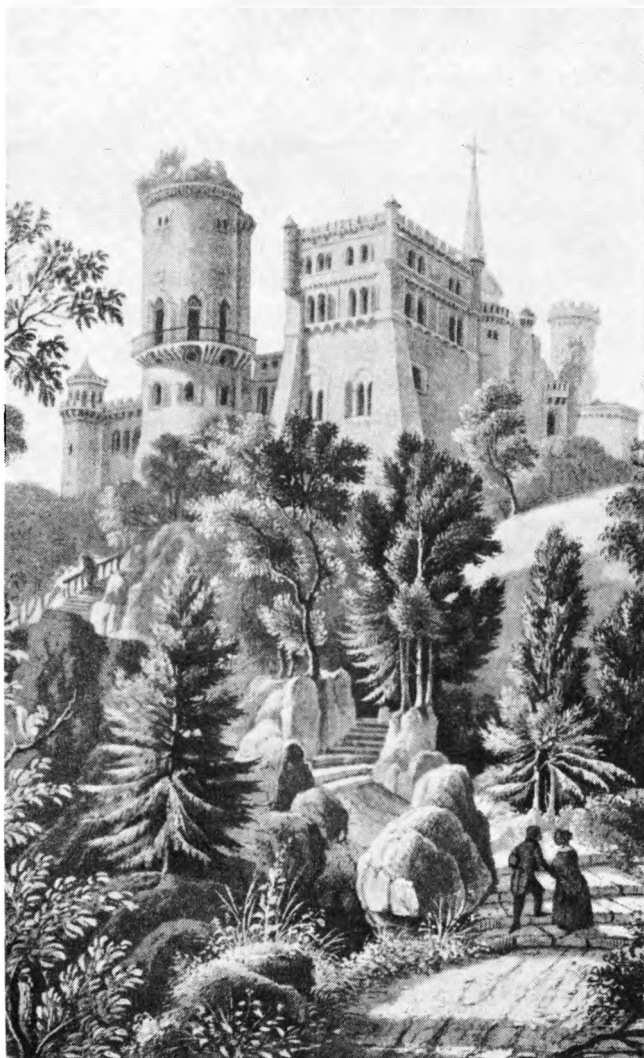
Det viste sig dog hurtigt, at det uharmoniske, men nu noget ældre par efterhånden havde fundet en tålelig *modus vivendi*, således at besøget ikke blev pinligt for de danske slægtninge. Men der var alligevel mange skær at krydse, for at undgå at træde i de større eller mindre, familiære spinatbede.

Prins Christian og Prins Ferdinand fandt, at deres danske faster var sød og smuk, og navnlig den lille sprogyndige Ferdinand nød, at man kunne tale *dansk* med hende. Den kurfyrstelige onkel forekom dem derimod alt for stolt af sine strunke og velpudsede soldater, ligesom de syntes, at hoffets damer var stive og tilbageholdne.

Med sin rastløse byggeiver havde Kurfyrsten af Hessen i tidens bedste tysk-romantiske stil – netop året før de danske gæsters ankomst – også afsluttet opførelsen af ridderborgen »*Löwenburg*«, som lå i Wilhelmshøhes store bjergpark. Her havde han taktfuldt anbragt en af sine maitresser, grevinde *Schlotheim*. – Litografi fra ca. 1820.

Arveprinsens Baderejse

Arveprinsens Baderejse

Arveprinsen dristede sig til at planlægge en høflighedsvisit på »Löwenburg« hos svogerens maitresse, men afstod derfra, da han – som han skrev hjem – »mærkede, at det ej ville behage min søster.«

Alligevel blev det månedlange besøg i Kassel en stor oplevelse for de to unge Prinser, som drog på lange udflugter til Frankfurt og Mainz, Wiesbaden og Koblenz, men ikke kunne undgå at se, at Napoleons hære havde sat deres spor overalt. Særlig studsede de over at se et hus illumineret i anledning af Napoleons fødselsdag!

Den lange hjemtur gik over Göttingen og Gråsten, Kolding og Århus, hvorfra man sejlede til København. Prins Christian konstaterede i sin dagbog, at kun én af de mange damer på den lange rejse havde gjort et varigt indtryk, nemlig hans kusine Charlotte Frederikke »som ved sin ømme deltagelse og følelse og fasthed og selvstændighed« havde lært ham noget, han selv syntes, at han endnu savnede.

For Ferdinands vedkommende blev rejsen hans lange livs eneste møde med den store verden og et sidste glimt af det ørkesløse liv ved 1700-tallets tyske hoffer, som nok syntes at tiltale ham mere end tilsigtet af hans fader. Ferdinand nåede i de næste 60 år aldrig længere end til to korte besøg i Anhalt og Dresden.

JOMFRU FANNY

Året efter gentoges baderejsen med næsten samme program, men denne gang havde den syge fader alle fire børn med. På »Ludwigslust« blev Christian (8.) og Charlotte Frederikke forlovet samme sommer, men man besluttede, at forlovelsen skulle hemmeligholdes, indtil Frederik (6.)s godkendelse forelå. Arveprinsen havde været meget mod forlovelsen. Han stoled formentlig med rette ikke på kvinderne i denne familie. Det er værd at bemærke, at hans hofchef, Frederik von Blücher, ligeledes frarådede forbindelsen.

Der kunne dog også være mange grunde til betænkelighed. Vel havde Prinsesse Charlotte Frederikke et yndigt ansigt med store mørke øjne, men hun havde tillige, hvad samtiden kaldte »et ulykkeligt sind«. Hun var besværlig i hjemmet, aggressiv og sårbar, ejendommelig mytoman, vidtløftig, letsindig og mistroisk. Hun havde kort sagt alle de mærkelige karakteregenskaber, som senere kom til at afspejle sig hos hendes søn, Frederik 7. Da hun yderligere var lille og tyk, har hendes senere selvkarakteristik næppe været helt forkert: *»Jeg har en engels ansigt, en tudsers krop og et djævelsk sind«.*

Men Frederik 6. accepterede. Det var ham en overvindelse at sige ja, for han havde så småt håbet på, at den 18-årige Prins Christian (8.) engang skulle ægte hans egen datter, denne bogs ene hovedperson, Prinsesse Caroline, som dog endnu kun var 10 år gammel.

Jomfru Fanny

Så indtraf den helt uventede katastrofe. Nogle måneder efter de kongelige højheders hjemrejse fra »Ludwigslust« viste det sig, at Prinsesse Charlotte Frederikke var med barn! Storhertugen var opbragt og forlangte, at de unge øjeblikkelig skulle giftes, men det ville Frederik (6.) ikke akceptere. Prins Christians tilkomne gemalinde kunne ikke møde gravid i København! Prins Christian (8.) måtte stille til regnskab på »Ludwigslust«! Den svagelige

Prins Ferdinand deltog sammen med sin store broder Christian (8.) i Arveprinsens baderejse til Tyskland både i 1803 og 1804, og oplevede her festlige udslag af 1700-tallets sidste glansfulde hoffiv og stive etikette på adskillige af de små tyske fyrstehoffer, som Napoleonskrigene i mange tilfælde rendte over ende. Her er Storhertug Friederich Franz 1. af Mecklenburg-Schwerins sommerslot »Ludwigslust«, 35 km syd for Schwerin på vejen mellem Hamborg og Berlin. Det firefløjede slot var opført af Storhertugens fader i 1772-74. Det var første gang de unge Prinsers besøgte deres mors familie. Men besøget blev skæbnesvangert for Prins Christian (8.), som herfra hjembragte sin kusine, Prinsesse Charlotte Frederikke, til et kortvarigt, ulykkeligt ægteskab. – Nutidigt fotografi.

Jomfru Fanny

Der findes kun få ungdoms-portrætter af Prinsesse Charlotte Frederikke (1784-1840). Dette billede fra omkring 1803 kan dog måske give det bedste indtryk af Prinsessen, som ikke alene ødelagde Prins Christian 8.s ungdomsliv, men som tillige – som mor til Frederik 7. – senere skaffede Danmark en Konge, som – Grundloven ufortalt – var af en støbning, der næppe ville være blevet accepteret ret mange

steder, selv i datidens verden. På billedet her er hun 17-18 år gammel og allerede et problem i det storhertugelige hjem på »Ludwigslust«. Med et sødt ansigt og en lille tyk krop allerede et huskors for familien; indtagende, når hun ønskede at være det, men aggressiv og sårbar, når noget gik hende imod. Tillige åbenmundet og mytoman og uden nogen som helst indre balance. Alligevel faldt den unge Prins Christian (8.) øjeblikkelig for hendes charme i 1803, og hun forførte ham allerede ved hans andet besøg på »Ludwigslust« i 1804 med katastrofale følger for ægteskabet, der startede 1806 og kun holdt i godt 3 år. – Kobberstik fra ca. 1805.

Arveprins var ude af sig selv. Det var Kronprins Frederik (6.), der omsider greb ind med vanlig myndighed.

Prinsessen blev nu med en lille kreds af diskrete hof-folk bragt til *Plön Slot* i Holsten, mellem Kiel og Lübeck.

Jomfru Fanny

Denne gamle holstenske borg ejedes da af den danske stat. Imens forhandlede man i København. Kun hvis barnet kunne blive født i stilhed og hemmeligt bortadopteret, kunne Prinsessen akcepteres som Prins Christians vordende gemalinde. Han selv insisterede af et ærligt og forelsket hjerte på at ægte hende.

Den 31. august 1805 fødte Prinsessen på Plön Slot en lille pige, men midt under de derpå følgende bryllupsforberedelser i København døde Arveprinsen den 7. december samme år. Prins Christians fejltrin havde slået ham helt ud. Arveprinsen blev lagt på *lit de parade* i Riddersalen i sit smukke Palæ og her kunne alle, der defilerede forbi se, at hans trofaste hofchef Frederik von Blücher holdt vagt ved sin afdøde herres bære gennem flere døgn. Arveprinsen blev bisat i Roskilde Domkirke under udfoldelse af stor pragt. Gennemkørslen i Vesterport måtte i sidste øjeblik graves en alen dybere for at hans statelige rustvogn overhovedet kunne komme igennem.

I mellemtiden var Amtmanden i Åbenrå, *Konrad Daniel Blücher*, broder til hofchefen, orienteret om planerne med hensyn til den nyfødte Prinsesse på Plön Slot. I september 1805 ordnede han diskret – med omhyggeligt forfalskede papirer – at barnet, under navnet *Franziska Enger*, som uægte barn af en mecklenburgsk skovridder, blev bortadopteret til en ung pige, der havde arbejdet på slottet i Plön, og som havde påtaget sig at træde i moders sted. Hun fik tildelt et lille hus i Slotsgaden i Åbenrå at bo i. Vi skal senere høre mere om denne lille Prinsesse. Det skal bare allerede nævnes, at hun senere blev bekendt i Danmarkshistorien som »*Jomfru Fanny*« (1805-81).

Jomfru Fanny

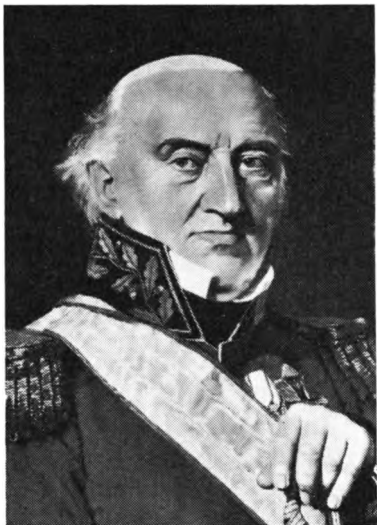
Prins Christian, senere Christian d. 8. (1786-1839-1848) mistede sin moder, da han var 8 år, og sin fader, da han var 19. Allerede som 20-årig giftede han sig med sin kusine, hans moders broderdatter, den unge, besværlige Prinsesse Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin. De blev gift 1806 og skilt 1809. Men de havde i mellemtiden fået en søn, den senere Frederik 7. som således blev opdraget uden moder.

Christian 8. blev aldrig nogen god pædagog. Han betragtede sønnens udvikling som en uundgåelig konsekvens af modernens karakterbrist. – Kobberstik fra 1807.

Brylluppet fejredes på »Ludwigslust« den 21. juni 1806, altså $\frac{3}{4}$ år efter Jomfru Fannys hemmeligholdte fødsel. Der er påfældende tavst om dette bryllup i Christian 8. ungdomsdagbøger. Nogen rigtig festlig begivenhed har det næppe været. Den unge brud var naturligvis meget oprevet over at have mistet sin førstefødte.

De unge nygifte fik af Frederik 6. besked om foreløbig at slå sig ned på Plön Slot, hvorfra Charlotte Frederikke kun havde de bitreste erindringer. At hun nu her – 9 måneder efter – i 1807 skulle føde sit næste barn – oven i købet en søn – og se ham dø efter få timers forløb, slog

Konrad Daniel von Blücher, senere lensgreve Blücher-Altona (1764-1845), yngre broder til Frederik von Blücher. Han blev page hos Prinsesse Louise Augusta på Christiansborg i 1782, da han var 18 år gammel. Derefter kammerjunker hos Enkedronning Juliane Marie og også hendes hofchef i hendes sidste leveår (1794-96). Derfor blev han den, der måtte tage personlig affære overfor hende

under slotsbranden. I 1802-08 amtmand i Åbenrå, hvor han i 1805 »ordnede« bortadoptionen af Prins Christian (8.)s førstefødte datter »Jomfru Fanny«. Fra 1808 var han overpræsident i Altona og blev i oktober 1812 gjort til dansk lensgreve (men desværre uden nogen form for forlening). Hele den danske slægt Blücher-Altona, der således aldrig har været knyttet til noget gods, nedstammer fra ham. Man kan i nogen grad sige, at denne begavede mand stjal billedet fra sin broder Frederik (se side 30). Portræt af C. A. Jensen i Privateje.

hende helt ud. Kort efter erfarede hun, at hendes mor var død på »Ludwigslust«.

Da det unge par i 1808 kom til København for at holde hof i Arveprinsens Palæ, havde hun udviklet sig så uheldigt i sin hensynsløshed og åbenlyse aggressivitet over for den mere og mere ulykkelige Prins, at hun inden længe

Jomfru Fanny

var ugleset af alle hans tre søskende, som elskede og beundrede deres storebroder. Hofstaben lagde hun sig også hurtigt ud med.

Der findes ingen billeder af »Jomfru Fanny« (1805-1881). Den lille originale, synske dame i Åbenrå ønskede ikke at lade sig hverken male eller fotografere. Imidlertid ved vi fra hendes samtidige i den sønderjyske købstad, at flere ved besøg på Rosenborg Slot gang på gang følte sig slået af den påfaldende lighed mellem Jomfru Fanny og Grøgers derværende, noget forskønnede portræt af hendes moder, Prinsesse Charlotte Frederikke, malet da Prinsessen var 23 år gammel. Charlotte Frederikke så aldrig sin datter igen efter hendes »bortførelse« i 1805. Christian 8. så hende derimod to gange i sit liv, dels da hun engang blev tilsagt til besøg på Augustenborg, dels på samme måde på Föhr under en kongelig baderejse til øen 1844. Hun havde derimod pure nægtet at rejse til København i 1840, da den nyudråbte Christian 8. lod sende bud efter sin førstefødte, nu 35-årige datter. Hun levede stiltfærdigt hele sit lange liv i Åbenrå, men vidste udmærket besked med sin oprindelse, ikke mindst fordi hun i Christian 8. levetid regelmæssigt modtog en lille apanage og enkelte kongelige gaver, der automatisk ophørte ved Kongens død i 1848. – Rosenborg.

Jomfru Fanny

Resten af historien er bedre kendt end den foranstående beretning. I Arveprinsens Palæ fødte Prinsesse Charlotte Frederikke den 6. oktober 1808 sit tredje barn, den senere Frederik 7. Året efter indlod hun sig med den franske syngemester *Baptiste du Puy* (1770-1822), som hun endda ikke var rigtig forelsket i. Denne gang var skandalen uundgåelig. Du Puy blev med få timers varsel sendt ud af landet, og Prinsessen selv blev – med fuld apanage og titel af Prinsesse – forvist til Det kgl. Palæ på Kirketorvet i Horsens, hvor hun boede i en snes år uden overhovedet at gense hverken Jomfru Fanny eller Prins Frederik (7.). Dette var et led i overenskomsten, men til gengæld skulle hun hvert år have et maleri af sin søn, for at hun kunne følge hans opvækst. Det er forklaringen på eksistensen af de mange portrætter af Prins Frederik (7.) som barn. Fra 1830 og til sin død levede hun i Rom, hvor hun opretholdt et besværligt miniaturehof.

Christian (8.) forvandt aldrig dette sit livs første og største fejltrin. Erindringen om Charlotte Frederikke pinte ham livet igennem og han så med bekymring en snes år senere, at Kronprins Frederik (7.) ikke bare af ydre, men også af sind udviklede sig til en tro kopi af moderen.

*

Som det var at vente efterlod Arveprinsen sig et lidet imponerende dødsbo. Aktiverne kunne opgøres således:

Arveprinsens Palæ	100.000 rdl.
Sorgenfri Slot	30.000 -
Indbo	22.400 -
Pretiosa	44.400 -
Sølvtøj	15.200 -
Biblioteket	12.000 -
	<hr/>
	224.000 rdl.

Jomfru Fanny

Dette maleri er medtaget, fordi det endnu i dag hænger på Eidsvoll som erindring om den melankolske Prins Christian (8.)s længsel i udlændigheden efter sit eneste officielle barn i sit mislykkede ægteskab med Charlotte Frederikke. Det forestiller den 6-årige Prins Frederik (7.) i Sorgenfri Park i 1814 og er malet af Jacob Munch.

Jomfru Fanny

Men passivsideen var chokerende mere omfattende! Hvis ikke Frederik (6.) havde streget gælden til den kgl. chatolkasse, og ikke også anden gæld havde kunnet kvittes, havde boet været aldeles insolvent. Nu blev det dog muligt at tildele Prins Christian (8.) de to slotte med indbo. Til gengæld blev det meget småt bevendt, hvad de øvrige søskende fik.

Prins Ferdinand fik således – foruden $\frac{1}{4}$ af smykkerne – kun et pantebrev i Sorgenfri Slot på små 7.000 rdl. Det var disse »kongelige obligationer« som vi senere møder som hans første velegnede belåningsobjekt. Men man har vel lov at tilføje, at var Ferdinand forfordelt fra naturens side, blev han – på lige fod med sine søskende – ganske det samme, hvad *arven* angik. Hans økonomi var allerede som 15-årig, forældreløs Prins så ringe, som den kunne være, når man betænker, at han måtte forudse et langt liv i kongelige kredse.

Og hvad den *årlige apanage* angik, tør man også sige, at Prins Christian (8.) fik broderparten. Som uofficiel Kronprins tillagde Frederik (6.) ham 40.000 rdl. Senere fik Prinsesse Charlotte Frederikke yderligere 18.000 rdl. Ferdinand og søstrene fik derimod hver – siger og skriver – 6.000 rdl.

Ferdinand, der indtil nu havde levet på ganske lige fod med broderen, skulle nu begynde at leve et meget enkelt liv. Det magtede han ikke. Uden penge kunne han simpelt hen ikke hævde sig! Det bør måske også tilføjes, at selv om Prins Christian (8.) på alle måder fik løvens part, blev også *han* livet igennem en påfaldende dårlig privatøkonom.

ARVEPRINSENS BØRN

Også Arveprinsens to døtre blev hurtig gift. De ville meget gerne væk fra Arveprinsens Palæ, hvis jomfrubur nu styredes af en vanskelig omgængelig og meget lidt forstående hofmesterinde, der vogtede de to livlige Prinsesser som en hø. I Prins Christian (8.)s og Prinsesse Charlotte Frederikkes fløj herskede en ny hofchef, som havde afløst Frederik von Blücher i 1805. Det er ikke rimeligt at antage, at Christian (8.) i sine unge dage havde ringeste mistanke om, at hans fader kunne være nogen anden end Arveprinsen. Han havde i alle fald accepteret hofmarskalkskiftet med en bemærkning om »at Frederik von Blücher ikke var dygtig nok«. Blücher døde som anført kort efter.

I 1810 viedes den velbegavede og smukke Prinsesse Charlotte til den sympatiske og særdeles velanskrevne landgreve og danske officer *Vilhelm af Hessen*. Takket være begge ægtefællers store repræsentative egenskaber, udadlelige livsførelse og smukke familieliv blev parret i over 50 år et fast holdepunkt i Kongefamilien, såvel i deres vinterpalæ på St. Annæ Plads og senere Amalienborg som i deres sommerresidens på *Charlottenslund Slot*. Deres eftermæle blev yderligere befæstet ved det ægteskab, deres ældste datter, den unge, smukke Prinsesse *Louise*, indtrådte i 1842, men om dette parti skal vi først høre mere i et senere kapitel.

I 1812 blev Prinsesse Juliane gift med den pæne, ubetydelige danske officer, Prins *Wilhelm af Hessen-Philipsthal*,

Prinsesse Charlotte (1789-1864) var den kønneste og bedst begavede af Arveprins Frederiks døtre, og hun udviklede sig i sit ægteskab med Prins Wilhelm af Hessen til en virkelig verdensdame, højt værdsat af sin broder Christian 8. Hendes største fortjeneste i Danmarkshistorien er, at hun opdrog sin datter Louise (1817-1898) så vel, at den unge Prinsesse senere gennem en menneskealder

blev kendt og skattet som Christian 9.s Dronning Louise. Hun blev dermed den tredje af Arveprinsens officielle efterslægt som besteg den danske trone. Det må have glædet Juliane Marie i hendes himmel. – Litografi af Heuer 1827.

der iøvrigt døde tidligt. Dette barnløse par kom aldrig til at spille nogen rolle i den videre familieudvikling.

Tilbage var kun Prins *Frederik Ferdinand!* Det er altid svært at være den yngste i en forældreløs søskendeflok. Det gjorde det i dette tilfælde ikke nemmere, at Ferdinand fra naturens side var den mest forfordelte. Prins Christian og Prinsesse Charlotte havde i så rigt mål arvet alle moderens bedste aktiver: skønhed, klogskab og kongelig anstand. Måske skyldtes Ferdinands ringere habitus, at hans moder faktisk havde været stærkt angrebet af tuberkulose, medens hun ventede ham.

Arveprinsens Børn

Landgreve Vilhelm af Hessen (1787-1867).

Fætter til Frederik 6.s dronning Marie Sofie Frederikke og blev som sådan allerede i 1802 udnævnt til dansk ritmester, kun 15 år gammel. Han blev dansk oberstløjtnant i 1811 året efter sit ægteskab med Arveprinsens yngste datter Prinsesse Charlotte. Landgreven regnede allerede fra helt ung Danmark som sit hjemland og levede i København størstedelen af sit 80 år lange liv. Han var en retskaffen, elskværdig og gæstfri hædersmand, ordentlig og systematisk indtil det pedantiske. Fra 1839 boede ægteparret i mange år i det nuværende residenspalæ på Amalienborg. – Litografi af W.Kern, Berlin.

Mest iøjnefaldende var hans lidenhed. Han målte som voksen ikke mere end 1,68 m. Det var ganske simpelt for lidt til en Prins, selv om han naturligt søgte til dragonerne og altid valgte små heste for ikke at se for lille ud. Han havde mærkelig nok også fået Arveprinsens kejtede bevægelser og duknakkethed.

Prins Ferdinand lignede mere sin moders familie, der talte adskillige, mindre begavede medlemmer. Da han ved faderens død var 13 år gammel, noterede hans lærer bekymret, »at han var en vanskelig dreng, ubehersket i glæde og vrede, under jævnmål i begavelse, ivrig efter adspredelse, uden

Prins Wilhelm af Hesse-Philipsthal-Barchfeld (1786-1834) blev i 1812 gift med Arveprinseparretsældstedatter *Juliane*. Som slægtning af Frederik 6.s Dronning Marie fik han allerede 1792 (som 6-årig!) patent som dansk ritmester og blev i 1807 major. Ved sit bryllup i 1812 var han avanceret til oberstløjtnant. Han var en smuk, elskværdig og afholdt officer, som 1831 endte som chef for

Landkadetkorpset, men kun 48 år gammel døde han 1834 i sit hjem i København. - Litografi efter maleri af E. Lehmann.

egentlige interesser og blottet for kundskabstrang! Det var hårde ord, men de kom unægtelig til at slå godt til, som vi senere skal se.

Året efter tilføjer søofficeren *Johan Frederik Bardenfleth* som blev hans første »gouvernør«, mere skånsomt, at Prins Ferdinand var godhjertet og havde et venligt sindelag, men at han var blevet forkælet af sine søstre, og at hans opdragelse var blevet forsømt.

Frederik 6. gjorde fra starten, hvad han kunne, for at give den lille efternøler af en halvfætter de bedste chancer i tilværelsen. Det gjorde man jo i hine tider bedst ved at tildele høje, militære charger på overraskende tidlige tids-

Arveprinsensældste datter Juliane (1788-1850) levede et stiltfærdigt barnløst ægteskab med Prins Wilhelm. Hun nægtede at samleve med sin ægtemand af frygt for at dø i barselseng. Parret havde deres hjem i den længst nedrevne Rybergske Gård i St. Kongensgade 29. De sidste 16 år af sit liv henlevede hun her som enke og blev med årene en meget korpulent dame. Hun var altid en kær gæst hos sine brødre, Christian 8. og Prins Ferdinand, men hun var ikke nogen større personlighed. – Litografi efter maleri.

punkter. På sin 8 års fødselsdag var han under megen opmærksomhed blevet gjort til Elefantridder.

Ferdinand blev konfirmeret i 1808, og ved denne lejlighed blev han – af den nyudråbte Kong Frederik 6. – gjort til oberst for »*Det Sjællandske Dragonregiment*«, der i dagens højtidelige anledning tog varig navneforandring til »*Prins Ferdinands lette Dragonregiment*«. Her gik han nu i tjeneste, og det var i øvrigt her, at han lærte sin senere, trofaste adjutant *Müller* at kende.

I den følgende snes år levede Ferdinand tidens typiske officersliv i København. På grund af sin unge alder var han blevet skånet for den hårde krigstjeneste omkring

1808. Men i tiden 1812-28 deltog han med liv og sjæl i Frederik 6.s meget udadvendte militærliv, altid under udfoldelse af sit livs største aktiv: sit gode humør og sin godmodige selvironi, der afspejlede usentimental bevidsthed om egne begrænsede evner. I sine yngre år var han som alle andre yngre officerer vældig angst for den bryske Konge, men kom efterhånden til at elske og beundre Landsfaderen, og disse hans følelser var absolut gengældte. Der var aldrig et ondt ord mellem Konge og Prins.

I 1814, da Kongen havde gjort ham til generalløjtnant, havde han forladt sit hidtidige hjem i Arveprinsens Palæ og havde erhvervet midterparten af *A.P. Bernstorffs Palæ*, som var blevet opdelt i flere enheder efter den store statsmands død i 1797. Han havde dog afstået sin part af palæet til Kongen allerede i 1817, men fået lov til at bo i stueejligheden i palæets midtersektion. Det betød, som vi senere skal se, at Prins Ferdinand kom til at bo i dette hus i 49 år – både sommer og vinter – fordi palæet også blev hans hjem, da han blev gift.

I ungkarletiden, som varede til hans 35. år, lagde han sig mange officersvaner til, som ikke var videre forenelige med den kongelige anstand. Hans amourøse eventyr var talrige, men – på nær en enkelt nedennævnt undtagelse – næppe nogen sinde af større alvor. Hans umådelige hang til at spille kort, og påfaldende evne til at tabe, var stor og alt for kostbar til hans beskedne gage og øvrige levevis. Hans trang til folkeligt selskab var fra de unge år evident, men det må tilføjes, at han altid opførte sig ordentligt. Prins Ferdinand var ikke rigt udrustet, men han var hele sit liv en gentleman. Han gik, som vi senere skal se, langsomt, men sikkert i opløsning ved det ørkesløse, men meget kostbare liv, han var dømt til at føre

Ved siden af sin smukke og velbegavede broder Christian og de to flotte svogre, Wilhelmerne af Hessen-Kassel og Hessen-Philipsthal, syntes Arveprinsens yngste søn Prins Ferdinand på forhånd dømt til at stå som den lille grimrian. Han var ikke mere end 168 cm høj og havde de samme kejtede bevægelser som Arveprinsens – Portræt fra ca. 1820.

gennem 71 år. Men han foretog sig formentlig aldrig nogen sinde i sit liv forsætlig noget, som kunne bringe andre end ham selv og hans gemalinde i fortræd.

*

Efter den officielle skilsmisse fra Charlotte Frederikke i 1810, oplevede den længe splittede og deprimerede Prins Christian (8.) sit livs mærkeligste eventyr, da han som statholder i Norge på *Eidsvoll* medvirkede til gennemførelse af det nylig afståede Norges frie forfatning af 17. maj 1814, og selv optrådte som Norges Konge i nogle få måneder, indtil Riget samme år blev tvunget til at akceptere en personalunion med Sverige med Bernadotte som unionskonge.

Da han dybt skuffet kom hjem til Danmark, giftede han sig påny. Denne gang var hans valg af gemalinde

1815 giftede Prins Christian Frederik sig for anden gang med Prinsesse Caroline Amalie af Augustenborg (1796-1881). Hun var datter af Frederik 6.s søster Louise Augusta. Caroline Amalies mormor var således den ulykkelige Dronning Caroline Mathilde (1751-75), og hendes morfar den i 1772 henrettede Struensee. Det var i sig selv en tung arv, og den blev ikke

lettere ved, at Caroline Amalies brødre var de to senere i Danmark så forhadte oprørere fra 1848, Augustenborgerne Hertug Christian August og Prins Frederik af Nør. Men Caroline Amalie forblev dog til trods herfor ikke alene loyal over for Danmark, men tillige Christian 8. en klog og trofast gemalinde. Først som Enkedronning oplevede hun at blive populær. – Kobberstik efter maleri af Gröger fra ca 1815.

menneskeligt rigtigere, men politisk mere belastende. Han valgte Prinsesse *Caroline Amalie af Augustenborg*, datter af hertug Frederik Christian og »la petite Struensee«, Frederik 6.s statelige søster, Louise Augusta. Parret blev gift på Augustenborg Slot 22. maj 1815, men ægteskabet forblev barnløst.

Ved sit ægteskab fik Prins Christian de to lidt yngre, men meget selvfølede og selvhævdende Prinser, *Christian August* og *Frederik af Nør* til svogre. Dem skal vi senere høre mere om.

FREDERIK 6. OG DRONNING MARIE

Vi forlod Kronprins Frederik (6.), da han i 1794 var flyttet ind i *Det Schackske Palæ* på Amalienborg og her havde skabt sig en vinterbolig, der i mangt og meget passede ham bedre end det gamle Christiansborg. Kronprinsesse Marie følte det samme og udtalte til *A.P. Bernstorff*, at både hun og gemalen i palæets langt lavere rum kom til at se »mindre små« ud.

Han levede størstedelen af dagen i sit arbejdsværelse med sit lille privatgemak bagved. Her modtog han folk, og her sov han undertiden også. Men om sommeren foretrak han Frederiksbergs romantiske have med grotter og vandfald, kanaler og gondoler, pavilloner og templer.

Hans ægteskab var lykkeligt på sin egen façon. Parret var blevet gift i 1790. Kronprinsessen var datter af den gamle landgreve *Carl af Hessen* (1744-1836), meget lykkeligt gift med Christian 7.s søster, Prinsesse *Louise* (1750-1831). Vi skal senere høre om dette gamle ægtepar.

Kronprinseparrets eneste store sorg havde – som allerede nævnt – været, at de to førstefødte børn var døde som helt små. *Caroline* havde været den hidtil eneste levedygtige. Endnu to frygtelige skuffelser skulle de yderligere opleve ved næsten straks efter fødselen i 1797 at miste en ny Kronprins og yderligere en lille Prinsesse i 1804. I 1808 fødtes atter en datter, *Vilhelmine*, men derefter blev det klart, at mulighederne for en mandlig succession var udtømt. I netop det år, den sindssyge Konge var død af skræk ved den voldsomme spanske kanontorden i Rens-

Frederik 6. og Dronning Marie

Dronning Marie Sophie Frederikke (1767-1852) var datter af Landgreve Carl af Hessen. Hendes moder var Prinsesse Louise, Frederik 5.s datter, så hun var altså af afstamning lige så dansk, som hun var tysk. Hun blev gift med Kronprins Frederik (6.) i 1790 og lærte sig hurtigt at tale dansk. Hendes første tid i Danmark var vanskelig, fordi både Arve-

prinsens familie og Augustenborgerne, der alle boede på Christiansborg, mødte hende med kulde og mistro. Hun blev en meget afholdt Dronning, og gennem næsten 50 år en både god og overbærende ægtemage og tillige en øm moder for sine to døtre. Hun blandede sig aldrig i Kongens forhold til Oberstinde Dannemand. Hun nåede kort før sin død at se sin søstersøn Christian (9) som dansk tronarving. – Litografi fra 1830erne.

borg og Vilhelmine var født og Kronprinsen selv var ud-råbt til Konge, var det tillige evident, at Dronningens til-tagende fysiske skrøbelighed ikke tillod hende fortsat ægteskabeligt samliv med Kongen.

På den baggrund er det mere forståeligt, at Kongens erotiske eskapader i de følgende år ikke i ringeste grad nedbrød det gode forhold mellem ægtefællerne.

Det første sidetrin skete i Hamburg omkring 1808 under krigen med englænderne, da Kongen i lange perio-

Frederik 6. og Dronning Marie

Frederik 6. (1768-1808-1839) Prins Ferdinands fætter og svigerfader. Dette litografi viser et typisk portræt fra omkring 1820, da kongen var 52 år gammel og regerende Konge på 12. år. Først da Christian 7. døde i 1808, blev sønnen formelt Konge. Skønt hans gemalinde, Dronning Marie, fødte ham 6 børn, heraf to drenge, nåede kun de to døtre Caroline og Vilhelmine den voksne

alder, og da det efterhånden omkring 1810 var blevet evident, at ægteparret ikke ville få nogen mandlig Tronarving, udpegede Frederik 6. sin halvonkel Arveprinsens søn, Christian (8.) til sin efterfølger og søgte yderligere at sikre successionen ved i 1828-29 at bortgifte sin yngste datter til Christian (8.)s søn Frederik (7.), og sin ældste datter til Christian (8.)s broder Ferdinand.

der opholdt sig i Hertugdømmerne, og det kom til at bære frugt. Denne Kongens første elskerinde, der var af fattig herkomst, tog han sig ikke meget af. Kun når hun skrev til ham, fik hun lidt understøttelse. Det var først senere han fandt ud af, at han havde forpligtelser over for sine illegitime børn, og at man også måtte have orden på de dele. Alligevel findes der flere borgerlige familier i København, der nedstammer fra dette krigseventyrs eneste barn. Forfatteren har truffet en enkelt af dem.

Frederik 6. og Dronning Marie

Oberstinde Frederikke Dannemand, født Bente Rafsted (1790-1862). Frederik 6.s officielle maitresse fra 1808 til hans død 1839. Den friske nyboderpige havde som 18-årig søgt audiens hos den 22 år ældre, nyudråbte Konge og havde vakt Kongens attrå ved første øjekast. Oberstinden betragtedes af samtiden som elskværdig og tillige jævnt godt begavet, og hun gav aldrig anledning til større for-

argelse hos borgerskabet, fordi hun ikke førte sig frem sådan som f. eks. den senere grevinde Danner.

Hun fødte Kongen to sønner, af hvilke den yngste døde som 15-årig. Desuden to døtre. Derudover fik hun selv en datter med en spansk greve, medens Frederik 6. opholdt sig i Wien under Wiener-kongressen. Den sidste datter blev aldrig gift og indtog socialt set en yderst prekær stilling. Det påstås, at Dronning Marie efter Kongens død skal have omfavnet oberstinden og udbrudt: »Ak, vi har begge mistet en god mand.« Hvis historien er rigtig, har det sikkert været den eneste gang, de to traf hinanden. Ferdinand og Caroline havde ingen omgang med hende; derimod kendte de meget vel hendes ældste søn, den senere lensgreve Dannemand. Her ses hun med sin første søn, Frederik Vilhelm Dannemand. Billedet, hvis kunstner er uoplyst, må være malet omkring 1815.

Frederik 6. og Dronning Marie

Senere lagde Kongen ikke mindste skjul på sit faste forhold til den tidligere nyboderpige *Bente Frederikke Rafsted* (1790-1862), der ikke bare blev gjort til oberstinde *Dannemand*, skønt der ingen oberst eksisterede, men som

---

Sådan så Frederik 6.s uofficielle børneflok ud i oberstindens hjem på Esplanaden. De var alle født i ti-året 1810-20. Prinsesserne Caroline og Vilhelmine lærte først deres halvsøskende at kende efter deres faders død. Dette maleri af ukendt kunstner må være malet omkring 1823. Fra venstre ses den 11-årige Caroline (1812-44), den 3-årige Valdemar (1820-35), den 13-årige Louise (1810-88), og endelig den 10-årige Frederik Vilhelm (1813-88). I 1839 – kort før Kongens død – adopterede oberstinden – noget ekstraordinært – en lille pige, Frederikke, med det overraskende efternavn Kirederf. Det var hendes første barnebarn, en uægteskabelig datter af den da 26-årige Frederik Vilhelm Dannemand. Efternavnet var såmænd bare »Frederik« stavet bagfra! – Maleriet i privateje.

Frederik 6. og Dronning Marie

Wienerskuespillerinden Caroline Seuffert (1798 -1891), der blev Frederik 6.s veninde under Wiener-Kongressen i 1815. Når Kongen ved afrejsen bittert bemærkede til Czar Alexander 1., at han i Wien ikke havde vundet én sjæl til erstatning for sit tabte Norge, synes han et øjeblik at have glemt denne nydelige, lille dame, som ved afskeden skænkede ham

hosstående miniaturemaleri, udført af Wienerkunstneren K. Agricoli i 1814. Til gengæld glemte den danske stat ikke Kongens tilsagn om livsvarig apanage. Hun blev et dyrt bekendtskab, for hun var kun 17 år, da den 47-årige Konge traf hende, men hun blev 93 år gammel, før hun døde! – Rosenborg.

også kunne prale af at være den sidste officielle, kongelige maitresse i Danmarkshistorien.

Oberstinde *Dannemand* boede på Esplanaden, hvortil Kongen næsten daglig begav sig hen ad aften. Huset blev senere Konseilspræsident *Estrups* københavnerbolig og er i dag *Vanførehjemmets* domicil. Det var en skæbnens ironi, at oberstinden fødte ham de to sønner, som han så hæftigt havde begæret, samt yderligere to døtre. Den ældste af sønnerne *Frederik Vilhelm Dannemand* (1813-88) blev i Landsfaderens sidste leveår ophøjet i grevestanden og er omtalt senere i bogen. Den yngre søn *Frederik Valdemar*

Frederik 6. og Dronning Marie

Dannemand (1820-35) døde til faderens usigelige sorg allerede som 15-årig. Begge de to døtre blev ganske net gift. Den ældste, *Louise Dannemand* (1810-88), ægtede kaptajn *Wilh. Zachariæ*, den yngste *Caroline Dannemand* (1812-44) blev gift med major *Adolf Fr. Schack Brockdorff*.

Kongens eventyr i Wien under kongressen 1815 med jomfru *Caroline Seuffert*, som opnåede dansk statspension helt op til sin død 1891, skaffede ham typisk nok ingen bryderier med Dronningen, men derimod en del spektakel med oberstinden, der i øvrigt også – med evident resultat – havde bedraget *ham* under hans lange fravær.

Disse forhold var naturligvis begge Prinsesser, ikke mindst *Caroline*, velkendte. De har utvivlsoomt medvirket

---

Frederik Vilhelm Dannemand (1813-88), senere lensgreve og kammerherre, malet som 20-årig officer. Han var den ældste af Frederik 6.s to sønner med oberstinden, og således en slags uofficiel halvbroder til Prinsesse Caroline. Frederik 6. interesserede sig naturligvis meget for denne sin eneste voksne søn, der oven i købet som ung lignede ham noget. Se yderligere side 276.

til, at hun, navnlig som lidt ældre, havde så let ved at af-
finde sig med, at Ferdinand gik på viften, når han kunne
komme afsted med det.

Den meget militære tone i hjemmet kom til at præge
døtrene, og gjorde det naturligt for dem selv at blive gift
med officerer. Carolines opbrusende temperament og lidt
studse form, som særlig udviklede sig i hendes modne al-
der, var en direkte arv fra faderen. Men den dybe hengi-
venhed og det bløde sind bag sin bryske maske havde
hun fra moderen. Hun stod sin moder nær, men det var
faderen, der var hendes idol.

Bag det markante ydre og det barske tonefald var
Kongen nemlig på mange måder en elskværdig mand.
Han havde bare lidt svært ved at udtrykke sig, og selv
når han lo, virkede hans latter militær. Han kunne godt
skræmme audienssøgende, der naturligvis altid på for-
hånd var nervøse. Det ærgrede ham, og så gjorde han alt
for at berolige dem. En gammel kone, der forvirret søgte
understøttelse, blev fulgt til dørs med beroligende tilsagn
om hjælp og følgende ord i hans sædvanlige royale tredie-
persons-form: »*Farvel min gode kone, opdrag sine børn, så hun
kan få ære af det. Så gør hun jo alt, hvad der er hendes pligt i
verden og brødet kommer da nok!*«

Frådseri foragtede han ude og hjemme. Da en af
hans unge officerer bad om orlov for at besøge sin far
på Fyn, fik han tilladelsen med følgende advarsel: »*Det
er forskrækkeligt, som de æder derovre på Fyn. Ja, jeg mener
sådan varm, fed gåsesteg med rødkål og surkål om aftenen. Det
er meget usundt siger Fenger [Kongens livlæge]. Husk på det!*«.

Hans selskabskonversation uden for officerskredse var
yderst begrænset, og over for videnskabsmænd og kunst-
nere var han aldeles hjælpeløs. Da *Bertel Thorvaldsen* i

Frederik 6. og Dronning Marie

Kong Frederik 6. og Dronning Marie med deres to døtre på spadseretur langs kanalerne i Frederiksberg Have. Man ser slottet og Frederiksberg kirke i baggrunden, men begge bygninger er indtegnet uden smålige topografiske hensyn. Billedet er en akvarel af den schweiziske tegner Johan Senn fra 1813, da den lille Prinsesse Vilhelmine var 5 år gammel. Den ældste datter, den 20-årige Caroline, var få år før blevet forlovet med morbroderen, Prins Christian af Hessen – en forlovelse, der dog kun varede til Prinsens pludselige død 1814. – Akvarellen hænger på Rosenborg.

Frederik 6. og Dronning Marie

Frederik 6.s næstsidste leveår, 1838, vendte hjem til København efter 44 års ophold i Rom, blev han fejret uden lige, og Kongen måtte naturligvis også se ham til et aftenselskab. Tøvende spurgte Kongen den verdensberømte billedhugger: »*Hvad arbejder De på for tiden?*« Thorvaldsen nævnede en buste. »*Bliver den pæn?*« spurgte Kongen, og da han havde fået dette spørgsmål smilende bekræftet, gik konversationen totalt i stå.

Overfor sine egne tjenestefolk, som tilbød ham, følte han sig behagelig tryk og overfor dem var han altid hyggelig. Til sin gamle kammertjener *Jens* fortalte han altid hver aften, hvad han havde oplevet i dagens løb. Og når *Jens* så – tidligt på aftenen – havde svøbt tæppet om fødderne på Kongen, der lå på sin feltseng i arbejdsværelset bag en skærm, var det et fast ritual, at Kongen skulle sige: »*Godnat Ole, sluk lyset, pengene ligger i vinduet. Nå, i Guds navn*« . . . . Så lo han hjertelig og faldt i søvn.

Han satte livet igennem stor pris på at komme i stilfærdig kontakt med »almuen«. Han kunne således godt finde på at gå tur i Frederiksberg Have og anonymt inspicere den brede befolknings måde at forlyste sig på, og man kunne møde ham på Strøget i hans iøjnefaldende røde og blå generalsuniform med Caroline under armen. Så veg det københavnske borgerskab ærbødigt til side. Men det kunne også ske, at en madamme fra provinsen, der ikke vidste besked om Kongens promenadevaner, skubbede ham ud i rendestenen. Så knyede han ikke, men bemærkede tørt til Caroline: »*Den kone kender sin ret bedre end hun kender sin Konge!*«.

*

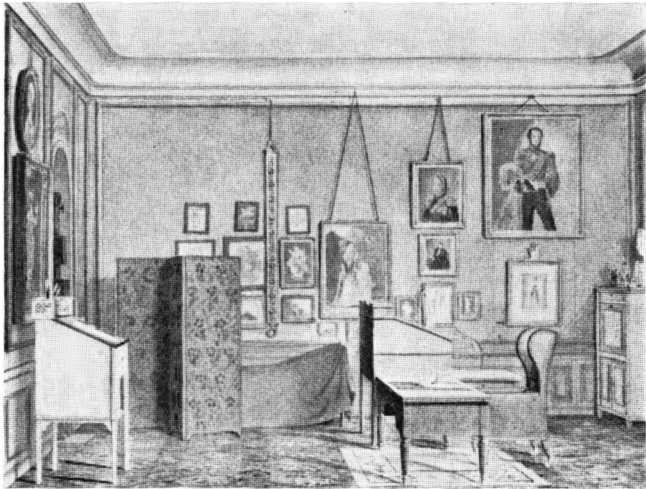
Dronning Marie overlevede Frederik 6. i 13 år og forblev boende i *Det Schackske Palæ* til sin død 1852. Hun var

Frederik 6. og Dronning Marie

C.W.Eckersbergs berømte, lidt stive og ferske monumental-maleri af den kongelige familie på Frederiksberg Slot, sommeren 1821. Kong Frederik 6. nærmer sig Dronning Marie med sine to døtre under armen. Prinsesse Vilhelmine var i 1821 13 år og Prinsesse Caroline 28 år gammel og stadig ugift, fordi hendes fader havde vraget et par af hendes senere friere. Begge søstre elskede og forgudede deres fader. Caroline lignede ham mest i væsen og udtryksform. Endnu på sine gamle dage talte hun med varme om »Papa's tid«. – Maleriet hænger på Rosenborg.

Frederik 6. og Dronning Marie

Her ses Frederik 6.s arbejdsværelse på Amalienborg, som havde udsigt til haven bag det Schackske palæ. Hans seng står bag skærmen. Det store maleri på væggen forestiller Kongens svoger, Christian 9.s fader, hertug Wilhelm af Glücksburg. På det lille, mørke billede ses hans svigerfader, den gamle landgreve af Hessen. I dette værelse døde Frederik 6. i 1839, og det var til det spartanske rum Enkedronningen begav sig efter hans død »når hun skulle tale med ham«. – Tegning af F. C. Zeuthen fra 1840.

endnu som Enkedronning mild og venlig, men led meget under savnet af sin elskede gemal.

Når hun på sine ældre dage var oprevet eller nervøs, fandt hun altid trøst ved at søge ned i salig Kongens arbejdsværelse, hvor han havde færdedes. Den gamle gemaks-pige *Birthe* plejede at sige, når hun så Enkedronningen dér: »Så, nu er hun nede og fortælle ham noget.«

AUGUSTENBORGERNE

I enhver god familie-annal skal der helst optræde nogle rigtige skurke for at gøre beretningen lidt spændende. Endnu mere raffineret vil det naturligvis være, hvis de »sorte får« i virkeligheden ikke er rigtige skurke, men blot nogle ulykkelige familiemedlemmer, der i blind tro på deres oversete rettigheder til slut i desperation – fremkaldt ved årelang, virkelig eller indbildt tilsidesættelse – handler overilet og katastrofalt. Men mest spændende bliver det, hvis de til slut overmodigt stikker hovedet i den løkke, som alle deres modstandere kun alt for længe har ventet på at kunne kvæle dem i.

I det afsnit af den danske Kongefamilies annaler, som denne beretning beskæftiger sig med, synes *Augustenborgerne* at have været udset til denne utaknemmelige, men meget dramatiske rolle. Men slægten spillede til gengæld dette parti med bravur gennem flere generationer, indtil de to sidste brødre havde tabt ansigt i et sådant omfang, at de i dag snarere kan påkalde følelse af medlidenhed end triumf. De spillede ganske vist deres kort overordentlig dårligt, men de havde unægtelig bygget deres strategi på en ideologi, der ikke var helt uden holdepunkter i Augustenborgernes spegede arveretlige forbindelse med Kongehuset.

Som mange andre tilsidesatte og nærtagende sidelinjer af den store familie følte de tillige, at de havde betydelig mere kultur og levemåde end den uddøende, tyndere og tyndere, oldenborgske hovedstamme i København.

Vi forlod hertug *Frederik Christian* og hans gemalinde, Struensees datter, *Louise Augusta*, i København, da det høje par efter slotsbranden i 1794 foreløbig havde fået installeret sig i *Det Dehnske Palæ* i Bredgade, og således var blevet naboer til Arveprinsens Palæ på Amalienborg.

Købet af denne ejendom havde unægtelig givet den unge, nybagte hertug adskillige økonomiske problemer. Ejendommen var dyr, og hertil kom, at parret, der hidtil havde levet frit på Christiansborg, nu for egen regning skulle til at føre en større hofhusholdning på grundlag af Frederik Christians og gemalindes forholdsvis beskedne apanage.

Men dertil kom yderligere, at Frederik Christian heller ikke befandt sig særlig godt i København. Det havde han aldrig gjort! Det augustenburgske mindreværdskompleks havde fra ægteskabets begyndelse trykket denne velbegavede mand, der ikke med urette følte sig betydeligt bedre udrustet end sin langt yngre svoger, den fungerende Konge, Frederik 6. Men hertugens hang til grublerier, hans noget trekantede væsen og hans lidt pedantiske belæsthed havde fra starten gjort ham tyndhudet overfor selv de godmodigste drillerier, og det havde efterhånden gjort ham til familiens »besværlige medlem«.

Prinsesse Louise Augusta (1771-1843). Datter af Dronning Caroline Mathilde og Struensee. Malet af Jens Juel i 1787, da hun var knap 17 år gammel, og allerede havde været gift et år med den vordende hertug af Augustenborg, Prins Frederik Christian. Hun var opdraget sammen med sin officielle broder, Frederik (6.), som hun livet igennem følte sig meget stærkt knyttet til, faktisk stærkere, end til sin – af politisk-dynastiske grunde – pånødede ægtemand. – Frederiksborg.

Augustenborgerne

Augustenborgerne

Louise Augusta, »la petite Struensee«, (1771-1843) var Dronning Caroline Mathildes eneste datter og således Frederik 6.s eneste højtelskede smukke og livsglade søster. Hun blev ubehagelig overrasket, da man i 1785 forlangte, at hun – 15 år gammel – for »Fædrelandets Vel« skulle gifte sig med den 6 år ældre, lidt pedantiske Prins Frederik Christian af Augustenborg, som hun havde kendt fra de helt unge år gennem

hans besøg i det københavnske hoffiv. Ægteskabet skulle dels sikre tronfølgen – hverken Arveprinsen eller Frederik 6. havde endnu børn – og dels skulle det naturligvis forebygge brud med Kongehusets sidelinje Augustenborgerne. Kobberstik fra omkring 1800.

Han havde allerede længe alt for godt vidst, at *Bernstorff* i sin tid kun havde fået ham gift med Louise Augusta for at have en slags reservekandidat til Tronen, *hvis* det skulle ske – hvad der havde været sandsynligt i 1786 – at Oldenborgerne skulle uddø. Han erkendte også, at man således kun i nødsfald havde villet bruge ham som Konge. Men tillige vidste han, at hvis der var mindste chance for at undgå at se *ham* – for slet ikke at tale om Struensees datter – på Tronen, ville man gøre, hvad man kunne for

Augustenborgerne

Prins Frederik Christian, den senere Hertug af Augustenborg (1765-1814) var velbegavet og belæst, men udviklede sig til en stuelærd pedant uden sans for mennesker og selskabelige fornøjelser. I 1786 gift med Frederik 6.s søster Louise Augusta. Indtil branden boede parret på Christiansborg, efter 1794 erhvervede de Det Dehnske Palæ. I mange år – 1786-1810 – virkede Prinsen i København som Universitetets og Det kgl. Biblioteks patron, og i kommissionen for Naturvidenskabeligt Museum. Han fik også sæde i Geheimstatsrådet. Men efterhånden ødelagdes hans forhold til Frederik 6., som han følte sig usikker og jaloux overfor. Samtidigt kobberstik efter maleri.

at droppe ham. Han var nu ikke længere i tvivl om, at Frederik 6. til enhver tid ville foretrække Arveprins Frederiks sønner – hvem der så end var fader til dem – fordi de jo lige så officielt var Oldenborgere i lige linje som hans egen legitimerede gemalinde. Der var bare den forskel, at alle vidste besked om Louise Augustas fader, hvorimod intet var almindelig kendt om Arveprinsens ægteskabelige forhold. Og selv måtte han jo indrømme, at han desværre kun nedstammede fra den oldenborgske

sidelinje og således kun kunne føre sin linje tilbage til *Christian 3.s* yngre søn, Hertug *Hans den Yngre*.

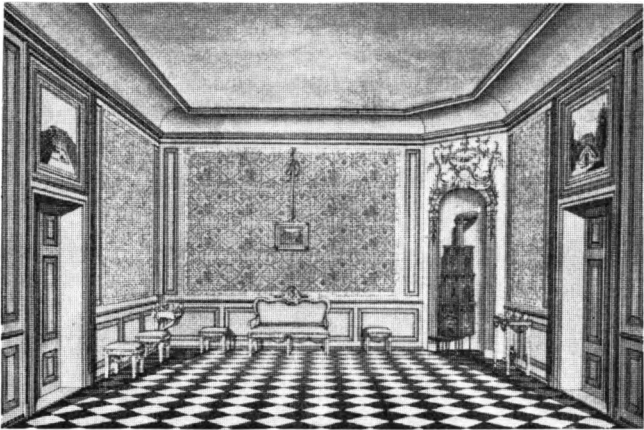
Iblandt kunne den ærgerrige hertug ligefrem bebrejde forsynet, at han allerede som 5-årig ved en lovformelig ægteskabskontrakt mellem faderen og Bernstorff var blevet trukket ind i dette spil, som han allerede nu syntes dømt til at tabe.

Derfor foretrak han efter sin faders død i 1794 at tilbringe en stor del af året på Augustenborg, hvor det nærliggende *Gråsten Slot* stod til hans rådighed som familiens sommerresidens, og her trivedes også Louise Augusta fortrinligt. Det var under en sådan ferie, at Arveprinsen på sin baderejse i sommeren 1803 havde besøgt ham på *Gråsten*.

Det første alvorlige skisma med svogeren, Frederik (6.) opstod i 1806, da Det tysk-romerske Rige opløstes som følge af Napoleonskrigene. Frederik 6. havde betroet ham, som den selvfølgeligste sag af verden, at han nu ville prøve at benytte den almindelige forvirring til ganske stille at indlemme Holsten i Danmark!

Det var det værste Frederik 6. kunne sige til Frederik Christian. Holsten var dog hans eneste faste bastion, den eneste landsdel udover Slesvig, som han havde selvstændig mandlig arveret til.

Christian Frederik protesterede voldsomt, og der skete heller ikke videre i sagen. Men stivstikker som Frederik 6. var i alle problemer, der vedrørte Monarkiets udelelighed, var Kongens eneste reaktion overfor hertugens vrangvilje følgende bemærkning: »*Min svoger har strøget det patriotiske væsen af sig. Hans gamle, holstenske – med modermælken ind sugede – had til det danske Kongehus viser sig nu tydeligt*«.

Der var enkelt og stramt møbleret på Augustenborg i den gamle hertugs tid. Her er et interiør fra slottet fra ca. 1780, der viser Louis Seize-tidens enkle, møbelfattige, men stilrene indretning. Der var mere brug for dygtige malere end for møbelsnedkere i 1700-tallets slutning. – Tegning af I. C. Kraft, 1784.

Det hjalp naturligvis lidt på perspektiverne på længere sigt, at Louise Augusta i årene efter branden havde født ham tre, sunde og velskabte børn, *Caroline Amalie* (1796-1881), *Christian August* (1798-1867) og *Frederik* (1800-1871). Parret havde været gift i 10 år, før det første barn blev født. »*Man får jo ikke børn med et leksikon!*» havde Louise Augustas spøgefulde kommentar været i de barnløse år. Den plads i solen, som hertugen således næppe kunne opnå for sig selv, *kunne* dog måske engang tilfalde hans ældste søn. Disse københavnske Oldenborgere, hvis friske skud tilsyneladende blev svagere og svagere, *måtte* vel engang uddø, og een ting forekom ham helt sikkert:

Augustenborgerne

Frederik 6.s *døtre* kunne aldrig få arveret til Holsten, som kun anerkendte *mandlig* succession.

Det må unægtelig indrømmes, at arveretten til Hertugdømmerne var en speget affære. Roden til den nu opblussende splid lå over 300 år tilbage i tiden. Efter Frederik 1.s død i 1536, havde man delt landsdelen i tre hertugdømmer for at både den nye Konge, *Christian 3.* og hans to yngre brødre *Hans* og *Adolf* hver havde kunnet blive ligelig placeret

Det var Adolfs linie »den gottorpske« – opkaldt efter slægtens hovedsæde *Gottorp Slot* ved Slesvig by – der i de første århundreder havde gjort sig stærkest gældende. Denne slægt var kommet til at spille en dominerende rolle i både de svenske og de russiske herskerhuse; således var en Gottorp-datter i ægteskab med *Karl 9.* i 1611 blevet mor til *Gustav 2. Adolf*, og senere – i 1751 – havde man ligefrem valgt gottorperen *Adolf Frederik* (1751-71) til svensk Konge, fordi hans moder havde været søster til den barnløse *Karl 12.* Hele den yngre russiske czarlinie ned til vore dage havde ligeledes en gottorper – *Katarina den Stores* svigerfader – til stamfader.

Men i 1713 havde Danmark indlemmet det gottorpske Hertugdømme i den danske del, og dermed var Gottorpernes rolle i Danmark udspillet. Ved en traktat af 1767 var Gottorperne ved mageskifte for stedse ude af billedet.

Hans (den Ældres) linie var smuldret bort og hans del faldet tilbage til den kongelige linie. Denne linie efter *Christian 3.* var gennem hans søn, *Hans den Yngre* – altså *Frederik 2.s* lillebror – blevet effektivt videreført i den *augustenburgske linie* og havde siden 1600-tallet altid haft hovedsæde på Als, idet slægten tillige havde erhvervet *Gråsten Slot* ved Sundeved.

Augustenborgerne

Augustenborg Slot omkring 1840 under en hesteauktion. I sin nuværende skikkelse blev hovedbygningen opført 1764-76 af Hertug Frederik Christian 1 (1721-94) som afløser af en 1600-tals bindingsværkbygning. Bygherren var svigerfaderen til Prinsesse Louise Augusta. På Augustenborg Slot voksede Louise Augustas tre børn op: Caroline Amalie, Christian August og Frederik. Ved deres faders tidlige død i 1814 overtog Louise Augusta slottet, og året efter så hun sin datter gift med Prins Christian (8.). Hendes to sønner blev gift med to søstre Danne-skiold-Samsøe. 1820-30 var slottet et yndet tilholdssted for mange af tidens skønånder. Louise Augusta døde først i 1843, men siden 1820 havde den ældste søn Hertug Christian August styret det vidtstrakte gods. I 3-årskrigen start 1848 forlod familien det prægtige slot, hvis senere skæbne har været krank: i de følgende 80 år tjente det som lazaret, kaserne og skole. Siden 1929 har det været dansk sindssygehospital. – Tegning fra ca. 1840.

Augustenborgerne

Den kongelige linie havde aldrig haft så vidtgående beføjelser som Gottorperne, og havde heller aldrig gjort sig så stærkt gældende, men sidst på 1700-tallet repræsenterede Augustenborgerne nu den sidste, livskraftige og viljestærke, hertugelige linie.

At fastslå denne slægts praktiske og teoretiske rettigheder over for både Kongerige og Hertugdømmer ved Oldenborgernes eventuelle uddøen var i sandhed et indviklet problem, der allerede af samtiden bedømtes meget forskelligt.

Trods sådanne dynastiske spekulationer gjorde Frederik Christian sig alligevel fra 1786-1810 ganske smukt gældende i København på en række poster, der viste, at han havde udmærkede administrative evner. Han fungerede således både som patron for Universitetet og Det kgl. Bibliotek samt Botanisk Have, og han sad også i Kommissionen for Det naturvidenskabelige Museum. Også en stilling i Geheimstatsrådet havde han opnået. Han gjorde sig kort sagt gældende på næsten alle de kulturprægede poster, hvor Frederik (6.) selv måtte erkende, at han var blank.

Men alligevel var han kørt træt af livet ved sin unge svoger, Frederik 6.s lille, provinsielle hof. Frederik (6.) havde for ofte vist ham, at han ikke rigtig regnede med ham. Selv havde han altid længtes tilbage til sit elskede Augustenborg, hvor han havde en lykkelig barndom bag sig sammen med sin søster og de to yngre brødre, *Christian August* og *Emil*.

*

I 1810 skete der en ting, der resten af hans liv – det var kun 4 år endnu – fik ham til at vende svogeren ryggen! Det var også en på alle måder krænkende og

ydmygende situation, denne ærgerrige mand nu blev sat i.

Optakten havde ellers været festlig nok! Frederik Christians højtelskede broder, den brave, ugifte, stillfærdige, koparrede *Christian August* (1768-1810), der i barndommen og de første år i København, havde været hans bedste ven og utrættelige sjælesørger, havde pludselig gjort en enestående karriere. Christian August, der var gået officersvejen og havde vundet mange laurbær som general i Norge, fik pludselig tilbud om at blive *Konge af Sverige*.

Ja, den slags kunne ske dengang. Det var såmænd ikke mere end 58 år siden, at Sverige sidst havde været i bekneb for en Konge og havde hentet den førnævnte, gottorpske Prins *Adolf Frederik* op til Kongeværdigheden. Men allerede nu var denne svensk-gottorpske linie uddøende: *Gustav 3.* var myrdet i 1792, hans søn *Gustav 4. Adolf* var afsat ved militærkup for få måneder siden, og *Gustav 3.s* barnløse broder, *Karl 13.* (1809-1818) var blevet indsat som Konge i mangel af bedre. *Karl 13.* havde nu ønsket at adoptere en efterfølger, og da der ingen egnede Gottorpere var at hente, var valget faldet på *Christian August*, som havde gjort sig så godt gældende på norsk side under krigen. Man havde fra svensk side blot krævet, at han omgående tog navneforandring til *Karl August*. Man kunne jo ikke godt have en Konge af Sverige, der hed *Christian!*

Tronfølgersagen var hurtigt gået i orden, og kongeligt solskin – omend svensk – havde således pludselig strålet over den tilsidesatte augustenborgske familie. Men glæden på broderens vegne var blevet kort; en sky var hastigt trukket over himlen. Det var faktisk som om Au-

Augustenborgerne

gustenborgerne var født under et uheldigt himmeltegn: den 42-årige, overanstrengte Tronfølger døde nemlig, fem måneder senere, ramt af et hjerteslag under en svensk militærmanøvre. Kun 14 dage efter det triste budskab om broderens død var nået København, havde Frederik Christian yderligere fået de rystende enkeltheder om tildragelserne ved broderens ligbegængelse, som den dag i dag tegner sig for en af de dystreste dage i Stockholms nyere historie.

Et udspreddt rygte om, at Tronfølgeren var død ved forgiftning havde rettet sig mod den aldeles sagesløse svenske Rigsmarskal, *Axel von Fersen* (1755-1810), og under ligtogets tilbagetur til Stockholm Slot var denne fornemme og verdenskloge, høje embedsmand blevet skammeligt myrdet på gaden af pøbelen, som efter at have forhånet og pint ham i to timer, simpelthen havde slået ham ihjæl med stokke og paraplyer og efterladt hans nøgne lig på gaden. Under de efterfølgende tumulter var 15 personer blevet dræbt af det udkommanderede militær.

Kort tid efter havde Frederik Christian til sin glæde fået det samme smigrende tilbud som sin afdøde broder. Han havde nået at svare et betinget ja til at blive Sveriges Konge, men nu holdt Louise Augusta bag sin mands ryg sin broder Frederik 6. underrettet om sagens udvikling. Og derpå spændte Frederik 6. for alvor ben for svogeren. Skulle svenskerne have en ny Konge, måtte han da *selv* være betydeligt nærmere til at besætte posten! Og fik *han* den ikke som nordisk Unionskonge, skulle svogeren i alle fald ikke rejse til Sverige. Et formentlig falsk rygte om at svenskerne ville bortføre Frederik Christian, der opholdt sig på Als den sommer, førte nu Fre-

Augustenborgerne

Her ses den svenske Tronfølger, Karl Augusts død 1810 under en manøvre på Kviding Hede, nord for Helsingborg. Han blev ramt af et hjerteslag, knap 5 måneder efter sin ankomst til Sverige, overanstrengt af krigen og den vanskelige opgave, han nu havde påtaget sig. Det var ved hans ligbegængelse 20. juli 1810, at rigsmarskal Axel von Fersen blev myrdet, mistænkt for at have forgiftet den afdøde. Fersen er i verdenshistorien bedst kendt som Dronning Marie Antoinettes fortrolige og den, der i 1791 forgæves søgte at bringe hende og Ludvig 16. ud af Frankrig under den franske revolution. – Tysk kobberstik.

derik 6. ud i en ren spionagevirksomhed over for Augustenborgeren, og han lod nu også svogerens post hemmelig censurere.

Resultatet af denne grove tilsidesættelse af Frederik Christian er velkendt. Andre og stærkere svenske kræfter valgte i stedet den franske generalfeltmarskal *Bernadotte*,

Augustenborgerne

der samme år adopteredes af Karl 13., og hvis Hus siden 1818 har regeret Sverige. Det var sikkert ikke noget dårligt svensk valg, men havde Frederik Christian fået chancen, havde Danmarkshistorien fået et andet forløb. Så var vi i alle fald blevet sparet for krigen i 1848.

Denne sidste tilsidesættelse var for meget for Frederik Christian. Han opsigde alle sine tillidshverv i København, solgte *Det Dehnske Palæ* i Bredgade og vendte hjem til Augustenborg. Han var nu 44 år gammel og Louise Augusta var 38.

Louise Augusta, som altid havde fundet sin tvangsudpegede gemal temmelig lærd og pedantisk for en ung og livsglad hertuginde, indvilligede overraskende gerne i flytningen. Som Struensees begavede datter kunne hun vel også undertiden have haft *sine* sociale problemer ved at leve ved et hof, hvor alle stadig med afsky erindrede hendes fader. Enhver kendte jo sandheden om hende, selv om den stakkels, sindsforvirrede Christian 7. straks efter fødslen havde legitimeret hende. Hun var i øvrigt stolt af sin afstamning, fordi hun – som hun kun sagde i snævre kredse – »*var det eneste elskovsbarn i den kongelige familie*«. Også hun glædede sig til det permanente landliv på Als og faldt i øvrigt også snart til ro på den frodige, grønne ø på det velholdte og veldrevne, store hertugelige gods.

Den gamle, i 1794 afdøde, augustenborgske hertug, *Frederik Christian I* (1721-94), der kun nølende havde akcepteret sin søns ægteskab med den uægte datter af det upålidelige danske Kongehus, havde ved sin død været lige så skuffet og til sidst næsten lige så bitter, som sønnen nu følte sig. I de år, Frederik Christian endnu havde tilbage at leve i, koncentrerede han sig om godsadmini-

strationen. Men ind imellem kunne man se den forbitrede hertug grave i sin faders skriftlige efterladenskaber for at søge at finde løsningen på Hertugdømmernes legale løsrivelse fra Danmark.

Skuffet, isoleret og overset til det sidste døde Frederik Christian i sommeren 1814 og efterlod administrationen af det store gods til sin enke, Louise Augusta, og de to snart voksne sønner. Endnu på sit dødsleje havde han drøftet Hertugdømmernes fremtid med de 16 og 14-årige sønner. Men det »medfødte had«, som Frederik 6. så nonchalant havde talt om, skulle først komme til udbrud 34 år senere!

Året efter Frederik Christians død skinnede kongeligt solskin dog på ny over den sønderjyske ø, og denne gang lyste strålerne rødt og hvidt. Som vi har set, ægtede Augustenborgernes dynastiske fjende nr. 1, Prins *Christian* (8.) i 1815 husets nu 21-årige, velbegavede datter *Caroline Amalie*. Derved blev hendes to brødre, *Christian August* og *Frederik*, da i det mindste *svogre* til en vordende dansk Konge. Men de to brødre vidste jo godt, at enten ville Prins *Christian* sætte sønner i verden med deres søster, eller – hvis dette ikke skete – i alt fald favorisere sin lille, besynderlige søn af første ægteskab, nemlig den 7-årige *Frederik* (7.). De to selvfolende brødre kunne derfor allerede i 1815 forudse, at også i deres generation ville de være dømt til kun at skulle optræde som lyd-hertuger i det danske monarki, uden chance for hverken at erhverve den danske Trone eller mulighed for at danne et selvstændigt tysk hertugdømme på linje med de mange andre, fordi arveregler hævdedes at fastslå, at Hertugdømmerne hørte under den danske Krone.

Den unge hertug *Christian August*, der ikke var min-

dre godt begavet end sin fader, havde også arvet faderens spekulative sind, og fra nu af tænkte han kun på, hvordan man i en given situation ville kunne gøre Hertugdømmerne selvstændige og helt uafhængige af det danske Kongehus. De papirer, han havde fundet i sin faders efterladenskaber, og de overvejelser, den ældre hertug havde gjort sig i denne sag, gjorde Christian August fra nu af helt til sine. Og helt uret i alle sine synspunkter havde han næppe.

Men foreløbig sendte den forudseende Louise Augusta de to unge sønner ud på en treårig rejse, for at de efter tidens bedste fyrstesik kunne erfare, at den store verden var større end Hertugdømmerne, og for at de kunne knytte værdifulde forbindelser og lære at føre sig som gentlemen i den fornemme del af Europa.

De to brødre, der livet igennem altid var lidt jaloux på hinanden, men alligevel altid holdt godt sammen, fik meget ud af denne lange og kostbare rejse. De studerede på universiteterne i Tyskland, gennemrejste Frankrig og Italien og fik et længere ophold i Rom. Ingen bør underkende, at den unge Hertug og den unge Prins på dette tidspunkt kun tålte sammenligning med deres svoger, Christian (8.). De var alle tre moderne fyrstesikkelser af en ny, veluddannet type, og derfor meget forskellige fra Frederik 6. og de andre, ældre Oldenborgere.

Da de vendte hjem igen, giftede Christian August sig i 1820 med sin udkårne fra drengeårene. Det var Komtesse *Louise Danneskiold-Samsøe*, som kom fra Gisselfeld. Frederik (6.) havde afgjort været imod forbindelsen. Efter hans mening skulle en fyrste giftes fyrsteligt. Danneskiolderne var jo i hans øjne kun et illegitimt, kongeligt vildskud som efterkommere af Christian 5.s elskerinde,

Augustenborgerne

Under de to augustenborgske brødre Christian Augusts og Frederiks grand tour i Europa 1817-20 opholdt de sig nogle måneder i Rom og lod sig begge på bestilling modellere af Thorvaldsen, der senere huggede ovenstående buster af de to elegante brødre. Turen havde imidlertid ved hjemkomsten vist sig dyrere end beregnet, og busterne blev aldrig indløst. Derfor står de begge på Thorvaldsens Museum den dag i dag. Prinsernes optræden i Rom blev meget forskelligt bedømt af den derværende danske koloni, men stort set fandt man dem arrogante og selvsikre. Thorvaldsen selv havde den kådmundede Christian August under en fest sat i en dum situation ved at annoncere den store billedhuggers forlovelse med en skotsk dame. Alle var dog forbavsede over, at de begge talte fejlfrit dansk, og at de præsenterede sig som »danske Prinsere«. – Fotografier fra Else Kai Sass' værk om Thorvaldsens buster.

Louise Sophie af Augustenborg (1796-1867) født Komtesse Dannekiold-Samsøe fra Gisselfeld. Gift med Hertug Christian August. Den 21-årige unge Komtesse traf sin 19-årige vordende gemal, der var hendes halv-fætter, i København allerede 1817, lige før han drog ud på sin 3-årige Europarejse, og de blev gift straks efter hans hjemkomst 1820, uden at afvente morbroderen Frederik 6.s

tilladelse. Frederik 6. fandt ikke forbindelsen egnet for en teoretisk reservekandidat til den danske Trone. Ægteskabet blev dog meget lykkeligt, og overfor familien kom den hårde og formelle gemals bedste egenskaber tydeligst frem. Frederik 6. blev gudfader for den ældste søn, men havde ingen rigtig tillid til familiens nationale loyalitet. Hertuginde Louise Sophie døde på Primkenau Slot i Schlesien, som familien erhvervede nogle år efter flugten fra Danmark. Hun blev 71 år gammel. – Litografi fra brylluppet 1820.

Sophie Moth. Det skuffede ham også, at Christian August ikke interesserede sig for hans egen datter Caroline.

Christian August måtte senere i livet nødtvungent erkende, at Landsfaderen på sin vis havde haft ret i sin gammeldags primitive opfattelse af fyrstebegrebet. Skønt

Augustenborgerne

Hertug Christian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg - Augustenborg (1798-1869), som var ældste søn i ægteskabet mellem Prinsesse Louise Augusta og den velbegavede, men besværlige hertug Frederik Christian. Den unge hertug var selv velbegavet og veluddannet, fornem og afmålt, men tillige en ægte Augustenborger i sin mistillid til det danske Kongehus. Denne mistro blev ingenlunde

svækket ved hans søster Caroline Amalies ægteskab med Prins Christian (8.) i 1815. Selv giftede han sig af dyb og ægte tilbøjelighed i 1820 med sin ungdoms første, store kærlighed, Louise Sophie Danneskiold, med hvem han fik 5 børn. Hans livs fatale år blev 1848, da han af sin yngre broder, Prinsen af Nør blev trukket ind i den aktive holstenske oprørsbevægelse. I samme anledning måtte han med sin familie over hals og hoved forlade sit hjem. Hans senere skæbne er fortalt på side 222. – Litografi fra 1820.

hertugen elskede sin gemalinde højt, måtte han senere nødtvungent erkende, at hans Louise ikke var »fin« nok for en mand, der stiledede så højt, som han. »*Hvad ville jeg ikke give for at min elskede Louise havde været Prinsesse*«, kunne man senere høre ham udbryde med fortvivlelse i stemmen.

Augustenborgerne

Prins Frederik af Augustenborg (1800-65), yngre broder til Hertug Christian August, er gået over i historien under forrædernavnet »Prinsen af Nör«. Dette navn fik han i 1832, da hans moder købte ham Nör. Prins Frederik fik en gentleman-opdragelse efter tidens mønster: en Europarejse sammen med broderen. Senere drog han – der var barnebarn af den engelskfødte Dronning Caroline Mathilde –

til England, som ganske betog ham. Resten af sit liv talte han engelsk og tysk lige godt. Som yngste søn valgte Frederik tidlig militærvejen og blev i 1839 generalmajor. Som godsejer på Nör indførte han engelsk kvæg. Han var vellidt i sin ungdom, men hans lokalpatriotiske indstilling drev ham i 1848 i ulykken. Skønt Christian 8. havde gjort ham til statholder og general i Hertugdømmerne i 1844, stillede han sig i spidsen for oprørerne den 23. marts 1848. Denne dag blev vendepunktet i hans liv, og efter at krigen var tabt, var han umuliggjort alle steder. Hans senere skæbne er fortalt på side 318. – Litografi fra 1845.

Den unge hertugs yngre broder, Frederik, der efter familietraditionen var gået militærvejen, giftede sig i 1829 med Louises yngre søster, *Henriette Danneskiold-Samsøe* og derved kom Augustenborg-brødrene til at udgøre en endnu stærkere sammensvejet blok.

Augustenborgerne

Henriette, Prinsesse af Nør (1806-1858), født Komtesse af Danne-skiold-Samsøe fra Gisselsfeld, yngre søster til hertug Christian Augusts gemalinde. Gift 1829 med Prins Frederik af Nør. At være gift med en så hidsig og efterhånden ufredelig officer som Prinsen af Nør må have været noget af en prøvelse, men helt fra de unge år elskede komtesse Henriette sin mand og forstod som ingen anden

hans vanskelige sind. Ligesom hos broderen kom hans bedste egenskaber frem i familielivet. Han kunne aldrig blive træt af at prise sin kone, som han med sin forkærlighed for engelsk kaldte: »The most perfect being in the world«. For sine to børn blev hun en forgudet moder, og det hjem hun i 1832 indrettede på »Nør« var både festligt og gæstfrit. Her boede familien indtil katastrofeåret 1848. De sidste 10 år af sit liv tilbragte hun i landflygtighed i London og senere i Paris, hvor hun døde 1858. Hun var til det sidste sin rastløse og uforsonlige mands faste holdepunkt. – Litografi fra omkring 1830.

Den nu aldrende Louise Augusta købte i 1832 for en større formue godset »Nør« til Frederik og Henriette. Nør var et anseeligt gods med en stor smuk – nu længst nedbrændt – hovedbygning, som lå nede ved Eckernfjorden sydkyst og den store landbesiddelse strakte

sig en mils vej langs den smukke fjord. Fra den dag kaldtes Frederik aldrig ved andet navn end det i danske øren til evig tid ubehageligt klingende »Prinsen af Nör«. I 1848 blev dette navn endda forvrænget til »Prinsen sans honneur«.

Louise Augusta levede i 29 år som enke på Augustenborg. Hun døde først, 72 år gammel, og utvivlsomt træt af livet i de sidste år. Men hun huskes stadig i den danske litteraturhistorie, fordi hun gæstfrit åbnede sit enkesæde »Palæet« i parken for talrige af datidens skønånder, deriblandt *Jens Baggesen*. Der er næppe grund til at tro, at hun savnede sin mand. Ægteskabet havde navnlig i de sidste år været en belastning for dem begge, fordi hun ikke som dansk Prinsesse delte sin gemals uudryddelige mistro til det danske Kongehus, og mindst af alt overfor hendes elskede broder, Frederik 6. Ved sin død i 1843 blev hun i alt fald sparet for at opleve familiens totale nederlag i 1848.

Hertug Christian August udviklede sig til en dygtig, men meget hård godsadministrator med mange forfinede interesser. Han var tidens bedste hesteopdrætter og indførte hestevæddeløb i en hidtil ukendt målestok. Det lykkedes ham gang på gang at opnå betydelige skattelettelser ved det danske Kongehus' hjælp, men den slags tog han kun som en selvfølge. Frederik 6. gjorde hvad han kunne for at opretholde et tåleligt forhold til den nye generation og rejste endda til Als for at overvære Christian Augusts første barnedåb i 1821. Også overfor Christian (8.) opretholdtes der i mange år en rimelig, men ikke overdreven tillidsfuld balance. Opgaven var dog ikke altid let for Caroline Amalie, der ved sit ægteskab med Tronfølgeren havde gjort sig helt fri af den traditionelle

Augustenborgerne

I 1845 fejrede hertugen af Augustenborg et storartet 4-dages sølvbryllup på det fornemme, gamle slot. Denne tegning af ægteparret med deres 5 børn er hentet fra et stort litografisk mindeblad for dagen. Børnene fra venstre er: Christian, Frederik, Henriette, Louise Augusta og Amalie. Ingen skulle dengang ane, at slægten, der havde siddet på Augustenborg siden 1600-tallet, tre år efter over hals og hoved – bogstavelig talt midt under et middagsmåltid – skulle forlade slottet, truet af de danske troppers fremrykning. Hele deres indbo blev beslaglagt. Frederik 7. brød personligt hertugens skrivebord op for at sikre sig beviser på hans andel i oprøret. Augustenborgernes 450 kg store sølv- og guldservice samt hertugens galla-kårde blev bragt til Frederiksborg Slot, hvor det i flere år blev vist frem af Frederik 7. som led i underholdningen for gæsterne. Først i 1852 fik hertugen alt tilbage og erstatning på 3 mill. rdl. for godset, men til gengæld måtte han ikke mere sætte sine ben i Danmark. Hertugens senere skæbne er fortalt på side 222.

Augustenborgerne

augustenborgske tankegang. Endnu i de første år efter at Christian 8. var blevet Konge, omgikkes de to familier. Augustenborg-brødrene var således fornemt placeret ved Christian 8.s kroningsfest i 1840.

I 1830'erne kunne den unge Christian August glæde sig over et blomstrende familieliv; han havde fået 5 smukke børn med sin gemalinde. Også på Nør herskede der dengang en god og hyggelig stemning, selv om den meget hidsige og militante broder Frederik naturligvis ofte kunne eksplodere under de uundgåelige diskussioner om Hertugdømmernes fremtid.

Lad os her tage foreløbig afsked med bogens ikke helt usympatiske, og navnlig ikke ubegavede skurke. De vil tidsnok dukke op igen.

CAROLINES BEDSTEFADER

For ikke senere i denne beretning at skulle hente Christian 9. ud af den blå luft, vil det nok være hensigtsmæssigt allerede her at dvæle en lille stund ved Frederik 6.s svigerfader, den gamle landgreve *Carl af Hessen*, der siden 1769 havde boet næsten fast på Gottorp Slot i Slesvig by. Det var jo ham, der livet igennem plejede at samle den store slægt omkring sig på sin sommerresidens »Louisenlund«, der lå øst for Slesvig by ude ved Sliens smukkeste bredding, og som i det hele taget var et stærkt og loyalt bindeled mellem Hertugdømmerne og Kongeriget i hele sin lange levetid.

Hvem var egentlig denne tyskfødte landgreve, hvis slægt gang på gang ved ægteskabelige forbindelser kom til at gribe ind i den danske Tronfølge og hvis mangeårige officielle position i Hertugdømmerne havde været Augustenborgerne en torn i øjet?

Landgreve *Carl af Hessen* (1744-1836) var søn af den hessiske landgreve, *Friedrich II af Hessen-Kassel* (1720-85), og han stammede således fra dette ældgamle, lille, men dynastisk vigtige fyrstendømme, der havde residensstad i Kassel, syd for Hannover. Hans moder, landgrevinden *Marie af Hessen* var engelsk Prinsesse og hans bedstefader havde således været hannoveraneren, *Georg 2.* af England.

Forholdene i Hessen havde været meget vanskelige i hans barndom. Dels rasede syvårskrigen, dels havde hans faders overraskende overgang til katolicismen skabt alvorlige konflikter i hjemmet. Hans moder, landgrevinde Ma-

Carolines Bedstefader

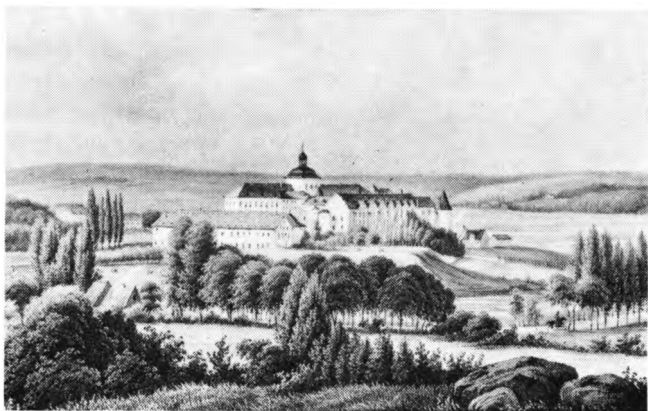
rie, havde derfor i sin nød henvendt sig til sin afdøde søster Louises gemal, Kong Frederik 5. af Danmark og bedt ham, om hun måtte have lov at anbringe sine tre sønner ved det danske hof, for at de kunne blive opdraget og uddannet dér.

Således var den kun 16-årige Carl kommet til Danmark i 1760, ledsaget af sin 17-årige broder *Wilhelm* (1743-1821) og sin 13-årige broder *Friedrich* (1747-1837). De tre brødre, der både var velbegavede og virkede tiltalende, faldt forbavsende godt til ved Frederik 5.s hof. Det skyldtes ikke mindst, at Kongen, foruden Christian 7. og Arveprins Frederik, havde tre nydelige unge døtre, som de tre Prinsers således voksede op sammen med. Døtrene var den dengang 16-årige *Sophie Magdalene*, den 15-årige *Wilhelmine*, og den mest henrivende af dem alle, den kun 10-årige *Louise*.

Da de tre hessiske landgrever var unge og elegante mænd, og i øvrigt var af næsten lige så høj byrd som de danske Prinsesser, skal der jo ikke megen fantasi til at gætte, hvad *det* kunne udvikle sig til.

*

Det blev dog kun de to ældste af brødrene, der fik hver sin Prinsesse. I 1764 blev Wilhelm af Hessen gift med Prinsesse Wilhelmine (1750-1820) og i 1766 ægtede Carl den søde Prinsesse Louise (1750-1831). Den ældste Prinsesse Sophie Magdalene var allerede tidlig blevet udset til at ægte den svenske Kong *Gustav 3.* (1746-1792). Også dette sidste par blev gift i 1766. Den yngste hessiske Prins, Friedrich, fik således ingen Prinsesse, men trådte i 1770'erne i nederlandsk tjeneste og giftede sig senere fornemt i Tyskland.

Gottorp Slot, som idag ligger inde i byen Slesvigs vestre del, er stadig Slesvig-Holstens største og mest imponante, historiske bygningsværk. Fra 1769-1836 var det landgreve Carl af Hessens residens som statholder i Hertugdømmerne, men efter hans tid har det aldrig været beboet. Allerede i landgrevens tid var det mægtige kompleks, selv med 100 tjenestefolk til rådighed, en besværlig gammel og forfalden borg at leve i. Gottorp Slots store betydning for oldenborgerne strækker tilbage til det tidlige 1500-tal, da hertug Adolf, Kong Frederik 1.s yngste søn ved sin faders død fik oprettet sit første Hertugdømme i Slesvig. Borgens kulmination som bygning og kulturcentrum indtraf i 1600-tallet, men i 1713 inddrog Danmark de holsten-gottorpske besiddelser og derefter sank slottets betydning. I dag huser Gottorp et historisk museum. 1948 blev skattene fra de under krigen ødelagte museer i Kiel ført hertil og samtidig blev bygningens mange, helt ødelagte interiører omsider sat i stand igen. – Litografi fra omkring 1830.

Carolines Bedstefader

Landgrevinde Louise af Hessen (1750-1831). Frederik 5.s næst yngste datter og sin faders udprægede yndling, fordi hun som barn var den kønneste og mest åndfulde af hans tre døtre. Christian 7. holdt i sine yngre dage også meget af sin lillesøster og lod hende allerede i sit første regeringsår bortgifte til sin tyskfødte fætter på mødrende side Carl af Hessen. Hendes livs kulmination indtraf, da hendes datter,

Marie i 1790 blev gift med Kronprins Frederik (6.). Hendes anden datter, Louise Caroline, blev gift med Hertug Wilhelm af Holsten-Beck, som døde allerede 1831, men som efterlod 10 børn, hvoraf Christian (9.) var en af sønnerne. Prinsesse Louise døde 81 år gammel. Helt op til 1831 levede således endnu en af Frederik 5.s døtre. Hendes ældre søster, Sophie Magdalene, opnåede et mere glansfuldt, men ulykkeligt ægteskab med Gustav 3. af Sverige, som blev myrdet i 1792. Hendes anden, ældre søster, Vilhelmine, var allerede i 1764 blevet gift med landgreve, senere Kurfyrste, Wilhelm af Hessen på Wilhelmshöhe ved Kassel. – Litografi af C. C. A. Böhndel, 1832.

Den opmærksomme læser vil måske allerede her være under vejrs med, at vi på Arveprins Frederiks baderejse i 1803 allerede har besøgt den ældste af de hessiske brødre, *Wilhelm*, som i 1770'erne med sin danske Prinsesse var

Carolines Bedstefader

Landgreve Carl af Hessen (1744-1836). Tyskfødt fætter af Christian 7. og uddannet som officer i København i Frederik 5.s sidste år. Lykkelig gift med sammes datter, Prinsesse Louise. Han udvirkede i 1790, at hans ældste datter, Marie, blev gift med Kronprins Frederik (6.) og fik senere sin anden datter, Louise Caroline, gift med hertug Wilhelm af Holsten-Beck, som arvede Glücksburg i 1825. Han

blev således bedstefader ikke alene til Caroline og Vilhelmine, men også til Christian (9.) og hans mange søskende. Som Christian 7.s svoger blev han først statholder i Slesvig-Holsten og senere under Frederik 6. generalfeltmarskal, men havde allerede fra 1770'erne bosat sig fast på Gottorp Slot og om sommeren på det nærliggende »Louisenlund«. Hans livs store sorg var, at hans søn, Prins Christian som i sine sidste leveår var forlovet med Caroline, døde sindssyg i Odense i 1814. Landgreven var en mildt dømmende mand, men hans hang til mysticisme gjorde Louisenlund til et ejendommeligt centrum for okkult forskning. – Litografi af C. C. A. Böhndel. 1830.

vendt tilbage til sit fædrende fyrstendømme. Han havde her efterfulgt sin fader i 1785 og var blevet Kurfyrste af Hessen i 1803, umiddelbart før de danske gæsters ankomst. – Ja, den ikke mindre opmærksomme læser har

Carolines Bedstefader

måske endda bemærket, at den gemal, som Prins Ferdinands ældste søster Charlotte fik i 1810, nemlig landgreve *Vilhelm af Hessen*, såmænd var søn af den yngste af de tre Hessen-brødre, altså ham, der drog til Nederlandene. Det hessenske hus var således i endnu en generation blevet indvævet i det danske Kongehus' i forvejen indviklede mønster.

Den eneste af brødrene, der forblev i dansk tjeneste hele sit liv var således landgreve Carl, der havde fået den yngste og kønneste af Frederik 5.s tre døtre. Prinsesse Louise havde som lille været Christian 7.s yndlingssøster. Hun var et år yngre end den sindssyge Konge, men så længe han endnu kunne sanse og samle, havde hun været hans bedste legekammerat.

Under Carls opvækst ved det danske hof havde også Christian 7. sat stor pris på sin vordende svoger Carl, som var den venligste og mest tålmodige af hans tre hessiske fætre. Den stakkels Christian (7.) havde følt sig stærkest knyttet til ham.

Dette faktum var sandelig ikke blevet til skade for Carl, da Christian 7. i 1766 var blevet Konge, og Carls position støttedes yderligere ved, at den engelskfødte Dronning *Caroline Mathilde* under sit korte, 6-årige ophold ved det danske hof også havde følt sig stærkt tiltalt af den elskværdige Carl, som jo også var *hendes* fætter.

Carl havde derfor gjort lynkarriere ved hoffet og var straks blevet medlem af Statsrådet og det øverste Krigsråd og havde i det hele taget opnået en dominerende rolle ved hoffet i Christian 7.s første regeringsår. Kongen havde i 1769 tillige gjort ham til statholder i Hertugdømmerne og oven i købet foræret ham og Prinsesse Louise en lystejeendom ved Slienfjorden, ikke så langt fra

Christian 7. skænkede allerede i 1770 »Louisenlund« på Sliens Sydkyst til sin søster, Prinsesse Louise, gift med den »gamle landgreve« Carl af Hessen. Landgreven havde levet hele sin ungdom i København, men fra 1767 tilbragte han nu det meste af sit lange liv hver sommer på dette yndige sted. Da ægteparret var forældre både til Frederik 6.s Dronning og til Christian 9.s moder, blev »Louisenlund« snart et fast sommerholdepunkt i Slesvig for samtlige børnebørn fra Amalienborg og fra Glücksburg. På Amalienborg var der kun Caroline og Vilhelmine, men på Glücksburg var der ikke mindre end 10 børn. Hver gang Ferdinand og Caroline tog til Slesvig, var det bl. a. for at besøge dette smukke sted, hvor det gamle landgrevepar levede et lykkeligt og harmonisk liv. Frederik 6. var blevet gift her i 1790. – Koloreret litografi fra ca. 1820.

Gottorp. Carl havde kaldt den »*Louisenlund*« efter sin gemalinde.

Efter Struensee-affæren i 1772 var hans indflydelse dog dalet påfaldende, og efter en kortere statholder-virksomhed i Norge, havde han for resten af livet slået sig ned

Carolines Bedstefader

på Gottorp Slot ved Slesvig by som statholder og lokal generalfeltmarskal.

Men den emsige og virkelystne mand havde ikke tabt forbindelsen med hoffet i København. Hans største diplomatiske triumf, som han fuldt ud havde delt med sin gemalinde, var indtruffet, da han i 1790 havde formået at få den generte og tilbageholdende Kronprins Frederik (6.) til at ægte sin datter *Marie*, således at statholderen på Gottorp nu tillige var blevet kgl. svigerfader. Vi skal senere se, at det ikke var hans skyld, at den næste familieforbindelse ikke kom i stand. I 1810 fik han sin yngste søn Christian forlovet med sin datterdatter, Prinsesse Caroline. At de ikke blev gift skyldtes kun den triste omstændighed, at den i øvrigt tiltalende, men af krigen nedbrudte brudgom døde før brylluppet. (Se side 127).

Landgreve Carl levede resten af sit lange liv i et lykkeligt ægteskab med sin fortrinlige Louise på det gamle, upraktiske og stærkt forfaldne, tidligere gottorpske hovedsæde, *Gottorp Slot*, hvor hans fem børn voksede op. Han førte her et meget repræsentativt hof i den store stil med næsten 100 tjenestefolk og kørte med 6-spand, når han og hans kongelige gemalinde skulle repræsentere.

Den 90-årige landgreve Carl af Hessen, Frederik 6.s svigerfader og Christian 9.s bedstefader, siddende i sin gammeldags rullestol i haven på »Louisenlund« omkring 1834. Den hyggelige sommerresidens ses bag ham. Af de to legende drenge i baggrunden kan den ene meget vel forestille den 17-årige Prins Christian (9.), som i drengeårene næsten boede fast på »Louisenlund«. Sådant så den gamle bedstefader ud, da Caroline for første gang som gift i 1834 besøgte ham sammen med Prins Ferdinand. – Maleri af V. Wassner – Glücksburg Slot.

Carolines Bedstefader

Men »Louisenlund« var hans kæreste opholdssted og her levede man enkelt og naturligt.

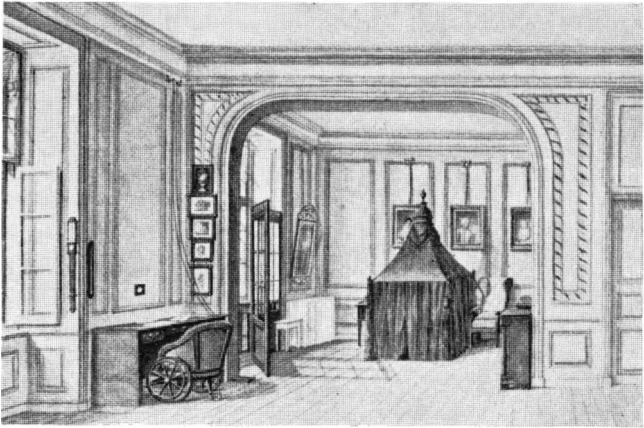
Den vennesæle, og i sin ungdom så snusfornuftige, gamle landgreve fik blot efterhånden en påfaldende hang til religiøs mysticisme, der undertiden kunne være noget besværligt for hans øvrige familie. Han fik en stærkt forankret tro på tankeoverføring og spiritisme og mente også, at kunne helbrede ved maning. Han var endog præsident i det internationale »*Illuminatforbund*«. Vi skal senere møde ham i en delikat opgave, da han i 1812 ad sådanne veje troede at kunne kurere sin syge søn Christian.

»Louisenlund« blev således på hans ældre dage et mærkværdigt samlingssted for mange forunderlige mennesker – både charlataner og mere seriøse forskere – der delte landgrevens overtroiske interesser. Frederik 6. var i starten interesseret, men blev til sidst dødtæt af sin svigerfaders evige patentløsninger på aktuelle problemer, ved hvis hjælp han f. eks. kunne oplyse, hvad den afdøde og højt savnede *A. P. Bernstorff* pr. telepati havde meddelt ham vedrørende denne eller hin sags rette løsning. Bernstorffs hustru havde nemlig også været medlem af »*Illuminatforbundet*«.

*

Af Carls fem børn har vi foruden den syge søn allerede mødt hans ældste, tiltalende datter, Dronning Marie. Men endnu en datter kom til at spille en rolle i den fremtidige løsning på Tronfølgen i Danmark, ganske simpelt, fordi hun i 1818 blev moder til den senere *Christian 9.* (Se stamtavlen).

Denne ægteparrets yngste datter, *Louise Caroline* (1789-1867) var i 1810 blevet gift med den i Danmarkshistorien

Således kendte børnebørnene på »Louisenlund« den gamle landgreves fornemme soveværelse med både himmelseng og rullestol. Tegningen, som er fra omkring 1830, hang i Christian 9. arbejdsværelse på Amalienborg ved hans død i 1906. Det er museumsinspektør Tove Clemmensen, der har kunnet stedfæste miljøet ved hjælp af rullestolen, som læseren lige har set på side 115. – Tegning af F. M. Wagner fra ca. 1830.

lidet kendte Prins *Wilhelm af Holsten-Beck* (1785-1831). Han var efter sin tyske faders ønske allerede i 1803 trådt i dansk tjeneste hos Kronprins Frederik (6.) og var i 1807 blevet ritmester ved Det holstenske Dragonregiment. Under krigen mod englænderne havde han i 1809 ligget i kvarter på »Louisenlund« og var året efter blevet gift med landgrevens yngste datter. Ægteskabet havde vundet bifald fra alle sider, for Prinsessen var ikke bare køn, men også velbegavet, og hendes gemal var kendt som en retskaffen, fordringsløs og modig officer. I en årrække derefter blev han knyttet til svigerfaderens holstenske

Hertug Wilhelm af Holsten-Beck, senere Glücksburg (1785-1831) var Christian 9.s fader og stammede – lige som Augustenborgerne – gennem direkte mandslinie ned fra Christian 3.s yngste søn, den sønderjyske Hertug Hans den Yngre (1545-1622). Wilhelm var altså direkte decendent af den oldenborgske sidelinie. Ved sit ægteskab i 1810 med Frederik 5.s datterdatter Louise Caroline blev

hans sønner på forhånd mere acceptable end Augustenborgerne som Tronfølgeremner. Men da Christian (9.) så 1842 yderligere giftede sig med Louise af Hessen, som ligeledes var Frederik 5.s barnebarn gennem Arveprins Frederik, fik Danmark et særligt acceptabelt par til den danske Trone, som også Hertugdømmerne teoretisk set skulle kunne anerkende. Men Christian (9.)s far var død længe før alle disse spørgsmål blev aktuelle i 1840'erne. Han døde allerede i 1831, efter at være blevet far til ikke blot Christian (9.), men tillige til hans ikke færre end 9 ældre og yngre søskende. – Litografi fra ca. 1820.

militærstab og løste under krigen mod England en række vanskelige opgaver med prisværdig dygtighed. I 1815 var han blevet oberst og ledsagede samme år Frederik 6. på hans berømte færd til Kongressen i Wien.

I alle disse år boede denne unge tyskfødte Prins hos

Carolines Bedstefader

Prinsesse Louise Caroline (1789-1867) landgreve Carl af Hessens yngste datter, der som ung var den kønneste af hele Louisenlunds store børneflokk. Hun voksede op på Gottorp Slot og på »Louisenlund« og gjorde her i 1809, 20 år gammel, bekendtskab med Hertug Wilhelm af Holsten-Beck, den senere Hertug af Glücksburg, med hvem hun indgik et lykkeligt ægteskab i 1810. Hendes tiltalende,

de, men af eftertiden lidet kendte gemal døde allerede i 1831, kun 46 år gammel og efterlod hertuginde og 10 børn. Hun gav dem alle en udmærket uddannelse, kundskabsrig og i øvrigt praktisk indstillet, som livet nu måtte gøre hende. Om sommeren boede hun med alle børn på »Louisenlund. Hun sørgede for, at hendes søn, Prins Christian, der var nummer 6 i rækken, i 1833 blev dansk officer i Hestgarden i København hos hendes svoger, Frederik 6., og således senere blev kendt som Christian 9. Den ældste søn, Hertug Carl, blev gift 1838 med Frederik 6.s datter Vilhelmine. – Tegning fra omkring 1815 af C. Goos.

svigerfaderen på Gottorp og på »Louisenlund«, og her voksede en børneflokk op, hvis størrelse oversteg alle andre samtidige, europæiske fyrstefamiliers. Prinsesse Louise Caroline fødte nemlig sin mand ikke færre end 10 levedygtige børn; 7 sønner og 3 døtre! Nummer 6 i rækken

Glücksburg Slot ligger lige syd for den danske grænse ude ved Flensborg fjords sydlige bred. Fra slottets nordlige vinduer kan man se over til fjordens danske bred. I 1564 fik Christian 3.s yngste søn Hans den Yngre af sin broder Frederik 2. sin part af Hertugdømmerne, herunder også Als og Ærø og opførte det store slot. Ved den sidste glücksburgske hertugs død i 1824 hjemfaldt slottet til Kongen, men i 1825 skænkede Frederik 6. den gamle borg til Christian (9.)s fader, hertug Wilhelm af Holsten-Beck og gav ham den ledige titel hertug af Glücksburg. Christian 9.s moder levede her som enke fra 1836-48. Derefter slog hun sig ned hos sin datter i Anhalt-Bernburg. Frederik 7. anvendte slottet fra 1852 til 1863 som sin slesvigske residens og døde her under et ophold den 15. november 1863. I 1871 fik Christian 9.s ældste broder Carl, gift med Carolines søster Vilhelmine, borgen overladt, og her levede de begge barnløse til deres død. Glücksburg er endnu i dag Glücksburgernes hertugelige højborg, videreført slægtsmæssigt af én af Christian 9.s øvrige brødre, Friedrich (1814-85).

Carolines Bedstefader

var den senere Christian 9. I disse år tegnede alt lyst og lykkeligt for den store familie; ved sin faders død i 1816 havde Prinsen arvet titlen *Hertug af Holsten-Beck*, men i 1725 skænkede Frederik 6. ham *Glücksburg Slot* ved Flensborg, og gav ham samtidig titlen *Hertug af Glücksburg*.

Så døde den tiltalende mand pludselig i 1831 efter få dages sygdom under et ophold på Gottorp Slot hos svigerfaderen. Han blev kun 46 år gammel og efterlod nu sin 42-årige gemalinde med de 10 uforsørgede børn, af hvilke den ældste, Hertug *Carl* (som vi senere skal møde) var 20 år gammel. Prins *Christian* (9.) var 13 år og den yngste Prins *Hans* var endnu kun 6 år gammel.

Men denne sin nok så krævende pædagogiske opgave klarede hertuginde udmærket: Hun sendte Prins *Christian* til militæruddannelse hos sin søster og svoger i København, Marie og Frederik 6., og her kom han i 1833 ind ved Hestgarden. Der møder vi ham senere igen som en af de mest sympatiske skikkelser ved hoffet i København: ærlig og rettænkende, flittig og ludfattig.

Inden hertuginde af Glücksburg som gammel dame i 1867 lukkede sine øjne, havde hun set sin ældste søn hertug *Carl* gift med Frederik 6.s datter *Vilhelmine* og sin søn *Christian* (9.) som Danmarks Konge, og to sønnedøtre gift med Tronfølgere i England og Rusland, og yderligere en sønnesøn som græsk Konge. Hertuginde *Louise Caroline* har sandelig fortjent mere opmærksomhed for sit livs indsats, end der normalt bliver hende til del i historieskrivningen. Hun var en usædvanlig tapper og udholdende kvinde, der endte sit lange liv beskedent på aftægt hos en af sine døtre.

Den gamle Landgreve *Carl* overlevede ikke blot sin søn *Christian*, der aldrig fik sin *Caroline*, og sin lovende

Carolines Bedstefader

svigersøn, der døde fra de 10 børn. Han overlevede også sin hustru, der døde et halvt år før parrets kron-diamant-bryllup. Selv døde han nemlig ikke før 1836, men da var han også 92 år gammel. Prinsesse Caroline besøgte – som vi senere skal se – ofte i sit ægteskabs første år sin gamle, højtelskede bedstefar på »Louisenlund«.

DEN SKUFFEDE PRINSESSE

Kronprinsesse Caroline fik en efter datidens forhold fornuftig opdragelse og uddannelse. Som hendes guvernante valgte forældrene en frøken *Jensen* fra Slesvig, som den lille Caroline kom til at holde meget af.

Hun blev undervist i dansk af professor *Frederik Høegh-Guldberg*, i musik af professor *Frederik Kuhlau* og komponisten *C.E.F. Weyse*. Blomstermaleren *J.L. Camradt* tog sig af hendes uddannelse i male- og tegnekunst. Om videregående, boglige sysler var der ikke tale.

Hun var et meget nemt barn, beskeden og nøjsom, og indtil sit 16. år familiens eneste overlevende barn. Så fik hun som nævnt en lille, levedygtig søster, der blev døbt *Vilhelmine*. Men Prinsesse Vilhelmine, der blev født 1808, blev altså Kongeparrets sidste barn.

Prinsesse Caroline tilbragte sin barndom og første ungdom så isoleret, som et enebarn nemt kommer til. Da hun i 1810 var blevet 17 år, begyndte de diplomatiske anstrengelser for at finde en egnet gemal til hende. Sin faders trone kunne hun efter Kongeloven *ikke* arve.

Inden for familien havde hun intet kunnet opnå. Hendes fader havde med sorg set, at Prins Christian (8.) i 1806 havde foretrukket Charlotte Frederikke og i 1815 Caroline Amalie. Senere havde han endog måttet opleve den forsmædelse, at Christian August af Augustenborg heller ikke kendte sin besøgstid, men havde foretrukket noget så fyrstelig forkert som en *Danneskiold-Samsø* fremfor landets Kronprinsesse!

Den skuffede Prinsesse

Det var såmænd ingen anden end Kejser *Napoleon*, der spillede det første kort ud i det storpolitiske ægteskabsspil. Kejseren ønskede oprettelse af en skandinavisk union for at skabe en naturlig modvægt til Ruslands magt i Norden. Han foreslog derfor, at Prinsesse Caroline skulle ægte den i det augustenburgske kapitel nævnte *Christian August af Augustenborg*, som i 1809 var valgt til Tronfølger i Sverige.

Prinsesse Caroline kendte fra sin barndom lidt til Tronfølgeren. Han havde jo opholdt sig sammen med broderen Frederik Christian af Augustenborg ved hoffet i København omkring århundredskiftet. Han var kendt som en tapper og afholdt general, men kunne bestemt ikke være noget ungpigeideal. Han var 25 år ældre end Caroline, koparret, fåmælt og kejtet i dameselskab.

Napoleon ville åbne mulighed for en alliance mellem – og senere eventuelt en forening af – Danmark, Norge og Sverige under én krone.

Prinsesse Caroline, malet 1809 af F.C. Gröger, og her gengivet efter A. Flints kobberstik. Hun var da 16 år gammel og udset til at ægte sin morbroder Prins Christian af Hessen. Som helt ung var hun ganske attraktiv. Det var først efter en brandulykke i 1830, at hendes ydre blev så iøjnefaldende uheldigt.

Den skuffede Prinsesse

Det første emne, som en mulig gemal for den 17-årige Prinsesse Caroline havde været Prins Christian August af Augustenborg (1768-1810), den yngre broder til Frederik 6.s svoger Hertug Frederik Christian af Augustenborg (se side 87). Denne plan var ingenlunde urimelig. Prins Christian var under navnet Karl August i 1809 valgt til svensk Tronfølger, men heri lå et uantageligt perspektiv for Frederik

6., fordi han selv var vraget som unionskonge. Karl August var en tapper general, men tillige en lille, »koparret bondeprins, stille og kedsommelig og altid besværet i fruentimmerselskab«. Inden planerne om ægteskab var færdigdebatteret med den ivrige franske gesandt i København, døde den 42-årige Tronfølger som tidligere nævnt ganske pludselig. – Tegning efter maleri af J. N. le Monnier, 1802.

»Man må tænke på dette ægteskab«, havde Kejseren sagt til sin ny gesandt i Stockholm, »og man må bringe sagen i orden.«

Kort efter bragte den franske minister i København *Didelot* forslaget frem for Frederik 6., men havde absolut ikke succes med sin mission. Frederik 6. modsatte sig sin kejserlige allieredes plan. Danmark skulle ikke under svensk krone med en Augustenborger som unionskonge!

Den skuffede Prinsesse

Men heller ikke selve forsynet syntes at bifalde tanken. Prins Carl August døde som tidligere berettet af et hjerteslag samme år. Og derefter blev det den franske marskal *Jean Baptiste Bernadotte*, vinkelskriversøn og for dum hvervet soldat, som 21. august samme år adopteredes af Karl 13. og som fra 1818 under navnet *Karl 14. Johan* blev svensk konge. At samme Bernadotte i 1814 havde sikret Sverige overherredømmet over Norge, gjorde ham inderlig forhadet hos den danske Kongefamilie.

Men i 1812 lysnede ægteskabs-udsigterne igen for Caroline. Hendes forældre besluttede nu, at hun skulle ægte sin morbroder, Prins *Christian af Hessen*. Han var i alle fald kun 17 år ældre end Caroline, og han var en langt mere elegant, men også ubetydeligere officer end den afdøde svenske Tronfølger. Den 18-årige Prinsesse var meget lykkelig for at blive forlovet med denne smukke onkel, som hun havde kendt fra hun var barn. Hun blev derfor dybt bedrøvet, da han – som general over Fyn – stærkt nedbrudt af krigens strabadser brød sammen på Odense Slot allerede året efter forlovelsen. I løbet af kort tid måtte man se i øjnene, at han måtte betragtes som alvorligt sindslidende med hyppige anfald. Hans sygelige tilstand udviklede sig snart sådan, at det kun var en lykke både for ham selv og hans omgivelser, at han pludselig døde. Det skete i 1814, og den dybt nedbøjede 21-årige Prinsesse stod nu atter ensom og ledig på det internationale ægteskabsmarked. På sine ældre dage kunne Prinsessen dog undertiden på sin pudsige-groteske måde tale om sin ungdoms store kærlighed. Da han var blevet gal, fortalte hun, kom hans far, landgreve Carl af Hessen, til Odense fra Slesvig for at uddrive de onde ånder af ham. Landgreven var kendt for sine okkultiske tilbøjeligheder, men

Prins Christian af Hessen (1776–1814) var Prinsesse Carolines første egentlige frier. Prinsen var hendes moders yngre broder, som var fulgt med Frederik 6. til København i 1807 som chef for en dansk rytterbrigade. I 1808 havde han været med til at dæmpe de spanske uroligheder i Roskilde. I 1809 var han blevet generalløjtnant, og i 1812 forlovet med

Caroline, som var meget glad for ham. Han blev general på Fyn samme år, men krigen havde aldeles ødelagt hans nerver. Denne dygtige og tiltalende officer døde i 1814, nedbrudt og sindssyg på Odense Slot. Han blev ikke mere end 38 år gammel. – Miniature på Rosenborg.

da han havde sat sig foran den syge søn og var begyndt at mane, forefaldt den tragi-komiske scene, at den stakkels Prins ifølge Carolines beretning *»opførte sig, som om han befandt sig et vist sted«*. Den gamle landgreve rejste derfor hjem med uforrettet sag. Prinsen var og blev gal, og det eneste, der hjalp, når han fik sine anfald, var at hans kammertjener bankede ham, indtil han blev rolig!

Prinsessens næste chance, som opstod i 1815, var vel knap så fristende, men indebar unægtelig større perspektiver end den forrige plan. Den engelske regering ledte nemlig med lys og lygte efter en egnet gemalinde til Kong

Den skuffede Prinsesse

Georg 3.s tredjeældste søn, *Hertugen af Clarence*, der senere kom til at bestige tronen som Englands Kong *William 4.* (1830-37).

Udover hertugens eget dårlige rygte og hele den skandaløse livsførelse i det engelske Kongehus under den ældre broder, Prinsregenten *Georg (4.)s* forsæde, var det i Frederik 6.s øjne en endnu større anstødssten, at hertugen var englænder. Efter slaget på Rheden 1801, og dernæst Københavns bombardement og flådens bortførelse i 1807,

---

Hertugen af Clarence, senere Englands »matroskonge«, William den 4. (1765-1830-1837) Kong Georg 3.s tredjeældste søn. Først da han var blevet 65 år gammel efterfulgte han omsider i 1830 sin berygtede barnløse broder, Georg 4., som engelsk Konge og holdt tronen varm til 1837 til sin niece, den senere Dronning Victoria. Også denne primitive, enfoldige, men

elskværdige Prins havde omkring 1815 været en mulighed som gemal for Prinsesse Caroline, idet man i England meget gerne havde set en dansk Prinsesse med engelsk farmor og engelsk oldemor. Men Frederik 6. havde afslået. England var ikke i kurs efter 1801 og 1807, og han vidste tillige, at hertugen allerede dengang havde en halv snes børn med en irsk skuespillerinde. – Samtidigt maleri.

Den skuffede Prinsesse

Prins Oscar af Sverige, Bernadottes ældste søn, den senere Kong Oscar 1. (1799-1859) kom fra Frankrig til Stockholm 1811 og blev gjort til Hertug af Södermanland. Denne smukke, livlige og intelligente, franskfødte Tronfølger, der på mange måder senere blev et svensk side-stykke til Christian 8., passerede 1822 København på en europæisk frierrejse. Prinsesse Caroline var rygtevis på tale som emne, men

Frederik 6. var også imod sådanne planer. Han havde af gode grunde ingen sympati for Bernadotterne. Hvad enten det nu skyldtes Kongens modvilje eller Prinsens svigtende interesse eller begge dele, døde ægteskabsrygterne pludselig væk og Prinsen drog videre sydpå. Han forlovede sig samme år med Prinsesse Josephine af Leuchtenberg, en efterkommer af Napoleons stedsøn, Eugen, fra hans ægteskab med Josephine Beauharnais. – Samtidigt kobberstik.

måtte det være utænkeligt for ham at bortgive sin datter til en engelsk Prins.

Også denne gang pinte det den nu 22-årige Prinsesse at blive centrum for folkesnak i anledning af ægteskabsdrøftelser, der alligevel aldrig førte til noget som helst acceptabelt resultat.

Den skuffede Prinsesse

Men netop sådanne rygter skulle hun ikke spares for endnu en gang: I 1822, da hun nu efterhånden var blevet 29 år gammel, fik sladdereren atter travlt med at forlove hende, dennegang med Bernadottes ældste søn, *Prins Oscar*, den senere Kong *Oscar 1* af Sverige, som i øvrigt var 6 år yngre end hun selv. Den unge Prins var draget ud for at finde en gemalinde og passerede også København. Frederik 6. var som sædvanlig på forhånd imod forbindelsen. Denne franske opkomling var ikke nogen acceptabel ægtemand. Det kom aldrig til nogen reel drøftelse, og Prinsen rejste videre. Heller ikke ved denne lejlighed fik Prinsesse Caroline nogen gemal.

Så gik der yderligere tre år. Nu skrev man 1826, og nu var lillesøster Vilhelmine blevet næsten 18 år og giftefærdig. Så foretog Frederik 6. et overraskende, men lidet lykkeligebringende udspil vedrørende ægteskab for Vilhelmine.

*

Lad os et øjeblik dvæle ved Kongens motiver vedrørende valget af sin første svigersøn:

Da Prins Christian (8.) i 1814 havde gjort sig til Konge af Norge i nogle få måneder efter at have givet landet Europas frieste forfatning, havde Frederik 6. forbitret besluttet, at Prins Christian aldrig skulle komme til at blive Konge af Danmark. Men da Prinsen i 1815 havde giftet sig med Frederik 6.s søsterdatter, *Caroline Amalie af Augustenborg*, og således forbundet to af Kongehusets grene, stod det Frederik 6. klart, at det alligevel måtte blive Prins Christian, der skulle efterfølge ham. Hvis man nu kunne lade Prins Christians søn, den 18-årige, endnu helt ubeskrevne, nykonfirmerede Prins *Frederik* (7.) ægte Kon-

gens yngste datter, Prinsesse Vilhelmine, ville *alle* grene af Kongefamilien være kædet sammen gennem to generationers ægteskaber. Så var den yngre og ældre Kongelinje knyttet sammen på ny med Augustenborgerne, og så kunne alt gammelt had og jalousi forhåbentlig være begravet for stedse.

Prins Frederik (7.) har næppe heller været prototypen på en ung romantisk Prinsesses drøm om en ægtemand (se billedet side 61), men Prinsesse Vilhelmine var sin fader en lige så lydig og hengiven datter som Caroline. Hun akcepterede forslaget uden at kny, og den 28. maj 1826 blev de forlovede. Om Prins Frederik (7.)s ønsker og tanker blev der næppe spurgt, men man kan med sikkerhed formode, at meget forgæbet i sin jævnaldrende, dydige halvkusine kan han næppe have været. Dertil var hans smag allerede fra de helt unge år for bizar.

Efter godt to års forlovelse blev brylluppet fejret den 1. november 1828 med pomp og pragt og 700 gæster på det nyindviede Christiansborg Slot og fulgt med begejstret deltagelse fra hele landet.

»*Alle klasser af samfundet – såvel i som uden for hovedstaden – er lige elektrificerede*«, skrev et dagblad med et journalistisk modeudtryk. H. C. Ørsted havde jo i 1820 gjort sig berømt ved sin opdagelse af elektromagnetismen.

I øvrigt var det en ret uheldig dag, Landsfaderen havde valgt til brylluppet. Den 1. november var jo ikke bare skiftedag, men også trækningsdag for klasselotteriet. Begge dele måtte til almindelig forvirring udskydes i 14 dage.

Landsfaderen havde sørget for, at det genopførte C.F.Hansen'ske Christiansborg stod færdigt til bryllupsdagen (se billedet side 69), og i den nye slotskirke fandt

Ingen af Frederik 6.s døtre var særlig kønne, men Vilhelmine var dog som 20-årig en ganske sød og frisk, ung Prinsesse, omend blotet for dybere interesser. Hendes ægteskab i 1828 med den unge halvætter Frederik (7.) blev en frygtelig skuffelse, men heldigvis blev hun ret kort efter skilsmissen på nygift, nu med Hertug Carl af Glücksburg (se side 181). Hertugen, som var en brav, lidt ubetydelig officer,

men en god ægtemand, var bedre kendt som den senere Kong Christian 9.s ældste broder. Vilhelmine forblev boende på Amalienborg med sin nye ægtefælle i et årstid, medens hendes ex-gemal først mange år senere igen vendte tilbage til hovedstaden. Samtidigt litografi.

brylluppet sted den 1. november 1828. Byen var illumineret, og alle offentlige bygninger dekorerede. Det kan således nævnes, at *Postgården* i Købmagergade bar et skilt med følgende tekst:

*Jeg mellem brudgom og brud
har bragt de vekslede breve
og i afstanden selv,
hjerterne nærmede sig.*

Denne, lidt forsømt udseende, unge mand er såmænd den 20-årige Prins Frederik, senere Frederik 7., vokset op uden kontakt med sin egen moder, men mildt og overbærende, næsten apatisk behandlet af sin fader, Christian 8. og hans gemalinde, Dronning Caroline Amalie. Sådan så han ud i 1828, da Frederik 6. forenede de to kongelige slægtslinjer ved at lade ham ægte Kongens egen – yngste –

datter Vilhelmine. Hele landet satte lid til denne forbindelse, og brylluppet blev en vældig københavnerbegivenhed. Få år efter måtte svigerfaderen bortvise svigersønnen fra byen på grund af hans uartigheder over for sin gemalinde, og i 1837 opløstes ægteskabet lovformeligt. Samtidigt litografi.

Ak nej, ak nej, postmesteren kendte ikke noget til den unge brudgoms uregelrette livsvaner. Prinsen var ikke nogen sentimental elsker.

Så fjernt som på St. Croix fejredes brylluppet. Her holdt øernes generalguvernør bal med galla-souper, og der var fyrværkeri om aftenen, arrangeret af kommandant og officerer i Christiansted.

Det, der dog længst vil huskes fra denne storslåede bryllupsfest, var Det kgl. Teaters festspil, skrevet til lejlighede-

Den skuffede Prinsesse

den. Her opførtes nemlig *Johan Ludvig Heibergs* »Elverhøj« for første gang og blev allerede ved premieren den vældige succes, der senere har sikret stykket næsten 1000 opførelser. Da Christian 4. i slutningen af 4. akt nævnte den frie adgang, enhver har til sin Konge, og »med rørt profetisk ånd« deklamerede: »Så var det altid skik blandt Danmarks Konger. Jeg ser i ånden, sådan vil det blive«, brød publikum ud i endeløs jubel, der længe hindrede spillet i at fortsætte.

I stykkets ballet-indslag dansede den kun 13-årige balletelev, *Louise Rasmussen*. Den lille pige lagde dog formentlig mere mærke til brudgommen end han til hende, men hun blev alligevel – 22 år senere – hans tredje gemalinde.

Landsfaderen havde ordnet alt forbilledligt for de unge. Med festlig foragt for omkostninger havde han erhvervet det fjerde palæ på Amalienborg slotsplads, det *Brockdorffske*, der som tidligere nævnt i årtier havde tjent som Kadetakademi. Slottet var blevet sat i stand indvendig med pompøse interiører, udført i sen-empire. Nu skulle hans yngste datter være hans og Dronningens genbo på havnesiden af pladsen. Det unge par flyttede ind, til jublet af folket. Vi skal senere få lejlighed til at høre om dette fra starten mislykkede ægteskab.

Det skal bare allerede her noteres, at Frederik (7.), der efter sit ægteskabs indgåelse i 1828 intet rigtigt havde at tage sig til, hurtigt fik et dårligt omdømme i København. Den preussiske gesandt indberettede således: »Prinsen er ubestemmelig i sin ubetydelighed«. Hans uordentlige levevis og soldeture med balletens damer irriterede til de grader hans pertentlige onkel, landgreve Vilhelm af Hessen, at denne ikke undlod at udtale: »Prinsen bør udelukkes fra regeringen allerede nu! Ellers vil alting gå hulter til bulter.

Den skuffede Prinsesse

Han vil sikkert give afkald derpå, hvis Kongen og Tronfølgeren vil kræve det.»

Men Christian (8.) krævede ingenting. Det var jo dog hans egen søn, sagen drejede sig om, og Frederik 6. kunne heller ikke godt så hurtigt tage afstand fra denne sin første, selvvalgte svigersøn.

Og alligevel var samme svigerfader dybt bekymret, når hans datter Vilhelmine fortalte ham, hvad hendes Frederik kunne finde på at sige. Ingen af dem forstod jo nemlig Frederik (7.)s besynderlige trang til at gøre sig interessant og bemærket. Således havde han en dag i ægteskabets første år fortalt sin gemalinde, at han havde planlagt at myrde både hende og svigerfaderen og ud-råbe republikken! Både hun og søsteren Caroline havde været lige grebne af rædsel, indtil Kongen havde fået talt alvorligt med den problematiske ægtemand. »*Han lægger mig simpelthen i graven*«, kunne Kongen ved slige lejligheder udbryde.

Uden at vide, at Vilhelmines og Prins Frederiks forbindelse på forhånd var dømt til undergang, men måske med en forudelse om, at man ikke kunne sikre den Oldenborgske succession grundigt nok, forfulgte Frederik 6. nu sine bestræbelser på yderligere sammenknytning af de forskellige, kongelige familiegrene. Nu var Kronprins Christian (8.) gift med hans egen søsterdatter, den augstenborgske Caroline Amalie og Kronprinsens søn Frederik (7.) med hans egen datter Vilhelmine. – *Hvad om man nu slog en ekstra, flot sløjfe på den store familieforsoning og bortgav Prinsesse Caroline til Kronprinsens broder, Prins Ferdinand?* Så måtte den oldenborgske succession da være sikret tre-dobbelt: Med Christian (8.), med Ferdinand og

Den skuffede Prinsesse

med Frederik (7.), efterfulgt af hans og Vilhelmines forhåbentlig mange børn.

Ja, kære læser, det er nemt at være bagklog, men sådanne lyse forhåbninger havde Landsfaderen altså i 1828. Som det bagefter kom til at se ud i historiebogen, holdt Oldenborgerne kun 35 år til.

Prinsesse Caroline reagerede på sin fars forslag, aldeles som hendes søster Vilhelmine havde gjort. Papas ord var lov i Frederik 6.s familie. Enevælden inden for Frederiksberg Slots enemærker var mild, men regeringsformen effektiv. Forlovelsen blev indgået den 4. maj 1829.

Om Carolines første følelser overfor sin jævnaldrende onkel ved man næppe meget, men hun har sikkert ikke haft noget imod den lille, hyggelige, underholdende Prins, som hun jo efterhånden kendte fra talrige familieselskaber gennem de senere år. Selv 35 år gammel var hun vel også realistisk nok til at se, at Ferdinand måtte være bedre end ingenting. At hun snart efter skulle blive grænseløst forelsket i ham, er derimod helt sikkert, og at dette ægteskab imod al forventning skulle blive såre harmonisk på sin egen mærkværdige facon, vil resten af bogen til overflod bekræfte.

Om Ferdinands reaktion overfor det kongelige ægteskabs diktat er det også svært at gætte. Han havde hidtil – som vi har set – levet et ubesværet og ret løssluppet officersliv, men dels har han næppe haft noget direkte imod sin venlige halv-niece, dels har han næppe heller været blind for, hvilken stærkt forbedret position, han ville opnå både på den royale og militære rangstige, hvis han giftede sig med landets Kronprinsesse. Samtidig så han vel også en nok så påkrævet mulighed for at pynte lidt på sin egen, allerede nu stærkt miserable økonomi. Folk ymte i alle

Den skuffede Prinsesse

fald allerede inden brylluppet om, at Frederik 6. havde lovet at betale sin vordende svigersøns spillegæld ...

Grovest kommer rygter af denne art frem i et brev som Prins Frederik (7.)s moder, den ustyrlige, aggressive, forviste Prinsesse *Charlotte Frederikke* skrev i sommeren 1828 fra sit eksil i Palæet i Horsens til major *F. G. Müller*, Prins Ferdinands senere adjutant. På sit kaudervælske dansk-tyske sprog med en overordentlig frimodig ortografi fyrede hun følgende elskværdigheder af om sin forhenværende svoger, som hun formentlig ikke havde set noget til i den sidste snes år. Her er brevet, gengivet i en lettere tilgængelig, dansk form:

Jeg hører, at Horsens i morgen skal illumineres, men jeg agter nu ikke at foretage mig noget, da jeg jo ikke selv skal med. Da jeg jo heller ikke illuminerede, da min egen søn blev gift ifjor, hvorfor skulle jeg så ved dette latterlige bryllup. Tænk Dem, ikke otte dage før forlovelsen sagde han: »Nå, nu må jeg nok trække af med den gamle Caroline, da hun partout vil giftes«. Det hele er en spekulation fra hans side, for han sidder med en spillegæld, som andrager 30.000 rdl., og den må han jo se at få betalt. – Alt dette ved jeg fra breve, jeg har fået fra familien i København.

Selv om dette brev oser af en vraget kvindes had til sin fraskilte gemals familie, rører de økonomiske oplysninger nok ved noget meget håndgribeligt. I 1829 var Prins Ferdinands økonomiske situation formentlig allerede yderst miserabel. Han havde indtil nu aldrig kunnet få sin lille apanage og officersløn til at slå til. Han sad utvivlsomt allerede i dyb gæld. Tallet, 30.000 rdl., kan godt have været rigtigt, selv om det ikke nødvendigvis har været spillegæld alt sammen.

Den skuffede Prinsesse

Kong Frederik 6. har formentlig bare irriteret slået ud med hånden og accepteret at slå en streg over denne ungdomsletsindighed. Herregud, når man så, hvad dette bryllup ville komme til at koste, hvorfor så ikke betale de 30.000 rdl. som en ekstra bryllupsomkostning.

*

Men der var rigtignok én ting – udover økonomien – som pinte Prins Ferdinand og gjorde det svært for ham at anstille sig forelsket i Prinsesse Caroline. Blandt hans talrige forbindelser med det smukke køn i ungarletiden, havde han i 1820 truffet én ung pige, som han var kommet til at holde meget af, og disse følelser havde været stærkt og ægte gengældt.

Det drejede sig om den dengang 22-årige, sikkert meget naive *Marie Clausen* (1798-1851), som han havde truffet i Kongens Lyngby i 1820, hvor han havde været på ferie på Sorgenfri Slot. Hun havde derimod arbejdet som kammerjomfru for en velhavende dame, der ligeledes lå på landet i Lyngby.

Marie Clausens forældre var et respektabelt høker-ægtespar med butik og bopæl på hjørnet af Dronnings Tværgade og Adelgade. Faderen *Jens Clausen* havde drevet sin beskedne forretning her i mange år. Der var fire børn i ægteskabet, men kun *Marie* og hendes et år ældre søster *Margrethe* spiller en rolle i denne beretning. Høker-ægtesparret døde i henholdsvis 1833 og 1839.

Marie havde i de første to år tappert modstået sin fyrige bejler og havde hentet kraft til at afvise alle fristelser ved at rådføre sig med sin frue. Alligevel var hun til slut faldet for Ferdinands charme, og i 1826 havde hun født ham en datter *Marie Frederikke Clausen* (1826-86), og

Den skuffede Prinsesse

Prinsesse Charlotte Frederikke (1784-1840), Christian 8.s første, tidligt vragede gemalinde, der efter sin forvisning fra hoffet 1809 i de følgende 19 år boede i Horsens. Den tidligere så smukke Prinsesse – se side 36 – blev med årene en lille, korpulent dame med en mærkelig vraltende gang og en ret vidtløftig livsførelse. I 1829 drog hun til Rom, hvor hendes evige pengeforlegenhed blev en fabel. Her døde hun 1840. – Maleri fra 1834 af den italienske maler Giovanni Busato. – Jægerspris Slot.

Jomfru Marie Claudine Clausen (1798-1851). Prins Ferdinands ungdomsveninde og moder til hans to uægteskabelige børn, Marie Frederikke (1826-86) og Vilhelmine Ferdinandinne (1828-92). Marie Clausen, der var spækhøkerdatter fra den indre by, havde elsket sin Prins meget højt, men erkendt, at han ikke kunne gifte sig med hende. Hun havde håbet, at han til gengæld

ville vedstå sit løfte om aldrig at gifte sig, men i stilhed dyrke hende og børnene. Prinsens ægteskab med Caroline i 1829 kom derfor som et chok. Allerede i 1828 havde Ferdinand gennem sin vordende svigerfader Kongen udvirket, at Marie, skønt ugift, fik lov at kalde sig »Madam Clausen«, »for at ingen skulle ringeagte hende eller hendes børn«. Marie Clausen, der af sin samtid roses for et blidt, beskedent væsen, behagelige ansigts-træk og en yndig skikkelse, levede stilfærdigt med sine døtre i Gothersgade i mange år, men kontakten med Prinsen synes ophørt lidt efter lidt. De to døtre, som begge blev sent gift, levede sammen med hende næsten til hendes død. I sine sidste år boede hun til leje i et værelse i Larslejstræde 157. Her døde hun i 1851, kun 53 år gammel. – Elfenbensminiature af Christian Petersen, malet til Prins Ferdinand omkring 1826. – Privateje.

Den skuffede Prinsesse

så sent som foråret 1828 – lige før Ferdinands forlovelse med Prinsesse Caroline – havde hun født ham endnu en pige, som han dristigt havde døbt *Vilhelmine Ferdinandine Clausen*, (1828-92). Ferdinand havde været meget lykkelig for disse to små døtre og var lige op til sit bryllup daglig kommet i det hjem, han havde etableret for dem hos moderen i Gothersgade 137. Hans omsorg for børnene kan bl. a. ses deraf, at han straks havde sørget for at lade dem begge koppevaccinere af den kgl. hofkirurg, *Peter August Schwartzkopff*.

Marie havde naturligvis fra starten måttet erkende, at ægteskab med den royale barnefader måtte være udelukket, men havde trøstet sig til, at Ferdinand havde givet hende et skriftligt løfte om aldrig at ville gifte sig, og således i al fremtid ville være i stand til at pleje og dyrke sin lille, uofficielle familie i Gothersgade. Der er heller intet, der tyder på, at han ville have svigtet dette løfte, hvis ikke Frederik 6. pludselig havde forlangt, at han ægtede Caroline.

Allerede i 1826, efter den første datters fødsel, havde han oprettet testamente til fordel for Marie og hendes første barn. Testamentet, der var conciperet af Ferdinand personlig, genspejlede i øvrigt hans allerede miserable økonomi. Der stod nemlig, at »*skulle hans kongelige obligationer ved hans død være belånte*«, skulle det være hans ønske, at de blev indløst »*for at bemeldte jomfru ikke skal komme til at lide nogen mangel efter min død*«. Testamentet fik dog aldrig nogen praktisk betydning, idet Marie døde 12 år før Prinsen.

Det var naturligvis et frygteligt chok for Marie, at hun lige efter det sidste barns fødsel skulle erfare, at Frederik 6. ønskede at se Ferdinand som sin svigersøn. Den

Den skuffede Prinsesse

stakkels barnemoder havde sporenstregs søgt foretræde for Kongen og havde grædende forevist ham Ferdinands skriftlige løfte om at forblive ugift.

Fra pastorinde *Pouline Petersens* optegnelser i Rist og Clausens serie ved vi, hvordan denne audiens forløb:

»Den gode Konge talte hende til rette med sit sædvanlige kærlige sind og lovede at sikre hendes børns fremtid. Det lykkes ham ved godhed og fornuftgrunde at stille hende tilfreds«.

Prins Ferdinands egenhændigt conciperede testamente af 1. oktober 1826, oprettet til fordel for jomfru Marie Clausen og hendes førstefødte barn. Testamentets ordlyd er følgende:

»Da jeg i 6 Aar har kjendt jomfru Marie Clausen, finder jeg, det er min pligt, efter min død, at sørge for hende og hendes barn; hvorfor jeg testamenterer bemeldte jomfru, alle mine kongelige obligationer. Skulde bemeldte obligationer være laant paa, hvorom man kan henholde sig til commissionær hr. lieutenant Knoplauck, ønsker jeg at de bliver indløst, forat bemeldte jomfru ikke skal komme til at lide mangel efter min Død. – Bemeldte linier bekræftes med mit navn og segl.« – Privateje i Marie Clausens efterslægt.

Da jeg i 6 Aar har kjendt Jomfrue Marie Clausen, finder jeg, det er min Pligt, efter min Død, at sørge for hende og hendes barn; hvorfor jeg testamenterer bemeldte Jomfrue, alle mine Kongelige Obligationer. Skulde bemeldte Obligationer være laant paa; hvorom man kan henholde sig til Commissionær Hr. Lieutenant Knoplauck, ønsker jeg at de bliver indløst, forat bemeldte Jomfrue ikke, skal komme til at lide Mangel efter min Død. – Bemeldte Linier bekræftes med mit Navn og Segl

Nidderboen d. 1te Oktobr 1826

Ferdinand

Den skuffede Prinsesse

Marie Frederikke Clausen (1826-86), Prins Ferdinands ældste datter uden for ægteskab, malet som 10-årig. Få år efter sin moders død blev hun – 30 år gammel – gift med den 23-årige bogtrykker Ferdinand Dreyer (1833-1924), der senere overtog Bianco Lunos Bogtrykkeri efter grundlæggeren. Hun havde truffet Dreyer i Lunos gæstfri hjem på Frederiksberg. Hun fødte bogtrykkeren fire børn, der fik en større efterslægt, som endnu i dag tæller ikke så få velkendte navne i erhvervslivet og centraladministrationen. Endnu omkring århundredskiftet hilste Christian 9. venligt på gaden på Prins Ferdinands dreyerske børnebørn, som han alle kendte af udseende. – Miniature i privateje.

Pastorinden tilføjer, at Marie Clausen utvivlsomt var den eneste af Prinsens hidtidige elskerinder, der havde følt en dyb og ægte tilbøjelighed for ham.

Selv om Ferdinand sikkert var noget benøvet ved hele situationen, var der dog én ting, han kunne være sikker på: Kong Frederik (6.) ville ikke tage ham de to børns eksistens ilde op. Dem måtte Kongen af gode grunde være afskåret fra at bebrejde den tilkommende svigersøn! Tværtimod har Kongen sikkert med glæde erfaret, at

Vilhelmine Charlotte Ferdinandine Clausen (1828-92). Prins Ferdinands yngste datter uden for ægteskab. Her ses hun på en usigneret miniature malet til Prins Ferdinand i 1830, da hun var 2 år gammel. Hun blev gift, 31 år gammel, med den 48-årige præstesøn, hønseriejer Carl August Lakjær (1811-92), som hun havde truffet hos bogtrykker Bianco Luno. Det var ikke noget stort parti, og Vilhel-

mine kom til at leve et stræbsomt liv i et gæstfrit hjem, hvor hun supplerede mandens beskedne indtægter ved at strikke og hække. Også hun kom lige som sin fader til at lære pantelånervejen at kende. Således vandrede ædelstene fra pendulet på et taffelur, hun havde fået af Prins Ferdinand, én for én til belåning. »Men uret gik lige godt alligevel« trøstede hun manden. Ægteparret fik ingen børn, og de døde omtrent samtidig i 1892 i deres sidste, primitive hjem på Frederiksberg. Året før sin død var hun i sin bedste stads gået i audiens hos Christian 9. for at sikre sig en fortsat, beskedne apanage efter sin fader. Kongen havde behandlet hende venligt og ydet hende hjælp.
– Miniature i Privateje.

Ferdinand også forstod sig på sligt. Måske var der alligevel en chance for, at den halvgamle Caroline kunne nå at få en søn!

Den skuffede Prinsesse

Prins Ferdinand havde iøvrigt ikke været ene om at gøre sine hoser grønne hos høkerfamilien i Adelgade. Maries ét år ældre søster *Margrethe Clausen* (1799-1851) måtte snart efter kapitulere for Ferdinands 6 år ældre, længst gifte svoger Prins *Wilhelm af Hessen-Philipsthal-Barchfeld*. Denne tiltalende officers overraskende utroskab havde dog sin forståelige baggrund. Hans gemalinde, Ferdinands søster Prinsesse Juliane, havde fra ægteskabets start i 1812 – trods søsteren Prinsesse Charlottes utrættelige forsøg på overtalelse – nægtet at leve ægteskabeligt sammen med sin mand af frygt for at dø i barselseng. I nogle år var Prinsen af fortvivlelse gået i østrigsk krigstjeneste, men efter sin hjemkomst havde han delt sin yngre svoger Ferdinands glæder hos høkerfamilien. Med Margrethe Clausen fik Prins Wilhelm i årene 1826-1833 i alt 5 døtre. Så døde han selv i 1834.

Af de 5 pigebørn døde den ældste barnløs, den næstældste som 1-årig og den tredje som ugift, men datteren *Vilhelmine* (1831-90) blev senere gift med herredsfoged *Dahlerup* og har en større borgerlig efterslægt, og den yngste datter *Laura Clausen* (1833-70) blev gift med grosserer *de Nully Brown* (f. 1830) og fødte ham 10 børn. Også her findes endnu i dag en borgerlig efterslægt.

Sorgenfri Slot i Lyngby har som kongelig sommerbolig en lang historie, men sin rigtige udformning fik slottet først i 1743, da det skulle overlades det nygifte par, Kronprins Frederik (5.) og Louise af Storbritannien.

Arveprins Frederik, der havde tilbragt sine drengeår her, arvede stedet, men afstod det i 1769, for så at købe det tilbage i 1789, da han gerne ville have en sommerresidens til sine opvoksede børn. Han lod hovedbygningen helt nedrive, og en ny opføre på de gamle fundamenter, og samtidig anlagde han en storslået have i engelsk stil med broer, lysthuse, grotter, kilder og holme. Anlægget gled over i en lille lystskov langs Mølleåen. I årene omkring 1800, da Prins Ferdinand som ung tilbragte sine ferier her, var stedet aldeles fortryllende smukt, frit og åbent som den store park var anlagt. På billedet side 61 får man et indtryk heraf. Haveanlæggene stod åbne for enhver. Christian (8.) arvede stedet i 1805, men kom her sjældent, før han i 1839 blev Konge. Enkedronning Caroline Amalie boede her hver sommer til sin død i 1881. – Tegning fra 1820, der viser Sorgenfri fra øst.

DEN GODE FADER

Det var Hans Majestæt meget magtpåliggende, at hans ældste datter kom til at bo lige så standsmæssigt som hans yngste, og at hun fik et udstyr, der var lige så prægtigt, som det, han året forud havde skænket Prinsesse Vilhelmine og Prins Frederik (7.).

Caroline var jo ikke bare hans ældste, men utvivlsomt også hans yndlingsdatter, netop fordi hun var den eneste af hans første fem børn, der havde overlevet den spæde alder og derfor fra barnsben havde været hans daglige, faderlige fryd. Og just det uafviselige faktum, at hun nu som 35-årig, fire gange skuffet jomfru, var på vej til at gå i frø, og i yderste øjeblik måtte nøjes med et meget beskedent ægteskab, gjorde det ekstra vigtigt for den gode fader at gøre mest mulig stads af hende. Han havde næppe heller været blind for, at Caroline under søsterens bryllupsforberedelser havde lagt en vis jalousi for dagen. Det havde ikke været morsomt at være den ældste, stadig ugifte søster, der oven i købet var belastet med titlen »Kronprinsesse«.

På Amalienborg kunne parret ikke komme til at bo. Her var fuldt hus! Frederik 6. og Dronning Marie holdt på 34. år vinterresidens i *Det Schackske Palæ* og havde siden Christian 7.s død i 1808 stedse benyttet *Moltkes Palæ* til repræsentation. *Det Levetzause Palæ* var efter Arveprins Frederiks død i 1805 blevet overtaget af Kronprins Christian (8.), og det fjerde Palæ, *det Brockdorffske*, var, som tidligere berettet netop det, Kong Frederik året forud havde tildelt lillesøsteren og Prins Frederik (7.).

Den gode Fader

Den vordende ægtemand, Prins Ferdinand, havde – som nævnt – i en årrække som ungkarl boet til leje i midterfløjens stueetage i det prægtige *Bernstorffske Palæ* i Bredgade 40. Palæets store have stødte op til Moltkes Palæ på Amalienborgpladsen, således at det næsten hørte med til slotskomplekset. Det nævnte palæ var blevet ledigt allerede ved *A.P. Bernstorffs* død i 1797 og var endnu til at erhverve.

Frederik 6. fik nu den tiltalende ide at købe den resterende del af det store palæ til sin højtelskede datter og hendes gemal. Så kunne Prins Ferdinand blive boende, hvor han var vant til at bo. Og i palæets langt prægtigere bel-etage ovenpå kunne der nu indrettes repræsentationslokaler og privatgemakker for Prinsessen.

I kælderen fandtes der køkken, spisekammer og vinkælder, og både her, på 2. sal og i annekset var der så rigelig plads, at der også kunne blive tale om værelser til hele tjenerstaben. Dette domestik-problems rette løsning var en meget vigtig detalje. Kongen havde nemlig gjort sig nøje tanker om den fornødne tjenerstabs størrelse.

Hvor mange mennesker havde den sparsommelige Konge da tænkt sig nødvendige til standsmæssigt at opvarte det 35-årige, høje par?

*

Lad os lige et øjeblik dvæle ved Frederik 6.s legendariske sparsommelighed. Det er rigtigt, at hans eget værelse var yderst spartansk indrettet, og at han hver dag havde havresuppe stående boblende på kakkellovnen i en sølvspølkum, og at hans personlige vaner i øvrigt var højt beskedne. Men når det drejede sig om at underbygge den enevældige Kongemagts prestige med fornøden værdig-

Den gode Fader

Her ses et udsnit af tegneren A. Opitz' stik af en troppeparade på Højbroplads omkring 1830. I baggrunden ses det genopførte, nu nyklassicistiske Christiansborg, som nedbrændte i 1884.

Det er Kong Frederik 6., der sidder til hest midt i billedet, og til højre for ham, med ansigtet mod tilskueren, ses hans lille, nye svigersøn, hidtil chef for »Prins Ferdinands Dragonregiment«, nu udnævnt til general og derfor i rød gallauniform.

Den gode Fader

hed og størst mulig militær glans, blev sparekniven altid lagt omhyggeligt til side. Stænderforsamlingerne var i 1835 rystede over at se, hvordan hans indtil da mørkelagte, enevældige statsbudget hidtil havde fordelt sig:

Kongehuset, hofferne og slottene	10%
Pensioner og milde gaver	7%
Militærvæsenet	28%
Statsgælden	40%
Centraladministrationens lønninger	9%
Offentlige udgifter (stænderforsamlinger, fængsler, fyrvæsen, vejevæsen, konsulater, kolonier og bilande, biblioteker, museer samt Det kgl. Teater)	6%
	<hr/> 100%

Vil det herefter undre nogen, at Landsfaderen anså det for rimeligt at udstyre sin datter og svigersøn med en stab på i alt *51 personer*, heri iberegnet hofchef, adjutant, chatolkasserer, hushovmester, kammertjener, kammerpiger, garderobebetjente, lakajer, kuske, staldknægte, tjenestepiger, trappetøse, kokke og køkkenpersonale?

Kun to måneder før brylluppet blev skødet på købet af resten af *Det Bernstorffske Palæ* underskrevet, og Frederik 6.s overhofmarskal *A.W.Hauch* gik straks i gang med at gennemføre den fornødne ombygning og modernisering af den næsten 70 år gamle pragtbygning. I Prins Ferdinands stueetage nyindrettedes et smagfuldt udstyret 3-fags audiensgemak ud imod Bredgade. Hans egne private værelser, med bl. a. billardsalon, lå bagved ud imod gården. Fra det inderste af disse førte en lille intern trappe op til Prinsessens gemakker.

For en svigersøn af Frederik 6. var det et aktiv at være officer og oven i købet af kavalieriet. – Prins Ferdinand fulgte sin svigerfader til talrige militærrevyer og militærøvelser, og i de yngre år var Prinsen altid stolt af at præsentere sit eget »lette regiment« for Landsfaderen.

I stueetagens mellembbygning og hjørnepavillon ud mod Frederiksgade indrettedes der lejligheder til det højere personale samt sølv- og porcelæns- og linnedkamre.

Til bel-etagen ovenpå med de smukke, høje vinduer, henlagdes – i hele husets udstrækning ud mod Bredgade – tre imponante repræsentationslokaler: Først og fremmest bevaredes her Bernstorffs urørte 4-fags *gobelinsal*, dernæst nyindrettedes *apartementssalen* (den store dagligstue), og endelig i hjørneværelset, med tre blændede vinduer mod Frederiksgade, det festlige *trongemak* med forgyldt tron-

stol under telt og draperier med forgyldte frynser, kvaster og galoner. Her skulle Prinseparret på værdig vis kunne modtage Kongeparret, når Majestæterne fra tronen skulle hilse på husets gæster.

Bag repræsentationslokalerne, ud mod gården, lå Prinsessens private gemakker med daglig spisestue, diverse dagligstuer og arbejdsgemakker, samt hendes store soveværelse.

Ude i Palæets have, som altså stødte op til haven bag Moltkes Palæ, indrettedes en yndig havepavillon i den gamle Bernstorffske staldbygning. Den fik i øvrigt kælderforbindelse under haven til Palæet, så at man kunne gå tørskoet derud. Også dette lille raffinement var nødvendigt, såfremt de to Kongedøtre skulle stilles helt ens; bag Vilhelmines Palæ på Amalienborg fandtes nemlig også en pavillon i haven. Havestuen blev i øvrigt livet igennem Prinsesse Carolines kæreste opholdssted.

Ombygningen og moderniseringen blev foretaget uden økonomisk smålighed. Der medgik ca. 100.000 rdl. til denne del af bryllupsforberedelserne.

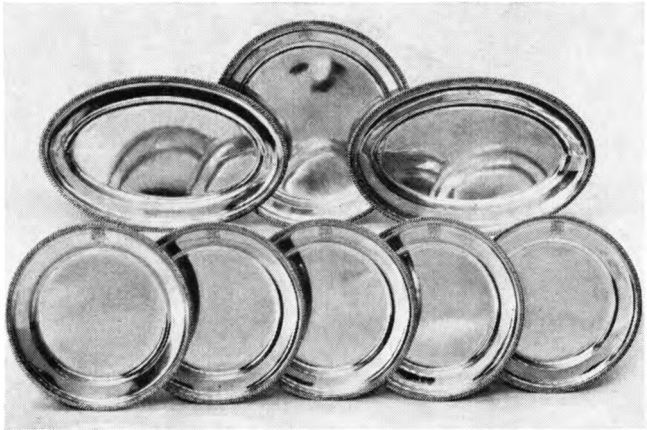

Ferdinand og Caroline kom som nygifte i 1829 til at bo standsmæssigt. De rykkede ind i Det Bernstorffske Palæ i Bredgade, hvis gårdhave stødte op til Amalienborg. Prins Ferdinand havde beboet stuetagen fra 1814, men nu overtog de nygifte hele det 5-delte palæs utallige værelser og gemakker i tre etager, med have og staldbygninger bagved. Her ses Bernstorffs dejlige bygning, som i dag ejes af Forsikringsselskabet Baltica. Sådan tog Palæet sig ud i 1842, da H.G.F. Holm malede det – set fra den langt senere færdiggjorte Marmorkirkes ruin. – Akvarel på Frederiksborg Slot.

Det Bernstorffske
Palæ i Bredgade.
Se billedteksten
på forrige side.

Den gode Fader

Kong Frederik 6. udstyrede sin datter Caroline storslået til hendes bryllup med Prins Ferdinand i eftersommeren 1829. Brudeparret fik således bl. a. 12 dusin sølvtallerkener, der tilsammen vejede 86 kg. Dertil fade, terriner, lysestager og bestik af den dobbelte vægt. Det meste af servicet blev udført af hofguldsmed Nicolai Christensen, men ordren var så stor, at han måtte indhente assistance fra kollegaen, Carl Wenzel. Her ses et lille udvalg af tallerkener og fade med det lille danske rigsvåben graveret i hvert enkelt stykke. Det meste findes idag i privateje.

Derpå fulgte bryllupsudstyret, som androg ca. 170.000 rdl. Det omfattede leverancer fra alle tidens bedste håndværkere og manufakturer, af hvilke mange navne endnu har den bedste klang i samlerkredse. Møbler fra den kgl. hofsnedkermester *Brötterup*, ure fra ur- og kronometermager *Urban Jürgensen*, gørtlerarbejde fra *Jørgen Dahlhoff*, seletøj fra sadelmagerne *F. & L. Dahlmann*, kareter fra karetmager *Fife* på Sct. Annæ Plads, porcelæn fra *Den kgl. Porcelænsfabrik* og glas fra det nyoprettede *Holmegaards*

Den gode Fader

Glasværk. Men den største samlede leverance kom dog nok fra kgl. hofguldsmed og oldermænd *Nicolai Christensen*, der leverede hele det store, imponerende sølvservice, hvis hovedbestanddel var 12 dusin – 144 stk. – håndslåede og nummererede 40 lods (600 gram) sølvtallerkener med tilsvarende fade og terriner og lysestager.

En af de tre sølvterriner fra det prægtige sølvservice, som Frederik 6. skænkede sin datter Caroline til brylluppet i 1829. Terrinen, der nu findes på Frederiksborg Museet, er udført af Nicolai Christensen samme år og vejer godt 11 kg. På terrinens forside ses det store rigsvåben indgraveret.

Den gode Fader

Prins Ferdinand, der under ombygningen havde holdt sommerferie hos sin broder, Kronprins Christian (8.) på Sorgenfri, kunne kort før brylluppet inspicere det forcerede indendørsarbejde og fastslå, at hans rundhåndede svigerfaders initiativ i sandhed havde gjort underværker.

Naturligvis skulle der mange penge til at leve dette nye liv, men også dette havde den gode svigerfader tænkt på. Udover den mere beskedne generalsgage på ca. 10.000 rdl. om året blev der tillagt Prins Ferdinand en apanage på 60.000 rdl. årlig og dertil 14.000 rdl. til Prinsesse Caroline i hendes egenskab af Kronprinsesse.

Prins Ferdinand glædede sig til sin nye tilværelse, der med et slag rykkede den lille ludfattige rytterprins op i en samfundsmæssig placering, der næsten svarede til hans broder Christians, der i perioder boede lige henne om det modsatte hjørne af Frederiksgade, og som tillige langt oversteg, hvad hans to søstre kunne præstere i deres hjem, henholdsvis i Store Kongensgade og på Sct. Annæ Plads.

BRYLLUPPET 1829

Prins Ferdinands bryllup med Prinsesse Caroline fejredes den 1. august 1829. Også denne begivenhed var lagt op til at skulle holde mål med lillesøsterens bryllup året forinden. Det kunne nu ellers blive svært nok, for dels havde Vilhelmine som brud været 16 år yngre og kønnere, dels havde Prins Frederik været vordende Kronprins.

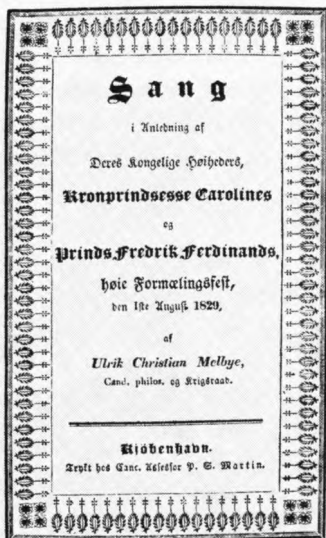
Brylluppet blev holdt som sommerfest på Frederiksberg Slot. Konfessionarius, biskop *J.P. Mynster*, som viede parret i slottets kirke, »henrev ved sin gejstlige veltalenhed alle sine tilhørere«, og befolkningen var, som en anden samtidig yderligere bemærkede »gennemtrængt af oprigtig glæde over at skue den kostbare kæde fuldendt«. Overalt i landet fejrede man parrets forening som en sand national festdag. *Adam Oehlenschläger* lagde eksempelvis ikke fingrene imellem, da han skrev følgende, urimede kantatehyldest til den 35-årige brud. Den blev afsunget på Københavns Universitet på selve højtidsdagen:

*Vor Dagmar er hun og Dronning Dagmar
er Danfolket kær. – Natur og venlighed
udstråler af det kongelige øje.*

*Man glemme må fyrstinden, når du taler,
men hvis en bondepige talte så,
hun ville synes kongelig! Thi adel,
naturens, sjælens adel, Caroline,
står prentet på din pænde, smiler i dit blik.
Hil dig, vor Dagmar! Alle danske hjerter
lykønske dig, du væne Kongemø.*

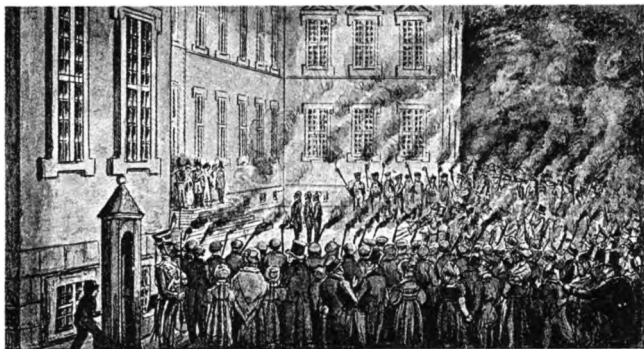
Brylluppet 1829

Om aftenen drog et studenter-fakkeltog med 400 deltagere til Frederiksberg, hvor de blev modtaget af Kongefamilien på trappen ud mod Frederiksberg Have, og hvor deres ordfører bragte studenternes hyldest, som måtte varme ethvert royalt hjerte. Studenternes sang, der indledtes med de opløftende ord »Her under himmelens blå tabernakel« var skrevet af bl. a. den unge lovende studenterdigter *Christian Winther*. Det var også en festlig oplevelse at se den smukke have henligge oplyst og illumineret samme aften. Studenterne blev beværtet med bagværk i det lille Apistempel, som idag er indgangen til *Zoologisk Have*, men som endnu dengang indgik i parkens romantiske række af forunderlige bygninger og lysthuse.

Alle gode kræfter i den lille hovedstad bag voldene samlede om at hylde parret på deres bryllupsdag den 1. august 1829. Her er en af dagens mange sange, forfattet af en krigsråd trykt hos en kancelliasessor.

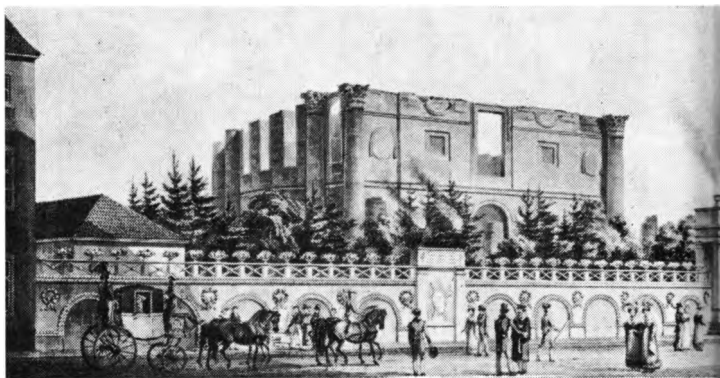
Ferdinand og Caroline blev viet i Slotskirken på Frederik 6.s sommerresidens Frederiksberg Slot. Om aftenen arrangerede Københavns studenter fakkeltog gennem haven op til slottet, hvor de blev modtaget af den kongelige familie på slotstrappen. Situationen er forevigt af P. C. Klæstrup på en tegning, som findes i HM Kongens håndbibliotek, i et af de tre store bind med alle Klæstrups ca. 600 arbejder fra 1850'erne, der viser dagliglivet i forrige århundrede.

Hjemfarten til det oplyste Palæ i Bredgade var en lige så stor oplevelse for brudeparret; gaderne var festligt smykket, og i selve Bredgade var der opstillet illuminerede transparenter med allegoriske motiver i tidens mest henrivende, naive stil.

Om bryllupsrejse var der ikke tale, for bryllupsfesten varede i flere dage, og den 1. september var der yderligere arrangeret festforestilling i Skuespilhuset på Kgs. Nytorv.

Man kan ikke bebrejde *J. L. Heiberg*, at han ikke straks havde et nyt »Elverhøj« parat, men han havde dog nået at skrive aftenens hyldestprolog til brudeparret, der var

anbragt i den kongelige loges midte. Heiberg lod digterkunstens nordiske gud, *Brage*, hylde de nygifte fra scenen med et langt og ubesværet kvad, af hvilket her skal citeres:

*Hver forening er mit værk,
aldrig løser jeg, men binder
fremtids håb til fortids minder
og ved mig er tronen stærk.
Folk og fyrste sig forene
ved min harpes milde klang.
Skjoldungstammens sidste grene
favnes under Brages sang.*

Prologen blev fremsagt af kgl. skuespiller *N. P. Nielsen* (1795-1860). Det var teatrets 33-årige, store lyriske talent, der således ved denne lejlighed hyldede den gamle, oldenborgske stammes ægteskabelige forening.

Dette synes at have været et pudsigt-pikant indslag i festlighederne, når man betænker, at den augustenburg-

Brylluppet 1829

Bredgade var festligt illumineret på bryllupsdagen, da brudeparret begav sig til deres bolig i Det Bernstorffske Palæ. Her når den kongelige ekvipage den ufuldførte Marmorkirke lige overfor Palæet. Akvarel af H. G. F. Holm på Frederiksberg.

ske familie sad i en af de kongelige loger. N. P. Nielsen var nemlig barnebarn af en yngre broder til den gamle, augustenburgske hertug *Frederik Christian I.* Skuespillerens far, stutseriejer *Frederik Christian Emil Nielsen* havde officielt været søn af en overførster på Augustenborg, men hans sande ekstrakt – som også røbes tydeligt af hans fornavne – var almindelig kendt i hovedstaden. N. P. Nielsen var altså halvfætter til hertug Christian August og Prinsen af Nör.

I anledning af brylluppet fremkom det mindeblad, der er gengivet på side 163. Det var et litografi svarende til den akvarel af *Laurent Grünbaum*, som nu hænger på Rosenborg, og som har været forlæg til omslaget på nærværende bog. Af dette billede fremgår det, at Prinsen – trods utvivlsom forskønnelse – endnu var en frisk, lille og spinkel rytterprins på 35 år. Og brudens billede viser en Prinsesse, der vel ikke længere er helt ung, men som ingenlunde har noget beklagelsesværdigt ydre.

Sådan så den stakkels Prinsesse imidlertid kun ud i det første år efter brylluppet; så ramtes hun i 1830 af en grum

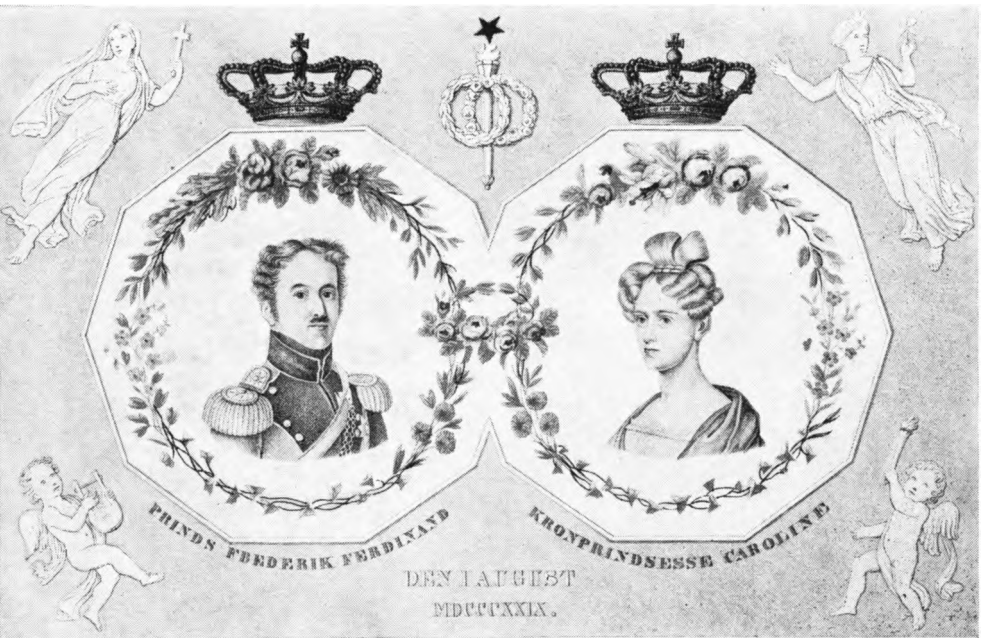
ulykke. Hendes friserkåbe blev antændt under hendes morgentoilette. En tililende kammerpige fandt hende liggende på gulvet, omspændt af flammer. Åben ild i forbindelse med et krøllejern havde alvorligt skambændt hele den ene side af hendes ansigt og tillige ødelagt hendes teint for livstid. Også hendes store, lyse hår blev forbrændt med det resultat, at håret aldrig på ny antog den tidligere så smukke farve. Derimod hævder samtidige vidner som trøst, at hun længe bevarede en nydelig figur, og at hun altid så storartet ud til hest.

Prinsesse Caroline havde aldrig været køn, men nu var hendes ansigt blevet næsten frastødende; hendes underlæbe var nemlig også blevet beskadiget af ilden, således at den virkede tyk og skæv og gav hendes ansigt et ubehageligt, uvenligt og ofte afskrækkende udtryk, der ingenlunde stemte med hendes blødere sind.

Det var et frygteligt handicap for hende. Af alle royale dyder er den at se godt ud en af de vigtigste.

Stakkels Prinsesse Caroline, som nær var blevet flammernes bytte på det brændende slot i 1794, og som nu på ny var kommet ilden for nær, skulle endnu en gang som ældre komme ud for en brandulykke, som ødelagde hendes ene arm og skulder i en sådan grad, at hun led under det i mange år, og tillige sådan, at hendes bevægelser nu ofte kunne synes klodsede.

Prinsesse Carolines forbrændte ansigt har givet stof til en anekdote, som dog næppe behøver at have sandfærdigt grundlag, fordi den næsten er for grov. På den anden side var Frederik 7. allerede som ung utrolig grov. Anekdoten, der er så kendt, at den næsten ikke kan udelades i en bog om Prinsessen, lyder som følger:

Mindeblad, trykt i anledning af formælingen den 1. august 1829 mellem Prinsesse Caroline og Prins Ferdinand.

B r a g e,

P R O L O G

ved

Deres Kongelige Majestæters

og

Deres Kongelige Høiheders

Ankomst i Skuespilhuset

den 1ste September 1829

i Anledning af

den høie Formæling

imellem

Deres Kongelige Høiheder

Prinds

FREDERIK FERDINAND

og

Prindsesse

CAROLINE.

Kjøbenhavn.

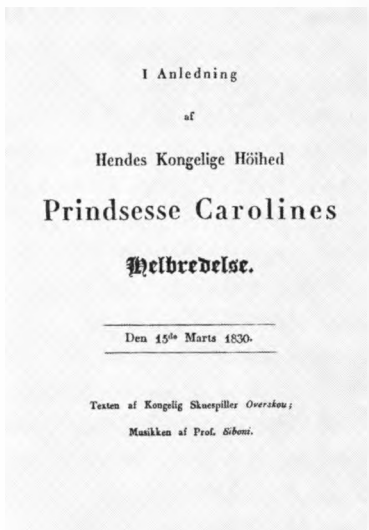
Trykt hos Directeur Jens Hostrup Schultz,

Kongelig og Universitets - Bogtrykker.

Johan Ludvig Heibergs prolog, hvori skjalden Brage hylder det unge ægtepar ved deres ankomst til skuespilhuset en måned efter brylluppet, udkom bagefter som skillingstryk.

Brylluppet 1829

Hele København deltog med dyb medfølelse i Carolines forbrændingsulykke. Da hun var kommet sig nogenlunde, udsendtes ovenstående digt den 15. marts 1830 med tekst af kgl. skuespiller Overskou og med musik af professor Siboni.

De to, ret nygifte svogre, Prins Ferdinand og den langt yngre Prins Frederik (7.), drøftede deres ægteskaber kort efter brandulykken. Prins Frederik fortalte om sit forsøg på at undgå ægteskabet med Vilhelmine, og hertil svarede Prins Ferdinand: »*Ja Frits, men du kom nu alligevel til sidst til at bide i det sure æble*«.

Hvortil Prins Frederik svarede: »*Javist, men jeg fik da i det mindste et friskt æble. Du måtte nøjes med et stegt!*«

*

Indtil kort før brylluppet havde Prinsesse Caroline været komplet uvidende om Marie Clausens, endsige de to døtres, eksistens. Sådan noget talte man ikke om mellem dannede mennesker. Men da hun en dag i forlovelsestiden traf Ferdinand i nedtrykt stemning, fik hun ham

Brylluppet 1829

modstræbende til at fortælle om sine sjælekvaler ved at skulle svigte sin Marie og sine døtre, hvoraf den yngste, næsten nyfødte, netop var blevet syg. Denne beretning gjorde stort indtryk på Prinsessen, som naturligvis elskede sin Ferdinand endnu højere, da hun forstod, hvilket offer han nu måtte bringe for hendes skyld. Hun erklærede sig da også senere beredvilligt indforstået med, at Ferdinand i ægteskabets første 10 år ofte hentede sine småpiger fra skole og diskret bragte dem til Palæet, hvor begge ægtefæller sammen legede med dem. Under legen udbrød den nu godt 40-årige Caroline en dag melankolsk: »*Hvor er det dog nogle dejlige unger du har, Ferdinand! Gud give det havde været mine!*«.

Begge ægtefæller var normalt meget rundhåndet med gaver til børnene, og i den ældste datters store, borgerlige efterslægt findes der den dag i dag talrige smykker og pretiosa, som stammer fra Palæet i Bredgade.

MIN SVIGERFADER KONGEN

Efter bryllupsfestlighederne begyndte dagliglivet i Palæet i Bredgade, hvor to skilderhuse med tjenestgørende gardere tilkendegav, at her boede en Prins af blodet, gift med Danmarks Kronprinsesse.

Ferdinand, der indtil nu havde været generalløjtnant i sit eget regiment »Prins Ferdinands lette Dragoner« blev på bryllupsdagen general. Han havde en række skiftende adjutanter de første år, men fik fra 1833 den tiltalende Major *Frederik Gotthold Müller*, som ikke blot blev hans, men også Arveprinsessens loyale støtte i ikke mindre end 23 år, og yderligere Prinseparrets trofaste ven resten af livet. Det er fra majorens dagbøger, at langt de fleste oplysninger om Prinseparret er hentet.

Hvad skulle den halvgamle Prins nu få de næste 35 år til at gå med? At være øverste chef for dragonerne gav ikke noget egentligt arbejde. I 1831 blev regimentet forlagt til Århus, og derefter behøvede Prinsen kun at inspicere sine soldater én gang årligt ved de store troppeøvelser her og i øvrigt at føre regimentet ved parader og manøvrer, når Kongen var tilstede. Det klarede han altid upåklageligt, og det gjorde naturligvis stort indtryk på den stærkt royale, århusianske befolkning, at Prinsesse Caroline gerne ledsagede sin gemal på øvelserne, og selv optrådte som en dygtig rytterske.

Prins Ferdinands officersopgaver var fra starten udpræget repræsentative. Da hans eget regiment i 1839 kom på manøvre fra Århus til København, nøjedes han eksempelvis med blot at ride soldaterne imøde ved Roskilde, for

Min Svigerfader Kongen

derefter at holde sit pompøse indtog i hovedstaden i spidsen for det populære regiment.

Den årlige kontakt med Århus og alt det festlige borgerhalløj, som de årlige øvelser gav anledning til i retning af middage, fester, fugleskydninger og fyrværkerier, gjorde parret meget afholdt i Århus. Byen har den dag i dag »Prinsesse Carolines Asyl« og »Prins Ferdinands Plads« til at minde befolkningen om den tid, da parret kastede glans over den jyske hovedstad.

Parrets eneste egentlige rejse i Danmark gennem hele deres liv tog også udgangspunkt fra Århus. I det sidste år Frederik 6. levede – 1839 – drog de ud på en tur i Nørrejylland for at fejre Prinsens udnævnelse til general over denne landsdel. Turen gik over Ålborg til Fladstrand (Frederikshavn) og Skagen, og overalt blev de modtaget med begejstring og festligheder. Til hver eneste borgermiddag blev der serveret østers og afsunget hyldestsange. De var i reglen holdt i denne stil:

*Den kærlighed som i os boer,
Nærværelsen forhøjer,
Tak, at du kom så langt mod nord,
Tak, at du os fornøjer.*

I Skagen noterede man sentimentalt, at Prinsesse Caroline var den første kongedatter, der havde besøgt dette sted siden Dronning Margrethe!

Men ellers kunne dagene i Palæet i København vel allerede fra starten falde lidt lange. Prinsen havde ingen andre selvstændige opgaver, og han manglede enhver både forudsætning og drivkraft til at søge beskæftigelse af samme art som hans fader Arveprins Frederik dog i sin

Min Svigerfader Kongen

Ålborg skulle ikke stå tilbage for Århus, da Ferdinand og Caroline i 1839 gennemførte deres Nordjyllandsrejse. Ved enhver middag var der sange skrevet af lokale kræfter. Her har ægteparret været til sommerbal i selskabet »Enigheden« den 17. juni 1839.

tid havde søgt at gøre sig gældende ved. Og Landsfaderens forføngelige drømme om arvinger blev gjort til skamme. *Ægteparret fik ingen børn!*

Ferdinand var ved sin placering og sit ægteskab i forbindelse med hans egne begrænsede evner dømt til et langt liv i mere eller mindre velorganiseret lediggang. Det blev hans ulykke. Det kunne hans bløde, lidt svage karakter ikke holde til. Han forsumpede åndeligt i residensstadens provinsielle selskabelighed, som den udfoldede sig allerede i Landsfaderens sidste regeringsår. Ingen så det tydeligere end adjudanten, major Müller, der selv led under dette monotone, opstyltede liv. I sin dagbog

Min Svigerfader Kongen

finder Müller trøst i en russisk forfatters tilsvarende erfaringer:

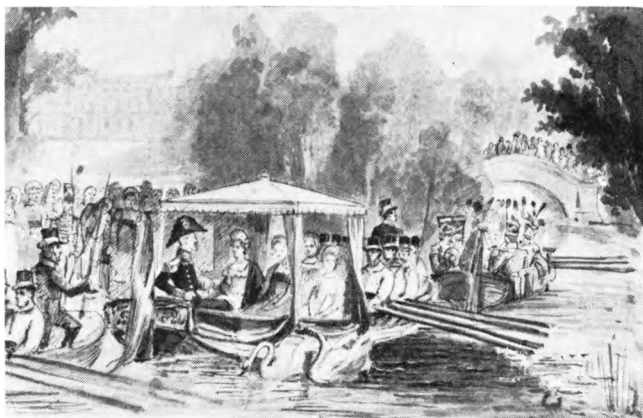
Til livet i den store verden hører visitter, dinerer, soupeer, baller, spil m.m. To år af mit liv slæbte jeg hen i disse kredse, og det forekom mig, som om jeg af mangel på åndelig øvelse var blevet enfoldigere. Legemet bliver ruineret, sjælen flyder ud, og det tænkende menneske har ikke efterladt sig noget spor på jorden. Er et fårs liv ikke nyttigere? Det efterlader dog sin uld!

Det citerede russiske offer for det repræsentative liv trællede som man vil se kun i 2 år. Müller slap ud efter 23 års forløb, men Ferdinand var dømt til livstid. Døden benådede ham først efter 35 års forløb, efter at han havde levet på denne måde under trede Konger.

Men Ferdinand udvidede opfindsomt de ovennævnte rammer for adspredelse med teaterbesøg, jagter, sejlture, kanefarter og begravelser – Prins Ferdinand blev med årene den mest trofaste deltager i alle notable begravelser, hvor Kongehuset skulle repræsenteres – og han varierede sine egne fester opfindsomt med selskabslege, baller, optog og tableauer. Men de bedste timer fik han vel nok, når han hen på de små timer begav sig ud i byen for at konstatere, at det borgerlige liv dér var nok så fornøjeligt som hans eget officielle.

Major Müller stillede i Frederik 6.s tid i Palæet hver morgen kl. 9 »for at forhøre, om de høje herskaber havde noget at befale, og for at tilsige de, der havde bedt derom, til audiens.« Dernæst var det adjutantens pligt »at møde daglig til taffel kl. 4 med hvidt halsklæde, samt onsdag og fredag at ledsage Prinsen til Frederik 6.s taffel på Amalienborg.« (De plejede at skrå gennem Palæets egen have og via haven bag Moltkes Palæ ud på Amalienborg Slotsplads.)

Min Svigerfader Kongen

Landsfaderen Frederik 6. i admiralsuniform ved styrepinden på søndags-rectur i den kongelige chalup i Frederiksberg Haves kanaler i selskab med Dronningen og Prinsesserne Caroline og Vilhelmine. I de forreste både ses Livgardens oboister og flotillen afsluttes med flådens slup-roeres både. Borgerskabet står ærbødigt på bredden og broen, lytter til musikken og hilser Kongen. Oplevede nogen et nik fra Kongen, var det en begivenhed, der taltes meget om. Da Majestæten engang gik på grund i kanalens mudder, råbte en mindre trofast undersåt: »Han styrer s'gu lige skidt til lands som til vands«. Men den slags tilråb forekom sjældent. Billedet er ikke autentisk, men tegnet midt i forrige århundrede af P.C. Klæstrup.

Samtidig holdt adjudanten rede på de daglige indbydelser til middag og souper og baller. Ballerne var Prins Ferdinand mest glad for. Han elskede at danse, og denne lidenskab holdt sig livet igennem. Endnu som 70-årig veg han ikke tilbage for en rask polka. Müller noterer ofte, at »Prinsen polkerede den ganske aften«.

Min Svigerfader Kongen

En herlig afbrydelse i den formelle hverdag blev allerede i Frederik 6.s dage de årlige jagter. Ferdinands storebroder, Prins Christian (8.) arrangerede i hele sæsonen storartede jagtselskaber i de kongelige skovdistrikter rundt om på Sjælland. Der var ugentlige jagter i det københavnske distrikt, hvor særlig *Amager* spiller en rolle, og der var festlige 8-14 dages jagter i Nordsjællands og Odsherreds skove. Her deltog alle yngre medlemmer af den kongelige familie samt en række indbudte grever og officerer. Ferdinand var en ganske god skytte og en meget afholdt gæst på grund af sit gode humør og sin store elskværdighed overfor alle.

Helt fra de allerførste år af ægteskabet, er der rørende, skriftlige beviser på Prins Ferdinands hengivenhed og omhu for Carolines helbred, selv om skyggen af kedsomhedens dæmon måske nok skimtes mellem linjerne.

Under et besøg hos Carolines morfar, den gamle landgreve Carl på »Louisenlund« blev Caroline forkølet på en udflugt, og i et af sine pudsigt forsorne breve til sin hjemmeværende adjutant giver Ferdinand et billede af sig selv ved sygesengen:

»Endnu har jeg ikke kunnet give Dem synderlig bedre efterretning om min gode kones helbred. Smerterne er hårde, selv om den spanske flue har trukket godt. Natten er meget urolig. Hun vommer sig af den medicin, hun får og føler megen ybelhed, som gør hende mistrøstig.

Hvor er det et trist liv, man fører. Flere timer sidder man og ser på den jammer hos min gode kone; så går man lidt ud med hertugen eller kører en lille tur med landgreven. Derpå spises der til middag, og om eftermiddagen er jeg tilbage hos min kone til kl. 8. Så går jeg atter lidt ud. Klokkeren 9 drikkes der the, og kl. 10½

Min Svigerfader Kongen

går man i seng. Således er det hver dag! Det kunne altsammen være det samme, når man blot kunne se en ende på det hele, men jeg ser ingen!»

*

I 1834 oplevede Ferdinand og Caroline svogeren Prins Frederik (7.)s endelige og åbenlyse ægteskabelige skibbrud nr.1. Ved et stort bal hos den russiske minister, baron *Nicolay*, den 27. februar 1834 blev Prins Frederik nemlig under et skænderi med Prinsesse Vilhelmine så højtrøstet aggressiv og så hjerteskrærende uartig over for sin gemalinde, at det gjorde et højst pinligt indtryk på de talrige, tilstedeværende gæster. Ikke mindst på Caroline, som fra ægteskabets første dage havde haft ondt af sin lillesøster på grund af Prins Frederiks usømmelige behandling af hende.

Men næppe var dette intermezzo kommet sviger- og Landsfaderen for øre, før han tog alvorlig affære. Denne åbenlyse skandale var dråben, der fik et bredfyldt bæger til at flyde over, efter 6 års håb om bedring. Han tog ikke ret meget hensyn til Kronprins Christian (8.), der dog var den formastelige Prins' fader.

Jo flere detaljer han fik frem om Prins Frederik (7.)s opførsel i sit nu 6-årige ægteskab, desto mere oprørt og fortvivlet blev han på sin elskede datters vegne.

Grev *Conrad Rantzau-Breitenburg* beskriver i sine erindringer, hvorledes han – der havde haft den blandede fornøjelse nogle år i forvejen at ledsage Prinsen på en længere udlandsrejse – få dage efter skandalen havde antruffet Kongen under et besøg på Amalienborg:

»Jeg fandt ham endnu sørgmodigere stemt, badet i tårer og

Min Svigerfader Kongen

i en tilstand, jeg endnu aldrig havde set ham. Han kunne for lutter hulken næppe fremføre et ord.

Det, der havde slået hovedet på sømmet, var et vidnesbyrd, som Kongen havde fået fra Prinsessens kammerjomfru. Hun havde dagen før oplyst, at Prinsen i beruset tilstand og med en flaske i hånden havde fortalt »at han hadede Prinsessen og havde håbet, at han allerede for længe siden havde kunnet ærgre hende ihjæl, men da dette ikke var lykkedes, så ville han nu rydde hende af vejen ved gift eller på anden måde!«

Da Rantzau-Breitenburg havde søgt at trøste Frederik 6. med, at sådanne trusler dog kun var tom snak, havde Kongen desperat udbrudt: »Er det kun tom snak, så er han jo gal, og hvem kan vide, hvad et menneske kan gøre i sin galskab, når han tilmed drikker og er beruset!«

At true Frederik (7.) med, at han ved sin opførsel forskertsede sin chance for at blive Konge, gjorde ikke det mindste indtryk på ham. »Jeg vil gå over til den katolske religion, og så kan jeg jo alligevel ikke blive Konge af Danmark«. Denne grille havde han fået, da han havde erfaret, at hans mor havde konverteret, før hun i 1830 var draget fra Horsens til Rom.

*

Kong Frederik 6. forviste nu simpelthen øjeblikkelig den 26-årige Prins Frederik fra København og lod ham tage ophold på hans senere så elskede Jægerspris Slot. Men her skulle han kun forblive indtil et orlogsskib kunne bringe ham til Island. Hvis han deroppe kunne komme på bedre tanker, kunne han vende hjem. Ellers måtte man finde et nyt sted at anbringe ham.

Den arme Prinsesse var fortvivlet. Måske nok mere over skandalen end over udsigten til at skulle undvære

Her ses et af de ikke alt for hyppige møder mellem Frederik 6. og den vordende Frederik 7. Dette billede af en ukendt kunstner må være tegnet omkring 1830, medens Prins Frederik endnu opretholdt skindet af et ægteskab med Prinsesse Vilhelmine. Det varede ikke længe, før ægteskabet udvikledes til en familie-skandale, og til slut lod Kongen ægteskabet opløse. Siden den tid talte Frederik 6. aldrig mere til sin tidligere svigersøn, og Prinsesse Caroline tilgav heller aldrig Prinsen hans dårlige behandling af søsteren. Derfor ville hun heller ikke senere vide af Grevinde Danner, hvad der skaffede hendes fredeligere ægtemand Prins Ferdinand meget bryderi.

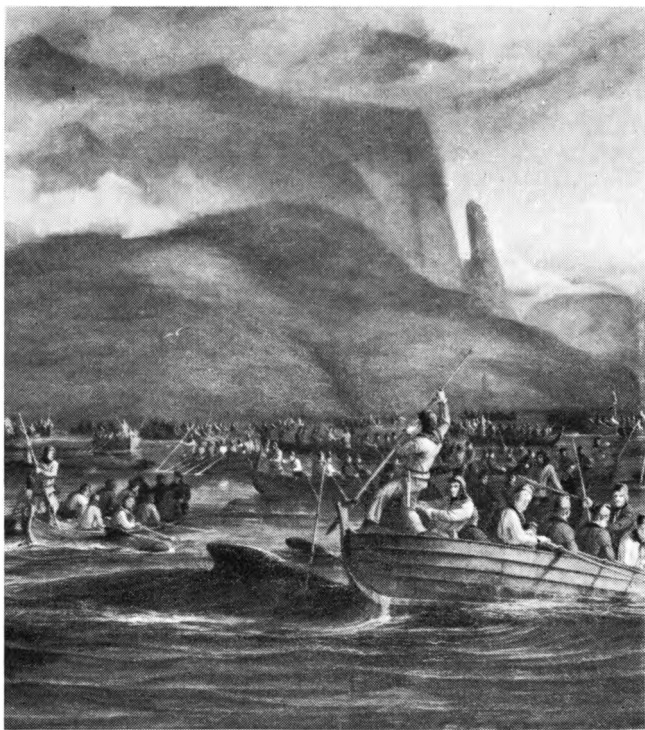
Min Svigerfader Kongen

den usømmelige ægtemand. Men Kong Frederik holdt på sit, og 6. maj samme år afgik linieskibet »*Dronning Marie*« fra Helsingør Red til Island med den uheldige Prins om bord. Prins Frederik besøgte Færøerne på vejen, men kom til at forblive på Island i fire måneder og blev derefter anbragt i Fredericia i næsten 5 år og siden hos sin fader i Guvernørboligen i Odense, indtil Frederik 6. var død.

Fra 1834 betragtede Kongen datterens ægteskab som ophørt, og de to unge kom aldrig til at genoptage samlivet. Kongen, der oven i købet kort efter mistede sin uofficielle søn, den 15-årige Frederik Valdemar, tog sig begge dele meget nær: »*Jo ældre, man bliver, jo flere sorger får man. Det oplever jeg nu.*« Den gamle Konge vidste, hvad han talte om. Både han og Dronningen havde simpelt hen været bange for at dø, før skilsmissen var gennemført. Kongen havde netop den 14. april samme år oplevet 50-året for sin faktiske regeringsovertagelse i 1784. Denne mærkedag havde han frabedt sig fejret på grund af sine familiesorger.

Prins Christian (8.)s rolle i sagen indskrænkede sig til at være den pinlig berørte, men alt for eftergivende faders. Han påtog sig endda diskret – til Grev Rantzaus dybe forargelse – at formidle et brev til Prinsens elskerinde *Jensine Weiner*, og lovede tillige at varetage hendes økonomiske interesser under sønnens forestående lange fravær.

Den pinlige nyhed om Prinsens landsforvisning kom ikke frem i de danske aviser, men til gengæld holdt de fremmede blade sig ikke tilbage. Det var *for* god en historie til at fortie! I mere eller mindre overdreven form kom affærens detaljer frem. Det norske »*Morgenbladet*« kaldte

Den nu om stunder lidet kendte marinemaler og Eckersberg-elev Frederik Theodor Kloes (1802-76) opholdt sig på studierejse i Nordhavet og på Island i 1833-34 og har i 1845 malet et billede af den landsforviste Prins Frederik (7.) på grindefangst ved Vågø på Færøerne, hvor lineskibet »Dronning Marie« havde lagt ind på vejen. Her ses et udsnit. Det er den bortviste ægtemand, der fører harpunen. Om maleriet er baseret på en direkte iagttagelse får stå hen, men Prinsen sikrede sig i alle tilfælde i moden alder tre forskellige malerier af denne art som et heroisk minde om den ufrivillige rejse til det kolde nord i 1834. – Jægerspris Slot.

Min Svigerfader Kongen

Kongen »den ædle og beklagelsesværdige svigerfader«. »Allgemeine Zeitung« dvælede ved Københavns indbyggers uvilje mod det passerede og hævdede senere, at Prinsen nu var erklæret for sindsforvirret, ægteskabet ophævet, og han selv afsat som Tronfølger. »Times« vidste, at Prinsen ikke blot havde lagt hånd på Prinsessen, men også forulempet Kongen... Ja, det parisiske »Moniteur« noterede endda, at skandalen var endt med, at Prins Frederik var undsluppet sine vogtere og var flygtet ned til sin moder i Italien!

Med den formelle skilsmisse trak det dog længe ud. Prinsesse Vilhelmine, der nu måtte bo alene i sit fornemme palæ, så nødtigt, at der skulle hvirvles mere smuds op om hende. Men i 1837, da hun efter tre års ensomhed forlovede sig for første gang i sit liv og gerne ville giftes på ny, gennemførte Frederik 6. den formelle skilsmisse.

Genstanden for den nu 30-årige, fraskilte Prinsesses nye interesse var hendes kødelige fætter på mødrene side, den 25-årige kompagnichef i Oldenborgske Infanteriregiment, hertug *Carl af Glücksburg*. Han var den ældste af Christian (9.)s seks brødre, som vi allerede har mødt på »Louisenlund« og Glücksburg. Der er næppe tvivl om, at Landsfaderen nok så gerne havde set hertugens yngre broder *Christian (9.)* som svigersøn. Han var nu engang den af Glücksburg-brødrene, han holdt mest af og næsten betragtede som en søn. Men der var bare det ved sagen, at denne unge officer var 10 år yngre end den ikke længere purunge Vilhelmine. Hertug Carl var i det mindste kun 5 år yngre end sin Prinsesse.

Carl blev desværre aldrig andet end Prinsesse Vilhelmines trofaste, uinteressante gemal gennem et langt liv og måtte endda i en årrække efter 1848 lægges på is i Dresden, fordi hans glücksburgske afstamning uheldigvis

Min Svigerfader Kongen

havde fået ham til at gøre fælles sag med Augustenborgerne ved treårs-krigens optakt.

Forlovelsen blev deklareret i Palæet i Bredgade den 9. maj 1838, og Prins Ferdinand udbragte parrets skål i Gobelinsalen. Brylluppet fejredes samme efterår.

Carl og Vilhelmine blev boende på Amalienborg indtil hertugen kort efter fik stillet Slottet i Kiel til fri rådighed. Caroline og Vilhelmine holdt smukt sammen resten af livet, og Ferdinand kedede sig loyalt i hertugens selskab. Caroline og Ferdinand foretog endda den ene af deres livs to udenlandsrejser til Dresden i 1853 for at besøge parret.

*

Efter hjemkomsten fra Island blev Prins Frederik (7.) af Kongen beordret til Fredericia, hvor han blev kommandør for *Det fynske Infanteriregiment* under opsigt af general *Castonier*. Det blev Prinsen forbudt at forlade byen uden generalens tilladelse.

Da Frederik 6. i maj 1836 inspicerede regimentet, var generalen sygemeldt, og det blev den forviste svigersøn, der fik fornøjelsen at skridte fronten af med Landsfaderen. Alle bemærkede, at Kongen hverken under revyen eller ved den efterfølgende middag, hvor Konge og Prins var anbragt tæt ved hinanden, én eneste gang henvendte ordet til ham. Når Frederik 6. først var blevet vred, var han ikke til at spøge med. Det kom aldrig til nogen forsoning mellem svigerfader og eks-svigersøn.

Fra skilsmissen i 1837 og indtil Prins Frederik i 1848 blev Konge, kom han aldrig til at bo fast i København. Og han kom aldrig nogensinde mere til at bo på Amalienborg. Det havde han fået nok af!

Min Svigerfader Kongen

Carolines femten år yngre søster Vilhelmine (1808-1891), som i 1837 var blevet skilt fra den senere Frederik den 7, havde i 1838 giftet sig påny med den 5 år yngre Hertug Carl af Glücksburg, ældste broder til den senere Christian 9. Dette ægteskab, der varede i 40 år til Prinsens død i 1878, var meget lykkeligt. Prinsesse Caroline elskede begge ægtefæller højt og besøgte dem ofte i Dresden og Kiel.

Det hæmmede blot konversationen på deres ældre dage, at begge søstre var næsten stokdøve, og at Caroline altid blev irriteret, når hun misforstod. Med Prinsesse Vilhelmines død på Glücksburg Slot i 1891 gik den sidste af Oldenborgernes lige linje i graven, og dermed forsvandt den sidste repræsentant for Frederik 6.s efterslægt.

Prinsen levede i Fredericia i næsten 5 år. Man skulle tro, at det kedsommelige, provinsielle garnisonsliv havde kedet ham til døde, men det var ikke tilfældet. Han regnede senere årene i Fredericia som de lykkeligste i sit liv. Hans årlige apanage på 24.000 rdl. slog storartet til, og det overraskende var, at han her udviklede sig til en ganske god økonom, trods evident godgørenhed og sans for en gang imellem at agere den gæstfrie Prins.

Min Svigerfader Kongen

Hertug Carl af Glücksburg (1813-78). Fra 1871 ejer af Glücksburg Slot ved Slesvig. Han havde i 1831 som ældste søn blandt syv brødre arvet hertugtitlen efter sin fader. Han var uddannet som officer og var som alle sine brødre venlig og velmenende. I 1848 kom han i et uundgåeligt belastende modsætningsforhold til de danske interesser ved at overtage kommandoen over en af den provisoriske regerings infanteribrigader. Samme år flyttede han til Dresden og forblev her i en årrække. Efter hans broder Christian 9. tronbestigelse i 1863 lappedes de opståede modsætningsforhold, og han kom ofte til Danmark med sin gemalinde for at besøge den gamle Arveprinsesse Caroline. Han døde i 1878 på Glücksburg af sukkersyge, 65 år gammel og barnløs.

Omkring 1840 fik han de første besøg af sin barndoms legekammerat fra sommerferierne på Sorgenfri Slot, bogtrykker *Carl Berling*, ledsaget af to veninder fra den kongelige ballet i København. Det var den rødhårede *Jensine Weiner* og den buttede *Louise Rasmussen*. Frederik (7.) kendte dem begge fra soldeture i sit ægteskabs første år og havde allerede dengang bedraget sin gemalinde med *Jensine*. Men nu syntes han bedst om *Louise*! Det gjorde

Min Svigerfader Kongen

Berling også, men det gjorde ingen skår i glæden! General Castonier var irriteret over, at Prinsen tog imod *to* damer, og ville have den ene sendt hjem. »*Een dulle må være nok*«, havde den gamle hugaf brummet.

*

I 1832 holdt Prins Ferdinand sin første store fest i Palæet. Gamle kammerherre *C. H. Holten* (1775-1862), fader til den senere nævnte *C. F. Holten*, der deltog, oplyser, at der blev brændt 1800 voksllys og drukket 120 flasker champagne! Han tilføjer, at skønt han havde deltaget i mange store og flotte hoffester, mindedes han ingen så overdådig. Man får heraf en første anelse om, at Prins Ferdinand lige fra ægteskabets start begyndte at leve over evne.

Nytårsdag i 1836 afholdt Ferdinand og Caroline atter en af deres alt for mange og alt for kostbare fester i Palæet. Det var en stående souper! Men det mest spændende ved aftenen var, at der før souperen blev opført tre tableauer, udført som ordsprogslege af udvalgte og indøvede gæster, således at tableauerne tilsammen skulle betyde *Vanvid!*

Ved tilrettelæggelsen havde der kun været den skuffelse, at Frederik 6., der var indbudt, ikke havde ønsket, at de udenlandske diplomater skulle bedes, fordi Prins Ferdinand selv agtede at optræde i den ballet, der afsluttede tableauerne. Kronprinsessens gemal kunne efter Kongens anskuelse ikke gøgle for udenlandske gæster. – Og Ferdinand, der elskede at spille komedie og agere, ville ikke gå glip af chancen for at være med i legen.

Det første tableau forestillede *Vand* ved hjælp af en flodgudinde, en gammel sømand samt fire børn. Dette tableau var arrangeret af teatermaler *Troels Lund*. I pro-

Min Svigerfader Kongen

logen gjorde man undskyldning for, at det ord, man fremstillede, havde et »d« for meget. Andet tableau var *Vid*, hvor man på Olympen så Mme de Staël, Absalon, Sokrates, Tycho Brahe, Napoleon, Holberg og Byron. Hele ordet gaves til slut ved første akt af balletten *Nina*, omdømt til *Anni*, og omhyggelig indstuderet af den iltre, franske balletmester *Pierre Larcher*. Ferdinand dansede som borgerløjtnant i balletten, og det hele forløb smukt til de mange tilskueres store fornøjelse. Det fremgår ikke af referaterne, om tilskuerne gættede det svære ord.

Ferdinand havde i øvrigt sit eget transportable teater, der kunne opstilles, når der var rejsende udenlandske skuespillertrupper i byen eller når Det kgl. Teaters personale opførte særforestillinger ved hofferne. Han lånte det undertiden også til sin svigerfader på Amalienborg.

*

I 1837 begyndte Frederik 6. at skranke. Kongens sygdom bekymrede det ganske land. Ferdinand og Caroline kom nu daglig hos ham, og Ferdinand plejede Kongen som en god søn. Da Landsfaderen begyndte at kunne sidde lidt oppe, bragte Ferdinand sin svigerfader en smuk slåbrok som gave, men den militære Konge betragtede den hovedrystende: »*Nej, slåbrok passer ikke til mig.*«

Kongen kom sig forbavsende godt, men var alligevel hårdt mærket af alderen nu. Den 2. december 1839 var alle officerer, der deltog i Kongens morgenparole, forskrækkede over at møde ham bleg, sammensunken, med usikker gang og besværet åndedræt. Men han gennemførte parolen uden afbrydelse stående ved sit bord, iført sin garderuniform med stål-pallask.

Man talte resten af dagen om, hvorvidt man havde set ham for sidste gang.

Min Svigerfader Kongen

Næste morgen kl. 8.30 var den 72-årige konge stille og roligt sovet ind i sin seng i arbejdsværelset.

Frederik 6.s bisættelse blev en enestående folkelig manifestation. Det ganske land deltog i sorgen over den gamle Konges død. Digteren *H. P. Holst* skrev det skønneste mindedigt med den stadig velkendte strofe :

*Oh, Fædreland hvad har du tabt –
Din gamle Konge sover*

Derimod er gode, gamle, håndfaste *N. S. F. Grundtvigs* »folkelige« afskedsdigt gudskelov mindre kendt: Han skrev i ramme alvor og dyb sorg:

*Kong Frederik den sjette henslumred' med fred
og hviler nu hos sine fædre.
Han gjorde end ikke en kat fortræd,
der fødtes ej Kongesøn bedre.*

MIN GODE BRODER

KONGEN

Det var en virkelig sorg for Prins Ferdinand at miste sin svigerfader. Han havde altid holdt meget af Frederik 6., og følelserne havde været gengældt. Han havde samtidig haft så megen respekt for den gamle Konge, at han heller aldrig havde skejet alvorligt ud i de godt 10 år, der var gået mellem hans eget bryllup og Kongens død. Han havde bare konsekvent og støt levet over evne.

Derfor havde den 45-årige Prins endnu den næste dag grædt af et ærligt hjerte, da hans egen 6 år ældre broder Christian var blevet udråbt og straks efter havde kaldt såvel Ferdinand som landets øverste myndigheder sammen i riddersalen i *Arveprinsens Palæ*. Den kongelige broder havde myndigt og mildt trykket hans hånd og bedt ham om vedblivende broderligt venskab.

I adskillige år havde de to brødre ikke set meget til hinanden. Christian 8. havde siden sin hjemkomst fra Norge rejst en del i udlandet og iøvrigt fungeret som guvernør på Fyn med Odense Slot som residens og her i perioder, sidst i 1838, tillige haft sin problematiske søn, Frederik (7.) boende. Ferdinand havde kun nu og da besøgt sin broder, som her havde spildt de bedste år af sit liv på en ren *sine cure* post. Men dette skyldtes, at han efter sin hjemkomst fra Norge ikke havde været i nåde hos Frederik 6. på grund af de frihedstendenser, han havde lagt for dagen ved udstedelsen af Eidsvoll-forfatningen.

I 1814 havde Kongen faktisk svoret, at han aldrig ville se Christian 8. på Tronen, men forholdet var blevet

Min gode Broder Kongen

bedre, da Christian 8. året efter havde ægtet Caroline Amalie af Augustenborg. Alligevel havde Christian (8.) i nogen grad levet som »forvist« i Odense lige til Frederik 6.s død. I de første år havde Kongen vel sagtens stadig håbet på at kunne finde en egnet ægtemand til Caroline, der kunne blive Konge efter ham selv og således kvitte Christian 8.

Christian 8.s venlige ord til broderen Ferdinand viste sig ikke at være tomme løfter. I løbet af ganske få dage efter den gamle Konges død udsendtes et rescript, der gjorde Ferdinand til medlem af Statsrådet. To dage senere var hans generalkommando over Nørrejylland blevet udbyttet til den langt mere ansete generalkommando post over Sjælland. Prins Frederik (7.) afløste ham i Jylland.

Det var klart, at Christian 8. nu dækkede sig ind. Hans egen søn Prins Frederik var jo intet sikkert papir som Tronfølger, fraskilt og barnløs, som han var. Der kunne tænkes situationer, hvor Ferdinand kunne blive nyttig, selv om heller ikke *han* havde arvinger. Endnu før den gamle Konge var lagt på *lit de parade*, udgav Prins Ferdinand for første gang Kongeparolen i sit Palæ i Bredgade, og den 15. januar 1840 kørte han i den prægtigste af alle de sortdragne kareter forspændt med seks skimler i det storslåede vogntog efter Kongens kiste ud af byen. Hans adjudant og hans hofchef red i gallauniformer foran vognen.

Ferdinand havde intet tabt ved Kongeskiftet. Måske gjorde den pludselige fremgang ham lidt ør; måske regnede han nu lidt for sikkert med ubegrænset støtte fra den gode broder. Han kom i alle fald snart til at trække økonomisk stærkt på broderskabet.

Christian 8. viste som Konge sin lillebror Ferdinand usvækket hjælp og opmærksomhed. Han gjorde ham til kommanderende general og medlem af Statsrådet. Ferdinands moralske skrøbelighed opfattede han med samme fantastiske ro, som han lagde for dagen, når han iagttog sin søn, den senere Frederik 7. – Litografi efter skitse af ukendt kunstner 1843.

Min gode Broder Kongen

Som medlem af Statsrådet måtte Ferdinand udvide sin stab. Han måtte have en *kabinetssekretær* til at tilrettelægge statsrådssagerne for ham. Det blev den unge jurist *J. Fr. A. Clementsen* (1808-72). Samtidig gjorde Kongen Prins Ferdinand til kurator for sin fraskilte gemalinde i Rom, Prinsesse *Charlotte Frederikke*. Det havde Majestæten selv været i sin prinsetid, men nu ville han gerne befries for dette lidt delikate job. Ferdinand overlod besværet til den tålmodige Müller, men opgaven blev kortvarig. Prinsessen døde samme efterår. (Mange år senere rejste Frederik 7. et smukt monument på hendes grav bag Peterskirken. Efter Kongens død i 1863 vedligeholdte grevinde Danner gravstedet og nu gøres det af Jægersprisstiftelsen).

Da den store kronings- og salvingsfest på Frederiksborg var afviklet under pomp og pragt samme sommer, lagde Christian 8. sig alvorligt i selen for at få sin problematiske søn Frederik (7.) gift påny. Allerede i december samme år kunne en forlovelse deklareres. Det havde holdt hårdt for. Frederik (7.) skrev i sin dagbog »*I dag har jeg bragt det største offer, jeg kan bringe. Jeg har lovet min far, at jeg vil gifte mig!*« Det havde været overladt til den danske kyndige diplomat, grev *F. D. Reventlow* at finde en egnet brud, helst fra et af de små nordtyske hoffer. »*De ved*«, skrev Kongen til ham, »*at De ej må vende hjem uden brud, hvor hun så end findes!*«

Reventlow var endt med at anbefale den lille, sarte 20-årige Prinsesse *Mariane af Mecklenburg-Strelitz* (1821-76), som Kongen havde akcepteret. Frederik (7.) selv, som langt hellere ville have sin Louise Rasmussen, blev heller ikke nu taget med på råd. Der blev holdt en række store fester og baller i samme anledning, men dog uden den unge storhertugdatters tilstedeværelse.

Christian 8.s anden gemalinde, den barnløse Dronning Caroline Amalie (1796-1881) overlevede ikke blot sin gemal, men også både sin stedsøn, Frederik 7. og sin svoger, Arveprins Ferdinand, der begge døde med få måneders mellemrum i 1863. Enkedronning Caroline Amalie døde – elsket og savnet – 1881, få uger før Arveprinsesse Caroline. – Litografi efter maleri af Emil Bærentzen fra 1842 på Jægerspris Slot.

Min gode Broder Kongen

Her er et sympatisk litografi af Prins Ferdinand fra omkring 1840, nu – takket være sin kongelige broder Christian 8. – udnævnt til kommanderende general over de sjællandske styrker.

Min gode Broder Kongen

Det blev altid sagt om Prinsesse Caroline, at hun lignede sin fader, og på dette litografi fra 1840.rne, er der faktisk i udtryk og holdning meget at genkende af Landsfaderens træk.

Min gode Broder Kongen

Parret blev gift 10. juni 1841 i Neu-Strelitz i Mecklenburg. Den 21. juni kom de til København med lineskibet »*Christian 8*«, og dagen efter holdt de deres festlige indtog i København, sådan som man ser på maleriet på næste side. Prins Frederik (7.) var allerede en lidt for korpulent 33-årig Prins, men opførte sig i øvrigt eksemplarisk under alle festlighederne. Brylluppet optog dog ikke københavnere på samme hjertelige måde, som hans første bryllup 13 år forinden havde gjort.

Det skuespil, Det kgl. Teater gav som festspil ved denne lejlighed, blev heller ikke noget nyt »*Elverhøj*«. Det var *Henrik Hertz'* »*Svanehammen*« med musik af *Rung*. Stykket er ukendt i vore dages repertoireplaner.

Christian 8. havde beskadiget sit ben ved et rideuheld dagen forinden og måtte forpint deltage i festlighederne, støttet til en stok.

Ægteskabets holdbarhed blev fra starten betvivlet af alle, der kendte Prinsens uregelrette levevis, drikkevaner

---

Kronprins Frederik (7.) blev gift anden gang 1841 med den 20-årige Prinsesse Mariane af Mecklenburg-Strelitz. Ægteskabet var et politisk arrangement og havde intet at gøre med tilbøjelighed fra nogen af parternes side. Derfor var alle, der kendte den 33-årige, allerede noget ramponerede Prins og hans umådeholdne livsførelse, alvorligt bekymrede for ægteskabets forløb. Det viste sig da også hurtigt, at den unge Prinsesse slet ikke kunne finde sig til rette med ham, og snart efter vendte hjem til sine forældre, med derpå følgende skilsmisse i 1846.

Her fører Frederik (7.) sin brud i land fra Børsbroen. Han ledsages af Prins Ferdinand og landgreve Vilhelm af Hessen. Bagved følger Prins Christian af Glücksburg, den senere Christian 9. – Udsnit af Balsgaards billede på Rosenborg.

Min gode Broder Kongen

og uberegnelige luner. Hvordan skulle den lille, spinkle og uerfarne Prinsesse have chance for at holde den 33-årige Prins fast. Det var jo kendt, at han allerede havde dyrket sine særlige, kvindelige interesser i Fredericia og Odense.

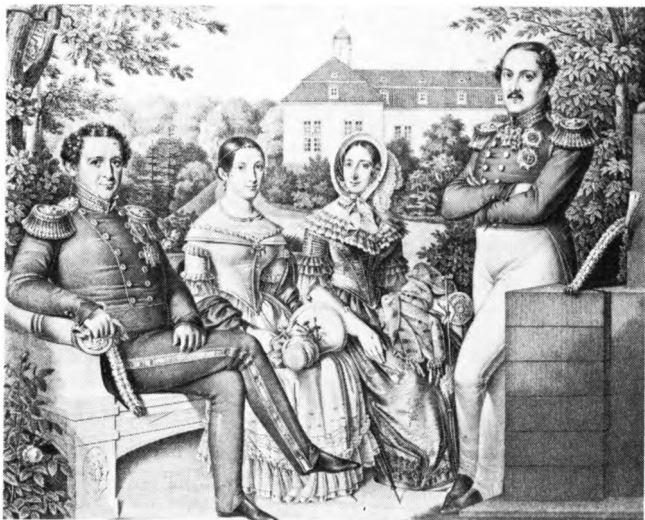
Det gik selvfølgelig heller ikke. Det varede ikke længe, før rygten gik, at Prinsessen ikke trivedes i guvernørboligen i Odense, hvortil Frederik nu var flyttet, efter at faderen var blevet Konge. Under et besøg hos forældrene i 1844 nægtede hun simpelt hen at vende tilbage til Danmark. Skilsmissen gennemførtes i 1846.

Skilsmisedokumentet, som offentliggjordes i »*Kollegietidende*«, var ret skandaløst overfor Prinsessen og samtidig typisk for Christian 8.s mærkelige eftergivenhed overfor sønnen. Det hed nu, at »*Skilsmissen skyldtes Prinsessens ned- arvede sygelighed og nedbrudte helbred*«, og at »*Kronprinsen kun ugerne indvilligede i skilsmissen, som han hjertelig beklagede*.«

Sandheden var jo, at hun var blevet tromlet fuldstændig ned af Kronprinsen ved hans uudholdelige, uordentlige levevis. *Han* var derimod glad og lettet over at kunne tage forbindelsen op igen med *Louise Rasmussen*, som Christian 8. ikke kunne lide, først og fremmest fordi han fandt hende »*så forbandet styg*«.

*

Prinsesse Mariane bevarede sin årlige apanage fra den danske stat på 16.000 rdl. resten af sit liv. Hun levede stille og ubemærket i sit hjemland i endnu 30 år, ugift og optaget af velgørenhedsarbejde. Det kortvarige ægteskab blev således den danske stat en kostbar historie. Hun bemærkede senere bittert til en dansk gæst: »*Deres Prins var virkelig for bizar*.«

Her er et rørende naivt, kommercielt litografi fra 1842, der viser »Kongefamilien på Sorgenfri«. Christian 8. havde overtaget sin fader Arveprinsens ret til at bruge slottet i Lyngby som sommerresidens, og her sidder den 55-årige Konge ved siden af sin – ikke særlig vellignende – Dronning Caroline Amalie. Ved siden af ses det nygifte par, den 34-årige Kronprins Frederik (7.) og den purunge Prinsesse Mariane, som hendes dansklærer Christian Winther kaldte »en fin hvid, ikke skøn, men yndig perle«. Det er et af de få billeder, der viser dette par sammen, for ægteskabet blev jo som ventet en kortvarig fiasko. Han entrerede allerede længe før ægteskabet med den senere grevinde Danner.

Først efter Frederik 7.s død vovede hun sig atter på et kortvarigt besøg til København for at besøge Christian 9. og genså her Ferdinands nedennævnte niece *Louise af Hessen*, der nu beklædte den stilling som Dronning, hun selv havde været udset til.

Min gode Broder Kongen

Prins Christian af Glücksburg (1818-1906) var på den mødre side nært beslægtet med det danske Kongehus (oldebarn af Frederik 5.), og på fædre side lige så nær Kongehusets yngre linje som Augustenborgerne. Yderligere havde han ved sit ægteskab med den yndige Prinsesse Louise af Hessen, Prins Ferdinands niece, sikret sig en gemalinde, der var oldebarn af Frederik 5. Ægteskabet

var indgået 1842, men Prins Christian havde været i dansk tjeneste fra 1830'erne og havde således allerede tjent Frederik 6., der havde elsket ham som en søn. 1852 blev han udnævnt til tronfølger. Endnu før han i 1863 blev Konge, havde han samme år set sin søn Vilhelm (1844-1913) blive Kong Georg 1. af Grækenland. – Litografi fra ca. 1840.

Christian 8. måtte nu se i øjnene, at landet efter den nye skilsmisse ikke successionsmæssigt var bedre stillet, end da sønnens forrige ægteskab var endt barnløst i 1837. Prins Ferdinands aktier steg tilsvarende, men desværre stod det efterhånden *ham* ganske klart, at det sikkert ikke kunne være særlig morsomt at blive Konge. Det var bedre at være reserve; navnlig, hvis der aldrig blev brug for reserven!

Min gode Broder Kongen

Prins Ferdinands niece, den yndige Prinsesse Louise (1817-1898) var som landgreven af Hessens ældste datter vokset op i København i faderens kultiverede hjem, først fra 1826 i forældrenes Palæ på hjørnet af Amaliegade og Sct. Annæ Plads, og senere på Amalienborg i Frederik 7.s Palæ. Efter ægteskabet med Prins Christian (9.) i 1842 flyttede hun ind i Det gule Palæ i Amaliegade og levede her et lykkeligt og børnerigt liv med den vordende, danske konge. Hun var fra de unge år meget afholdt af hele den kongelige familie. Hun blandede sig ikke i politik, men fik dog en væsentlig indflydelse på sine døtres bemærkelsesværdige ægteskaber, som senere gav hende stor autoritet og prædikatet »Europas sviger- og bedstemoder«. – Litografi fra 1842.

Et langt mere sympatisk, men betydelig mindre opsigtsvækkende bryllup fandt sted i maj måned det følgende år.

Prinsesse *Louise* og hendes søster *Augusta* var landgreven af Hessen og Prinsesse Charlottes henrivende døtre. De havde vakt opsigt som de to smukkeste unge piger ved kroningsfesten to år forinden. Nu var Louise blevet forlovet med Prins *Christian* (9.) af *Glücksburg*. Ingen kunne dengang ane, at den kønne, unge oberst i Hestgarden

Min gode Broder Kongen

og Louise af Hessen 23 år efter skulle overtage Danmarks trone, og senere få tilnavnet »Europas svigerforældre«.

Det nygifte, meget afholdte par kom til aften hos Enkedronning Marie dagen efter brylluppet, og Christian 8. bød følgende dag til stort taffel på Sorgenfri for hele sin familie. Til middagen havde en af Kongens protegeer, den 37-årige fremgangsrigtige digter, *H.C. Andersen*, forfattet en sang. Næste dag rejste parret til Kiel for at besøge broderen, Hertug Carl af Glücksburg og hans gemalinde Vilhelmine. De nygifte fik deres børnerige hjem i »*Det gule Palæ*« i Amaliegade, lige uden for Kolonaden.

Året efter, den 3. juni 1843, fik parret deres første søn. Han blev døbt den 22. juni og fik navnet *Frederik*, men

---

Prins Christian (9.)s bryllup i 1842 med Ferdinands niece Louise af Hessen gik anderledes stilfærdigt af end Frederik 7.s bryllup nr. 2, året forud. Ingen kunne jo endnu dengang sikkert forudse, at det var denne unge fattige officer, der til slut skulle vinde i kapløbet om Tronen. Der eksisterer ingen storlåede malerier fra denne private familiebegivenhed, men ugebladstegneren Knud Gamborg har dog – langt senere – i denne primitive tegning søgt at fastholde situationen, da brudeparret gik til bords på Amalienborg i Svigerforældrenes hjem i maj 1842. Brudens morbroder, Christian 8., var naturligvis med, og han og Dronning Caroline Amalie ses lige bag brudeparret. Man genkender også brudens forældre, landgreveparret af Hessen. Christian 9.s moder, hertuginde Louise Caroline, ses ligeledes i følget. Den velmenende tegner har såmænd også gengivet Prins Christians fader, hertug Wilhelm af Glücksburg, men han var faktisk død 11 år forinden, da brudgommen kun var 12 år gammel. Ferdinand var selvfølgelig også gæst, men kan på grund af sin lidenhed ikke skimtes på billedet.

Min gode Broder Kongen

Min gode Broder Kongen

blev af hele familien kaldt *Freddy*. Eftertiden kender ham bedre som *Frederik 8.* (1843-1912). Dronning Caroline Amalie, Prinsesse Caroline, landgreve Vilhelm og Prinsesse Charlotte af Hessen samt farbroderen, Hertug Carl, var faddere. Christian 8. blev så glad over begivenheden, at han gjorde den unge barnefader til elefantridder samme dag.

Fra denne dag i 1842 stod det Christian 8. temmelig klart, at det var Christian (9.) han måtte satse på som Tronfølger på længere sigt. Ferdinand var jo kun 6 år yngre end han selv og ikke noget stort aktiv. Men de spegede forhold vedrørende arverettighederne efter den sønderjyske gottorpske slægt, som havde giftet sig ind i den russiske Czarfamilie, måtte klares først. Man kunne ikke se bort fra nødvendigheden af en russisk-gottorpsk anerkendelse af Tronfølgen. Kort efter sit bryllup blev Christian (9.) derfor sendt afsted til St. Petersborg for at deltage i Czar *Nicolai I.s* sølvbryllup og her havde han en sådan personlig succes hos Czaren, at han ved sin hjemkomst kunne melde Christian 8., at det næppe til sin tid ville skorte på russisk tilsagn om at anerkende ham som dansk Tronfølger.

*

I Christian 8.s første regeringsår begyndte Ferdinands spillelidenskab at folde sig rigtig ud. Den spænding, han i så udpræget grad savnede i sit daglige liv, fandt han storartet erstatning for ved spillebordet. Under jagterne på Frederiksborg kunne man se ham spille dristig strip-poker først om staldmester *Roepsdorffs* vest, senere om sammes bukser og underbukser mod 150 rdl. som hans egen indsats. Det var yderligere en aftale, at Roepsdorff, hvis han

Da Prins Christian (9.) i 1842 var blevet gift, flyttede det unge par ind i »Det gule Palæ« i Amaliegade lige uden for Kolonaden. Ejendommen stødte op til Frederik 6.s palæ på Amalienborg, hvor Enkedronning Marie nu boede alene. Det gule Palæ var opført i 1760'erne, altså et 10-år senere end Amalienborg, men nu efter nyklassicistiske tegninger af N. H. Jardin. Byggherren havde været den berygtede slavehandler Frederik Bargum, som senere var gået fallit. I 1808 købtes det af Frederik (6.), der ønskede det i beredskab til den kun 16-årige Prins Ferdinand. Da Kongens egen datter, Caroline, imidlertid i 1810 blev forlovet med sin tidligere omtalte morbroder, Frederik af Hessen, reservede Kongen – forgæves – palæet til dette par og lod i mellemtiden Ferdinand få en del af Det Bernstorffske Palæ. I en årrække derefter boede Christian (9.)s fader, hertug Wilhelm og hans ældste sønner altid i Det gule Palæ under deres ophold i hovedstaden, men 1842-65 var det Christian (9.)s hjem, idet Enkedronning Marie og landgreveparret økonomisk trådte til, for at den børnerige, men slet afslagne familie kunne leve nogenlunde standsmessigt. – Tegning af H. G. F. Holm ca. 1840.

Min gode Broder Kongen

tabte, skulle begive sig til sit værelse i slottets 4. etage, berøvet disse to vigtige beklædningsgenstande. Det lykkedes Ferdinand at fravryste ham vesten, men i anden omgang var det Roepsdorff, der vandt de 150 rdl. og beholdt de unævnelige intakt.

Prinsen var begyndt at spille højere end tidligere, og det var evident, at han aldrig blev nogen virkelig dreven kortspiller, men aften efter aften tabte beløb til højre og venstre, som langt oversteg, hvad der var grund til at tro, at han havde råd til.

Sidst i oktober 1842 begyndte major Müller med en vis ængstelse at ane, at hans høje foresattes oparbejdede gæld måtte være langt større, end nogen vidste. Problemet var i al fald begyndt at trykke Ferdinand. Hidtil havde Kronprinsen, Prins Frederik (7.), nu og da forstrakt sin onkel og eks-svoger med midler, men efter at han selv var blevet gift påny, havde han meldt fra. Og ikke nok med det; Prins Frederik havde ydermere tilskrevet sin fader, Kongen, og bedt om hjælp til onklen. Nu måtte Ferdinand lægge kortene på bordet, hvis han ville bringes på ret køl.

Sagen var ekstra pinlig, fordi Prinsesse Caroline ikke havde større kendskab til Prinsens mere eller mindre obscure, finansielle transaktioner, endsige den totale gælds størrelse. Overfor Major Müller og kabinetssekretær Clementsen tilstod Prinsen nu, at gælden drejede sig om *230.000 rdl.!*

Begge blev aldeles lamslåede. Beløbet var jo simpelt hen ikke til at fatte. Det svarede til Prinsens apanage i de fire-fem næste år. Müller fik yderligere pålagt at underrette Prinsessen om sammenhængen. Det ville Prinsen så nødig selv.

Min gode Broder Kongen

Da Caroline havde fået det frygtelige tal at høre, blev der holdt hofråd i Palæet.

Müller siger i sin dagbog:

»Prinsessen viste sand sjælsstyrke. Hendes store kærlighed til Prinsen lader hende bære alt og dækker alt med kærlighedens kåbe«. Prinsessen havde naturligvis nok anet, at hendes gemal var i bekneb, men ikke drømt om et beløb af nævnte størrelse. Hun havde undertiden udfrittet Müller, men han havde lige så naivt hver gang bestyrket hende i, at gældens størrelse næppe var alvorlig. Og dog var hun, noterer majoren med beundring, meget roligere nu end før, efter at sandheden endelig var kommet frem i dagens lys.

Allerede den 3. november måtte Prinsen efter Kongens ordre begive sig til den gamle statsminister, geheimekonferensråd *P.C.Stemann* (1764-1855), der i øvrigt lå syg. Samtalen fandt sted ved hans sengekant i hans lejlighed i Badstuestræde. Prinsessen ledsagede Prinsen for at stive ham af med sin kongedatterværdighed. Den 78-årige *Stemann* var opbragt over Prinsens dårlige økonomi og talte meget hårdt til ham; så hårdt, at den stakkels *Caroline* næsten ikke kunne beherske sig. Prinsen blev så bevæget, at han græd! Det gjorde *Caroline* endnu mere ophidset. Men nogen afgørelse blev dog ikke truffet. Bagefter skældte *Prinsesse Caroline* major Müller ud, som hun altid gjorde, når hun skulle have en syndebug. *Han* burde have forhindret, at det var kommet så vidt. Den næste dag sendte hun dog bud efter ham og glattede ud. Og den altid loyale major tilgav hende straks alle hendes grove ord fra aftenen før.

Fjorten dage senere, efter at Prinsen mistrøstigt var vandret rundt og var blevet ynket af alle, som kendte skan-

dalen, blev han på ny tilsagt hos Stemann. Denne gang gik Prinsessen ikke med. Hun kunne ikke udholde at se Prinsen yderligere ydmyget.

Stemann meddelte nu rent ud, at Kongen hverken kunne, burde eller turde hjælpe sin broder yderligere, og at han i øvrigt selv personlig var af ganske samme opfattelse.

»Hvorfor tør Kongen ikke«, spurgte Prinsen naivt, »vi har da endnu ingen konstitution!«

Hertil svarede Stemann omgående:

»Nej, men De, min Prins, handler sådan, at vi får én«.

Nu begyndte bladene, ikke bare »Corsaren«, men også »Den Frisindede« og »Fædrelandet«, på mere eller mindre

Da Ferdinand i 1840 var blevet Arveprins, begyndte man også at gøre ekstra stads af ham på hans fødselsdag. Her er et »Jubel-quad« til det danske folk i anledning af den højtelskede Prins' 49-års fødselsdag. Men der var ingen sang til ham året efter på hans 50-års dag, da nyhederne om hans formidable gæld kort forinden var nået ud til den københavnske presse.

Min gode Broder Kongen

Statsminister P. C. Ste-mann(1764-1855). Gen-nem 21 år leder af Dan-ske Kancelli, og sammen med A. S. Ørsted den sidste enevældes stærke og altdominerende re-præsentant. Stemann har endda fået ord for at have formuleret det berømte »vi alene vide« som Frederik 6. i 1835 gav som svar på trykke-frihedsadressen. Fra 1827 geheimestatsmini-ster. Under Christian 8.s regering altid den, der havde den ubehagelige opgave at tilrettevise Prins Ferdinand vedrørende hans økonomi. Det blev gjort klart og eftertrykeligt hver gang. Stemanns sidste offentlige indsats var at udråbe Frederik 7. til Konge i 1848. Da var han 84 år gammel, og den store anstrengelse forårsagede en langvarig podagra. Han blev i øvrigt 91 år. – Maleri af C. A. Jensen, Frederiksborg.

tilsløret måde at kommentere Prinsens finansielle situa-tion. Netop i disse besværlige dage oprandt Ferdinands 50-årsdag, som han havde glædet sig til. Den blev fejret i dyb, næsten pinlig stilhed. Avisskriverierne havde nemlig for en gangs skyld gjort det øvrige Kongehus forstemt over Prinsens grænseløse letsindighed.

En uge efter fødselsdagen, sidst i november, blev det af Kongen pålagt grev *W. Moltke*, politidirektøren og kabi-netssekretær *Clementsén*:

Min gode Broder Kongen

Prins Ferdinands og Prinsesse Carolines trofaste adjutant, major Frederik Gotthold Müller (1795-1882), fra hvis dagbøger størstedelen af de mange oplysninger om Ferdinand er hentet. Müller, der var præstesøn fra Grenåegnen, blev fra 1833 adjutant hos sin høje regimentschef, Prins Ferdinand, og denne stilling holdt han ud i 23 år, indtil han i 1856 blev generalmajor i Fredericia, men her af-

skedigedes han dog i 1860, fordi man ikke mente, han kunne magte sine opgaver. Müller var næppe nogen stor begavelse, men hans pligtopfyldenhed, loyalitet og fine karakter kan ingen rokke ved. Selv den urimeligste behandling, som han undertiden kunne opleve, når Prinsessen var nervøs og oprevet, kunne ikke bringe hans medfødte respekt for sine høje foresatte ud af ligevægt. Tværtimod vedblev han lige til Prinsessens død at stå i brevforbindelse med hende. Selv døde han året efter hende. – Litografi fra 1848.

»at ordne og arrangere vor elskede broders pengeforhold efter deres lejlighed – dog af hans egne midler.«

Stemann foreslog straks den lille kommission, at der snarest blev udstedt proklama. Det undgik Prinsen dog, for derved havde skandalen jo været helt åbenlys.

Blandt de mange kreditorer optrådte også *Margrethe Clausen*, som efter at have fået en beskeden arv efter sin fader, høker Jens Clausen i 1839, havde forstrakt sin »svoger« Prins Ferdinand med et lån. Man tør formode, at det var en hensynsfuldhed over for hans egen *Marie Clausen*, at han ikke havde søgt at låne beløbet af hende.

Først en rum tid efter nåede man til en løsning. Gælden måtte betales, men Prinsen havde jo ikke andre »egne midler« end sit Palæ og sit indbo. Det kunne man ikke godt røre. I stedet traf man den ordning at lade beløbet trække forskudsvis på hans årlige apanage for den næste halve snes år, i den tro, at parret så kunne klare sig med det nedsatte beløb plus hans gage som general og hendes apanage som tidligere Kronprinsesse. Det var en løsning, der skabte øjeblikkelig orden, og som på papiret tog sig akceptabel ud, men holdbar kunne den næppe være.

Det vil da også vise sig, at det var den bestemt ikke.

*

Opmuntret af den forbedrede økonomi drog Ferdinand og Caroline i den tidlige sommer 1844 ud på deres livs første udenlandsrejse. Hidtil havde de ikke bevæget sig uden for Monarkiets grænser. Nu ville de ned at besøge Prinsesse *Frederikke af Bernburg*, en af de tre søstre til hertug Carl og Prins Christian af Glücksburg. Hun var i 1834 blevet gift med hertug *Leopold 4. af Anhalt-Bernburg*, og havde ytret ønske om at se Ferdinand og gemalinde på den hertugelige residens *Ballenstedt* i Hertugdømmet *Anhalt* i Sachsen.

Prins Ferdinand kan ikke på forhånd have været så forfærdelig indtaget i Hertugen af Bernburg, for han hav-

Min gode Broder Kongen

de allerede i 1834 givet følgende beskrivelse af sit første møde med ham i et af sine grinagtige breve fra »Louisenlund«, hvor han havde mødt hertugen som nyforlovet med hertuginde. Da skrev han nemlig:

»Gud holde sin hånd over hende, at hun må blive lykkelig med det gruelige menneske. Han skal af hjertet være god, men har et udvortes, som er græsseligt. Han stammer, og han lukker øjnene af generthed, når han taler, så at man tror, at han er blind. Han har en uhyre mund, uden tænder, kuns nogle stumper. Et slikt menneske har jeg aldrig set før. Man må tro, at hun har fået en indskydelse fra oven, at hun burde gøre dette skridt af bare medynk ; thi ingen har overtalt hende dertil.«

Prinseparret rejste med kongelig anstand, ledsaget af major Müller, en hofdame, og yderligere syv personer: lakajer, tjenere og kammerjomfruer. Dampskibet »Ægir« bragte selskabet til Kiel, hvor de i et par dage besøgte Hertug Carl og Prinsesse Vilhelmine. Derfra drog de via Hamburg med skib ad Elben den 200 km lange rejse til Magdeburg, og herfra med toget de sidste 50 km til Halberstadt. Her holdt Hertugens ekvipager, der bragte det 11 personer store selskab til det smukke gamle slot Ballenstedt ved Bergstadt.

Major Müller, der havde fået en smertefuld blodforgiftning i det ene ben, som gjorde ham mindre nyttig og mindre mobil end sædvanlig, giver i sin dagbog et pudsigt billede af det lille mærkelige miniature-hof. Da han selv efter nogle dages sygdom kunne humpe ned for at hilse på værtinden, modtog hun ham nådigt i trongemakket, hvor hun sad på sin trone, og han – på grund af sit indpakkede, syge ben – sad på en skammel og konverserede hende på det nydeligste. Det, der slog Müller mest var, at man kun så hertugen til måltiderne og på spadserere-

Så beskeden og idyllisk oplevede Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline Kiel, når de undertiden i 1840'erne tog ned for at besøge Prinsesse Vilhelmine og Hertug Carl, som boede her i en længere årrække, kun afbrudt af et delvis uønsket ophold i Dresden fra 1848-54, fordi Hertugen ulykkeligvis havde gjort fælles sag med Augustenborgerne og måtte søge hurtig luftforandring. – Det lille jernbanetog, der netop forlader byen, var Prinsesse Carolines rædsel. Hun betragtede jernbaner som »en højst plebejisk opfindelse«. – Litografi fra omkring 1840.

turene. Ellers deltog han ikke i det selskabelige samvær. Müller slutter undskyldende: »*Det er jo almindelig kendt, at han er åndelig svag, men dog har nogen naturglæde*«. Prins Ferdinands dom over den mærkelige vært har således næppe været for hård.

Efter 14 dages ophold gik turen den samme vej hjem igen, med et ophold på »Louisenlund« og et besøg hos Carolines ugifte moster, Prinsesse *Juliane* (1773-1860), der var abbedisse i klosteret i Itzehoe. Sidst på måneden var parret atter hjemme i deres elskede København.

Min gode Broder Kongen

I januar 1845 fik den nu 52-årige Prinsesse Caroline med få ugers mellemrum nogle svimmelhedsanfald, der medførte, at hun simpelt hen faldt om på gulvet. Prinsen var meget opskræmt, men heldigvis fik anfaldene ingen følger.

Der havde ikke været grund til at nævne dette forhold her i bogen, hvis ikke det havde givet Statsminister Stemmann lejlighed til en af sine djærve og meget kontante bemærkninger til major Müller:

»Hvis Prinsessen dør, må Prinsen straks giftes igen, og en arving fremskaffes.«

*

Den hårde medfart hos Stemmann i 1842 kunne ingenlunde tæmme Prinsens spillelidenskab. Prinsessen så med uro, at han gang på gang atter var på afveje.

I oktober 1845 var der f. eks. stort aftenselskab hos Ferdinands ældste søster, Prinsesse Juliane, der boede som enke i Rybergs Gård i Store Kongensgade. Prins Ferdinand var ved spillebordene hele aftenen, og det gjorde Prinsesse Caroline meget nervøs. Hun ville hjem og lod deres kusk *Peter Holk* køre frem, og sendte Müller ind for at hente Prinsen. Hun ventede og ventede. Hun lod Holk slå knald med piskan gang på gang som tegn på afgang. Til sidst kom Prinsen ilende. Jo, han havde nok tabt lidt i aftenens løb ...

Hjemturen gik som sædvanlig: Prinsesse Caroline skældte major Müller ud, fordi han ikke havde passet bedre på Prinsen.

*

Christian (9.)s ældste broder Carl af Glücksburg, nu gift med Carolines søster Vilhelmine, ses her i det lidet udsøgte selskab, som hans tyske afstamning og hans faste stationering i Kiel vel ikke helt unaturligt havde bragt ham ind i. De to øvrige herrer vil nemlig genkendes som Augustenborg-brødrene. – Litografi fra 1840.

Den 11. januar 1846 meldte Statsminister P. C. Stemann sig til visit hos Prinsesse Caroline. Det foruroligede hende. Statsministeren havde dog aldrig før optrådt uindbudt i Palæet.

Men Stemanns ærinde var såmænd konkret nok. Han ville ganske enkelt påny drøfte Prinsens økonomi med Prinsessen. Han var nemlig af Christian 8. underrettet om, at Ferdinand igen havde henvendt sig til broderen om øko-

nomisk hjælp, og nu ville den gamle retskafne og myndige minister benytte lejligheden til at holde en dommedagspræken for Prinsessen, vel vidende, at en samtale med Prinsen næppe ville føre til andet end nye løse ord og løfter.

Stemann sagde rent ud, at Ferdinand ved sin fortsatte økonomiske løsgæthed nu direkte udsatte sig for at blive afskediget fra sin generalspost og tillige at blive ekskluderet af Statsrådet. Ministeren sparede heller ikke den stakkels Prinsesse, da han talte om muligheden af *umyndiggørelse*. Han lagde i det hele taget ikke fingrene imellem, når han skildrede, hvorledes det var almindelig kendt, at Prinsen ikke alene fortsatte med at stifte lån til højre og venstre, men nu også nedværdigede sig til at give sig i klørerne på pantelånere og ågerkarle.

Prinsesse Caroline blev nu som tidligere aldeles ophidset, når nogen dristede sig til at tale ondt om Prinsen. Det var ikke bare uvenligt, det var simpelt hen et groft etikettebrud på hendes officielle hoftone.

Ved denne lejlighed eksploderede hun af vrede, og selv om den nu 82-årige statsminister normalt var svær at forbløffe, afbrød han dog selv temmelig brat sin visit og anbefalede sig med følgende ord: »*Nu er det nok bedst, at jeg går, for ej at komme på hovedet ud ad døren*«. Han havde i alle fald nået at sige, hvad han skulle.

Efter at ægteparret havde sundet sig en månedstid, bad Ferdinand derefter Kongen om endnu et forskud på sin apanage, som han jo allerede i 1842 havde trukket så hårdt på, at han havde fået forskud på den i årevis frem i tiden. Han ville denne gang kun have 28.000 rdl. Dette beløb, oplyste han, kunne dække hele hans nyeste gæld. 28.000 rdl. svarede i øvrigt omtrent til 3 års løn som gene-

Min gode Broder Kongen

ral. Den kongelige broders meget formelle svar indløb i brevform en uge senere. Det lød således:

»Kjære Broder.

Ifølge din begæring af 8. ds. har jeg givet Finantzministeren ordre til at udbetale dig et forskud af din apanage på 26.000 rdl. Summen kan hæves af din Chatolkasserer, Justitsråd Clementsen, hvem jeg har reskriberet i den anledning. Summen afdrages efter de forskud, du endnu er skyldig, altså fra 1853-57. Det kan i fremtiden ikke tillades dig at optage mere på din apanage, og du har at give skriftlig forsikring om, at ej nogen sinde mere ville gøre gæld, samt i tilfælde af at sligt skulle være nødvendigt, da alene at bruge din chatolkasserer hertil. Befalende dig Gud.

Christian.«

Dette brev bragte på ny Caroline i harnisk, mens Ferdinand som sædvanlig i starten blot forholdt sig tavs og mismodig. Caroline fandt Kongens brev uforskammet og syntes vel også, at det var småligt, at de 28.000 rdl. var reduceret til 26.000 rdl. Hun anbefalede Ferdinand i protest at nedlægge generalkommandoen og forlade landet! Så kunne alle de andre have det så godt! Senere på aftenen kom hun med en bemærkning, som giver hendes stolte tankegang i en nøddeskal, men som næppe var befordrende for husets fremtidige økonomi. Hun sagde nemlig, at hun sandelig godt kunne forstå, hvis Prinsen af lutter trods nu gik ud og stiftede en ny og større gæld!!! Ferdinand rettede sin fortrydelse mere mod Stemann, der, som han sagde, »er skyld i alle ulykker her i huset.«

*

Min gode Broder Kongen

Litografi af Arveprinsen efter et venligt, forskønnet maleri af August Schiøtt fra 1848, da han efter sin broder Christian 8.s død var gjort til Arveprins.

Ferdinand forsøgte nu med et nyt brev til Kongen at udvirke, at den fæle Stemmann blev holdt helt uden for sagen, men fik kun et omgående afslag fra broderen i forbindelse med en rykning for erklæringen om ikke at ville stifte ny gæld. Kort efter løb korrespondancen med Kongen om erklæringen dog ud i sandet, Ferdinand afgav aldrig noget løfte, men pengene blev udbetalt uden yderligere formaliteter. Inden længe var Kongen nemlig mere optaget af sit »*Åbne brev*« til Slesvig-Holstenerne, som blev optakten til 3-års krigen 1848-51.

Heller ikke historien om den nye gæld unddrog sig offentlighedens opmærksomhed. Både »*Corsaren*« og »*Fædrelandet*« fik atter fat på sagen og kommenterede den. Denne presseomtale morede ikke major Müller, der netop var i gang med sit ubehagelige hverv at forhandle med alle

Min gode Broder Kongen

Prinsesse Caroline lito-graferet efter maleri af August Schiøtt omkring 1848, da hun selv var blevet Arveprinsesse efter Christian 8.s død.

kreditorerne, som han lod møde på sit kontor. Han, som ellers altid er så udpræget diskret i sine dagbøger, lægger ikke skjul på, at han på sit kongelige herskabs vegne var flov over at mødes med »jøder og ågerkarle«, som i denne anledning trådte an i Palæet. Han erfarede for første gang i sit liv, hvor kostbart det var at falde i ågerkarlekløer.

Det fremgik nemlig af gældsbrevene, at Prinsen gladelig lånte 2.000 rdl. mod at betale 2.700 rdl. tilbage 3 måneder senere og at han, når han ikke kunne betale, uden tøven forlængede lånene 3 måneder, mod løfte om yderligere 700 rdl. Det svarede til en rente på langt over 100% om året!

Müller slutter sine betragtninger med at skrive:
»Det var den slags folk, man må forhandle høfligt med, skønt hele ens trang står til at sparke dem ned ad trappen.«

Min gode Broder Kongen

2. april 1846 var alle 26.000 rdl. udloddet, og sagen i denne omgang i orden, men Müller, der så småt var ved at køre træt i sit embede, noterede, at han var bange for, at Prinsen igen ville fortsætte, hvor han slap. Efter at kreditorerne påny havde set, hvor glat det gik med at få pengene, ville de kappes om igen at låne penge til Prinsen.

Vi skal senere se, at majorens pessimisme var velbegrundet. I 1846 havde Prinsen endnu 17 år tilbage af sit lange liv. Der var god tid til uforknytt at sætte nye gældsrekorder, der slog alle tidligere.

Ved en himmelens tilskikkelse fik Prinsesse Caroline om sommeren tilbud om at afstå sin personlige arveret til *Frederiksværk Krudtværk* til staten mod en godtgørelse på 100.000 rdl. en gang for alle. Prinsessen accepterede tilbudet og fik de 100.000 rdl. udbetalt. Statsminister Stemmann havde dog klogeligen forlangt, at de 50.000 rdl. skulle bindes til en livrente, der kunne give hende 3.370 rdl. årlig til sin tid. De andre 50.000 skulle bruges til afbetaling på forskud på apanagen. Egentlige kontanter kom der altså ikke ud af denne afståelse, men på sine gamle dage som enke på en demokratisk finanslov fik Caroline hårdt brug for livrenten, som den forudseende og menneskekloge Stemmann således havde sikret hende.

*

I februar måned samme år – netop mens alle de pinlige økonomiske forhandlinger var på kogepunktet – afholdt Prinsen i ukuelig tillid til sin broders hjælp i sidste ende en af de største og kostbareste souperfester, der overhovedet fandt sted i Palæet i hans tid.

Der var indbudt 630 personer, og den prægtige aften indlededes med en stor åbningsprocession af 21 personer,

Min gode Broder Kongen

August Bournonville (1805-79) balletmester på Det kgl. Teater. Født i København af fransk-svensk oprindelse, voksede han op i faderens balletdanserhjem. Optrådte allerede som 8-årig på scenen. Senere uddannet i Paris, hvorfra han vendte tilbage til København 1829 som solodanser og balletdirektør på Det kgl. Teater. Her opbyggede han i løbet af 20 år den danske ballet med hidtil

ukendt fantasi og disciplin, altid med det formål »at bringe øjet glæde og hjertet næring«. Han priste idyllen og den uskyldige munterhed. Han fungerede både som solodanser, lærer, instruktør, digter, koreograf og organisator, men var en hidsig og temperamentsfuld chef. Optog og tableauer var hans speciale, og han bistod også ved kongelige underholdninger. I 1848 gik han af som danser, men forlod først teatret endeligt i 1877. Fra 1829 til hans 100-års dag 1905 havde man opført hans mange ballerter ialt mere end 3000 gange. Øverst står stadig »Napoli«, som siden første opførelse er spillet næsten 500 gange. – Litografi fra ca. 1850.

iført historiske kostumer, instrueret af *August Bournonville*. Deltagerne var alle gæster, væsentlig fra diplomatiet. Processionen bevægede sig gennem alle gemakker, for at alle kunne se den. De bageste gæster stod på stole og sofaer

Min gode Broder Kongen

for at nyde optrinet. Derefter blev der budt på opvisning af kvadriller, der dansede Mazurka, Polka og Rococo.

Bournonville havde i øvrigt ikke været nem at omgås under prøverne. Når Ferdinand ville lade servere varm chokolade til deltagerne i balletten, var Bournonville blevet rasende over at blive afbrudt og havde jaget lakajerne ud. Hvis ikke hofchefen, Major Müller med vanlig stilfærdig myndighed havde sat balletmesteren på plads, havde de oprædende hverken fået vådt eller tørt.

*

I Christian 8.s tid begyndte uroen i Slesvig-Holsten. Det pinte Kongen. Ikke bare af nationale grunde, men også af familiemæssige. Dronning Caroline Amalie var jo datter fra Augustenborg og Kongens to svogre stod nu som eksponenter for hele den Slesvig-Holstenske utilfredshed. Den ældste af brødrene Hertug *Christian August* var den besindigste, men også den uforsonligste; den yngre Prins *Frederik af Nør* havde udviklet sig til en aggressiv officer, som særligt bekymrede Kongen. Hvordan kunne man pacificere ham?

Da Statholderembedet i Hertugdømmerne i 1842 blev ledigt, blev der gisnet meget om, til hvem Kongen ville overdrage denne nu så ansvarsfulde post. Prins Ferdinand regnede stærkt med at blive opfordret. Aviserne havde nævnt muligheden. Inderst inde ville han nødig, men han ville gerne spørges, fordi han vidste, at Caroline ville tage det for en tilsidesættelse, hvis han ikke blev spurgt. Landgreven af Hessen var heller ikke uinteresseret. Hertug *Christian August af Augustenborg*, som nok var den nærmeste til stillingen, betragtede det med rette som udelukket, at Kongen turde udnævne ham. Caroline, der holdt meget

Min gode Broder Kongen

af hertugen, skrev til ham, at hun håbede, at han ville få stillingen, og at Ferdinand ikke ville anstrenge sig for at opnå den. Hertugen svarede, at han betragtede det som udelukket, at han selv ville få denne post, som han altid havde ønsket, og han tilføjede, at han ingen hellere så end Prins Ferdinand.

På denne baggrund var Kongens valg højst overraskende:

Han valgte Prinsen af Nör! Ikke bare til statholder, men til kommanderende general i Hertugdømmerne.

Udvælgelsen vakte uro. Selv Kronprins Frederik blev bestyrtet. Det var vel at sætte ræven til at passe på gæsene.

Kongen foretog naturligvis sit valg ud fra den betragtning, at det var vigtigt at knytte den mest aggressive, men mindst farlige af svogrene så nær til sig ved at vise ham denne vidtstrakte tillid. Havde han valgt landgreven af Hessen, som afskyede Augustenborg-brødrene, vidste han, at der var blevet åbenlys fejde. De to slægter havde jo rivaliseret i flere generationer.

Ferdinand var lettet over at slippe, men Caroline meget fortørnet over, at Kongen ikke havde tilbudt ham posten.

Hvordan det var gået med Ferdinand som statholder er svært at sige, men det kunne vel ikke være gået værre end med Prinsen af Nör, der 6 år senere kom til at stå som den store landsforræder.

*

Prinsesse Carolines bekymring for Prins Ferdinands spillelidenskab blev efterhånden permanent. De store afdrag på apanagen var selvfølgelig en belastning, men det kunne Müller dog nok budgettere, hvis man så bare kunne stole på, at Prinsen ikke gik rundt og stiftede ny gæld,

men det var man desværre temmelig sikker på, han gjorde.

I oktober 1846 opsøgte Prinsessen adjudanten, fordi det anede hende, at hendes gemals finanser måtte være »*stærkt derangedede*« på ny. Hendes afmagt lyser ud af samtalen med den trofaste Müller:

»Han har været så god at forære mig en hest i dag«, forklarede hun, »men jeg har rigtignok samtidig måttet låne ham 500 rdl. af mine egne penge, som Clementsen skal udbetale ham, og som han skal betale mig tilbage med 100 rdl. om måneden. Ja, det er jo galt, men Prinsen har for lidt. Hvem skal jeg dog tale med? Taler jeg med Stemann, så springer han som en top. Kongen – ja han anser jo Prinsen som – ja, jeg ved ikke hvad? Og hvis jeg talte med Mama, ville hun jo straks få et af sine skrækkelige tilfælde. Hvad der er at gøre, ved jeg ej. Gør Prinsen ny gæld, må vi jo krybe i et musehul. Men tro dog ej, at jeg beklager mig over Prinsen. Men den engel kunne jo også være anderledes!«

Nu lagde Müller sig i selen for en mere rationel drift af det store, kostbare folkehold i Palæet. Han udvirkede, at kokken blev afskediget, fordi han var for ødsel. Kokken faldt på, at der i november måned var brugt 485 pund kalvekød i husholdningen! Man talte også om at slå nogle af de højeste hofstillinger, marskal og hofchef, sammen, men det strandede på, at man anstændigvis blev nødt til at lade dem, der skulle gå, gå med *fuld* gage, fordi de var gået ud af karrieren, alene for at opvarte Prinseparret.

Af bare befippelse og nervøsitet over Prinsens pengeaffærer blev Prinsessen i denne tid meget eksalteret, opfarende og utålmodig. Müller iagttog også, at hun var blevet mager og forgræmmet. Et farligt fald med hesten i porten til Palæet nedbrød yderligere hendes helbred og humør. Müller måtte opbyde al sin hengivenhed for hen-

Min gode Broder Kongen

de for at holde til presset. Det gik også ud over Clementsen, som fik et nervøst sammenbrud efter en ordentlig omgang af Prinsessen. Dette sammenbrud gjorde stort indtryk på Caroline: »Bare han nu ikke bliver gal, ligesom min ungdoms forlovede. Det begyndte på samme måde!« Men Clementsen bliver ikke gal. Han kommer sig snart efter.

*

Så længe både Christian 8. og Prins Ferdinand var i live, var der ingen problemer med arvefølgen. Ferdinand kunne accepteres som Konge i Danmark, og i Holsten ville man også acceptere Frederik 6.s døtre. Ferdinand var altså fuldt garderet med sin Caroline som Tronfølger, hvis der skulle ske Prins Frederik (7.) noget. Det stemte med Kongeloven. Men man ville f. eks. ikke i Hertugdømmerne se nogen Prins af Hessen som dansk regent.

For at fastslå, hvordan arvefølgen måtte være efter hans egen død, udsendte Christian 8. efter store betænkeligheder sit såkaldte »*åbne brev om arvefølgen*« den 8. juli 1846. Heri fastslog han, at Kongelovens arvefølge måtte gælde i Kongeriget, i Slesvig og Lauenburg, men at der kunne herske tvivl om *visse* dele af Holsten. Prins Ferdinand optrådte som medunderskriver på dette meget enevældige manifest.

Brevet vakte glæde i vide kredse i Danmark og tilsvarende ophidselse i Holsten. Kongens to augustenburgske svogre, Hertug Christian August og Prins Frederik af Nör blev ikke uden grund opbragte, da de nu så en bekræftelse på, at Kongen ganske stille søgte at eliminere deres arveret til Slesvig-Holsten. Der foranstaltedes en protest imod brevet, og denne protest skrev Hertug Carl af Glücksburg desværre også under på. Så stod Kongefamilien for alvor

Min gode Broder Kongen

Billedtekst til næste side :

Hertug Christian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (1798-1869) Frederik 6.s søstersøn og Christian 8.s svoger. Fra de unge år var han af sin fader ikke blot overbevist om sin egen arveret til Hertugdømmerne, men også sikker på sin naturlige ret til Danmarks trone. Når hans farbroder Carl August i 1810 var blevet tilbudt den svenske trone, og hans egen far havde været nær ved at få samme chance efter broderens pludselige død og når yderligere hans egen søster var dansk Dronning forekom det ham ikke nogen ganske absurd tanke, at han som dansk hertug måtte kunne blive dansk Konge.

I 1848 gjorde han nølende fællessag med sin broder, Prinsen af Nør i oprøret mod Danmark, og dermed var den uforsonlige mands skæbne afgjort. Men helt galt gik det ham ikke. I 1852 fik han, takket være stormagternes pres, erstatning for sit mistede gods og tillige sit konfiskerede indbo tilbage. Så købte han i stedet Primkenau Slot i Schlesien. Da Danmark i 1864 havde mistet Hertugdømmerne til Tyskland, købte han dog frimodigt Gråsten Slot tilbage og her sad en af hans sønners efterslægt helt op til genforeningen med Slesvig i 1920. Gråsten Slot blev derefter fra 1936 Kong Frederik 9.s sommerresidens.

Hertug Christian August døde som en ensom, bitter og dybt skuffet mand på Primkenau Slot, 71 år gammel. Bismarck havde ikke haft brug for ham i sit nye, forenede Tyskland.

Det skal tilføjes, at hans ældste søn, Frederik, (se side 105) efter krigen i 1864 en kort tid optrådte som slesvig-holstensk prætendent under det udfordrende navn »Frederik 8.«. Han blev dog ligesom faderen i 1866 fejlet til side af Bismarck.

Til gengæld fik prætendentens datter Auguste Victoria (1858-1921) i 1881 den tvivlsomme fornøjelse at blive gift med Kejser Wilhelm 2. og blev derved moder til hans datter og seks sønner. Det nederlag, hendes bedstefader havde lidt i 1848, kom hun til at genopleve tifold i 1918. Også hun døde i eksil – på slottet i Doorn – kort efter 1. Verdenskrig.

Min gode Broder Kongen

Min gode Broder Kongen

splittet. Dronning Caroline Amalie var ulykkelig over at komme i klemme mellem brødrene og gemalen. Prinsesse Caroline så beklemt sin svoger Carl protestere mod et brev, som hendes egen Prins var medunderskriver på.

Da den altid politisk vægelsindede Ferdinand i fortvivelse sukkede over, at Kongen havde sendt brevet så tidligt ud, spurgte en af hans samtidige lidt forbavset: »*Jamen, hvorfor har Deres kongelige Højhed så selv underskrevet det?*«

Reaktionen blev snart heftigere. Prinsen af Nör op-sagde sit statholderembede og nedlagde sin generalkommando. Kongen havde ikke længere rygdækning i Hertugdømmerne, hverken nationalt eller familiemæssigt. Nu anede man, hvor det bar henad. Treårs-krigen, som begyndte med slaget ved Bov den 9. april 1848, stod for døren, og i spidsen for oprørerne stod Prinsen af Nör!

Men på dette tidspunkt havde Ferdinand allerede mistet sin tålmodige broder Kongen. Allerede i januar 1848 havde Majestæten fået nogle alvorlige hjerteanfald. Hans realistiske læge skjulte intet for ham. »*Det er døden, der banker på, Deres Majestæt*«.

I teatret nogle dage senere havde Caroline mødt Kronprins Frederik og spurgt, hvordan Kongen havde det: »*Skidt*«, svarede Prinsen.

»*Den stakkels dreng, det gør mig ondt for ham*«.

Kronprins Frederik svarede med et skuldertræk. Så spurgte den bekymrede Prinsesse:

»*Hvordan skal det så gå med mig og Prinsen?*«

»*Dig? Du skal ikke have nogen nød. Du skal nok få det godt!*«

– Og med et hovedkast over mod Prins Ferdinand: »*Og han også – og også Enkedronning Marie. Men min stedmor?*«
Atter et lidet deltagende skuldertræk.

Min gode Broder Kongen

En uges tid efter, den 20. januar 1848, døde Kong Christian 8., 62 år gammel, efter kun 9 års regering. Ferdinand tog rørende afsked med sin gode broder et par timer før majestæten sov ind. Kongen mumlede nogle afskedsord til ham, som dog ingen kunne opfatte.

Dronning Caroline Amalie var som forstenet. Just under optakten til en krig mellem Danmark og hendes brødre, havde hun mistet sin elskede gemal efter 33 års lykkeligt ægteskab. Nu stod hun – barnløs og familieløs – aldeles alene tilbage i København. Dybt religiøs som hun efterhånden var blevet, bemærkede hun blot stille: *»Beklag mig ikke. Jeg vil møde ham hisset. Men Danmarks sorg over tabet bringer mit hjerte til at bløde. – Det vil aldrig igen få en sådan Konge.«*

Caroline Amalie overlevede Christian 8. i 33 år. Hun døde først i 1881, efter at have viet resten af sit liv til effektivt velgørenhedsarbejde. Hun boede nu den længste tid af året på Sorgenfri Slot.

MIN BRODERSØN KONGEN

Ved Christian 8.s død i 1848 havde Ferdinand været gift i 20 år med Caroline. Nu skulle den 56-årige Prins til at tjene sin tredje og – som det skulle vise sig – sidste Konge. Den nu 40-årige Frederik 7. var den af dem, han fra tidlig tid havde det største frisprog overfor, men han var også den, der var mest lunefuld og uberegnelig. Og det faktum, at Kongen var 16 år yngre end han selv, gjorde på forhånd forholdet lidt skævt.

En uge efter Kongens død blev Ferdinand udnævnt til *Arveprins*. Det var en understregning af, at man nu måtte mønstre den mandlige arvefølges sidste muligheder temmelig klart, hvis man skulle få ubehagelige overraskelser med den nye, besynderlige Konge. Denne nye titel optog Caroline meget. Tanken om, at Ferdinand kunne blive Konge fascinerede hende. At hun selv i så fald ville blive Dronning optog hende mindre. Men man havde glemt at meddele hende, hvorvidt hun måtte kalde sig *Arveprinsesse*. Kabinetssekretær Clementsen blev derfor sendt af sted til den gamle Stemann, som afgjorde sagen på sin sædvanlige karske og kontante måde: »*Konen bærer mandens titel.*« I folkemunde blev *Arveprinsesse Caroline* hurtigt forkortet til »*Arvoline*«.

En smart plattenslager søgte kort efter audiens hos hende for at meddele hende en drøm, han havde haft, og hvori han havde set Ferdinand optræde i kroningsdragt! Dette besøg optog Prinsessen meget, og hun dvælede længe ved visionen, uden at major Müller i sine

Min Brodersøn Kongen

Frederik 7. (1808-1848-1863) er en af de mærkeligste monarker, der nogen sinde har siddet på den danske trone.

»Hvis vi skrev, hvad vi oplevede i selskab med ham, ville ingen tro os,« har en af hans hoffolk sagt. Lunefuld og uregnelig, svingende fra venlig imødekommethed til udspekuleret ondskab, fra plathed til ophøjethed, fra fuldskab til patetiske udbrud, men ind imellem

– og ofte netop i afgørende øjeblikke – meget ægte og derfor så virkningsfuld. – Prins Ferdinand holdt meget af sin nevø og eks-svoger, Kongen. – De var på mange måder to alen af ét stykke, men Ferdinand savnede Frederiks geniale indfald.

erindringer dog kan oplyse, hvad manden fik for sit stimulerende påfund.

Frederik 7. bemærkede tidligt under sin regering: »*Min familie har altid behandlet mig dårligt, og nu, da jeg er blevet Konge, vedbliver de at behandle mig på samme måde.*«

Tidligere havde den dårlige behandling haft sin rod i familiens dégout for hans optræden i sine mislykkede ægteskaber. Nu skyldtes den hans forhold til *Louise Rasmussen*. Denne senere så navnkundige dame havde – som vi har set – holdt sit første indtog i hans hjem i Fredericia allerede

inden hans andet ægteskab, således at han havde kunnet præsentere damen på Odense Slot for Prinsesse Mariane som sin »skytsengel«.

Ferdinand havde ikke hørt meget om hende før i efteråret 1847, altså kort før Christian 8.s død. Prins Frederik (7.)s kabinetssekretær havde nemlig underhånden og diskret henstillet til ham at gøre sin indflydelse gældende, så at denne jomfru Rasmussen igen forsvandt. Kabinetssekretæren havde selv dristet sig til et par bemærkninger vedrørende sagen overfor sin høje foresatte, men var siden blevet meget køligt behandlet.

Han frygtede nu, at der ville blive skandale, hvis Prinsen tog hende med til København. Og det var sandsynligt, at han ville gøre det, for hun kedede sig i Odense. I øvrigt kostede hun Prinsen alt for mange penge, både direkte og i kortspil. Kabinetssekretæren havde sluttet med at bemærke »at *Prins Ferdinand var den eneste, der havde indflydelse på Prins Frederik.*«

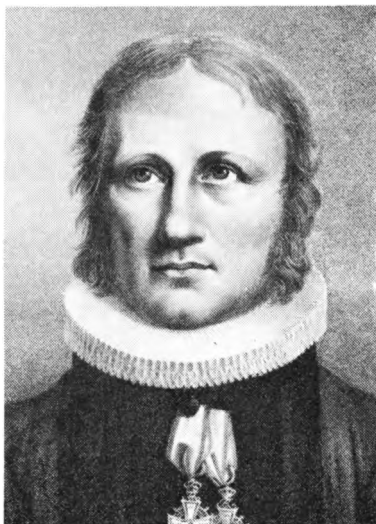
Ferdinand havde klogeligt intet foretaget sig. Han havde den sunde, royale indstilling, at selv en Tronfølger aldrig skal kritisere sin kongelige overordnede. Det program havde han levet trygt efter i 20 år, og det ville han fortsætte med. Det gjorde han da også i 7 år til. Først i 1855 foretog han sit livs to eneste besynderlige, små oprør og vandt dem. Og i folkemunde viste to små sejre sig mere værd end et langt livs rolige fremgang.

Louise var naturligvis draget med den nye Konge til København i 1848 og havde ladet sig installere i nogle værelser på Christiansborg, der tidligere havde været tilgodeset Prinsesse Mariane.

Kongens ophøjelse af Louise Rasmussen, først til »fru Danner« og så til grevinde, og hans ægteskab til venstre

Min Brodersøn Kongen

J. P. Mynster (1775-1854) Sjællands bisp. Det tidlige 1800-tals største og højt agtede danske kirkenavn, lige fremtrædende som embedsmand og politiker, og kendt som medlem af Videnskabernes Selskab, Den grundlovgivende Forsamling og tillige tidens navnkundigste prædikant. Det er lidt synd, at denne berømte bisp, som står foran Københavns Universitet i monumental-

buste, kun skal med i denne bog for en enkelt gerning, som hans levnedbeskrivere ikke finder værd at nævne: Det var ham, der – 75 år gammel – den 7. august 1850 accepterede den delikate opgave i Frederiksborg Slotskirke – til venstre hånd – at vie den sidste ætling af den 400-årige oldenborgske stamme til figurantinde, fhv. modehandlerske Louise Rasmussen. Det hjalp ikke, at hun i dagens anledning var ophøjet til grevinde. Det var nemlig ikke det, at hun var af lav byrd, der forargede københavnerne og den kongelige familie. Det var hendes gamle elsker, bogtrykker Berlings rolle ved hoffet, der allerede havde vakt pinlig opsigt. Men biskop Mynster fandt, at det var hans pligt som kgl. konfessionarius at udføre denne handling. Han foretrak en legitim forbindelse, efter at Kongen ufortrødent havde stillet regeringen følgende ultimatum: »Hende til kone eller jeg er ikke Konge mere!«. – Litografi fra omkring 1840.

Min Brodersøn Kongen

Min Brodersøn Kongen

hånd med hende den 7. august 1850 blev en indirekte belastning i forholdet mellem Ferdinand og Caroline. Ferdinand havde nemlig været det eneste familiemedlem, der var tilstede i Slotskirken på Frederiksborg ved vielsen, som forrettedes af biskop *Mynster*. Han havde ikke alene været forlover; det var også ham, der havde ført hende til bordet ved middagen i hendes eget værelse, og ham, der havde udbragt brudeparrets skål.

Personlig var Prins Ferdinand ganske ligeglad. Frederik 7. kunne for hans skyld dyrke, hvilke musen han ville. Men når han senere i et brev lod forstå, at han var blevet »nødt til at deltage, men ikke havde været glad for hvervet«, må det kun opfattes som et værn mod kritik fra hoffets damer mod hans egen person. Hans stilfærdige sympati for grevinden kommer nemlig samtidig til orde, da han tilføjer »at bruden var meget veltalende og ikke spor forlegen.«

Den franske gesandt i København *M. Dotésac* undså sig ikke for at indberette, »at Kongens forgældede onkel havde fået 500 rdl. for sin ulejlighed«. Det er ikke usandsynligt, at det har været tilfældet. Kong Frederik var jo ved den slags

---

Det er typisk, at der ikke eksisterer smukke, samtidige litografier af Grevinde Danner. Det er simpelt hen, fordi ingen havde villet købe dem. – Til gengæld findes der mange – vel nok oftest forskønnede – malerier af hende, malt på Frederik 7.s foranledning. Her er et fotografi af grevinden fra 1850'erne, som viser hende, som hun var, stor og vulgær, men næppe så uattraktiv, som samtiden gjorde hende. Prins Ferdinand kom altid godt ud af det med hende, men Prinsesse Caroline fnøs, når han havde været til herremiddag på Frederiksborg og haft grevinden – som selskabets eneste dame – til bords.

Grev Frederik Blücher, som var Christian 8. og Ferdinands formentlige fader, efterlod sig kun én søn i sit lovformelige ægteskab. Det var den senere general Frederik (Fritz) Blücher, som i en årrække var en tålmodig adjutant hos Frederik 7. Det er muligt, at Fritz von Blücher vidste, at han formentlig var farbroder til Kongen, men Frederik 7. har næppe vidst noget om slægtsforholdet. – Litografi

fra 1849, efter slaget ved Fredericia, hvori Blücher deltog. Blücher var ugift, og med ham uddøde von Blücher'nes mandlige descendens. Den nuværende slægt Blücher-Altona nedstammer alene fra hans farbroder Konrad. (Se side 58).

lejligheder ikke bange for at løbe til gaveskuffen, men vidste, at onkelen altid foretrak erkendtligheder fra Chatolkassen.

*

Prinsesse Caroline, der aldrig tilgav »Frits« den dårlige behandling af hendes lillesøster, følte sig derimod fra første færd umådelig degouteret ved at høre om grevindens tilstedeværelse på slottet.

Caroline, der principielt kun omtalte grevinden som »*Fruentimmeret*«, bebrejdede altid Prinsen, at han ikke

Min Brodersøn Kongen

holdt sig for god til hendes selskab. Den kritik var han i øvrigt ikke den eneste, der fik:

»Jeg kan ikke tilgive, at Deres far viede Kongen til grevinden«, sagde Caroline nogen tid efter til biskop Mynsters datter, Fru Stiftsprovst *Paulli*.

»Det måtte han da gøre, når Prins Ferdinand var forlover.« svarede stiftsprovstinden omgående.

Den kampagne, Caroline satte ind mod grevinde Danner, og de skrappe bemærkninger, der i de følgende år hyppigt faldt om grevinden i Palæet i Bredgade, kunne ikke undgå at komme Kongen for øre, og det måtte den stakkels Ferdinand gang på gang stå til regnskab for. Medens det virkelig lykkedes Caroline gennem 20 år aldrig at træffe grevinden mere end en enkelt gang, så Ferdinand hende dog fortsat jævnlig og havde hende ofte til bords ved jagt- og statsrådsmiddage eller ved officielle tafler for udlændinge, hvor hans kongelige byrd kunne »ophøje« hende, uden at fornærme nogen gæst. De to fandt hurtigt frem til en meget hyggelig og bramfri omgangsform med hinanden. I hendes øjne var han en af de få, der ikke ville hende noget ondt. Og den slags venlighed vidste grevinden at gengælde. Ferdinand kan næppe have været uvidende om, at hun i 1850'erne underhånden understøttede hans yngste, nygifte datter *Ferdinandine*, da han selv i den hårdeste økonomiske trængsel var ude af stand til at hjælpe med kontanter.

*

Men de aftener, Ferdinand var på Frederiksborg, kunne Caroline sidde med hoffets øvrige damer og rådføre sig med »det tysktalende, spiritistiske bord«. »Hvor længe ville den grevinde kunne leve, og hvordan vil hun dø?« Bordet udtrykte sig mangelfuldt. Man kom aldrig svaret nærmere end:

Min Brodersøn Kongen

»Sie wird noch einige Jahre leben. Sie wird sterben aus Gewissensbüsse.«

I de første år af Frederik 7.s regeringstid blev Ferdinands tålmodighed og loyalitet sat på hårde prøver. På grund af Kongens irritation over ikke at kunne få grevinden anerkendt, blev selskaberne på Frederiksborg Slot ofte en belastning for mange af de tilstedeværende hoffolk, fordi Kongens opførsel næsten altid var aldeles uregnelig. Så var det Ferdinand, der skulle glatte ud. Når Kongen straks efter en herremiddag gik sin vej, uden at sige godnat til nogen, var det Ferdinand, der på egen hånd skulle forklare, at Kongen havde følt sig uvel og ville til sengs. Og den forklaring gav han, selv om han vidste, at Kongen formentlig sad og spillede rambus med grevinden ovenpå. Når de mest irriterede hofkavalierer senere på aftenen bad Ferdinand om at hilse Prinsesse Caroline »vores tilkommende Dronning og det snart s'gu«, måtte han også modtage en sådan kompliment uden at kompromitere Kongen.

Til mere private sammenkomster kom der næsten aldrig damer på Frederiksborg Slot. Kongens fødselsdage fejredes i de første år altid som herremiddage, uden at Majestæten inviterede hverken Enkedronningerne eller de øvrige Prinsesser: »Ville I ikke se min kone«, sagde Kongen, »så vil jeg heller ikke se Eder!«

*

Begge søstre Clausen, Ferdinands Marie og svogerens Margrethe, døde med en måneds mellemrum i 1851. Marie den 29. juni og Margrethe den 4. august. Maries død blev beskedent kundgjort i »Berlingske Tidende« af Ferdinands tvende døtre.

Min Brodersøn Kongen

Der er ingen kommentarer hos Major Müller til de to dødsfald, og der foreligger ingen kommentarer fra Prins Ferdinand selv. Derimod er der vidnesbyrd om, at Prinsesse Caroline straks efter begravelsen trådte i moders sted for de endnu ugifte døtre.

Men ellers fortsatte det daglige liv hjemme i Palæet i Bredgade, som det var gået i årevis. Med de samme glæder og de samme sorger, hvoraf de økonomiske fortsat var de mest tyngende.

Den nye Konge, Frederik 7., var nemlig ikke så nem at slå for større beløb, som Ferdinands gode broder havde været. Dels var Frederik selv en langt bedre økonom, dels var »Kommissionen«, der i 1844 havde søgt at sanere Ferdinands økonomi, fremdeles i funktion. Man ville stadig have Prins Ferdinands skriftlige løfte om, at han ikke ville stifte yderligere gæld, og i øvrigt også have fuldstændige oplysninger om hans økonomi. Og det ville eller kunne den uordentlige og stædige Prins fortsat ikke give.

Da Ferdinand derfor i marts 1849 havde fået afslag af Frederik 7. på en skriftlig ansøgning om et nyt lån eller forskud (det var ham altid ligegyldigt), bad han derefter Kongens adjutant, *F. Tillisch*, om at få oplyst baggrunden for afslaget. Han fik svar den 27. marts, som er typisk for forhandlingsformen. Adjudanten fandt sig ikke bemyndiget til at gengive Kongens begrundelse, men sluttede sit brev:

»Jeg bønfalder derfor Deres Kongelige Højhed om herefter at iagttage den størst mulige forsigtighed og ikke på nogen måde indlade Dem med nogen – han være hvem det vil – som vil låne Dem penge. Vel muligt, at der kan gives en enkelt, der vil gøre det, uden at søge egen fordel, men af hvilken som helst bevæg-

Min Brodersøn Kongen

grund det end sker, er så meget dog vist: at enhver som låner Dem penge, og således forøger Deres gæld, er Deres fjende og vil styrte Dem og måske også Fædrelandet i fordærvelse.

Jeg bønfalder Dem derfor, for egen og for Deres elskede og elskelige gemalinde og for Fædrelandets skyld at vogte Dem! Lyt ikke til ågerkarle og pengemænds ord; de har alle kun egen fordel for øje og bryder sig kun lidt om Dem og Fædrelandet! Dersom Deres Kongelige Højhed uden kommissionens vidende forøger Deres gæld eller udsteder endog det ubetydeligste gældsbevis, er alt tabt«.

Hvis nogen læser måtte tro, at denne dommedagsbasun kunne standse Prinsen, må han tro om igen. Ferdinand fremturede på trods af alle advarsler!

*

I disse år oplevede Ferdinand *Grundloven*, uden at dens betydning hverken for landet eller for ham selv syntes at gå rigtig op for ham. I værste fald anede han, at det nu kunne blive vanskeligere for Kongen at give ham lån.

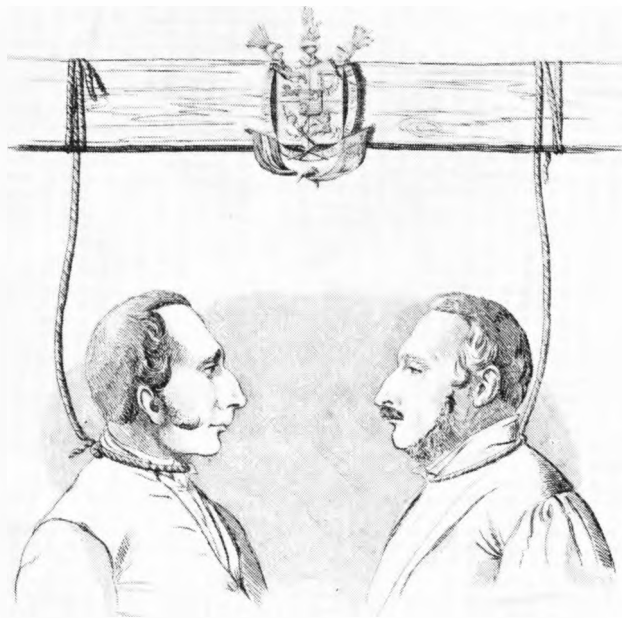
Grundlovens underskrift var i øvrigt – det påstod i alle tilfælde onde tunger, bl. a. Holten – blevet forhalet af grevinden til den 5. juni 1849. Hun ville gerne, at Kongens store manifest skulle bære denne dato, som var hendes søns 8-års fødselsdag. Det ville være festligt, hvis der fremtidig skulle flages også for *ham* på denne dato. Denne søn havde hun fået med Kammerherre *Carl Berling* samme år, som hun havde tilskyndet Kongen at gifte sig med Prinsesse Mariane. Da hun ingen lejlighed længere havde til at se drengen, kunne hun da gøre denne stads af ham. Samme søn, der havde navn efter hele triumviratet plus sin plejefar og således hed *Frederik Carl Christian Louis Jacobsen* (1842-1908) genså først sin mor efter Frederik

Her er et eksempel på de mange, blodtørstige kobberstukne flyveblade fra 1848. Tanken er altid den samme: Hævn over de to forrædere, der havde begyndt treårskrigen. Det gik hårdt til med at afreagere den nationale vrede. De kongelige skydebrødre sønderbrød og brændte således Augustenborgerbrødrenes hidtil højagtede skydeskiver på Skydebanen for at udslette deres minde af selskabets historie. Vi skal senere se, at de augustenburgske brødres oprør blev dem selv og deres efterslægt en dyr historie, selv om det aldrig gik så galt, som flyvebladene krævede.

7.s død, men kun på rejser i udlandet, hvor de kunne mødes efter aftale. Sønnen, der livet igennem fortiede sin oprindelse, endog over for sine døtre, drev stort landbrug i England. Her omkom han ved en bilulykke i 1908.

Ferdinand noterede om selve dagen for Grundlovens underskrift kun følgende ord. (se side 240)

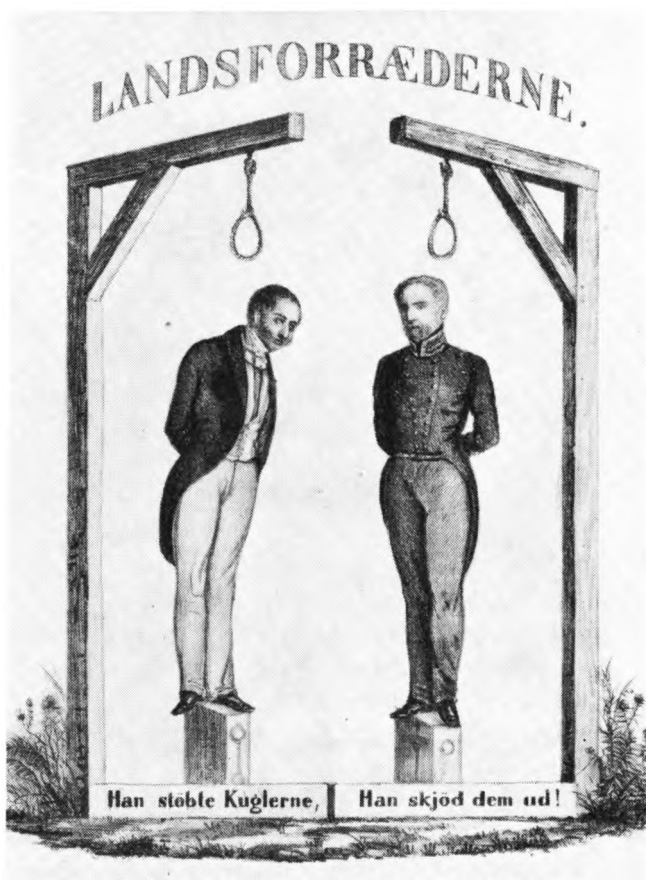

I København kunne man endog i sommeren 1848 hos »Potte-Petersen« på Kgs. Nytorv købe natpotter med ovenstående tegning trykt i den indvendige bund. Og inskriptionen under tegningen var lige så enkel som den opfindsomme tanke, der lå bag potternes tilblivelse:

I to Forrædere ere til visse

Derfor alle danske på jer må pisse!«

Det hed sig, at Frederik 7. i begejstring over idéen gjorde fabrikanten til Danmarks sidste kommerceråd. På Enkedronning Caroline Amalie gjorde den slags naturligvis et bedrøveligt indtryk. Det var dog hendes brødre, det drejede sig om. – Eksemplarer af potterne kendes både på Nationalmuseet og museerne i Hjørring, Odense og Rudkøbing. – Samtidig stik.

Endnu et flyveblad fra 1848, der klart søger at fordele ansvaret mellem de to brødre, nemlig den kloge og velovervejede hertug, der i årevis havde spekuleret på mulighederne for at løsrive Hertugdømmerne og den hidsige, militærglade yngre broder, Prinsen af Nør, der endte med at drive selvstændighedssagen længere frem end hertugen inderst inde havde tænkt sig.

Min Brodersøn Kongen

»Der var slet ingen begejstring blandt publikum. Derimod havde Vorherre illumineret med stærkt tordenvejr om aftenen.«

*

Prins Ferdinand oplevede samtidig også treårs-krigen, hvor Kongen personlig fik gjort op med sine Augustenborg-slægtninge til dyb sorg for Christian 8.s Enkedronning Caroline Amalie, der nu så sine to yngre brødre sat på porten. Men Ferdinand oplevede det altsammen som en turist i sin egen tid. Han havde ikke noget personligt forhold til begivenhederne. Skønt han formelt var kommanderende general over Sjælland, var han ikke med i et eneste slag i treårs-krigen, ja, han var overhovedet ikke ved armeen i disse år. Kongen var dog talrige gange i Sønderjylland for at inspicere og opildne tropperne, og Ferdinands egen adjutant, major Müller, var dog med i slaget ved Isted og lå også ved Dannevirke.

Prins Ferdinand nåede aldrig længere end til at følge krigen i aviserne og til at besøge syge og sårede soldater på hospitalerne i København.

Men krigen gik sin gang i de tre år, som den – med lange afbrydelser – varede:

1848: Slaget ved Bov den 9. april, hvor Prinsen af Nörs tropper trak sig på vild flugt tilbage gennem Flensborg, og hvor Frederik 7. dagen efter lod sig hylde. Slaget ved Slesvig den 23. april til hvilket Prinsen af Nör havde sikret sig stærk, preussisk hjælp, og hvor Danmark selvfølgelig klarede sig dårligere. Derefter russisk protest mod Wrangels besættelse af Jylland, og fra august våbenstilstand i 7 måneder.

Maleren Otto Bache har i 1888 søgt at skildre situationen i 1848, da Hestgarden indskibedes i Korsør på vej til krigsskuepladsen under begyndelsen af treårskrigen. Billedet viser et udsnit med regimentets chef, den dengang 32-årige Prins Christian (9.) til højre. Han skulle nu sættes på sit lange livs første nationale prøvelse som Prins med en tysk fader og en tyskfødt svigerfader; men »Prinsen af Danmark« kendte sine forpligtelser. Det var ikke hans skyld, at Hestgarden aldrig kom i aktion. Selv gjorde han hele krigens første år med. Han står midt i billedet, iført sit regiments festlige uniform. Billedet blev malet til hans 25 års regeringsjubilæum 1888 og hænger fremdeles på Amalienborg.

Min Brodersøn Kongen

1849: Våbenstilstanden opsagt den 26. februar, og derpå de smertelige, danske nederlag ved Kolding og Eckernførde i april. Derefter krigens vendepunkt, det sejrrige slag ved Fredericia den 6. juli, og derpå fra den 10. juli 6 måneders våbenstilstand.

1850: Den blodige danske sejr på Isted Hede den 25. juli med påfølgende russisk pres for at få stoppet krigen.

1851: Opløsning af den holstenske hær kort efter nytår, hvorefter Augustenborgernes saga i realiteten var ude, også hos deres egne.

Naturligvis ønskede Kongen ikke at dele ret megen popularitet med sin onkel. Ferdinand ville såmænd gerne selv have været med. I september 1850 skrev han et patetisk brev til sin adjutant, der lå syg i en lejr i nærheden af Slesvig:

»Jeg kunne have stor lyst til at komme over at se, hvor slaget har stået og tillige, hvordan alle har det. Men jeg ved ej, om det lader sig gøre, og om jeg kan erholde tilladelse. Det kunne være meget interessant! Jeg vil kun derned for at træffe gamle bekendtere og for at se, hvordan den brave armé har det.«

Man må sige, at det var beskedne krav, han stillede. Efter meget vrøvl med Kongen fik han da også til slut lov at tage med på en inspektionstur, hvor han bl. a. besøgte major Müller ved sygesengen.

Det synes lidt hårdt, at Sjællands kommanderende general, der dagen efter Christian 8.s død i 1848 havde redet København rundt med stort, festligt følge og taget samtlige tropper i hovedstaden i ed, to år efter skulle nøjes med at optræde som turist på Isted Hede.

Arveprins Ferdinands eneste indsats i tre-årskrigen blev, trods hans titel af kommanderende general og trods hans i øvrigt hæderlige bestræbelser, kun at få lov til at tage med Frederik 7. på en enkelt inspektionsrejse under krigens våbenhviler. Her ses han til hest til højre for Kongen, der selv rider på sin hvide yndlingshest, halvvaraberen »Perle«. – Maleri af Niels Simonsen 1861 på Jægerspris Slot.

Men af de mange forhold, der kunne ærgre og skuffe Ferdinand, synes dette ikke at have slået ham som noget særligt.

*

I 1851-52 skete der dog en vigtig ting, der i høj grad lettede Ferdinand i hans stilling som *Arveprins*. Efterhånden stod det jo alle ansvarlige klart, at hverken han eller Frederik 7. nogen sinde ville få sønner, og det kunne jo ikke betragtes som nogen synderlig effektiv Arvefølge at

have en barnløs Tronfølger, der var 16 år *ældre* end Kongen. Den videre Tronfølge måtte nu formelt fastlægges!

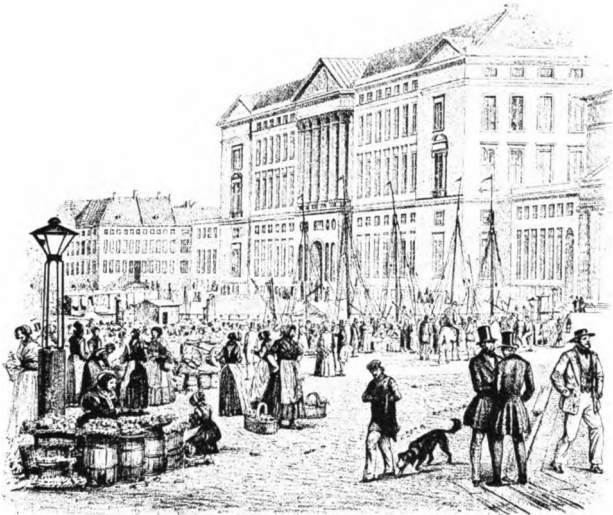
Men nemt havde det ikke været, for meningerne inden for familien havde alligevel været delte, nu da det var Frederik 7., der skulle have et stort ord med i sagen. Han kunne personlig ikke fordrage Christian (9.), (eller som Prinsen nu neutralt kaldtes »*Prinsen af Danmark*«, da han jo ikke officielt kunne være Tronfølger, så længe Ferdinand var Arveprins). Christian (9.) og hele den hessenske landgrevefamilie havde jo nemlig altid afskyet grevinde Danner og pure nægtet at træffe hende.

Landgreven havde i starten holdt på sin egen søn »Russerprinsen«, *Frederik af Hessen*, men efter at han havde kompromitteret sig med Augusta Nielsen (se billedteksterne) var hans kandidatur blevet trukket tilbage. Frederik 7. havde foretrukket Christian (9.)s søn, *Frederik (8.)*, der allerede var 9 år gammel. Der ved kunne han dog i det mindste undgå hans fader. Men i Warszawa og London havde stormagterne akcepteret Christian (9.).

Med Stormagternes garanti var Prins Christian (9.) således efter lange og slidsomme forhandlinger valgt til Tronfølger. Den læser, der vil studere stamtavlen bag i bogen, vil se, at netop *han* ved sit ægteskab med Ferdinands niece, Prinsesse Louise, var den af alle Prinser, der officielt kunne præstere det største danske og mest kongelige islæt i sig selv og sin gemalinde tilsammen.

Hvis Frederik 7. døde, skulle Ferdinand følge efter og afløses af Christian 9.

Men modtagelsen af den nye Tronfølger var ingeniunde venlig. »*Fædrelandet*« skrev eksempelvis: »*Man kender ham ikkun som broder til 2-3 oprørske Prinser.*« Bladet ville have foretrukket, at man i stedet havde valgt en af Dronning

Ferdinand og Carolines verden var København bag voldene omkring 1800-tallets midte med centrum i C. F. Hansens genopbyggede Christiansborg, hvor de havde været til Frederik 7.s første bryllup i 1828, og hvor de resten af livet havde deltaget i de mange mere eller mindre formelle hoffester under tre Kongers regeringstid. Slottet brændte i 1884, tre år efter Prinsessens død. Byen var ikke så stor den gang, og alle af betydning kendte hinanden. Heri ligger naturligvis også noget af forklaringen på, hvorfor det originale par blev så velkendt i samtiden. – Litografisk tegning af F. C. Lund 1862.

Victorias sønner. Frederik 6.s gamle Enkedronning Marie, der ligesom sin afdøde gemal altid havde elsket sin søstersøn Prins Christian (9.) højt, nåede at opleve hans udnævnelse og glædede sig over den. Hun vidste, at dette valg var helt i salig Landsfaderens ånd. Hun døde i den følgende måned.

Min Brodersøn Kongen

Billedtekst til næste side :

Ferdinands søstersøn, Prins Frederik af Hessen (1820-84). Søn af Charlotte og Landgreve Vilhelm af Hessen (se side 65) og således broder til Christian (9.s) gemalinde, Prinsesse Louise. Denne elegante officer var en af dem, der blev sorteper i spillet om at blive Danmarks Konge efter Frederik 7.s og Ferdinands død. Han var kendt i København i 1840'erne som »Russerprinsen«, fordi han som 24-årig i 1844 havde indgået ægteskab med Czar Nicolaj I.s datter, Storfyrstinde Alexandra (1825-44), men haft den sorg, at hans 19-årige brud var død efter en for tidlig fødsel allerede i bryllupsåret, endnu før parret var kommet til København. Hans svoger Christian 9. opkaldte sin datter, født samme år, efter den afdøde svigerinde. Datteren blev den senere Dronning Alexandra af England. Det var meningen, at hans fornemme parti skulle have styrket hans stilling som Tronkandidat, selv om brede liberale kredse var imod en russisk forbindelse. Imidlertid satte Prinsen megen good-will over styr ved i 1847 at indlede et nærmere bekendtskab med den unge, af publikum forgudede, 25-årige danserinde, Augusta Nielsen. Det blev en forbindelse, der vakte pinlig opsigt i København, og som – efter en udpibning i teatret i 1849 – for stedse tvang den af kolleger misundte danserinde bort fra scenen. Mange forudså nemlig en ny grevinde Danner. I 1851 renoncerede Prinsen frivillig på Tronen til fordel for sin søster Louise og hendes mand Christian (9.). Derefter opgav han med smerte sin yndige »Gusta«, som han sikrede økonomisk. Selv giftede han sig i 1853 med den 17-årige prøjsiske Prinsesse Anna (1834-1918) og holdt prægtigt hof med hende i det Dehnske Palæ i Bredgade i de følgende 10 år. Som følge af krigen i 1864 forlod han med sin tyske prinsesse Danmark for stedse for at søge at udnytte sin arveret til den hessiske Trone. Men denne chance forpurrede Bismarck ved at indlemme Hessen i det nye Tyskland 1866. Han opnåede dog en stor apanage og døde på Rumpenheim 1884, efterladende sig en blind søn, Prins Alexander. Litografi fra 1844.

Min Brodersøn Kongen

Min Brodersøn Kongen

Min Brodersøn Kongen

I foråret 1855 arvede Frederik 7. for alvor alle Prins Ferdinands økonomiske problemer. Ferdinand anmodede nemlig nu skriftligt om henstand med afdrag på sine mange forskud på apanagen. Ny gæld var begyndt at trykke.

Tonen i svaret foruroligede Prinsen. Kabinetssekretæren skulle »*efter allerhøjeste befaling meddele, at den allerunderdanigste begæring ikke kunne tilstås, da der i tilfælde af supplikantens dødelige afgang ikke var nogen sikkerhed for tilbagebetalingen.*«

Det var det, at blive kaldt en allerunderdanigst supplikant på gravens rand, der gjorde Ferdinand forstemt. Denne Kongens grove tone, måtte have en årsag. Det havde den også! Sagen var, at det var kommet Kongen for øre, at den lille, politisk meget aktive baron *Dirckinck-*

Danserinden Augusta Nielsen (1822-1902) var 20 år gammel i 1842 blevet ansat på Det kgl. Teater og berigede, ifølge Robert Neiiendam, »sin romantiske samtid med nye skønhedsindtryk, som den aldrig glemte«. Omkring hendes fornemme kunst samledes både aristokratiet og borgerskabet. Hun kom ved hoffet hos Christian 8., hvor Prins Frederik af Hessen »fængsledes ved hendes undseelighed og naiviteten i hendes barnesjæl, der ikke vidste, hvad beregning var«. At betragte hende som »en ny grevinde Danner« var derfor afgjort en absurd tanke. Efter 7 års uafbrudt succes, og deraf følgende misundelse, blev hun i 1852 på grund af sit forhold til Prins Frederik af Hessen udstødt i mørket og døde efter et kort, ulykkeligt svensk ægteskab og en lang og bitter alderdom, 80 år gammel, ensom og glemt af alle. Bournonville mistede i hende et af sine største talenter på den kongelige scene. – Fransk litografi af Desmasons efter maleri af Senties.

Min Brodersøn Kongen

Holmfeld, som havde skrevet et smædeskrift om grevinden, havde været bedt til et bal hos Arveprinsen! Nu skulle Ferdinand minsandten have tak for sin svigtende loyalitet mod Kongen.

Ferdinand gik først til finansministeren og så til Kongen. Til den sidste sagde han:

»Når du siger, du holder af mig, hvorfor vil du så nægte mig henstand med lånet, som finansministeren er villig til at yde. Du tror, jeg har andel i Dirckincks bog. Det har jeg på æresord ikke! Tværtimod har jeg frarådet ham at udgive den. Men det hjalp ikke.«

»Det er for at åbne Kongens øjne« sagde han til mig.«

Så spurgte Kongen: »Hvorfor beklager du dig over at blive kaldt en supplikant? Det er du jo,« hvortil Ferdinand stille bemærkede: »Jeg har kun bedt om henstand. Jeg er dog ikke nogen tigger?«

Kongen: »Jeg tilstod dig ikke henstand, fordi jeg ikke troede jeg kunne gøre sådant. Men du kan jo gå til finansministeren igen, så får vi se.«

Da Ferdinand nu hertil hæftigt bemærkede: »Nej, jeg må have et bestemt Ja eller Nej«, blev Frederik 7. pludselig vred og gik sin vej. Kort efter fik Ferdinand dog et brev fra Kongen, der indledtes med et: »Gode Onkel«. Det henviste ham på ny til finansministeren og forbød ham oftere at se Dirckinck. Brevet var underskrevet »Din nådige Konge, tro ven og hengivne nevø, Frederik R.«

Så fik Ferdinand da henstand med sine afdrag. Frederik 7. svigtede ikke sin gamle onkel og eks-svoger. Da Dirckinck-Holmfeld senere mødte Ferdinand på gaden og bad om at måtte gå med ham hjem og snakke lidt, svarede Ferdinand frimodigt og klart: »Nej, Kongen har forbudt mig at se Dem, fordi De bagvasker ham og grevinden.« –

*

Beretning

om

Zumulten i Roeskilde

den 13de Mai 1861,

samt Baron Dirckinck-Holmsfelds Flugt, hans
flammelige Forhold mod den forladte Dige,
han forførte og hvis Fader han lagde i Gra-
ven, hans Proclamation, Maglekildes Dde-
læggelse, samt en Fortælling om Baronens
Conflict med Røsserne.

(Dirckinck-Holmsfelds Portrait.)

Kjøbenhavn.

Saaes i B. Buchlers Commissionshandel, n. Nøgdegade Nr. 17.

Prins Ferdinands emsige ven, friherre Constant Dirckinck-Holmsfeld (1799-1880) boede i Roskilde og skrev nærgående politiske pjecer mod grevinde Danner, som forskaffede Ferdinand meget vrøvl med Frederik 7. Men friherren slap ikke godt fra sin virksomhed i det lange løb.

Min Brodersøn Kongen

1. august 1854 fejrede Prins Ferdinand og Caroline deres sølvbryllup i Palæet. Det var året efter koleraen, da deres popularitet stod i zenith. Det blev en festlig dag. De blev vækket med koralblæsning af 1ste Infanteribrigade og sang og tale, og kl. 11 begyndte gratulanternes endeløse strøm. Først kom Enkedronning Caroline Amalie og så hele den øvrige kongelige familie, corps diplomatique, stadens magistrat og talrige deputationer. Gaverne hobede sig op i balsalen og blomstergemakket.

Frederik 7. viste parret al den ære, han kunne: han ankom i fuld galla med løber foran kareten og escorte af hestgarden. Hans Majestæt medbragte selv storkommandørkorset, som han skænkede sølvbrudgommen, ledsaget af en lille tale.

Der havde været lidt vrøvl forud med dette kommandørkors, for egentlig syntes Kongen, at det kun burde skænkes til personer, der havde »vundet en batalje«, og det kunne man ikke påstå, at Hans kgl. Højhed Arveprinsen nogensinde havde. Men Kongen havde givet efter for A. S. Ørsteds og de øvrige ministres pres. Det drejede sig dog om landets Tronfølger.

Om aftenen holdt Enkedronningen taffel for sølvbrudeparret på Sorgenfri. Der var sang og musik, men desværre druknede et storslået festfyrværkeri aldeles i regn.

*

Nu og da havde Ferdinand med undren hørt om Jomfru Fannys spådomme i Åbenrå. Den ham i øvrigt ukendte broderdatter var under 3-årskrigen kommet i folkemunde ved sine ejendommelige, synske evner, som naturligvis måtte gøre indtryk på den meget overtroiske Prins. Han erfarede således, hvordan Fanny ikke alene

Min Brodersøn Kongen

Fannys Spådom,
eller
den Slesvigske Piges
Drømmesyn,
der tyder Danmarks Lykke,
og Danstems Seir over Tydskerne.

Priis: 2 Skilling.

Kjøbenhavn.

Udgivet af **C. T. Hansen.**

Trykt i det Kjøbenhavnske Bogenstrykkeri, Blumensløst 19, 2den Gaad.

I Jomfru Fannys egen levetid udkom der kun dette skillingtryk. Det udsendtes i København under treårskrigen i 1849. Efter hendes død er hendes levnedsskildring og spådomme ofte blevet udgivet.

Min Brodersøn Kongen

havde forudset sin fader, Christian 8.s død, men også havde forudset 3-årskrigen udfald. Med bekymring hørte han også, at hun efter slaget på Isted Hede var begyndt at snakke om det, der ventede Danmark i 1864: »*Vis ikke jeres glæde for tydelig*«, havde hun sagt, »*tyskerne vil komme igen, og Slesvig skal påny sukke under et strengt styre*«. Når nogle indvendte, at vi dog havde Dannevirke, skulle hun have svaret: »*Dannevirke vil falde, uden at der løsnes et skud*«.

Ferdinand kom ikke til at opleve 1864, og heller ikke Jomfru Fannys senere spådomme, der bl. a. lovede at »*Når en dansk Konge dør ukendt i et fremmed land, bliver vi snart danske igen*«. Det blev en spådom, som eftertiden så opfyldt ved Frederik 8.s pludselige død på gaden i Hamborg 1912 og genforeningen i 1920. Ej heller en for nyere tid vigtig spådom kom han til at opleve, nemlig, da Fanny på sine ældre dage forudså en stor ny krig, som skulle begynde at trække op, så snart genforeningen var lykkelig etableret. Denne ny krig – 2. Verdenskrig – skulle afsluttes ved, at russiske soldater på små heste skulle komme Danmark til undsætning!

Derfor kom Ferdinand heller ikke til at opleve den hektisk opblussende interesse for Jomfru Fannys spådomme, som rasede i Sønderjylland fra 1940-45, hvor en lille bog om hendes liv og syner gik som varmt brød, selv om den var forbudt af den tyske besættelsesmagt.

*

Det er svært at få opklaret, hvad Prins Ferdinands uhyre pengeforbrug egentlig gik til. Det kunne jo end ikke Prinsesse Caroline finde ud af.

Det er klart, at selve den kæmpemæssige husholdning i Palæet var for dyr, for dårligt administreret og for lidt

kontrolleret. Clementsens opgave var vanskelig, for Prins og Prinsesse havde en virkelig fornem uvilje mod at synes smålige. I øvrigt tog de enhver kritik fra Clementsens side som lidt af en fornærmelse. Det er også givet, at Prins og Prinsesse udviste megen godgørenhed i det skjulte, og at langt de fleste af de daglige audienssøgende var supplikanter, der sjældent gik bort uden kontanter. Dels kunne ingen af dem bære at sige nej til folk, elskværdige og hjælpsomme, som de var, og dels vidste navnlig Ferdinand jo udmærket godt, at hele hans kostbare audienssystem var anlagt på supplikanter, ganske som det havde været i hans barndom hos hans fader. Sådanne almisser holdt hans ydre prestige oppe. Hvem skulle ellers søge audiens hos ham? De, der virkelig havde noget vigtigt at fremføre, gik naturligvis til Kongen, til Kronprinsen, til landgreven eller til konseilspræsidenten.

Og det var jo unægtelig et blandet selskab, der søgte audiens hos Prinsen. *Karl Larsen* fortæller således i sin bog »*Uden for Rangklasserne*« om Vesterbrodrengen Hans Peter Egeskov, som solgte et maleri til Prinsen for 100 rdl. Han havde selv lige købt det for én!

» . . . . *der stod Prinsen, lige midt ude på gulvet, ganske ligefrem og beskeden . . . . . Så stak han mig yderligere 25 rdl. til mig selv. Det var et nydeligt træk ; det ka' man ikke sige andet . . . Den fornøjelse har man da osse ha't ud af det, at sådant et stykke ikke er kommet til et almindeligt mæ-fæ, men at det er kommet på hænder, som forstår sig på'et og har dannelse og holder det i ære*«.

I hans almindelige eftermæle hed det sig, at han tabte det altsammen ved kortspil. Det kan næppe være rigtigt. Han kunne, som vi har set, spille både 200 og 300 rdl. væk på en aften; på sine ældre dage måske endda mere. De,

der var værst til at blanke ham af var – iflg. J. P. Trap – staldmester *Roepsdorff*, kammerherre *Berregaard* og general *Krogh*. Men når man betænker, at hans samlede gæld og forskud gennem et langt liv til slut androg det meste af en million kr., må man nok erkende, at sådanne beløb ikke blev omsat i de kredse, hvor Ferdinand plejede at spille whist.

En af de største udgifter synes at have været renter af gæld, navnlig i de senere år, da Prinsen for alvor begyndte at gå til pantelånere.

Hans damebekendtskaber ruinerede ham næppe, men det skal vi senere høre mere om.

Siden Christian 8.s dage havde Prinseparret dog også lært de gratis glæder at kende. Det gjaldt først og fremmest *Carstensens Tivoli*, som netop bød på den folkelighed, som Prins Ferdinand elskede. Her nød han at lade sin ekvipage holde ved indgangen, for derefter resten af aftenen – i reglen i selskab med Prinsessen og major Müller – at vandre rundt og lade sig se, og hilse til højre og venstre. Og mens han lyttede til *H.C.Lumbye* holde lidt øje med havens yngre repræsentanter for det smukke køn, for hvem hans interesse bestemt ikke aftog med alderen.

Københavnerne kunne i 1850'erne ikke stå for dette pudsige, folkelige par, der nød de samme glæder, som de selv. Prins Ferdinands og Carolines aftenture i Tivoli, de daglige spadsereture på Strøget, og deres sommeraftenpromenader på Københavns Vold, medvirkede – sammen med parrets forbliven i staden i Kolera-sommeren – på afgørende måde til at underbygge den folkelige popularitet. At han ikke havde orden i sine pengesager, gjorde ham yderligere menneskelig i folkemunde. Det var der jo mange andre brave folk, der heller ikke havde.

Min Brodersøn Kongen

Den hyggelige københavnertegner C. F. Bayer har i 1860 antruffet Prins Ferdinand i snevejr på Kgs. Nytorv og foreviget ham i samtale med en københavnsk gentleman. – Bymuseet.

Min Brodersøn Kongen

Georg Brandes (1843-1927) har også i sin ungdom mødt parret på Volden Store Bededagsaften. I »Det gamle København« skriver han på sin nøgterne facon om tidlige barndomserindringer, dog tilsat lidt senere, mangelfuld, men maliciøs viden:

»På Volden, som ellers ikke var stærkt befærdet, var der en enkelt dag i året en så umådelig trængsel, at man kun bevægede sig fremad skridt for skridt. Det var på Store Bededagsaften, da man dér gik og hørte kirkeklokkernes ringning og samlede appetit til fortæring af de varme hvedetvebakker.

Den største opmærksomhed under rundgangen udfoldedes i det øjeblik, da man på Volden mødte Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline, der stadigt hilsende og nikkende vandrede arm i arm gennem mængden. Deres popularitet var af den barokkeste art, idet den bestod af en med ringeagt og smilende afsky blandet respekt. Ferdinand var til latter og almindelig foragtet som skørtejæger af laveste art; Caroline var til latter, om end almindelig agtet, på grund af sin utrolige, fantastiske, vindskævmundede grimhed, der sagdes opstået eller stærkt forværret ved en brandulykke, hun havde været offer for.«

Men lige så ofte kunne man antræffe Prinsen alene. Han gik gerne til baller i *Kongens Klub* og *Ny Forening* og til *Casinos* maskeradefester. Jo mere blandet selskabet var, jo bedre morede han sig. I major Müllers dagbog noteredes det ofte – selv på Arveprinsens ældre dage – i denne stil: »Prins Ferdinand dansede tappert til kl. 3.«

*

I Tivoli kunne man ofte møde det lille, folkelige Arveprinsepar sådan som de ses her på en pennetegning af Conrad Daniel Weidemann fra 1861. Således kendte hele København det iøjnefaldende par på deres gamle dage.

Hvor meget betød hans erotiske eskapader? Vel næppe så meget, som rygterne sagde. Men det er givet, at han var svag for kvindelig skønhed, og at han havde et skarpt blik – og god smag – for samme. Det er også givet, at hans alt for lille statur gav ham noget at kompensere, netop på dette felt. Men han var jo samtidig en underholdende, rundhåndet festdeltager, der i øvrigt aldrig drak sig fuld og aldrig blev grov eller simpel. Pigerne rundt om på ballerne, på maskeraderne, i Tivoli og i beværtningerne kunne lide ham og var vel også lidt imponerede af hans høje byrd.

Trap, som i sine erindringer gerne beskæftiger sig med hoffernes mest intime privatliv, hævder, at Prins Ferdinand en overgang holdt en fast maitresse, som hed Jomfru *Antoinette Petersen*.

Caroline var særdeles overbærende med hans små sidespring. Hun var realistisk nok til at indse, at hun fra starten ikke selv havde haft meget at byde den lille kvindekære Prins, og det blev naturligvis ikke bedre med tiden. I sit eget hjem havde hun jo set Papa gå i byen om aftenen, uden at dette på nogen måde ødelagde noget mellem ham og hendes moder. Når bare ikke Ferdinand dummede sig eller kompromitterede hende, tog hun ikke tungt på

Et af de kendteste genremalerier fra midten af 1800-tallet er den døvstumme maler A. H. Hunæus' billede fra 1862 af »Storebededagsaften på Volden«. Her ses et udsnit af maleriets venstre side, hvor maleren med sans for det folkeligt-aktuelle har ladet Ferdinand og Caroline optræde i folkevrimlen, uden at prøve at gøre parret til billedets hovedpersoner. – Maleriet hænger nu på Københavns Bymuseum.

Min Brodersøn Kongen

Min Brodersøn Kongen

hans eskapader. Når hun var i godt humør, kunne hun ligefrem tage del i hans glæder ved at få ham til at fortælle. Så lød stikordet ved hans hjemkomst fra Casinos maskeradeballer: »*Nå, Ferdinand, var der noen go'e tøser i aften?*«

Arveprinsens hyppige aftenlige eskapader i den indre by var ikke mindst på hans ældre dage et stående samtaleemne. Arveprinsessen så igennem fingre med disse små fejltrin, men hun holdt ikke af, at hendes »Nante« kom i folkemunde. Denne lille, godmodige skillingsvise er trykt af P. Strandberg i 1862, altså året før Arveprinsens død som 71-årig. Den må dog nærmest opfattes som en folkelig kompliment til den gamle herres vitalitet.

Ny Vise

om

Den gemyttlige lille Fyr Nante,

som gaar i Byen om Aftenen og smidser for de
fjønne Smaapiger og Mussebeen efter, efter at
har taget sig et lille Slag Kort.

Af J. S

Kjøbenhavn.

P. Strandbergs Forlag.

Saaes i Commissionshandelen i Holmensgade 18, i Stuen,
(tætved Viingaardstræde).

Trykt hos P. O. Brill.

DEN STORE REJSE OG KOLERAEN

I maj 1853 bestemte Prinseparret sig til at begive sig ud på deres livs anden og i øvrigt sidste udenlandsrejse. Det var godt 9 år efter rejsen til Bernburg. De skulle til Dresden i 14 dage for at besøge hertug Carl og Prinsesse Vilhelmine, som siden treårs-krigen – og hertugens uheldige rolle i optakten til samme – havde foretrukket at fjerne sig lidt fra de hjemlige begivenheders centrum, ikke mindst efter hertugen havde set, hvilken medfart Augustenborg-prinserne havde fået efter krigens afslutning. Prins Ferdinands adjutant, den meget nationalt indstillede Major Müller, havde klaret frisag og var sluppet for at rejse med. Han kunne ikke udholde tanken om at skulle træffe hertug Carl.

Dette ærgrede Prins Ferdinand, som selv var lidt beklemmt ved den forestående rejse. I sådanne usikre stunder gav hans umådelige overtroiskhed sig ofte overraskende udslag. Både han og Caroline havde naturligvis ikke for ingenting været under påvirkning af den gamle spiritistisk-engagerede bedstefader på »Louisenlund«. Men Ferdinand havde lige så selvfølgelig med vanlig magelighed forenklet den gamle landgreves mere komplicerede forbindelse med de højere magter. Han havde simpelthen opfundet en nem fremgangsmåde, når han skulle påkalde hjælp til vanskelige afgørelser. Så løste han nemlig ganske enkelt alle tvivlspørgsmål ved nem og praktisk hjælp af sin »Nøglebog«, dvs. en gudelig bog med en fastbundet nøgle, hvis udslag i hængende stilling hurtigt gav ham svar på hans problemer og således var nemmere at

Den store Rejse og Koleraen

håndtere end det spiritistiske bord. Den bragte ofte, men ikke altid, hans nerver i ro. Nøglen kunne f. eks. fortælle ham, hvilke numre i tallotteriet han skulle spille på, og selv det faktum, at han aldrig vandt en skilling, svækkede ikke dens autoritet. Nøglen havde også kort før afrejsen fortalt ham, at Kong Frederik snart ville abdicere, og at han selv skulle være Konge i løbet af efteråret, og denne tanke gjorde ham som sædvanlig oprevet. Prins Ferdinand elskede at tale om sin nøglebog, og ikke bare hofferne, men hele byen morede sig over hans tro på dens orakelsvar.

Nu tilrådede nøglen dog, meget belejligt, at Müller blev hjemme, og den lovede desuden godt vejr på rejsen. Det var i alle fald beroligende.

Efter at have taget afsked med Frederik 7. og skriftligt lovet at varetage Kongens testamentariske bestemmelser vedrørende grevinde Danners interesser, hvis Kongen skulle dø før Prinsens hjemkomst, bemærkede han med mørk mine, at det anede ham, at nøglen muligvis havde talt mere sandt om hans forestående kongeværdighed, end han hidtil havde troet.

Den 13. maj rejste de kongelige herskaber, ledsaget af oberstløjtnant *W.T.S. von Römeling* som hofchef, med dampskibet »*Obotrit*« til Wismar og fortsatte herfra med toget til Dresden. Her slog parret sig ned på et hotel, men spiste daglig hos Hertuginde Vilhelmine og drak også te der. De aflagde begge visit hos det saksiske Kongepar og blev bedt til selskab her, de gik til militærparader og bivåned et bal hos den preussiske minister *von Rehdern*, hvor »*damerne ikke var smukke og alle herrerne stygge*«, ifølge et hyggeligt brev fra Prinsen til den hjemmenværende Müller. Den 3. juni vendte parret hjem ad samme rute.

Datidens foretrukne portrætmaler, Johan Vilhelm Gertner, har omkring 1860 tegnet et af de bedste, men bestemt ikke et af de mest flatterende portrætter af Arveprinsesse Caroline. Den mest iøjnefaldende arv fra faderen var de albine øjenrande og de stride, hvide øjenbryn. – Tegningen findes på Frederiksborg Museet.

Gertner har også forevigtet den aldrende Arveprins omkring 1860. Der er ikke meget tilbage af den lille, fikse rytterprins. Ferdinand bærer nu tydelige spor af nattesvir og pengebekymringer, foranlediget af tiltagende lediggang og kedsomhed. Det fremgår tydeligt, at vi her ser en Prins, som nu har lidt svært ved at aflokke livet flere nydelser eller nemme glæder.

Den store Rejse og Koleraen

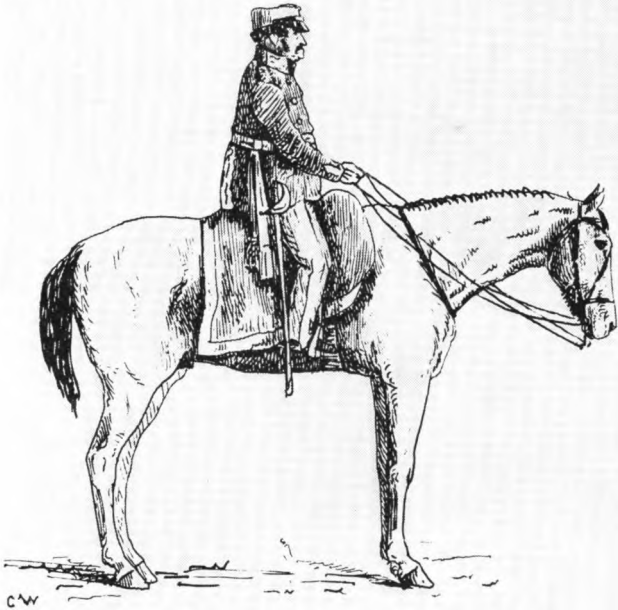
De havde moret sig dejligt ved det saksiske hof, hvor de havde mødt den ferierende, belgiske Kong *Leopold I af Sachsen-Coburg* (1831-1865), som de afgjort ikke syntes godt om, og langt mindre om hans letfærdige søn, den senere *Leopold 2* (1865-1909).

Kongen af Preussen, *Frederik Wilhelm 4.* (1840-61), som under fredelige forhold havde besøgt Christian 8. i 1845 og drukket the hos Prins Ferdinand, og som nu samtidig var på besøg i Dresden, havde de omhyggelig undgået at træffe. Prins Ferdinands svoger, Vilhelm af Hessen, havde ligeledes været dernede. Han havde kysset Vilhelmine på begge kinder, men undgået af give hertug Carl hånden. Det frydede major Müller at erfare dette ved hjemkomsten. Müller havde mistet en af sine sønner i treårskrigen.

*

Arveprinsessen følte sig overordentlig veltilpas ved at være hjemme igen. Når man hele sit liv bogstavelig talt havde levet i det samme hus, var det ubekvemmt at bo under fremmed tag. Arveprinsen havde præcis samme indstilling. Vel var rejsen gået godt, men nu skulle der ikke rejses mere. Som Caroline yndede at udtrykke sig: »*Lad dem kun rejse, der ikke kunne føle sig tilfredse hjemme. Der er dog bedst i Danmark.*«

Dette dogme opfriskede de kongelige højheder på ny ved hjemkomsten. Og ved »Danmark« forstod begge »København«, eller endnu mere præcist »Palæet i Bredgade«. Denne lokal-patriotisme hang dog naturligt sammen med det faktum, at Arveprinseparret ikke havde nogen egentlig sommerresidens. Frederiksberg Slot var efter Dronning Maries død i 1852 blevet stort, tomt og fremmed, og Ferdinands egen barndoms ferieparadis, Sorgenfri Slot, beboedes nu altid om sommeren af Enkedronning Caroline

Hvis man sammenligner denne tegning af Conrad Daniel Weidemann fra ca. 1860 af den aldrende Prins Ferdinand til hest med billedet på side 69, må man indrømme, at Prinsen ikke længere var så elegant at skue som i de unge dage. Men han vedblev til sin død at ride.

Amalie. Arveprinseparret havde ganske enkelt ingen steder at tage hen!

Prinsesse Caroline opfandt på sine ældre dage sin egen måde at »tage på landet« på. Når sommervarmen begyndte at bage i den store have bag Palæet, flyttede hun ned i

Prinsesse Carolines uofficielle svigerinde, lensgrevinde Louise Dannemand (1815-84) var født komtesse Schulin. Hun var i 1845 blevet gift med Frederik 6.s uofficielle søn, Frederik Vilhelm Dannemand. Efter at denne i 1839, kort før den gamle Konges død, var blevet ophævet i lensgrevestanden, havde han øjeblikkelig fået et blåt stempel som acceptabel, og som et fuldgodt parti for landets bedste familier, uanset, at enhver vidste, at hans moder havde været kongelig maitresse, og hans morfader en simpel håndværker på Holmen. Ved sit ægteskab med Komtesse Schulin blev grev Dannemand tillige svoger til en af landets største jorddrotter, lensgreve, geheimekonferensråd Frederik Ahlefeldt-Laurvig til Tranekær (1817-89), der var gift med grevinde Dannemands søster. – Fotografi fra ca. 1875.

havehuset og levede her hele dagen og aftenen med. Her modtog hun alle, der kom, og damernes lange kjoler fejede havegangene på vejen fra Palæet over til det lille havehus i stalden. Den eneste, der var misfornøjet med dette arrangement var kammertjeneren, gennem hvis værelse al passage foregik på alle døgnets tidspunkter.

Den store Rejse og Koleraen

Prinsesse Carolines halvbroder, lensgreve og kammerherre Frederik Vilhelm Danne- mand (1813-88) foto- graferet, da han var godt 60 år gammel. Efter et kortvarigt æg- teskab med Francisca von Scholten (1820-44), som døde meget ung, giftede han sig påny i 1845 med Komtesse Louise Schulin (1815- 84). Parret boede på herregården Åstrup mellem Roskilde og Holbæk, og da ægte- skabet forblev barnløst, oprettede de i 1857

»Det grevelige Danne- mandske Stift« (Åstrup Kloster) for officerers enker og døtre. I 1884, da lensgrevinden var død og Frederik Dannemand gerne ville gifte sig på ny, denne gang dog med en borgerlig dame, fortrød han stiftelsens oprettelse og søgte at sælge ejen- dommen. Det lykkedes ikke, idet højesteret underkendte salget. Kort efter døde han. – Fotografi fra ca. 1875.

Det var altså uden beklagelse, at de ved hjemkomsten fra Dresden den 3. juni 1853 indstillede sig på en fredelig sommer i hovedstaden. Tre uger efter brød *koleraen* ud i København!

Vi har omtalt, at et af de store aktiver i Prins Ferdi- nands imponerende folkelige eftermæle var det *mod*, som

han udviste under Koleraen ved at forblive i byen. Har det mon sin rigtighed, at der var tale om *mod*? Var sandheden ikke snarere, at han lige var kommet hjem, ikke havde noget sted, hvor han standsmæssigt kunne tage hen, at hans økonomi netop i 1853 på ny var stærkt anspændt, og at han i øvrigt hadede at tage større afgørelser.

Major Müller havde den 16. juli bedt sine høje herskaber til middag i Øverød, hvortil han selv med familie var flygtet allerede en uge efter epidemiens udbrud. Han fortæller i sine optegnelser om denne dag, da koleraen netop var ved at kulminere: »Prinsessen var i høj grad betagen af skræk for koleraen, ikke for sin egen person, thi dér kender hun ingen frygt, men for sin gemal, som hun elsker overalt i verden. De turde næsten intet nyde ved bordet, drak kun portvin og senere kold te og forbød endog synet af champagne og frugt.«

Tilgangen af syge havde denne dag været 350, og to kendte læger var døde. Det havde naturligvis bidraget til at øge skrækken. Müller tilføjer kort: »Mange vil have Prinsessen til at flytte fra staden, men han er ikke til at formå dertil.«

Koleraen nåede sandelig også Palæet i Bredgade. Et par af tjenestefolkene blev syge. Caroline anordnede forplejningen uden at skåne sig, selv om hun afskyede denne – med hendes eget udtryk – »skidenfærdige sygdom«. Derimod synes der ikke at foreligge vidnesbyrd om Ferdinands personlige heltemod.

Men han opnåede en enorm good-will ved sin forbliven i byen, og den kom hurtigt i folkemunde. *Jonas Collins* sviigersøn, justitiarius *Adolf Drewsen* (1803-85), skrev således allerede under selve epidemien til *H.C. Andersen*, der skyndsomst havde forladt den pestbefængte hovedstad:

»Jeg så i går eller i forgårs en lille rundrygget mand med en egen gang, og især en egen bevægelse med armene, gå over Kongens

Den store Rejse og Koleraen

Nytorv. København har nu i et halvt århundrede moret sig over denne underlige figur. Nu betragter den ham med glæde og stolthed, thi Prins Ferdinand vil ikke forlade den; han og Caroline bliver i den mennesketomme by.»

Kabinetsekretær *J.P. Trap* siger i sine erindringer om Christian 8.: »*De begavede fyrster er jo i det hele taget ikke så heldigt stillede til folkegunsten som de mindre begavede.»*

Bemærkningen om de mindre begavede er naturligvis møntet på Frederik 7., men den kunne i sandhed uden meningsforstyrrelse også inkludere hans gamle onkel, Arveprins Ferdinand.

Var parret således sluppet godt fra Koleraen, skulle den nu 65-årige Prinsesse i stedet i 1858 opleve sit livs anden, alvorlige brandulykke, hvor hendes lampe på toiletbordet tændte ild i hendes tøj, og hvorved hun fik svære 2den grads forbrændinger på den ene arm og på ryggen. Men, som *J.P. Trap* siger i sine erindringer »*Også denne krise gennemstod hun, som så mange andre, som det faldt i hendes uopslideligheds og uforbrændeligheds lod at prøve.»*

FÆLLESFORFATNINGSSAGEN

Ferdinands interesse for politiske spørgsmål var ikke stor. Han var også for doven til at orientere sig ordentlig. Han havde normalt svært ved at tage fast stilling til de enkelte sager i Statsrådet og var let at påvirke bagefter. Han havde ingen indsigt i eller forhold til tidens mange problemer. Hans meninger og opfattelser blev udformet ved middagselskaber af hans tilfældige naboer, eller under påvirkning af Caroline og hendes kreds. Hendes personlige indsigt var ganske vist heller ikke stor, men hun var langt mere engageret, og hendes udprægede naive sympatier og antipatier gjorde det næsten umuligt at rokke hende fra et en gang indtaget standpunkt.

Ferdinand havde været medlem af Statsrådet fra 1839, da Christian 8. blev Konge. Han havde kun sjældent ytret sig. Hans tiltagende døvhed gjorde vel også, at han havde svært ved at følge med.

I et brev til Müller fortæller han i april 1853, at han har været til et tre timers statsrådsmøde:

»Jeg er jo lunghør, så jeg hørte ikke ét ord af, hvad der blev talt eller sagt i Statsrådet. Jeg tror, de fleste sov! En så jeg da, som gjorde det!«

Han var vant til, at Frederik 7. drillede ham i Statsrådet. Kongen vidste jo godt, at hans gamle onkel var stolt af sin Arveprinsetitel og lagde vægt på den nimbus, den gav ham. Men også, at Ferdinand inderst inde var ræd for nogensinde at skulle blive Konge, og at han tillige forstod, at risikoen – rent aldersmæssigt – først og fremmest lå i den mulighed, at Frederik 7. frasagde sig tronen, eller blev afsat.

Fællesforfatningsagen

Hans Martensen (1808-84) Sjællands bisp. Martensen kom fra en sønderjysk skipperfamilie. I 1845 blev han som teologisk docent ved Universitetet tillige hofprædikant hos Christian 8. I 1850 blev han professor. Bedst kendt som Søren Kierkegaards modstander. Da den af Frederik 7. højt værdsatte biskop Mynter, der havde viet ham og grevinde Danner, døde i 1854, blev Martensen efter flere

måneders kamp udnævnt til biskop, stærkt støttet af A. S. Ørsted, og under heftig protest fra Frederik 7., som var hans modstander, fordi han mente, at Martensen havde fornærmet grevinden. Det var ved denne udnævnelse, at Kongen truede med at abdicere og overlade Tronen til Prins Ferdinand. Martensen blev som ventelig en magtfuld afløser af sin forgænger, men forblev upopulær hos Frederik 7. Det blev Martensen, der i Roskilde Domkirke kom til at holde mindetalerne både i 1863 over Prins Ferdinand og i 1881 over Prinsesse Caroline. – Litografi fra omkring 1860.

I disse år kunne man ofte høre Prins Ferdinand bemærke:

»Hvis jeg bliver Konge, så er min gode tid rigtignok forbi.«

I 1854, da den af grevinde Danner hadede Professor *H. Martensen* (1808-84) skulle udnævnes til Sjællands bisp,

Fællesforfatningssagen

protesterede Kongen i Statsrådet mod at underskrive forfremmelsen og truede i denne forbindelse med at frasige sig Tronen. Han tog derpå et stykke papir og skrev:

»Jeg nedlægger herved regeringen og overdrager den til Prins Ferdinand.«

Så stak han sedlen over til sin onkel og sagde gravalvorligt: *»Så Ferdinand, nu er du Konge!«*

J. P. Trap, som overværede forestillingen, hævdede, at Ferdinand så ganske rædselslagen ud ved tanken om den nye, uønskede værdighed.

Da Andræ's Fællesforfatning for hele Monarkiet efter endeløse drøftelser i september 1855 var klar til forelæggelse i Rigsdagen, og således endnu ikke var underskrevet af Kongen, indtog Prins Ferdinand for en gangs skyld i sit liv et selvstændigt standpunkt, som han i det følgende halve år holdt fast ved med en hidtil ukendt stædighed.

Han ville ikke underskrive Fællesforfatningen!

Under samtaler med Caroline og andre nærstående venner havde han efterhånden dannet sig den opfattelse, at forfatningen ikke var monarkisk nok, da den ikke – i § 15 – gav Tronfølgeren (ham selv) fri adgang til ministerkonferencerne, og yderligere – i § 5 – gjorde Tronfølgerens overtagelse af regeringen afhængig af en edsaflægelse på forfatningsloven.

Skulle Ferdinand fortsat være Tronfølger under Fællesforfatningen, måtte han have adgang til at følge med i ministerkonferencerne, og skulle han nogen sinde blive

---

Sådan kunne man se Arveprinsen på hans ældre dage, når han gav audiens i Palæet i Bredgade. Her står han i sin generalsuniform med sortblå jakke og lyseblå benklæder. – Fotografi fra 1860.

Fællesforfatningsagen

Konge, skulle han ikke bindes ved ed. Det var Kongen jo ikke selv blevet! Ferdinand, og navnlig hans gemalinde, var ikke for ingenting børn af Enevælden. Der skulle ikke laves prokuratorkneb med dem, hvis de skulle overtage landets førelse. Prins Ferdinand havde i øvrigt et pudsigt argument for at lade være at underskrive. Grundloven, hævdede han, der nu var 6 år gammel, havde han heller ikke underskrevet, og »den klarede sig jo godt endda«

Det eneste kedelige ved dette i øvrigt klart definerede standpunkt var bare, at det først fremkom, *efter* at han selv i Statsrådet havde været med til at gennemgå og vedtage forfatningen punkt for punkt. Det var Caroline, der langt senere havde lagt pres på ham, opildnet af sin kreds.

Kongens umiddelbare reaktion over for Ferdinands nye indvendinger var kontant nok: »Så kan du ikke længere blive i Statsrådet, men lad os nu ikke tale mere derom, for jeg har ærgrelser nok!«

Kort efter bad gehejmeråd *Scheele* oberstløjtnant Müller om at påvirke Prinsen til at holde op med sin vægring med hensyn til underskriften. *Scheele* lagde ikke skjul på, at Kongen i modsat fald blev nødt til at tage den fulde konsekvens heraf.

Ferdinand måtte se i øjnene, at hele ministeriet måtte forlange ham fjernet fra Statsrådet og afskediget som general, da man ikke kunne tåle, at en embedsmand – og allermindst en kommanderende general – direkte satte sig i opposition mod regering og Konge. *Scheele* vedblev: Det ville ikke være utænkeligt, at Rigsdagen også ville fratage Prinsesse Caroline de 7.000 rdl., som hun nu – efter Grundloven – årlig var sat ned til på civillisten. Dem havde Kongen allerede været ude efter, da han havde hørt, at *Dirckinck-Holmfeld* kom i hendes hus.

Fællesforfatningssagen

Müller var egentlig den, der var mest forbavset. Han havde aldrig før mødt et sådant stivt sind hos sin høje foresatte. Prinsen måtte være under påvirkning. Men hvad værre var: Det var Kong Frederik sandelig også; grevinden stivede daglig hans stædighed af på nøjagtig samme måde. Begge de to svage mænd måtte stedse demonstrere deres styrke overfor deres koner.

Sagen var besynderlig, for inderst inde var både Prins og Konge ganske ligeglade med det konkrete grundlag for striden. Men nu havde de begge låst sig fast i stædighed og selvhævdelse.

Snart rygtedes det i byen, at Arveprins Ferdinand skulle ud af Statsrådet, afskediges som general og forvises til det nu tomme og ilde anskrevne Augustenborg Slot.

Nu lod den stædige Prins Kongen skriftlig vide, at han helst ville være fri for at komme til et indkaldt Statsrådsmøde den 2. oktober 1855, hvor forfatningen skulle underskrives. Han var meget bange for at blive overtalt. Til Müller sagde han: *»Jeg er jo ikke så god til at tale for mig, og så står jeg der. Og jeg kan jo ikke være bekendt at underskrive, når jeg har sagt til så mange, at jeg ikke ville. Det er jo efter min overbevisning, at jeg ikke vil underskrive.«*

Kongens svar kom ekspres pr. stafet til hest fra hans sommervilla i Skodsborg: *»Kære Onkel. Det gør mig ondt, at du ikke har forstået mit første svar, som er, at du i morgen vil have at møde i Statsrådet på Eremitagen. Frederik R.«*

Arveprinsen gik til Statsrådsmødet den 2. oktober i Dyrehaven, og det lykkedes ham her, trods alle henstillinger, at fastholde sit nej. Han var rørende åbenhjertig ved indrømmelsen af sine tidligere forsømmelser i sagen. Jo, han havde fået udkastet tilsendt, men havde ærlig talt ladet det ligge ulæst i den tro, at det angik andre sager.

Fællesforfatningssagen

Jo, han havde også godt nok fået sagen gennemgået punkt for punkt ved Statsrådsmødet på Frederiksborg, men da han hørte dårligt, havde han ikke forstået alt. Det var først ved en senere gennemlæsning, at det var gået op for ham, at han som Tronfølger var reduceret for stærkt i forfatningen, og at dette ikke kunne være til landets lykke. Han sluttede med at sige: »*Lad mig nu være. Jeg kan ikke andet end sige nej.*«

Frederik 7. blev forståeligt nok gal i hovedet. Denne Fællesforfatnings fødsel havde allerede været tilstrækkelig svær. Nu var den i mellemtiden med besvær gennemført af Rigsråd og Rigsdag og var klar til hans egen underskrift. Ferdinands egocentriske stædighed var en fornærmelse. Så udspandt der sig følgende ordskifte:

Kongen: »*Du kan ikke blive Konge, uden at du først har underskrevet forfatningen, med mindre du er en oprører.*«

Ferdinand: »*Nej. Oprører har jeg aldrig været og vil aldrig være. Jeg er dig sikkert så hengiven som nogen i familien og har stedse vist dette tydeligt.*«

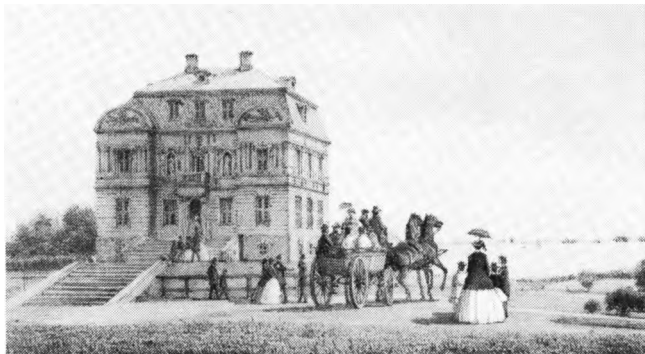
Kongen: »*Jeg har brugt et fejlagtigt udtryk, hvorfor jeg beder dig om forladelse, men efter dette kan du ikke forblive i Statsrådet.*«

Ferdinand: »*Efter Fællesforfatningen skal Tronarvingen have sæde i Statsrådet.*«

Dermed ophævedes Statsrådsmødet. Kongen måtte skrive under alene. Prins Ferdinand kom hjem i godt humør. Caroline var kørt ham i møde i Dyrehaven, ophidset af spænding om dagens forløb. Ferdinand meddelte veltilfreds, at sejren var vis. Müller mindede dog mere nøgternt om Pyrrhus kloge ord om den slags sejre!

Et par timer efter meddelte Kongen pr. budbragt brev – med udskriften »*Haster*« – at hvis ikke Ferdinand under-

Fællesforfatningsagen

Eremitageslottet i Jægersborg Dyrehave var oprindeligt opført som jagtslot af Christian 5., men blev i årene 1734-36 helt ombygget af Christian 6. med Laurids de Thura som arkitekt. I Frederik 5.s tid herskede der liv og glade dage i den fornemme bygning, og under Christian 7. var slottet tillige et kært og ubevogtet tilholdssted for Dronning Caroline Mathilde og Struensee. Efter Struensees fald overvejede man at nedrive det efterhånden stærkt forfaldne jagtslot, men det lykkedes at overdrage det til Kongens hofjægmester, Grev Rantzau, som en slags embedsbolig. Greven skulle til gengæld vedligeholde det. I 1797 blev det atter kongeligt eje. Senere blev det udgangspunkt for Frederik 6.s store troppeparader, og endnu i Christian 8.s tid anvendtes det som jagt- og udflugtsslot for fornemme, udenlandske gæster. I Frederik 7.s tid fik slottet en ny funktion. Det passede den magelig anlagte Konge at holde sine statsrådsmøder her om sommeren i 1852-57, for så kunne han ride dertil fra Skodsborg, hvor han og grevinden lå på landet, og derved slippe for at tage den lange vej til København. I slottets store spisesal underskrev statsrådet således ikke blot den nye Tronfølgelov 31. juli 1853, som gjorde Prins Christian 9. til Tronfølger, men tillige i 1855 den kortvarige Fællesforfatning, som Prins Ferdinand vægrede sig så længe ved at tiltræde. – Litografi fra omkr. 1850.

Fællesforfatningssagen

skrev forfatningen, ville han inden 24 timers forløb blive afskediget i nåde fra al krigstjeneste.

Nu fortvivlede Ferdinand. Han hadede at blive truet økonomisk, men han fastholdt sin vægning. 48 timer efter – den 4. oktober – sad han med det af krigsministeren overbragte rescript, der entledigede ham fra generalkommandoposten og hensatte ham *à la suite* i arméen. For at gøre ydmygelsen fuldendt havde ministeren tilføjet, at Kongen heller ikke ønskede at se ham til Majestætens fødselsdag to dage senere, den 6. oktober, og ej heller til festforestillingen i teatret dagen derpå. Den arme Prins sad på Müllers sengekant sent samme aften og læste rescriptet højt, men midt under læsningen brast han i en hjerteskerende gråd, krøllede papiret sammen og smed det hen ad sengen.

Den 6. oktober om aftenen måtte han fra sit vindue iagttage dragonernes fødselsdagsparade under fremmed kommando passere forbi i Bredgade. På ny brast han i gråd. Den styrke, som Caroline og hendes venner – først og fremmest landgreve Vilhelm af Hessens store familie – forlangte af ham, var ved at nå den yderste belastning.

Den 11. oktober blev generalkommandoen overtaget af general *Frederik Bülow* (1791-1868), efter et midlertidigt vikariat af general *August Baggesen*. Prinseparret faldt nu langsomt og mistrøstigt til ro og rettede i mangel af bedre mål deres vrede imod krigsministeren, som nu måtte bære ansvaret for ikke at have modsat sig afskedigelsen. Den utrættelige *Dirckinck-Holmfeld* udsendte kort efter en ny pjece med intime oplysninger under titlen »*Arveprinsen*«. Det skulle jo ikke bedre sagens stilling i forhold til Kongen.

Fællesforfatningssagen

Sådan ville Frederik 7. gerne opfatte sig selv, når han havde kastet sig på sin hest i Frederiksborg Slotsgård og sprængte af sted til hovedstaden, eller galoperede fra Skodsborg til statsrådsmøde på Eremitagen. Slet så hastigt gik det dog næppe til i virkeligheden. – Tegning af A. C. Kittendorff fra 1850'erne, litograferet af I. W. Tegner.

Fællesforfatningssagen

Aviserne var sidst i oktober meget optaget af afskedigelsen og skrev sensationelt om »den unåde«, Prinsen var faldet i på grund af sin vægring ved at underskrive. Kommentarerne var talrige. Selv A.S. Ørsted måtte rykke ud med en pjece om sagen. Prinsen selv udtalte i et svagt øjeblik til en kreds af venner: »*Hadde man taget mig lemfældigere og med det gode, havde jeg måske skrevet under.*«

Allerede i november udeblev Prinsens gage som general. Kongen vidste nok, hvor han sikrest kunne ramme den stædige onkel. Og Frederik 7. var efterhånden dybt irriteret over sagen. Da general Bülow i november på Frederiksborg spurgte Kongen, om sagen ikke snart ville gå i orden, svarede han: »*Nej, det har lange udsigter. Arveprinsen må først bede mig om forladelse og så give sin underskrift. Jeg har længe nok båret over med ham og andre, men nu skal jeg vise, at jeg er herre og mand i mit eget hus.*« Og så havde Kongen slået i bordet, så det dundrede!

Herregud! Det var jo også det, Ferdinand skulle vise Caroline, at *han* var!

I oktober og november måned kom Ferdinand ikke hos Kongen, ikke i statsrådet, ikke i teatret, og hans egen 63-års fødselsdag den 28. november fejredes meget stille. Det lyste dog op, at der den dag kom et forsonligt brev fra Kongen, hvori han bl.a. skrev:

»*Gud skænke dig held og fred, og tillid til den, der fra barnsben har været dig hengiven, nemlig din Herre og Konge, hvis dør altid står dig åben, når du ønsker det.*« Brevet indeholdt heldigvis også hilsener til Prinsesse Caroline og var underskrevet: »*Din hengivne ven og nevø.*«

Nu lysnede det lidt. Nu foreslog man Ferdinand blot at skrive en erklæring om, at han ikke, hvis han blev Konge, ville omstøde forfatningen, men blot ville fordre de para-

Fællesforfatningssagen

graffer, som han ikke syntes om, ændrede. Underskrev han erklæringen, var generalkommandoen atter hans!

Ferdinand var i syv sind, men endte med at sige nej. Den 25. november besøgte han omsider Kongen, som var kommet til byen fra Jægerspris. De talte nu venligt sammen. Ferdinand lagde ikke skjul på, at han meget gerne ville have generalkommandoen igen, og der udspandt sig nu følgende dialog, som er gengivet i et brev fra Ferdinand til major Müller:

Kongen: »Jeg skal gøre dig til meget mere!«

Ferdinand: »Du mener feltmarskal, men det skøtter jeg slets ikke om. Ej heller gouvernør. Det går ikke an, for så står jeg under den kommanderende general. Det gjorde Prins Vilhelm, som stod under mig.«

Kongen: »Ja, men det var jo fordi du er kongelig Prins.«

Mere kom der dog ikke ud af samtalen denne gang.

Efter den genetablerede forbindelse med Kongen fastslog Ferdinand den næste dag overfor gehejmeråd *Scheele*, at de to famøse paragraffer måtte ændres, før han underskrev nogen forfatning. Der snakkedes om nye udveje, og man tilkaldte endog Fællesforfatningens fader, statsminister *Andræ*, til – forgæves – at søge udveje for at formå Arveprinsen til at afgive en erklæring.

*

I samme periode nægtede Ferdinand også fortsat at gå i Det kgl. Teater, fordi Kongen havde lavet en ny teaterordning, der bl. a. ikke længere tillod Arveprinseparret at sidde i den store Kongeloge. I den nye, anviste »blandede« og dårligst placerede loge kunne hverken Ferdinand eller den endnu mere tunghøre Caroline opfatte et eneste ord. Prinseparret nægtede derfor endog at gå der på de store festdage, hvor Kongen gerne så alle landets spidser

Fællesforfatningsagen

møde i galla. Ferdinand ville ikke sidde og kede sig uden at kunne høre et ord!

Julen gik og der skete intet. Ferdinand begyndte at spekulere på, om han i det mindste kunne få en pension som afskediget general. Nytårsaften kom der dog en hilsen fra »*Din velvillige Fr. R.*«, som dog blot lod Ferdinand vide, at hans hengivenhed for Kongen jo ikke kunne være så stor, »*når du ikke for min skyld kunne bringe det offer at kede dig et par timers tid i Det kgl. Teater.*«

*

I det meste af januar 1855 var Arveprinseparret i Kiel hos Hertug Carl og Prinsesse Vilhelmine. General *Krogh*, som de havde fulgtes med på hjemrejsen, havde rådet dem til at være mere imødekommende overfor Kongen, og at gå i teatret, træffe grevinden og kort sagt ikke opponere. Prins Ferdinand havde svaret meget uforbeholdent, at før der igen oprettedes en anstændig teaterloge, der alene var forbeholdt de kongelige, satte han ikke sine ben i det teater igen!

Her har tegneren Edvard Lehmann i 1852 gengivet en af de kongelige loger i det gamle skuespilhus på Kgs. Nytorv, som blev nedrevet i 1874, da den nuværende teaterbygning opførelse var færdig. Vi ser i første række Ferdinands søster, landgrevinden, dernæst hendes to døtre, Augusta, der to år senere blev gift med Blixen-Finecke, og endelig Louise, som var gift med den lige udnævnte Tronfølger, Christian (9.). I hjørnet arbejder Prinsesse Caroline med sin kikkert. Bagved står fra venstre Prins Ferdinand i samtale med Prins Christian (9.) og endelig ses landgreven af Hessen. Det var brugen af disse primitive loger, som Ferdinand stredes med Frederik 7. om i 1854-55. – Rosenborg.

Fællesforfatningssagen

Fællesforfatningsagen

Baron Carl Frederik Blixen-Finecke (1822-73). Gift 1854 med Prins Ferdinands yngste niece, Augusta af Hessen. Denne højt begavede mand var en mærkelig fremmed fugl i dansk politik. Trods svenske forældre betragtede han Danmark som sit fædreland. Tidlig forældreløs var han blevet hårdt opdraget, men var samtidig vokset op til umådelig rigdom. Det udviklede en stor excentricitet og

ødselhed, som dog var parret med en usædvanlig charme. Som svoger til tronfølgeren Christian (9.) vakte han opsigt ved overfor Frederik 7. at frasige sig sin kammerherretitel med følgende bemærkning: »Kongetjener kan jeg ikke længere være«. Hans pjece om et slags fælles nordisk Kongehus faldt ikke i den børnerige svoger, Prins Christian (9.)s smag, og dette galdt endnu mindre en plan om, at Christian (9.) i 1860 skulle overtage statholderposten i Holsten! – Litografi fra 1854.

Opholdet i det stadig oprørske Holsten havde styrket Arveprinseparrets kampmod. Familien i Holsten havde forlangt, at Ferdinand skulle styrte gehejmeråd Scheele, men Prinsessens rørende kommentar hertil havde været: »Nej, det er Ferdinand for god til, han forstår sig ikke på intriger, uagtet den engel jo er blevet meget fastere end før, og jo nu har kraft og helbred i alle henseender, som om han kun var 25 år.«

Fællesforfatningssagen

Prinsesse Augusta (1823-89) Ferdinands yngste niece, datter af landgreveparret, gjorde et – med samtidens øjne set – lidet passende parti, da hun i 1854, 31 år gammel giftede sig med den jævnaldrende Baron Carl Frederik Blixen-Finecke. Han var ikke blot ikke-royal, men yderligere fraskilt. Hele hendes familie var mod forbindelsen, men ægteskabet blev meget lykkeligt. Hun blev en opofrende hustru for den charmerende, men urolige politiker, især på hans ældre dage, da han led af lammelser. Familien boede på Näsbyholm i Skåne og Dallund på Fyn. I sine sidste 16 år som enke boede hun oftest i Helsingør. Parrets efterslægt erhvervede Hesselagergård på Fyn. Herfra solgtes på en auktion hos Bruun Rasmussen i 1956 adskillige pretiosa, der havde tilhørt Arveprins Frederik og landgrevinden af Hessen. – Litografi fra 1841.

Ferdinand gik atter sammenbidt til Statsrådsmøde sidst i januar, altså efter 4 måneders pause. Ved middagen derefter havde Kongen været i dårligt lune, men grevinden var mødt i perlehumør og havde ovenikøbet inviteret Ferdinand på en polka ved næste Casinomaskerade. End ikke spørgsmålet om pension til Ferdinand var blevet berørt. Den kolde krig havde nu varet 4 måneder. Den

passede hverken Prins eller Konge, men ingen af dem ville give sig.

De kunne sidde og drikke skåler sammen ved middagen og tænke ganske det samme, uden at nogen af dem ville rokke sig en tomme.

De var jo nemlig lavet af ganske samme materiale. Ferdinand var den ærligste, men Kongen både klogere og stærkere. Stærkere i al fald i kraft af sin stilling.

*

I marts 1856 søgte major Müller sin afsked for at blive kavaleribrigadér. Han havde været hos Prinseparret siden 1833, altså i 23 år. Arveprinsen forstod ham godt, men Arveprinsessen var stødt over, at Müller ville svigte sin Prins. Hun kunne med rette dårligt forestille sig, at Prinsen skulle kunne undvære Müller netop nu, hvor det atter trak op til ny, økonomisk misère. »Misforstå ikke min kærlighed til Prinsen« sagde Prinsessen til Müller, »De ved, hvor fast han er. Det skyldes således ikke letsindighed, når Prinsen nu igen er i pengeforlegenhed og nødes til at optage lån i Palæet, men det er kun hans gode hjertes skyld!«

Den trofaste adjutant forlod således tjenesten med et klart og rigtigt indtryk af, at Ferdinands økonomi ville forblive et uløseligt problem lige til hans død. Havde Müller været tilstrækkelig forudseende, ville han have spået, at misèren ville vare til 18 år efter Prinsens død.

I april 1856 lykkedes det at få Prins Ferdinand til at underskrive den erklæring, der ses på næste side, og som dagen efter inkorporeredes i loven som et tillæg til den famøse § 5. Det betød i realiteten, at Ferdinand havde underskrevet, men formelt kunne han fastholde, at han ikke havde underskrevet selve forfatningen.

Fællesforfatningsagen

Jeg Arveprins Frederik Ferdinand til Danmark afgiver herved, i henhold til det med Loven af 1te April dette Aar givne Tillæg til § 5 af Forfatningsloven af 2de October 1855, den Forsikring, at, dersom jeg ved Guds Vilje skulle kaldes til at bestige mine forfædres Trone, da vil jeg som Konge ubrødelig holde Forfatningsloven, såvel for Monarkiets fællesanliggender, som for de enkelte Landsdeles særlige Anliggender; så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord.

Kjøbenhavn d. 10de April 1856.

Frederik Ferdinand

Prins Ferdinands erklæring i Forfatningsagen :

Jeg, Arveprins Frederik Ferdinand til Danmark afgiver herved, i henhold til det med loven af 1. april dette år givne tillæg til § 5 af Forfatningsloven af 2. oktober 1855, den forsikring, at dersom jeg ved Guds vilje skulle kaldes til at bestige mine forfædres Trone, da vil jeg som Konge ubrødelig holde Forfatningsloven, såvel for Monarkiets fællesanliggender, som for de enkelte landsdeles særlige anliggender; så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord.

Fællesforfatningsagen

Til gengæld lod Kongen det trække ud med at give ham generalkommandoen tilbage. Nu skulle den stædige onkel drilles lidt.

I oktober 1856, altså efter nøjagtig et års stædig, kold krig, der havde berøvet Prinsen et års gage som general på et højst ubelejligt tidspunkt, måtte Kongen acceptere at optage Prins Christian (9.) i Statsrådet. Allerede dette viste, at forskellige ændringer nu kunne blive aktuelle.

Den 31. oktober var Ferdinand til jagt på Frederiksborg, og her sagde Kongen pludselig til ham, at han nu godt kunne blive *gouvernør*.

Da Arveprinsen hertil stilfærdigt bemærkede, at det ønskede han stadig ikke, og det ville han ikke være, svarede Kongen:

»*Nå, du vil absolut have generalkommandoen igen! Så tag den da! Der har du den!*« Således fik Prins Ferdinand sit høje militære charge tilbage.

Ferdinand havde således *formelt* vundet sit livs eneste politiske kamp uden at sætte sit venskab med Kongen over styr. Det havde kostet ham et års gage på 10.000 rdl., men i betragtning af, hvor elendige hans finansforhold i øvrigt var, synes dette beløb kun en klatskilling, som han utvivlsomt fik igen af Kongen via chatolkassen.

Prinsesse Caroline var mere stolt end nogen sinde af sin principfaste gemal. Ude i den brede befolkning beundrede man også, at han havde stået så stejlt på sit standpunkt.

Først ved begyndelsen af 1857 blev teaterstriden bilagt. Den vandt Ferdinand også! I den kongelige loge skulle der fremtidig kun være de kavalerer, som de kongelige selv ønskede med. Ferdinand skrev stolt til sin tidligere adjutant i begyndelsen af februar 1857: »*Man var bange for, at*

Fællesforfatningsagen

jeg til sidst skulle tage en privat loge i teatret, og den skandale ville man da ej have.»

Også her kunne Caroline notere en sejr i det ligebyrdige hold: Palæet i Bredgade ctr. Frederiksborg Slot.

I finansåret 1858-59 havde Arveprinseparret ved Kongens anbefaling fået deres samlede årlige apanage forhøjet til 90.000 rdl. uanset afdrag m.v. Man vil heraf se, at Frederik 7. aldrig på længere sigt ønskede at genere sin gamle onkel økonomisk, men det skal dog tilføjes, at Kongen ikke var uvidende om, at han ved sådan hjælp *måske* også kunne få sin egen apanage presset i vejret! Skønt han til slut selv havde 800.000 rdl. årlig, var det ham nemlig en evig tort, at han ikke kunne få bevilliget én skilling i apanage til sin venstrehånds-grevinde.

PRINS FERDINANDS DØD

Prins Ferdinand havde nydt et udmærket helbred det meste af sit liv, men fra 1860 ældedes han hurtigt og iøjnefaldende. I 1862 fik han sit første hjertetilfælde, men kom sig og var derefter i god form til sin død.

Dette hjertetilfælde havde nok nogen sammenhæng med, at hans samlede gæld til stat og enkeltpersoner i maj 1862 var blevet konverteret til et 15-årigt offentligt lån i England på 25.000 pund sterling mod pant i hans palæ og indbo, vurderet til 42.000 pund sterling. Finansministeriet i Danmark kautionerede for 6 % rente pr. anno i Prinsens levetid. Var lånet ikke tilbagebetalt den 1. maj 1877, *skulle pantet realiseres*. Lånet blev opdelt i 250 pantebreve à 100 pund. Et af dem er afbildet på side 297.

Han så unægtelig ikke videre godt ud til sidst. Det seneste billede af ham på side 299 vil bekræfte dette. Hans kraftige sorte hår bør man ikke lade sig narre af. Han bar de sidste 20 år af sit liv paryk. Det bevarede han længe som en hemmelighed, men ved en barnedåb hos Prins Christian (9.) i 1853 gik det galt. Her var alle i galla med store hjelme og fjerbusk – efter Frederik 7.s bedste forskrifter, og her lagde alle hjælmene, såsnart Kongen var gået. Da Ferdinand gjorde det samme, havde han det uheld, at parykken fulgte med. Det gav anledning til megen spøg og latter i det store selskab, men Ferdinand selv syntes ikke, det var morsomt.

I november 1860 holdt han en af sine sidste, store fester i Palæet. Anledningen var så festlig, som den kunne være:

Prins Ferdinands Død

Frederik 7. elskede varierede hovedbeklædninger fra tyrkiske fez'er til store dramatiske aluminiumshjelme og bjørneskindshuer. Han angav gerne, hvilken hovedbeklædning gæsterne skulle møde med, og foranledigede, at de bar dem hele aftenen, også indendørs. Prins Ferdinand hadede at sidde med tung hjælm på. Han fik simpelt hen hovedpine af det. — Litografi fra 1850'erne.

hans højtelskede og smukke søster Charlotte holdt guldbryllup med landgreven af Hessen, og dette fejredes i Palæet i Bredgade med et stort bal.

Også ved denne lejlighed havde den festglade vært formået *August Bournonville* til at skrive og indstudere en lille, fin ballet, hvori der var indlagt dansende officerer fra landgrevens regiment. Ballettens *clou* var det øjeblik, da officererne med damer og en flok henrivende små alfer bekransede guldbrudgommens gamle regimentsfaner. Det var noget, der gjorde indtryk på alle. Næsten samtlige optrædende var selskabets gæster. Alferne var alle børn fra den nærmeste kreds. Prins Ferdinand noterede stolt i et brev et par dage senere: »*Deres dans lykkedes fortræffeligt*«.

Det havde kastet glans over festen, at Kong Frederik 7.

Prins Ferdinands Død

havde deltaget, og at han havde været ved godt lune hele aftenen, skønt der naturligvis ikke havde været tale om, at han havde fået lov at tage grevinde Danner med. »*Ikke desto mindre havde Kongen moret sig udmærket*«, noterede den tilfredse vært den næste dag, for Frederik 7. havde danset til den lyse morgen. Men Prinsen slutter med skadefryd:

I maj 1862 blev det nødvendigt at samle Arveprins Ferdinands konstaterede gæld til den danske stat og til private på ét bræt. Det blev gjort ved at optage et engelsk banklån og herefter udstede 15 år løbende engelske panteobligationer. De lød ialt på det foruroligende store beløb 25.000 pund sterling (250.000 rdl.), som det danske Finansministerium garanterede renterne for. Som pant stillede den barnløse Ferdinand Palæet med indbo, idet man måtte regne med, at den 70-årige Prins og den 69-årige Arveprinsesse begge ville være døde senest ved udgangen af 1877. På bagsiden fandtes hele afviklingsplanen på dansk og på engelsk. Det var meningen at afhænde de fleste af obligationerne i England for at undgå skandale i Danmark. Panteobligationerne lød som sædvanlig på »Indehaveren«, og var således tænkt anvendt som almindelige, omsættelige værdipapirer.

Ferdinand måtte underskrive den lange række obligationer og gjorde det med sin sædvanlige, faste håndskrift. Under signaturen stod trykt: »Hereditary Prince of the Kingdom of Denmark«, og den engelske konsul i København C. M. Lange måtte på hver enkelt pantebrev bevidne det næsten utrolige faktum, at arvingen til Danmarks trone virkelig havde underskrevet dokumenterne. Hver obligation indeholdt 30 rentekuponer, men de kom aldrig i brug. Året efter døde Prinsen nemlig, og hele komedien kunne begynde forfra for at sikre Caroline. Og hun levede ikke 14, men 18 år længere end han. Den gengivne panteobligation findes i københavnsk privateje hos en efterkommer af en af de mange kreditorer.

Lit. N^o **BOND**

FOR

£ 100 English Sterling.

This is to certify, that the Holder of this Bond, his Heirs or Assignees are entitled to ONE HUNDRED POUNDS ENGLISH STERLING, forming part of a Loan contracted by His Royal Highness the Hereditary Prince Frederik Ferdinand of Denmark to the amount of £250000 English Sterling, secured by Mortgage on property to the amount of £420000 English Sterling, the Interest of which Bond 6% pro anno is guaranteed by the Danish Financial Department, according to annexed plan and coupons.

Copenhagen the first day of May 1862.

I the undersigned, being British Vice Consul at Copenhagen, do hereby declare that his Royal Highness Prince Frederik Ferdinand of Denmark personally signed and executed the above Bond in my presence, and acknowledged the same to be his free act and deed for the purpose therein mentioned. — In witness whereof I have hereunto set my hand and Seal of Office at Copenhagen the 29th day of July 1862.

Frederik Ferdinand
Hereditary Prince of the Kingdom
of Denmark

A. Lange
Vice Consul & Grant.

Ctrmk.

Prins Ferdinands Død

»Jeg frygter, at han har fået ordentlig på hovedet, da han kom hjem, for grevinden var taget med til byen den aften.«

Sin sidste skåltale holdt han til en fugleskydningsmiddag på Skydebanen i juni 1863, en uges tid før sin død. Den var uforberedt, kort og lidt overraskende. Frederik 7. havde pludselig i sin opromthed slået på sit glas og råbt: »Arveprinsen vil udbringe en skål.«

Ferdinand, som var i fortræffeligt humor, rejste sig, viskede sig længe med servietten om munden, rømmede sig flere gange og fik efter flere forgæves forsøg efterhånden fremstammet: »Mine brødre, ... Jeg vil bede Dem om at fylde Deres glas ..... for med mig at udbringe en skål ..... for dem ..... dem, som vi ikke alene skylder livet, men også vore bedste fornøjelser! Mine herrer: Fruentimmerne leve!«

»Var det godt?« hviskede han til C.F.Holten, da han havde sat sig.

»Brilliant, Deres kgl. Højhed. Det er noget af det smukkeste, jeg har hørt« svarede Holten uden at blinke.

Endnu dagen før sin død – søndag den 28. juni 1863 – havde han glad og veloplagt besøgt sin svigerinde, Enkedronning Caroline Amalie, på Sorgenfri Slot. Her havde han igen mødt Holten og endnu engang provokeret nogle anerkendende ord for sin tale for »Fruentimmerne«.

Der havde efter frokosten været musik i Sorgenfris slotsgård med mange tilhørere, og gode venner havde gjort ham opmærksom på, at der var mange smukke piger i

---

Sidste fotografi af den 71-årige Arveprins i civil galla med høj hat. Det er taget i foråret 1863. Samme efterår gjorde hans bekymrede hofchef oberst Römeling hans efterladte gæld op til 400.000 rdl. som det kostede eksekutorerne to år at skaffe en acceptabel afviklingsplan for.

Prins Ferdinands Død

Prins Ferdinands Død

den forsamlede mængde. Han meddelte da straks – sine 71 år til trods – at han – som så ofte før – »ville gå ned og fortabe sig i mængden«. Og det gjorde han.

Holten mener i sine erindringer, at han utvivlsomt samme aften er blevet skældt godt ud. Han tilføjer, at Caroline var ikke sart i ordvalget og ved sådanne lejligheder, hvor han kompromitterede sig offentlig, hverken brugte skånsomme eller udsøgte udtryk.

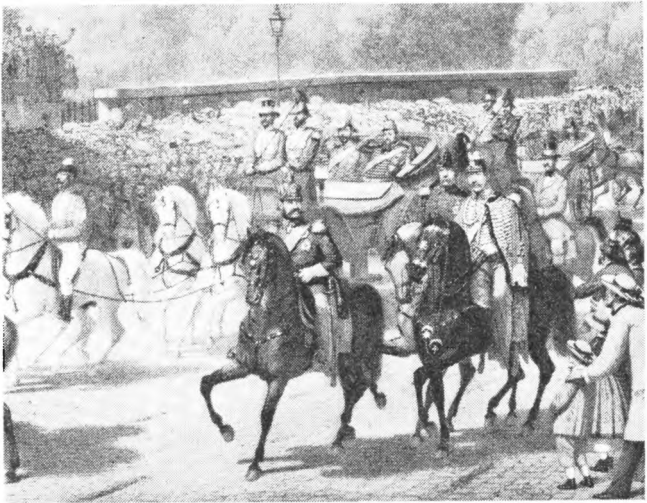
Næste morgen, mandag den 29. juni, kl. 9, skulle han som kommanderende general som sædvanlig uddele parolen. Men ved dennes begyndelse – da han endnu kun havde nået at tale med hovedstadens kommandant og en af sine generalmajorer – fik han pludselig ondt, og efter at generalmajoren var ilet ud i forgemakket og havde tilkaldt hjælp, fandt den indtrædende lakaj den gamle Prins liggende død på gulvet, ramt af et hjerteslag. Der var ikke tale om nogen døds kamp. Han var gået ud som et lys.

Han døde således midt i sin egen audienssal. Caroline, som samtidig havde begivet sig ud på sin lille morgentur i Palæets have, blev omgående tilkaldt. Da også hun med rædsel havde konstateret, at hendes elskede Prins var død, overvandt hun det første chok ved udfoldelse af en febrilsk og kommanderende aktivitet.

Dødsfaldet blev øjeblikkelig meddelt Kongen. Hvis man ikke havde så mange smukke beviser på de to ældre herrers venskab og gensidige sympati, og i øvrigt ikke kendte lidt til den nu 55-årige Frederik 7.s besynderlige dagbogsform, kunne man nok studse lidt over Kongens notat samme dag. Han skriver nemlig ordret:

»Mandag den 29. juni 1863 indgik min højtelskede onkel Arveprins Ferdinand af Danmark til det evige Østen. Han udgav parolen og var mausetodt«.

Prins Ferdinands Død

Den svenske Konge, Carl 15. (1826-59-72), sønnesøn af Bernadotte, aflagde officielt besøg i København i juli 1862. Han fik en strålende modtagelse. Her ses han sammen med Frederik 7., da indtoget passerede Vesterport. Billedet viser samtidig Arveprins Ferdinands sidste møde med den københavnske befolkning. Det er nemlig ham, der rider foran den kongelige karet. – Illustrationen er et udsnit af C. Deichmanns store mindeblad, litograferet af Tegner & Kittendorf 1862. – Teatermuseet.

Udtrykket »*det evige Østen*« stammede fra frimurersproget, men »*mausetodt*« var Kongens eget usentimentale udtryk for en vis irritation over, at denne onkel, som han havde gjort til Arveprins, skulle lægge sig til at dø før Frederik selv, og således endnu en sidste gang klare frisag for enhver Tronfølger-forpligtelse. Og Frederik 7. kunne jo endda ikke i skrivende stund forudse, at hvis Ferdinand blot havde levet året ud, var *han* blevet Konge efter Fre-

Prins Ferdinands Død

derik 7., og derved kunne formentlig hele krigen i 1864 have været afværget eller udskudt, for så havde et af Bismarcks påskud til opgøret – Oldenborgernes uddoen – ikke været til stede.

Men Ferdinand var død. Caroline var utrokelig, og hendes sorg var ægte. Havde hun end skældt ham ud dagen før, var hans død et frygteligt slag for hende.

I et brev til den tidligere adjutant, nu oberst Müller skriver hun på begravelsesdagen bl.a.:

»I det øjeblik, da det kjæreste, det bedste, jeg ejede i livet bæres til sit sidste hvilested, kan vist intet være mig trosteligere end at tale med hans troeste og ældste ven og derved allerede min med.

Tabet er frygteligt, uopretteligt. Hvilket savn, hvilken tomhed efterlades mig, der aldrig kan erstattes mig. Kun alene ved at samles med den elskede igen, er lykken mig i vente. For denne verden er den forbi – Gud gav mig lykken i næsten 34 år; men i et nu tog han den atter.

Muntrere end den 28. juni har jeg næsten aldrig set den kjærlige Engel. At jeg ej skulle være hos ham det sidste øjeblik! Jeg, der aldrig havde forladt ham en dag eller nat under sygdommen.

Alt godt vil min Engel bede for mig. Han, som så ofte – i min forbrændte tilstand – lettede mig smerterne.«

Ferdinands øjeblikkelige eftermæle blev smukkere end det, biskop Martensen gav ham ved hans bisættelse, og det, som senere historikere har skænket ham. Navnlig på

Offentligheden kendte ikke meget til årsagerne til Prinsens trykkede økonomi, men holdt af ham for hans godgørehed og hans folkelighed. Det er atter P. Strandberg, der her hylder Prinsens minde ved en ny skillingsvis, ledsaget af en kortfattet, men positiv levnedbeskrivelse.

Sang
ved
Hs. Kongl. Hoihed
Arveprinds Frederik Ferdinands
Dod

d. 29de Juni 1863.

Han var Folkets Ven og den Fattiges Støtte.
Hans Minde vil aldrig udslættes af vore Hjerter.
Samt Beretning om Arveprindsens Liv.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag.
Faaes i Bog- og Commissionhandelen, Holmensgade 18,
i Stuen, (ligeoverfor Tobaksspinderen).
Trykt i det Brillste Bogtrykkeri ved E. Lund.

Prins Ferdinands Død

sine ældre dage havde han ikke bare ved sin folkelighed, sin usnobbethed, men også ved sin hjælpsomhed vundet en forbavsende bred folkeyndest. Hans holdning under koleraen, og hans oprør mod Fællesforfatningen havde givet menigmand et lidt dristigere og mere værdigt indtryk af ham, end han måske fortjente.

Se eksempelvis, hvad et af Strandbergs skillingstryk med en sentimental lejlighedsviser i anledning af hans død, bl.a. sagde i en efterfølgende levnedbeskrivelse:

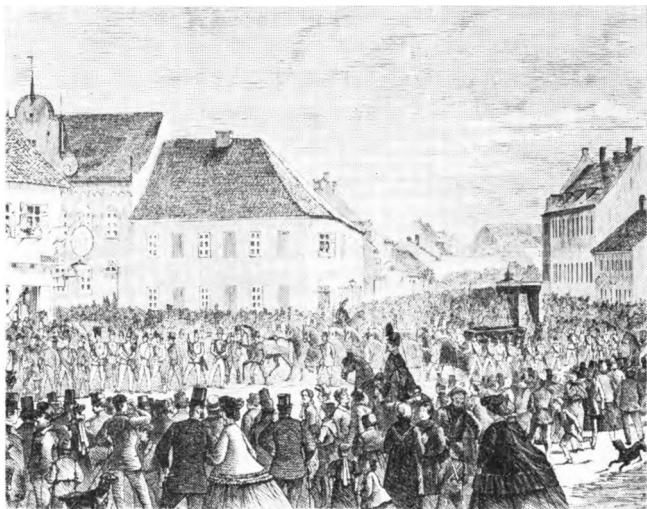
»Hvad der fremfor alt har gjort den høje afdøde elsket af det danske folk, det var den kendsgerning, at han ikke alene bestandig har vist sig som folkets ven, uden pral og højtravende etikette, men fremfor alt, at han var dansk til liv og sjæl.«

Også hans dårlige økonomi havde samtiden en pæn forklaring på:

»Arveprins Ferdinand med gemalinde havde ved enhver lejlighed rakt den trængende en hjælpsom hånd i stilhed og med et villigt hjerte. Ramte en ildsvåde, en oversvømmelse eller en storms ulykker folket, da så man altid det fyrstelige par forrest på listen blandt dem, der ydede hjælp. I strenge vintre og i knappe år, var de altid rede til at hjælpe, ikke med smukke ord, men i gerninger. Og derfor var det intet under, at Hans kgl. Højheds pengeforhold ikke var i den orden, som så mange fyrstelige personers, der roligt ser på, at folket lider nød uden at bekymre sig om andet end at skrabe deres åpanager sammen.

Da koleraen i 1853 var værst i København, rådede man Arveprinsen med gemalinde til at forlade hovedstaden, men Arveprinsen svarede: *»Jeg har delt så meget ondt og godt med folket i København. Jeg vil heller ikke nu forlade det.«* Han og hans gemalinde plejede egenhændigt de kolerasyge, som var i deres Palæ.«

Prins Ferdinands Død

Udadtil var Arveprins Ferdinands bisættelse i Roskilde Domkirke den 6. juli 1863 lige så stilfuld som den uendelige række af pompøse begravelser, han selv havde overværet i sit lange liv. Det ses af denne reportagetegning fra »Illustreret Tidende«. Offentligheden vidste heldigvis ikke, at gravøllet på Jernbanehotellet i Roskilde for alle de mandlige begravelsesgæster – med Kong Frederik 7. i spidsen – udviklede sig til en skandale.

Allerede 1. og 2. juli gik Prinsens kabinetssekretær, nu etatsråd J. Fr. A. Clementsen sammen med Kongens kabinetssekretær J. P. Trap i gang med at undersøge Prins Ferdinands skriftlige efterladenskaber. De indeholdtes væsentligt i hans skrivepult og frembød et højst besynderligt skue. Her havde den afdøde nedstoppet alle sine betalte eller fornyede vekslers, blandet med små billetter fra de mange småpiger, som han stod i forbindelse med. Dertil

kom en del nipssager og smykker, som var beregnet til gaver til pigerne.

Den 6. juli blev Arveprinsens kiste ført til Roskilde Domkirke. Han var iført den generalsuniform, som døden havde overrasket ham i. Frederik 7. havde ladet sin gamle onkel få en fyrstelig bisættelse, men havde valgt en af sommerens varmeste dage til højtideligheden.

Forrest i det pompøse tog fra banegården i Roskilde og til Domkirken skred den danske og den græske Konge, fulgt af Prins Christian (9.) og hans svoger Prins Frederik af Hessen. Herefter fulgte Prins Frederik (8.) og Christian 9.s brødre, Prinserne Hans og Frederik af Glücksburg.

Biskop Martensen, som Frederik 7. ikke kunne udstå, holdt mindetalen i Domkirken. Han udtrykte sig forsigtigt om Prinsen og sagde bl. a.:

»Vi skal ikke udtale historiens dom, efterverdenens dom, som visselig er i vente, i særdeleshed over alle disse, der stilledes på de høje steder. Historiens dom høres ikke ved den friske grav«.

Den fyrste ved hvis kiste vi er forsamlede hørte ikke til dem, der enten ved åndens mægtige gaver eller dem, der ved omstændighederne var kaldet til at virke indgribende på deres folks skæbne eller udvikling . . . Vi mindes i særdeleshed det milde velvillige sind, den hjertets naturlige godhed og hans beskedne og fordringsløse holdning. Hans domme over mennesker var milde, og det var ejendommeligt, at han aldrig talte bittert om nogen.«

I Traps erindringer gengives denne velmente mindetale unægtelig temmelig forgrovet. Trap skriver således, »at det ikke var store egenskaber den højt begavede biskop fremhævede hos den afdøde, men at talen var velafbalanceret

Prins Ferdinands Død

og ingenlunde overskred hvad der med sandhed kunne siges : at Prinsen ingen betydelighed var, og at han var letsindig, men god og skikkelig, pudserlig i sin person og tale, der ikke var uden et lille vittighedsanstrøg«.

Efter ceremonien i Domkirken, hvori kun mandlige gæster deltog, var der arrangeret frokost på Jernbanestationen i Roskilde, hvor Frederik 7. var vært.

Allerede inden begravelsen havde Kong Frederik været irriteret over al den ståhej, der var gået forud med sørgetogets tilrettelæggelse: »*Det er nok at man spiller komedie, så længe man lever, men man må dog være fri efter døden*« havde han taktfuldt bemærket. Kongen havde derfor været i dårligt lune ved højtideligheden i Domkirken og drak tæt, så snart gravøllet begyndte på Jernbanestationen. Holten beretter om den besynderlige frokost:

»*En større skandale har jeg sjældent været vidne til. Vinen flød på dug og gulv, og alle råbte og skreg i munden på hverandre.*«

Da vildskaben var på sit højeste, hørte man Krigsminister *Thestrup* bemærke, at nu burde man istemme: »*Med sorgen og klagen hold måde*«.

Med en ikke rigtig god samvittighed aflagde Kongen umiddelbart efter hjemkomsten til hovedstaden kondolencevisit hos Caroline. Caroline modtog ham i Palæets havestue, og da hun så hans blussende ansigt, bemærkede hun blot, kort og køligt: »*Det har nok været en varm tur!*«

Senere på dagen aflagde også Biskop Martensen kondolencevisit hos Arveprinsessen. Her talte han smukkere om den afdøde Prins end i Domkirken. Men da Caroline selv bemærkede, at hendes Engel ved en og anden lejlighed kunne have båret sig heldigere ad, stemte bispen lidt for ivrigt i. Og så skete det, som altid var sket, når *andre* kritiserede Prinsen: Prinsessen blev yderst ophidset. Den

Prins Ferdinands Død

arme biskop måtte nu opleve, at hun med funkende øjne råbte til lakajen:

»Vil De lade MORTENSENS vogn køre frem.«

Allerede inden begravelsen var veloverstået, var den pinlige opgørelse af Prinsens bo begyndt. Det blev en langstrakt og besværlig affære, som gennemførtes af de to eksekutorer, hofchefen hos Arveprinsen, oberst *W. T. S. von Römeling* og kabinetssekretær *J. Fr. A. Clementsen*. Nu gjaldt det om at sikre enken. Nu måtte man have det engelske banklån ændret snarest mulig og samtidig have undersøgt, om der var yderligere gæld. Og det var der naturligvis!

Den viste, at der i alt var 301 kreditorer. De fleste nye krav støttedes på ældre gældsbreve »*Udstedt under min hånd og segl, meddelt vidnefast på mit Palæ.*« Der var gæld til højre og venstre. Ofte havde værtsfolk i by og på land forstrakt Prinsen med lån på 1000-2000 rdl. mod gældsbreve, vel vidende, at det dels var svært at nægte Prinsen noget, og dels at han – alt taget i betragtning – måtte betragtes som en debitor i A-klasse. Men det var ikke bare godsejere og det bedre borgerskab, der anmeldte fordringer. Pantelånersedlerne hobede sig også op. Flest fra pantelåner *M. P. Goldschmidt* i Hyskenstræde, hvor lånene navnlig i de seneste år var reduceret til 300-700 rdl. ad gangen, med pant i nipsting, guld-snusdåser, brystnåle, solvskrive-tøj med kgl. våben og guld-kraveknapper med ægte sten. Et halvt år før sin død havde han for 1200 rdl. pantsat sin Dannebrogorden og det storkors med brillanter, som han havde fået af Kongen på sin sølvbryllupsdag!

I løbet af utallige kreditormøder blev gælden – inkluderet det engelske banklån – efter to års forløb opgjort til 400.000 rdl. eller 800.000 kr. Dette beløb ville den

Prins Ferdinands Død

ulykkelige Enkeprinsesse være ganske ude af stand til at udrede, og den nye Konge, Christian 9., der var tiltrådt et halvår efter Arveprinsens død, var hverken økonomisk i stand til eller moralsk forpligtet til at træde til.

Derfor må det betragtes som genialt, at eksekutorerne fik gennemført at sætte Arveprinsessens ejendom og indbo på partial-obligationer fra 25 til 1000 rdl., som lovede total udlodning ved *hendes* død med påløbende renter fra obligationernes udstedelse og til den endnu uvisse forfaldsdato.

Dette akcepterede kreditorerne. Vi skal i bogens sidste kapitel se, hvad de fik ud af det! De kom i alle fald til at vente 18 år.

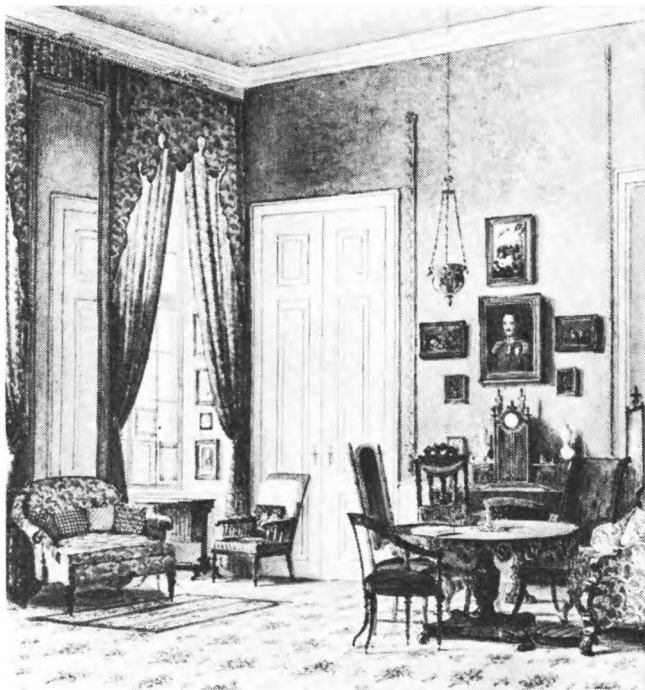

DEN GAMLE PRINSESSE

Arveprinsesse Caroline var, ved Arveprins Ferdinands død, 70 år gammel. Hun havde i adskillige år været næsten stokdøv og var nu også blevet nærsynet. Hun var allerede i Prinsens sidste år på vej til at blive en meget ensom, gammel dame. Og nu faldt slægtens øvrige medlemmer også hurtigt fra; den 15. november samme år døde Frederik 7., kun 55 år gammel på Glücksburg Slot ved Flensborg, få måneder før den nye krig mod tyskerne i 1864.

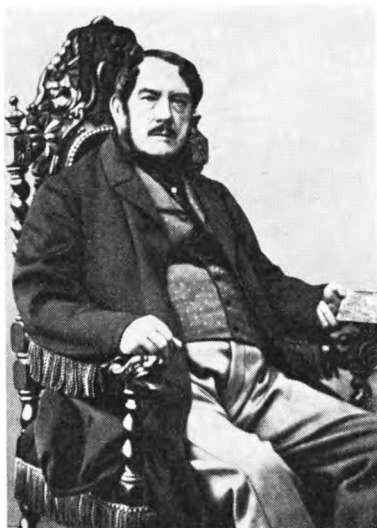
Året efter fulgte Carolines svigerinde Charlotte af Hessen, og få år efter også den gamle landgreve Vilhelm af Hessen. Nu var alle Arveprins Frederiks fire børn borte, og af ægtefællerne var kun hun selv og Enkedronning Caroline Amalie tilbage. Sin egen søster Vilhelmine så hun kun nu og da. Vilhelmine boede nu fast på *Glücksburg Slot*. I øvrigt var søsteren lige så døv som hun selv. Til de store sorger over de døde føjede sig også de små: En lille gravsten ved muren imod staldgården i Palæet erindrer os fremdeles om den triste dag i 1865, da den gamle, barnløse Prinsesse havde mistet sin trofaste hund *Tello*.

Men der vedblev at være stil over hendes tilværelse. Hun gav ikke op, selv om hun nu vidste, at hun måtte spinke og spare på sin apanage på enhver sømmelig måde, for at hendes livsglade, afdøde gemal engang kunne komme til at hvile gældfri i sin smukke sarkofag i Roskilde Domkirke.

Således så der ud i Arveprinsessens to-fags arbejdsgemak i Palæets bel-etage med de høje vinduer ud imod gården. Den lille akvarel er malt af Andreas Juuel i tiden omkring Arveprinsens død. Hans portræt ses over skrivebordet. Billedet giver dels indtryk af Palæets fornemme dimensioner med de næsten 4 meter høje rum i bel-etagen, dels af den begyndende klunkehygges påfaldende stilløshed, der prægede al boligindretning i midten af forrige århundrede selv i de højeste kredse. Døren førte ind til Arveprinsessens tre-fags sovegemak. Til den modsatte side lå hendes to-fags dagligstue. Til højre i stuen – uden for billedet – stod fra Bernstorffs tid en stor hvid kakkelovn fra Den Kongelige Porcelænsfabrik. – Akvarellen hænger på Rosenborg.

Prins Vilhelm af Hessen døde i København så sent som i 1867. Han nåede således at se sin datter Louise som Christian 9.s Dronning, og sin højtelskede svigersøn som Danmarks Konge. Han oplevede også at se sine to ældste datterdøtre som gifte med tronfølgere til Ruslands og Englands troner, og sin dattersøn som Grækenlands Konge. Prinsesse Charlotte var død i 1864.

Trap hævder i sine erindringer, at hun nu bortsolgte en del af sine personlige ejendele, blandt andet noget sølv-tøj, og at hun tillige pantsatte nogle smykker, der var holdt uden for bo-opgørelsen.

Ellers fortsatte hun sit daglige liv i den gamle ånd fra Papas gode tid, men med de store fester var det naturligvis forbi. Nu var en middag for Christian 9.s familie »*hos gamle Tante Line*« en begivenhed, der krævede omhyggelig forberedelse.

Året efter Ferdinands død skrev hun til den forhenværende adjutant F.G.Müller, som nu var blevet general:

»*I dag spiser hele Kongefamilien* [ø: Christian 9., Dronning Louise og alle deres børn] *her, og da det naturligvis bliver temmelig mange – med os selv 25 – skal vi spise i den store sal,*

Den gamle Prinsesse

Prins Ferdinands søster, den smukke landgrevinde Charlotte af Hessen, der i 1842 var blevet Prins Christian (9.)s svigermoder, blev en meget gammel dame, men også hun overlevedes af Prinsesse Caroline. Landgrevinden døde 76 år gammel i 1864, men havde dog forinden med sorg set sin søn Frederik rejse til Preussen ved 1864-krigens begyndelse. – Fotografi fra ca. 1860.

hvor jeg spiste sidste gang den 28. juni i fjor [o: dagen før Prinsens død]. Det lader sig jo ej forandre, men naturligvis vågner derved mange følelser, mange minder netop den dag, hvor få timer efter, med ét tungt slag, livet for mig var svundet hen til evig sorg, savn og længsel.»

Hun herskede fortsat på sin enevældige facon i Palæet og udstedte sine impulsive ordrer om stort og småt, og bevarede til det sidste sit lidt studse, opblussende temperament, men var samtidig stadig den første til at glatte ud, når hun indså, at hun havde forløbet sig.

Hendes rolige, daglige rytme lod sig ikke forstyrre: Hun stod stadig op både sommer og vinter kl. 7.30, drak sin morgenkaffe og spadserede derpå, når vejret ikke var for dårligt, en tur i Palæets have. Når hun havde vandret den

rundt nogle gange, plejede hun at sige: »*Nu har jeg gået Frederiksberg Allé igennem.*«

Så satte hun sig til sit skrivebord og besørgede sin korrespondance, som var forbavsende omfangsrig lige til det sidste. Den afspejlede hendes dybe sorg over udfaldet af krigen i 1864. Havde tabet af Norge ætset sig ind i hendes ungdoms bevidsthed, blev Slesvigs skæbne hendes alderdoms sorg. Men brevene afspejler naturligvis også, hvor svært Frederik 6.s datter havde ved at affinde sig med nye tiders samfundsopfattelse.

Når denne for hende så vigtige brevskrivning var færdig, gav hun audiens. De, der søgte hende, var naturligvis kun sjældent betydelige personer. Det var ligesom i Ferdinands dage folk, der enten kom af høflighed eller ville opnå støtte eller vejledning, direkte eller indirekte, vel vidende, at hvis den gamle dame ville hjælpe, stod mange døre åbne. Ofte var det hendes tjenestefolks børn, der kom for at vise hende deres karakterbog, til andre tider var det unge piger, der tilbød deres hjælp med syning af tøj til fattige børn. Der kom således mange unge i dette hjem, der aldrig fra naturens side havde været velsignet med børn. Ferdinands to døtre har dog sikkert også nu og da været Palæets gæster, selv om ingen kilder nævner det.

En af hendes trofaste audienssøgende var Frederik 7.s tidligere adjutant, generalmajor *C.F. Holten*, fra hvis erindringer mange små oplysninger om Caroline stammer. Han betragtede hende som en af de mest originale personer, han havde truffet, og kom normalt i Palæet hveranden måned kl. 10 om formiddagen. Svigtede han, blev han skældt ud og sigtet for, at han ikke længere brød sig om hende. Han så hende sidste gang kort før hendes

Den gamle Prinsesse

En af dem, der nu også faldt fra, var Christian 9.s 78-årige moder, hertuginde af Holsten-Beck, senere Glücksburg (1789-1867), der som enke fra 42-års alderen så storartet havde bragt alle sine tidligt faderløse 10 børn i vej. Som barnebarn af Frederik 5. og kusine til Caroline, havde denne kendt hende hele sit liv og ofte truffet hende og hendes mange børn på »Louisenlund«.

I de sidste 20 år af sit liv boede hertuginde hos sin datter Frederikke af Bernburg-Anhalt. Caroline stod i brevforbindelse med hende livet igennem. Den af hendes 10 børn, der levede længst var Christian 9.s lille broder, *Hans*, der er gået over i historien som økonomisk ordentlig, men som til gengæld uretfærdig er blevet opfattet som en ikke bedre begavet, ny udgave af Ferdinand. Prins Hans døde først i 1911. – Fotografi fra 1860'erne.

død. Da havde hun sagt: »*Kom snart igen, kære. Vi er så få tilbage fra Papas tid.*«

Hendes tanker som gammel kredsede altid om »*Papas tid*«. Selve sin daglige husførelse forenkede hun instinktivt til den form, hun havde elsket i sin barndom på Frederiksberg Slot: Jævn dansk mad – og helst kogt oksekød og gulerodsstuvning på bordet hver dag.

I samfulde 18 år levede hun ensomt og stilfærdigt som enke i det store hus. Hun, der havde mistet fire søskende i spæd alder, blev til gengæld ældre end nogen anden i sin slægt. Hun blev 88 år gammel. Heller ikke i disse 18 år bevægede hun sig nogen sinde uden for København, ja næppe uden for Bredgade og Amalienborg, måske med undtagelse af en enkelt sommerkøretur nu og da til sin højt værdsatte, jævnaldrende svigerinde, Enkedronning Caroline Amalie på Sorgenfri, eller til en middag hos Christian 9. på Fredensborg.

Hendes menageri fungerede nu på mange måder meget primitivt, men det forstod hun at dække over. Således var hendes gamle kammerpige, Jomfru *Meyer*, frygtelig fortrukken, og var navnlig ved sengetid ofte overordentlig fuld. Men ingen måtte vide herom! Derfor måtte den gamle Arveprinsesse ofte selv alene slæbe omkring med hende og se at få hende bakset til sengs.

Hendes udseende blev på hendes ældre dage stadig mindre attraktivt. Der kom også noget meget groft og mandfolkeagtigt over hendes bevægelser. Samtidig var hendes sprog og ligefremme udtryksmåde så københavnsk og militant, at man ofte studsede.

Christian 9. sagde engang til hende: »*Naturen må have taget fejl af dig. Du var bestemt til at være mand og ikke kvinde.*«

Det var ikke nogen særlig taktfuld bemærkning, i særdeleshed ikke, fordi Kongen dog kunne takke dette naturens lune for sin egen kongeværdighed, men gamle Line opfattede kongeordene som en kompliment.

Holten nævner i sine erindringer, at det hørte til hendes ejendommeligheder, at hun altid tog folk ilde op, at de var syge. Da hendes svoger, hertug Carl, for sit helbreds skyld skulle rejse på kur, og Vilhelmine skulle bo

Den gamle Prinsesse

Frederik 6.s officielle maitresse, oberstinde Dannemand, blev også en gammel dame, som til sin død levede lige stille som hun havde gjort det i Landsfaderens tid. Hun overlevede sin kongelige elsker i 23 år og døde først i 1862. Skønt hun boede få minutters gang fra Palæet i Bredgade, har Prinsesse Caroline i hele sit lange liv næppe nogen sinde truffet hende. Caroline anerkendte sin faders kongelige ret til

at holde maitresse, men fandt ingen grund til at omgås hende. Derimod accepterede hun efter faderens ønske, at hendes uofficielle halvbroder, den senere grev Frederik Vilhelm Dannemand kom i Palæet allerede fra 20-års alderen.

Oberstinden efterlod sig 86.000 rdl til sine børn, men havde tidligere overladt sin ældste søn meget store beløb. Frederik 6. havde altid været meget large over for hende. Christian 8. behandlede hende derimod mindre venligt og unddrog hende en kuvert med 50.000 rdl, som han fandt i den afdøde Frederik 6.s gemmer. Hun og sønnen fik kun renten heraf for deres livstid. Christian 8. mente, at hvad en Enevoldskonge efterlod sig, måtte tilfalde hans efterfølger.

Frederik Dannemands datter uden for ægteskab i hans ungdom (se side 75) Frederikke Kirederf døde ugift på Åstrup i 1869, 37 år gammel. – Fotografi fra ca. 1860.

Prinsen af Nør (1800-1865), da han var en 61-årig, desillusioneret og landsforvist forhen-værende oprører, bosat i Paris. Efter treårs-krigen 1848-51 var han ved det af 10. maj 1851 udstedte amnesti blevet udelukket fra nogen sinde selv at vende tilbage til sit gods. Efter et kurophold i Tyskland var han i 1852 draget til England med sin gemalinde og søn Frederik (1830-81) og datter Louise (f. 1836). I årevis havde han her kæmpet for at opnå

både æresoprejsning og omstødelse af Londontraktaten af 1852, der gav den danske arveret til Christian (9.). Men da hverken det engelske under- eller overhus havde reageret, og da Dronning Victoria havde nægtet at modtage ham, var han med hele familien rejst tilbage til Tyskland, for endelig i 1854 at slå sig ned i Paris. Her døde hans højtelskede gemalinde, i 1858. Til det sidste åndedrag arbejdede han selv rastløst med »sin sag«, og efter krigen i 1864 så han atter en chance, men ingen havde dog brug for ham. I 1865 døde han i Libanon på sin bryllupsrejse med sin nye, 27-årige, amerikanske hustru. Sønnen vendte derefter 36 år gammel tilbage til Nør i 1866 og giftede sig borgerligt i 1870 med en købmandsdatter, Carmelita Eisenblatt (d. 1912). Godset har siden været ejet af dette pars efterslægt.

hos hende så længe, tog hun det som en fornærmelse, både at hertugen var syg, og at Vilhelmine var død. Da Christian 9.s yngste broder, Prins *Hans*, søgte at bortforklare sygdommens alvor, eksploderede hun med følgende, bramfri bemærkning:

»*Vist er han syg! Han er jo sukkerpisser, og når man har den sygdom, så har man fire måneder at leve i.*«

Hun var senere ikke så lidt stolt af, at hendes spådom gik i opfyldelse.

Den ufølsomhed, hun lagde for dagen over for andres sygdom, omfattede hun også sig selv med. Da hun en dag – alene – 80 år gammel, gik til taffel gennem kælderens, for ikke at gå udendørs fra havestuen, faldt hun og brækkede sin arm. Hun nævnede ikke sit utilgivelige uheld for nogen, men spiste sin mad uden at kny. Først senere på aftenen lod hun en læge hente. Og medfølelse tålte hun ikke. Da Christian 9.s yngste søn, Prins *Valdemar*, den næste dag spurgte, hvordan tante Line havde sovet, kaldte hun ham en dum dreng, der kunne spørge sådan. »*Hvad er man vel i sengen for om natten, uden for at sove?*«

Hun overlevede hele sin generation med undtagelse af sin lillesøster Vilhelmine, der først døde i 1891, men som dog ikke nåede Carolines forbavsende høje alder.

Men til det sidste skulle ingen tage fejl af, at denne folkekære, gamle Prinsesse aldrig noget øjeblik glemte, at hun var det 13. led i lige linje i en slægt, der havde regeret i Danmark siden 1448, og at hendes stamfader Christian 1. havde båret kronen på et tidspunkt, da de fleste andre europæiske Kongehuse og Stormagtsdynastier endnu førte en mere eller mindre obskur, fyrstelig tilværelse, og at hun således, som Frederik 6.s ældste barn, ved byrd indtog en helt enestående stilling i det højbarne, officielle

Europa. Den, der ved en uforvarende bemærkning kunne synes at glemme dette, skulle hurtig blive mindet om sin vildfarelse. Og hendes bedømmelse af den slags royale etikettebrud var knivskarp. Da Christian 9.s lillesøster, hendes venlige værtinde på den første udenlandsrejse, hertuginde af Anhalt-Bernburg, i et brev udtrykte medfølelse med Kronprins Frederik (8.) i anledning af hans svigermoders død, kaldte hun den lille tyske slægtning udtalte sympati for »*utilladelig familier*«.

Arveprinsesse Caroline sov stille ind i Palæet 31. marts 1881. Den sidste sorg, hun havde haft, var at opleve Enkedronning Caroline Amalies død nøjagtig 3 uger forinden. I levende live havde de to svigerinder aldrig konkurreret med hinanden. Nu lod det sig ikke nægte, at Enkedronningens pompøse bisættelse i nogen grad beslaglagde den offentlige opmærksomhed i dags- og ugepressen og således satte Prinsesse Carolines langt mere beskedne bisættelse i skyggen. Men hendes sarkofag kom til at stå i Roskilde Domkirke ved siden af Arveprins Ferdinands. Bisættelsen fandt sted den 13. april 1881, og også ved denne lejlighed talte biskop Martensen.

*

Havde den gamle Prinsesse levet nogle dage længere, kunne hun i Flensborg Avis den 5. april havde læst følgende lille fordringsløse nekrolog og ville måske have gjort sig nogle melankolske tanker om den afdødes »hem-

Sådan gik Arveprinsesse Caroline over i historien. Dette er det »officielle« nekrolog-billede af den 88-årige enkeprinsesse, som fremkom i »Illustreret Tidende« ved hendes død i 1881, men fotografiet var nok taget adskillige år forinden. Ved sin død var hun stokdøv, men i øvrigt i forbavsende form lige til det sidste.

Den gamle Prinsesse

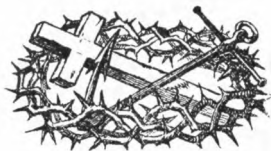
melighedsfuldhed«, for det er tænkeligt, at hun fra Prins Ferdinand ofte måtte have hørt et og andet om hans ukendte broderdatter »Jomfru Fanny«s eksistens.

»I Åbenrå afgik forleden – den 27. marts 1881 – frøken Fanny Caroline Enger, en i vid omkreds bekendt gammel dame, ved døden. Den afdøde var en ejendommelig person, om hvilke mange troede, at hun besad den evne at kunne forudsige, hvad der ville hende i fremtiden, og hun var omgivet med en vis hemmelighedsfuldhed, hvilket ikke forfejlede at gøre indtryk på folk. Sit folks skæbne tog hun meget alvorligt, og andre udmærkede og gode egenskaber gjorde hende afholdt af mange.«

Det var ikke et udtryk for ensomhed, når hun allerede i Ferdinands sidste leveår på sit sjove københavnske havde sagt: »Sådan no'en som vos har ingen venner.« Det var, som maleren Kristian Zahrtmann senere har sagt, »en bemærkning, der i sin folkelige form gemte en kongelig tanke.«

Nogle måneder efter hendes død havde Zahrtmann og hans kollega Heinrich Hansen nemlig fået tilladelse til at gøre studier i det historiske palæ. Zahrtmann malede her – i gobelinsalen – sit velkendte billede »Interiør fra det 18. århundrede«, der forestiller en scene fra Hirschholm Slot med Christian 7., Caroline Mathilde og Struensee. Zahrtmann fortæller i et brev, at han hele sommeren baksede med dette billede, og han tilføjer: »De skulle vide, hvor meget man kommer til at holde af den gamle Caroline, når man nu går og hører hende så godt omtalt af hendes velopdragne, vakre tjenerskab.«

Også Prinsesse Carolines død kunne der slås mønt af hos den travle P. Strandberg. Men hans skillingstryk fra marts 1881 gav en meget loyal livsskildring af den gamle Prinsesse, og den ledsagende sang begyndte med de velvalgte ord: »Så er den endt, livets store strid.«

Arveprindsesse
Caroline
er død!

Den 31. Marts 1881.

Sang og Beretning.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag og Tryk.
Faas i Boghandelen, Holmensgade Nr. 18.

AUKTIONEN

Den 18. juni 1881 indeholdt »Berlingske Tidende« en beskeden annonce fra overretssagfører *H.C. Wegener*, der meddelte, at der ville blive afholdt auktion i Palæet i Bredgade 40, over Højsalig Arveprinsesse Carolines løse. Auktionen ville finde sted den 21. juni og de følgende fire dage, og omfatte pretiosa, møbler, guld og sølv m.m. Nu skulle man se, om boet kunne dække den 18 år gamle gæld med renters rente.

En sådan auktion ville i vore dage formentlig være utænkelig, men i de første årtier efter enevældens afskaffelse, var dette såmænd den tredje auktion i sin art. Grundloven havde jo pludselig skabt et svælg mellem Statens og Kongefamiliens ejendomsrettigheder. Få uger forinden havde således den store auktion efter Enkedronning Caroline Amalie fundet sted. Auktionen var foregået i Arveprinsens Palæ på Amalienborg, og her var bl. a. det solvtoj, som Dronningen havde arvet efter Kongen som privateje, blevet bortsolgt. Det indkomne beløb gik væsentligst til Jægersprisstiftelsen. Det skal her indskydes, at det meste af Hertug Christian Augusts solvtoj fra Augustenborg først efter 1. Verdenskrig blev bortsolgt i Tyskland af hans krigsramte efterkommere på Primkenau Slot i Schlesien. En væsentlig del blev dengang købt af Frederiksborg Slot, hvor man i dag kan se bl. a. Louise Augustas lystestager, forsynet med hendes initialer. En del gik til Gisselfeld. Men meget gik til samlere. Så sent som i 1968 blev der i København udbudt 18 solvtallerkener, udført i rokokiform af sølvsmeden *Jürgen Jürgensen*

Auktionen

i Sønderborg til Hertug Christian Augusts bryllup i 1820 med Louise Danneskiold-Samsøe fra Gisselfeld. De var alle forsynet med et kronet monogram: CA, men udgjorde kun en lille del af det store bryllupsudstyr.

Syv år forinden havde der i maj 1874 – væsentligst i Industriforeningen i København – været afholdt ikke mindre end 8 auktioner over alle grevinde Danners efterladenskaber, og her var blandt de 4000 numre af hendes store indbo af nips, glas, porcelæn, malerier og bøger, tillige blevet bortsolgt alt det sølvtøj, som hun havde arvet efter Frederik 7., eller modtaget som gave af ham gennem ægteskab i 13 år. Hele provenuet var gået til Jægersprisstiftelsen, som hun havde oprettet året før sin død »til fordel for ubemidlede og trængende fruentimmere af arbejderklassen.« Grevinden havde unægtelig været både bjergsommere og bedre som administrator end nogen af sine samtidige. Efter auktionen udgjorde hendes samlede bos formue inkl. fast ejendom 7,3 mill. kr.

*

Sådanne auktioner vakte påfaldende lidt opsigt i daltidens København. »Berlingske Tidende« ofrede kun få linjer på dem i de dage, de stod på. Det var før de første, store samleres tid. Samler-navne som ti år senere gav genlyd: murermester *Frohne*, grosserer *Heinrich Hirschsprung*, grosserer *Christian Stausholm* og købmand *Simonsen* fra Kristiania var endnu ikke begyndt at gøre sig gældende. Kunstindustrimuseet blev først startet i 1895, og museumsinspektør *Bernhard Olsen* begyndte først i 1890'erne at identificere de ældre københavnske sølvsmedes mærker. Tidens antikvitethandlere var kun få og meget lidt kyn-dige. Der manglede endnu det publikum, der i dag ville have gjort auktionen til en enestående begivenhed.

Auktionen

På auktionens første dag blev der ifølge referatet kun solgt for 6.400 kr., skønt *»et temmelig stort antal liebhavere, af hvilke ikke så få var fra Sverige og Tyskland, havde indfundet sig«*.

Anden dag solgtes de forholdsvis få smykker, som den gamle Prinsesse endnu havde haft i behold. Det gik bedre. Dagen indbragte 125.000 kr.

»Berlingske Tidende« noterede, at der til smykke-auktionen var modt *»en del både københavnske og fremmede mada-dorer, og at det meste nåede op til vurderingerne eller lidt derover.«* Auktionens fornemste stykke, et brillant-collier, vurderet til 60.000 kr. gik dog kun for 40.100 kr., og en broche med diamanter opnåede 18.000 kr. Det var naturligvis kolos-sale beløb i datidens penge. Men der gik også talrige nips-genstande til kun 3 og 4 kr. stykket.

På tredje og fjerde dag gik *sølv*. Det var i kataloget op-lyst, at servicet omfattede 300 kg! Sølv solgtes i hine tider kun efter vægt, angivet i *»lod«*, svarende til ca. 15 gr. Uinteressant sølvtøj kostede normalt under 1 kr. pr. lod. Det lidt mere spændende kunne gå op til en daler pr. lod. De 144 sølvtallerkener med rigsvåben gik eksempelvis for 1.70-1.80 kr. pr. lod, hvilket vil sige, at de solgtes for 75-80 kr. stykket, idet de varierede en smule i vægt. De blev solgt én for én, og mange gik til udlandet. Den

---

På 5 dage fra tirsdag den 21. juni 1881 splittedes Ferdinands og Carolines hjem for alle vinde. På denne første auktion solgtes alt kostbart indbo; på en senere auktion gik køkkentøj og sengeklæder. Auktionen foregik i selve Palæet i Bredgade. Den indbragte i alt 300.000 kr., hvad der var en formue i hine dage, men et beskedent beløb, hvis det alene skulle have dækket Prins Ferdinands 18 år gamle gæld. Dyrest gik de få smykker, Ferdi-nand ikke i forvejen havde solgt.

Vortegnelse

over endel

Boislig Arveprindsesse Carolines Dodsbo

tilhørende

Løøre

bestaaende af Pretiosa, Juveler og Guld m. m.; c. 20,000 Løb Sølv, hvoriblandt Tallerkener, Terriener, større og mindre Jade med Laag, Themastine, Rander, Skeer, Gasler og Knive; ægte forgyldt Bronze nemlig Bordopdækning, Kandelabrer, Lampetter, Lyskroner og Tasseluhre; Plet; Kryстал-Glasbesætning; antike Glaspokaler; gl. dansk og sachsisk Porcellain, en betydelig Deel Nips m. v.,

hvilket Alt bortsælges ved offentlig Auction,

der afholdes

i Palaiet i Bredgade Nr. 40

Tirsdagen den 21. Juni 1881 og følgende Dage,
Form. Kl. 10.

Effecterne ere til Eftersyn paa Auctionsstedet

Loverdagen den 18de Juni 1881 og } fra 11—2.
Mandagen " 20de " " }

Betalingen erlægges til Overretsfagsfører H. C. Wegener, Compagnistræde Nr. 22.

Meubler, Linned, Dækketoi, Tæpper m. m.,
Boet tilhørende vil blive bortsøgt ved en senere Auction.

Kjøbenhavn. Trykt hos J. E. Bording.

Auktionen

pragtterrin, der er vist på side 155, gik for ca. 1.200 kr. Hele Frederik 6.s kostbare bryllupsgave samt alt, hvad Prinseparret senere havde erhvervet af sølvservice, hjembragte i alt 36.000 kr. Det var mindre, end blot den nævnte terrin ville have indbragt i dag.

Auktionens totale salgsbeløb androg knap 300.000 kr. På en efterfølgende auktion solgte man køkkentøj, senge-linned og indbo fra domestik-fløjene. Her solgtes også ribssaft og frugtgelé fra Palæets fadebure. Med denne ekstra auktion rundedes beløbet op til noget over 300.000 kr. I Arveprinsessens bo havde der henligget 48.000 kr. kontant, og takket være Kong *Georg 1. af Grækenlands* rundhåndede bud – sidst på året – på selve det ubehæftede Palæ i Bredgade, som kontant indbragte omkring 357.000 kr. + 75.000 kr. for annekset, som solgtes til en vognmand, kom man, med andre småindtægter, op på i alt 827.000 kr.

Men med renter og renters rente kunne det beløb ikke helt dække gælden fra 1863. Kun de privilegerede obligationshavere fik 100%, mens de ikke-privilegerede måtte nøjes med 74%.

Det tog et helt år at få indkaldt og afregnet alle obligationerne, som i dag udgør en svulmende del af Rigsarkivets arkivalier vedrørende Arveprinsessens dødsbo.

*

Det ville have smertet den gamle Caroline, om hun havde vidst, at der til slut var kreditorer, der ikke var blevet betalt helt ud; men gælden var jo i alle fald nu lovformelig bragt ud af verden.

*

Auktionen

Til slut vil læseren måske påskønne et par oplysninger om Palæets videre skæbne.

Kong Georg 1. af Grækenland, som var Christian 9.s næstældste søn, havde købt Palæet for at have en residens under sine hyppige besøg i sit hjemland. Han beboede imidlertid – ligesom Prins Ferdinand i sin ungdom – kun stueetagen. Efter Christiansborgs brand 1884 fik Højesteret midlertidig placering i bel-etagen, og fra 1896 lånte han sin nevø Prins *Carl* og dennes gemalinde Prinsesse *Maud* stueetagen, indtil de i 1905 drog til Kristiania som norsk Kongepar.

Efter mordet på Kong Georg i Saloniki 1913 blev Palæet i 1916 afhændet af hans sønner til *Det transatlantiske Kompagni*, og omtrent samtidig flyttede Højesteret tilbage til det genopførte Christiansborg.

Kong Georg havde behandlet Palæet med stor pietet, men foretaget én næsten utilgivelig disposition: Han havde solgt gobelinerne i gobelinsalen. Det er ukendt, hvor disse prægtige vævninger, som havde været Bernstorffs stolthed, senere er havnet.

I 1921 efter Transatlantisk Kompagnis sammenbrud overtog Forsikringsselskabet *Baltica* det gamle Palæ og har siden værnet om bygningen med mest mulig pietet.

I sin smukke beskrivelse af Palæet – udsendt af *Baltica* 1952 – skriver *Bredo L. Grandjean* som slutbemærkning: »Ingen kunne for 200 år siden forudsige Bernstorffs Palæs nuværende skæbne, sålidt som vi i dag kan gætte noget om dets kommende. Tiden er løbet fra Palais'erne; deres oprindelig tænkte funktion harmonerer kun dårlig med vor demokratiske epoke. Men for alle elskere af Frederiksstaden er det en trøst og beroligelse at vide det gamle hus i gode hænder«.

VIGTIG ANVENDT LITTERATUR

- C. F. Holten: *Erindringer*. Udgivet af William Bloch. Gyldendal, København 1899.
- E. Bodenhoff: *Svundne Tider*. Uddrag af F. G. Müllers efterladte papirer (indtil 1833). Gyldendal, København 1912.
- E. Bodenhoff: *Hofliv under trede Konger*. Uddrag af F. G. Müllers efterladte papirer (1833-1850). Gyldendal, København 1913.
- E. Bodenhoff: *Kongesorger*. Hofliv under Frederik 7. Uddrag af F. G. Müllers efterladte papirer (1851-1856). Gyldendal, København 1913.
- E. Bodenhoff: *Den gamle General*. Uddrag af Generalmajor F. G. Müllers efterladte papirer. Breve og optegnelser efter 1856. København 1914.
- Bredo L. Grandjean: *En Bygnings Historie*. Det Bernstorffske Palæ (1752-1952). Udgivet af Assurance-Compagniet Baltica. København 1952.
- Robert Neiiendam: *Bogen om Grevinde Danner*. En historisk redegørelse for et besynderligt liv. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck. København 1957.
- J. P. Trap: *Fra Fire Kongers Tid*. Bind 1: Frederik 6. og Christian 8. Bind 2: Frederik 7. Bind 3: Christian 9. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab ved Harald Jørgensen. G. E. C. Gad, København 1966.
- Povl Abrahamsen: *Kongeligt Bryllup, Sceneri og Baggrund*. Komplimentsbog nr. 5. Udenrigsministeriet, København [1967].
- Harald Jørgensen: *Statsrådets Forhandlinger 1848-63*. Udgivet af Rigsarkivet, København 1954-68.
- H. Nystrom: *Søstrene Clausen, Jens Clausen og hans Descendenter*. Samlet og nedskrevet som manuskript, København 1937. Deponeret på Det Kongelige Bibliotek.

Vigtig anvendt Litteratur

- Carl Henrik Holten: *Af en gammel Hofmands Mindeblade*. Clausen og Rist, Memoirer og Breve. Bind 11. København 1909.
- Marie Thomsen: *Jomfru Fanny*. Carl Niensens Boghandel, Haderslev 1945.
- Pouline Petersen: *Erindringer af Pastorinde Pouline Petersen, fhv. skuespillerinde*. Clausen og Rist: Memoirer og Breve, bind 31, København 1919.
- Herman Bang: *Herhjemme og derude*, Schubothes Forlag, København 1881.
- Aage Heinberg: *Christian 8.s Far og Datter*. Kronik i Jyllands-Posten. 25. august 1963.
- H. E. Friis: *Det russiske Fyrstehof i Horsens fra 1780-1807*. Høst & Son. København 1895.
- Axel Linvald: *Christian 8. Den unge Prins*. Gyldendal, København 1943.
- Robert Neiiendam: *En Danserinde* (Augusta Nielsen). Nyt Nordisk Forlag, København 1965.
- Georg Brandes: *Det gamle København, Voldene*. København 1909. (Optrykt i »Samlede Skrifter«. Danmark, Bind 2).
- Louis Bobé: *Erindringer fra Kong Frederik 6.s Tid*. (Af Conrad Rantzau-Breitenburg). Det Nordiske Forlag 1900.
- Knud Fabricius (red.): *Danmarks Konger*. Jespersen og Pio, København 1944.
- A. Dedenroth-Berg: *Historie og Historier*. V. Pio, København 1914.

PERSONREGISTER

Registret omfatter de i bogen omtalte personer. Tilføjelsen om stilling dækker principielt deres endelige status. Dog er der ingen henvisninger til bogens to gennemgående hovedpersoner, Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline. Sidetal med * henviser til illustrationer.

- Abildgaard, Nicolai, maler 38
Adolf Frederik, Konge af Sverige 90
Andersen, H. C., digter 198
Andræ, Carl, statsminister 276, 285
Augusta, Prinsesse af Hessen 287*, 289*
Baggesen, August, general 282
Bardenfleth, J. F., soofficer 66
Berger, Johan Just von, læge 32
Berling, Carl, bogtrykker 181, 236
Bernadotte, se Karl 14. Johan
Bernstorff, A. P., statsminister 22, 116
Berregaard, kammerherre 256
Bismarck, Otto v., tysk rigskansler 222, 246
Blixen-Finecke, C. F., baron 288*
Blücher, Frederik, hofchef 29, 30*, 38, 53, 56, 63
Blücher, Fritz, adjudant 30, 36, 232*
Blücher-Altona, Konrad v., overpræsident 19, 56, 58*
Bournonville, August, balletmester 217*, 295
Brandes, Georg, forfatter 258
Brøtterup, kgl. hofsnedkermester 154
Bülow, E. H. von, hofchef 39
Bülow, Frederik, general 282
Camradt, J. L., blomstermaler 123
Carl af Glücksburg, hertug 121, 178, 180*, 211*, 221, 264, 286
Carl af Hessen, statholder, general 71, 107-122, 111*, 115*
Caroline Amalie, Dronning af Danmark 42, 70*, 97, 130, 189*, 195*, 225, 310, 316, 320
Caroline Mathilde, Dronning af Danmark 16, 44, 45*, 89, 112
Carstensen, Georg, direktor for Tivoli 256
Castonier, general 179, 182
Charlotte af Hessen, Prinsesse 20*, 37*, 64*, 287*, 310, 312*
Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin, Prinsesse 43, 53, 55*, 137, 139*, 188
Christensen, Nicolai, kgl. hofguldsmed 7, 154, 155
Christian August, hertug af Augustenborg 7, 16, 70, 89, 98, 99*, 101*, 105*, 211*, 218, 223*, 237*, 238*, 239*
Christian af Hessen, Prins 126, 127*
Christian 6. Konge af Danmark 13, 17
Christian 7. Konge af Danmark 13, 20*, 24, 26, 40, 112

Personregister

- Christian 8. Konge af Danmark 7, 14, 20*, 31*, 33*, 37*, 41, 46, 53, 57*, 60, 69, 97, 172, 185-225, 187*, 195*
- Christian 9. Konge af Danmark 114, 120, 178, 196*, 199*, 241*, 244, 287*, 292, 294, 306, 312
- Clausen, Marie, Prins Ferdinands veninde 138, 140*, 165, 207, 234
- Clausen, Marie Frederikke, Ferdinands datter 143*, 166
- Clausen, Vilhelmine Ferdinandinne, Ferdinands datter 145*, 166
- Clementsén, J. Fr. A., kabinetssekretær 188, 202, 205, 221, 305
- Collin, Jonas, finansdeputeret 272
- Dahlhoff, Jørgen, gørtler 154
- Dahlmann, F. & L., sadelmagere 154
- Dannemand, Bente Frederikke, oberstinde 74*
- Dannemand, Caroline 75*, 77
- Dannemand, Frederik Valdemar 75*, 76
- Dannemand, Frederik Vilhelm, lensgreve 74*, 75*, 76, 77*, 271*
- Dannemand, Louise 75*, 77
- Danner, Louise, grevinde 134, 227, 230*, 325
- Didelot, fransk gesandt 125
- Dirckinck-Holmfeld, Constant, baron og forfatter 249, 251*, 282
- Dotésac, M., fransk gesandt 231
- Drewsen, Adolf, justitsråd 272
- Enger, Franziska, se »Jomfru Fanny«
- Estrup, J. B. S., konseilspræsident 76
- Ferdinand af Braunschweig-Wolfenbüttel, hertug 34
- Fersen, Axel von, svensk rigsmarskal 94-95
- Fife, karetmager 154
- Franz I. af Mecklenburg-Schwerin, storhertug 42, 43*, 54
- Frederik, Arveprins 14, 20*, 26-40, 28*, 31*, 33*, 34*, 41-56
- Frederik Christian, hertug af Augustenborg 15, 20*, 24, 84-97, 89*
- Frederik 6. Konge af Danmark 13, 20*, 38, 71-82, 73*, 79*, 81*, 88, 114, 130, 147 ff, 149*, 151*, 171*, 175*, 179, 183
- Frederik 7. Konge af Danmark 7, 24, 61*, 97, 130 ff, 133*, 162, 173 ff, 177*, 195*, 224, 226-263, 227*, 243*, 265, 274 ff, 295*, 300, 307 ff, 310
- Frederik 8. Konge af Danmark 200, 244, 254, 306
- Frederik af Glücksburg, Prins 306
- Frederik af Hessen, Prins 244, 247*, 306
- Frederik af Nør, Prins 6, 70, 89, 98, 99*, 102*, 211*, 218 ff, 237*, 238*, 239*, 318*
- Frederik den Store, Konge af Preussen 26
- Frederik Wilhelm 4. Konge af Preussen 268
- Frederikke af Bernburg, hertuginde 207
- Friedrich af Hessen, Prins 108
- Frohne, murermester 325
- Georg 1. Konge af Grækenland 328 ff
- Georg 2. Konge af England 49, 107
- Georg 4. Konge af England 128
- Goldschmidt, M. P., pantelåner 308
- Grandjean, Bredo L., arkivar 329
- Grundtvig, N. S. F., digter 184
- Gustav 3. Konge af Sverige 93, 108

Personregister

- Gustav 4. Adolf, Konge af Sverige 93
Hans, Prins af Glücksburg 121, 306, 319
Hansen, Heinrich, maler 322
Harsdorff, Casper, arkitekt 24
Hauch, A. W., overhofmarskal 150
Heiberg, Johan Ludvig, forfatter 159, 164
Henricette, Prinsesse af Nör 103*
Hertz, Henrik, forfatter 192
Hirschsprung, Heinrich, fabrikant 325
Holk, Peter, kusk 210
Holten, C. F. generalmajor 236, 298 ff, 307, 314
Holten, C. H., kammerherre 182
Holst, H. P., digter 184
Huth, Wilhelm v. general 22
Hviid, Caja, hofdame 32
Høegh-Guldberg, Frederik, professor 123
Høegh-Guldberg, Ove, statsminister 14
Håkon, Konge af Norge 329
Jacobsen, F. C. L., grevinde Danners søn 236
»Jomfru Fanny« 56, 59*
Josephine af Leuchtenberg, Prinsesse 129
Juliane, Prinsesse af Hessen-Philipsthal-Barchfeld 20*, 31*, 34, 37*, 67*
Juliane af Hessen, Prinsesse, abbedisse 209
Juliane Marie, Enkedronning af Danmark 14, 20*, 27*, 37*
Jürgensen, Jürgen, solvsmed 324
Jürgensen, Urban, ur- og kronometermager 154
Karl 13. Konge af Sverige 93
Karl 14. Johan, Konge af Sverige 95-96, 126
Karl August af Augustenborg, svensk Tronfølger 93, 124, 125*
Krogh, Christoph v. general 256, 286
Kuhlau, Frederik, professor 123
Lange, C. M., engelsk konsul 296
Larcher, Pierre, balletmester 183
Leopold 1. af Sachsen-Coburg. Konge af Belgien 268
Leopold 4. af Anhalt-Bernburg. hertug 207
Louise af Augustenborg, hertuginde 100*, 105*
Louise af Hessen, Prinsesse 71, 108, 110*, 315*
Louise, Dronning af Danmark 63, 195, 197*, 287*
Louise Augusta af Augustenborg 7, 15, 19, 20*, 84-104. 85*. 86*
Louise Caroline, Prinsesse 116, 119*
Lowzow, Frederik, højesteretsjustitiarius 36
Lumbye, H. C., komponist 256
Lund, Troels, teatermaler 183
Malling, Iver, konferensråd 39
Mariane af Mecklenburg-Strelitz, Prinsesse 188, 193*, 195*. 228
Marie, Dronning af Danmark 13, 20*, 71-82, 72*, 79*, 81*. 114, 147, 198, 245
Marie Louise. Prinsesse af Danmark 13
Martensen, Hans, biskop 285*. 306 ff
Maud, Dronning af Norge 329
Meyer, jomfru, kammerpige 316
Moltke, W., greve 205
Müller, F. G., major 67, 167 ff. 202, 206*, 208 ff, 215, 220. 240, 272, 290, 302, 312
Mynster, J. P., biskop 157, 229, 231
Napoleon I. Kejser af Frankrig 124
Nicolai 1. Zar af Rusland 200
Nicolay, baron 173

Personregister

- Nielsen, Augusta, balletdanserinde 248*
- Nielsen, N. P., kgl. skuespiller 160
- Oehlenschläger, Adam, digter 157
- Olsen, Bernhard, museumsinspektør 325
- Oscar I. Konge af Sverige 129*, 130
- Paulli, stiftsprovstinde 233
- Petersen, Antoinette, jomfru 260
- Petersen, Pauline, pastorinde 142
- Puy, Jean Baptiste du, syngemester 60
- Rantzau-Breitenburg, Conrad, greve 173 ff
- Rasmussen, Louise, se grevinde Danner
- Rehdern, von, preussisk minister 265
- Reventlow, F. D., gesandt 188
- Roepdorff, staldmester 200, 256
- Rothschild, bankierfamilie i Kassel 49
- Römeling, W. T. S. von, adjutant 265, 308
- Scheele, Ludvig N., gehejmeråd 278, 285
- Schimmelmann, Ernst, statsminister 22, 28
- Schlotheim, grevinde, maitresse 50
- Schwartzkopff, P. A., kgl. hofkirurg 141
- Seuffert, Caroline, jomfru 76*, 77
- Simonsen, norsk købmand 325
- Sneedorff, Hans Christian, so-officer 19
- Sophie Frederikke, Prinsesse af Mecklenburg-Strelitz 20*, 29-36, 31*, 35*
- Sophie Magdalene, Dronning af Sverige 108
- Stausholm, Christian, grosserer 325
- Stemann, P. C., statsminister 203, 205*, 210 ff, 226
- Strandberg, Peter Julius, forfatter 263, 302, 323
- Struensee, Johan Friedrich, greve 32, 84, 86
- Thestrup, Hans Nicolai, krigsminister 307
- Thorvaldsen, Bertel, billedhugger 38, 78
- Tillisch, F., adjutant 235
- Trap, J. P., kabinetssekretær 256, 273, 276, 305
- Valdemar, Prins af Danmark 201, 319
- Wegener, H. C., overretssagfører 324
- Weiner, Jensine, balletdanserinde 176
- Weyse, C. E. F., komponist 123
- Victoria, Dronning af England 245
- Vilhelm af Hessen, landgreve 63, 65*, 112, 134, 268, 282, 287*, 295, 312*
- Wilhelm af Hessen, kurfyrste 47, 48*, 110
- Wilhelm af Hessen-Philipsthal-Barchfeld, Prins 31, 66*, 145
- Wilhelm af Holsten-Beck, senere hertug af Glücksburg 117, 118*
- Vilhelmine, Prinsesse af Danmark 71, 79*, 81*, 123, 130, 132*, 180*, 264, 286, 310, 317, 319
- Wilhelmine, Kurfyrstinde af Hessen 48, 108
- William 4. Konge af England 128*
- Winther, Christian, digter 158
- Zahrtmann, Kristian, maler 322
- Ørsted, A. S., jurist 252, 284

© Politikens Forlag, København 1969

Skriften er Monotype Baskerville
Papiret er glittet specialtryk
fra Silkeborg Papirfabrik
Clicheerne fra F. Hendriksens Eftf.
Typografien ved
Erik Ellegaard Frederiksen 100
Sat og trykt hos
J. Jørgensen & Co Bogtrykkeri
København

DIS-Danmark

1 0 5 4 2 2

